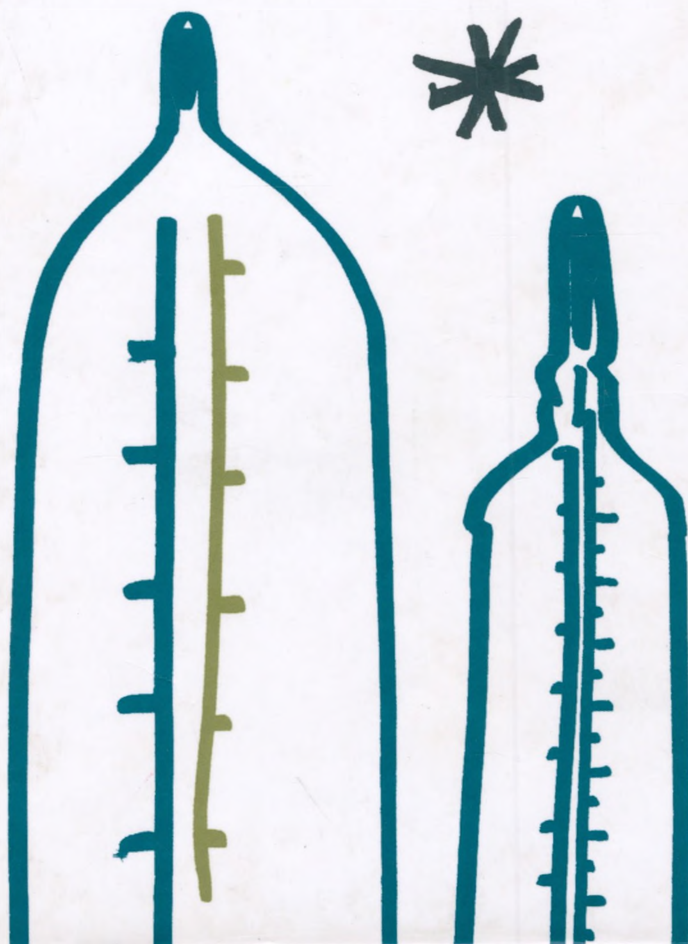
Kurt Vonnegut

SVEIKI ATVYKĘ Į BEŽDŽIONYNĄ

Kurt Vonnegut

Sveiki atvykę į beždžionyną

Iš anglų kalbos vertė Povilas Gasiulis

kitos knygos

UDK 820(73)-3
Vo-142

Kurt Vonnegut
SVEIKI ATVYKĘ Į BEŽDŽIONYNĄ

Kurt Vonnegut, *Welcome to the Monkey House*,
published by Dell Publishing, 1968

This translation published by arrangement with The Bantam
Dell Publishing Group, a division of Random House, Inc.

Iš anglų kalbos vertė Povilas Gasiulis

Eiliuotus tekstus vertė Domantas Razauskas
Leidyklos redaktorė Vitalija Pilipauskaitė
Dailininkė Sigutė Chlebinskaitė

UAB „Kitos knygos"
Vienybės g. 21, LT-51379 Kaunas
info@kitosknygos.lt
www.kitosknygos.lt

Spausdino AB „Aušra"
Vytauto pr. 23, LT-44352 Kaunas
Tiražas 2000 egz.
Užsakymas 64
ISBN 978-9955-640-82-0

Skiriu

Noksui Bergeriui*,
dešimt dienų vyresniam už mane.
Buvo man labai geras tėvas.

* Citata iš „Voldeno, arba Gyvenimo miške“ (vertė R. Pavilionis).

Turinys

„Saugokitės darbų, reikalaujančių naujų rūbų."[1]

– H. D. THOREAU

1 Cit. iš „Voldeno, arba Gyvenimo miške" (vertė R. Pavilionis).

Įžanga

Čia – retrospekcinė Kurto Voneguto jaunesniojo trumpųjų kūrinių paroda. Vonegutas, tiesa, tebegyvuoja, o Vonegutas esu aš. Kažkur Vokietijoje yra upelė Vonė. Nuo jos ir kilusi neįprasta mano pavardė.

Rašytojas esu nuo 1949 metų. Savamokslis. Neturiu jokių rašymo teorijų, kurios galėtų praversti kitiems. Rašydamas tampu tuo, kuo, matyt, privalau tapti. Esu šešių pėdų ir dviejų colių ūgio, sveriu beveik du šimtus svarų ir esu nerangus, išskyrus tada, kai plaukioju. Šitas skolon gautas kūnas ir rašo.

Vandenyje aš gražus.

Gimiau Indianapolyje, kur mano tėvas ir senelis iš tėvo pusės dirbo architektais. O senelis iš motinos pusės laikė alaus daryklą. Paryžiaus parodoje už alų „Lieber Lager" jis buvo apdovanotas aukso medaliu. Slapta sudedamoji to alaus dalis – kava.

Mano vienintelis brolis, už mane aštuoneriais metais vyresnis, puikus mokslininkas. Jo sritis – debesų fizika. Jis vardu Bernardas ir yra daug sąmojingesnis už mane. Prisimenu laišką, kurį jis parašė parsivežęs į namus ką tik gimusį savo pirmagimį Piterį. Laiškas prasidėjo taip: „Aplink vieni šūdai, aš tik valau ir valau."

Mano sesuo, vyresnė už mane penkeriais metais, mirė būdama keturiasdešimties. Ji irgi buvo šešių pėdų ir kokio angstremo ūgio. Buvo dieviškai graži ir gracinga tiek ant žemės, tiek vandenyje. Dirbo skulptore. Buvo pakrikštyta Alisos vardu, tačiau nuolat tvirtindavo esanti ne Alisa. Aš jai pritariau. Visi pritardavo. Gal kada nors per sapną sužinosiu jos tikrąjį vardą.

Jos priešmirtiniai žodžiai: „Nieko neskauda." Tai geri priešmirtiniai žodžiai. Ją pražudė vėžys.

Dabar matau, kad mano brolis ir sesuo bus suformulavę dvi svarbiausias mano romanų temas: „Aplink vieni šūdai, aš tik valau ir valau" ir „Nieko neskauda." Šioje knygoje pavyzdžiai kūrinių, kuriuos parduodavau tam, kad turėčiau iš ko gyventi, rašydamas romanus. Čia rasite privačios verslininkystės vaisių.

Dirbau reklamos agentu „General Electric" kompanijoje, o paskui tapau laisvu lengvų skaitaliukų, daugiausia mokslinės fantastikos, rašytoju. Ar mano moralinis veidas nuo tokio posūkio pagražėjo, atsakyti nesu pasirengęs. Tai vienas iš klausimų, kuriuos užduosiu Dievui Paskutiniojo teismo dieną, – taip pat, koks tikrasis mano sesers vardas.

Tai gali atsitikti kad ir ateinantį trečiadienį.

Šito paties paklausiau vieno universiteto profesoriaus, ir jis, ropšdamasis į savo „Mercedes-Benz 300SL Gran Turismo", tikino, jog reklamos agentai ir populiarių skaitalų rašeivos – vienodi bjaurybės dėl to, kad ir tiems, ir tiems dėl pinigo nusispjaut į tiesą.

Paklausiau jo, kokia pati prasčiausia literatūros rūšis, ir jis atsakė:

– Mokslinė fantastika.

Paklausiau, kur jis taip skubinasi. Pasirodo, norįs spėti į „Fan-Jet". Ryt rytą Honolulu Šiuolaikinių kalbų asociacijos susirinkime turįs sakyti kalbą. O iki Honolulu – trys tūkstančiai mylių.

Mano sesuo per daug rūkė. Per daug rūkė ir tėvas. Per daug rūkė motina. Aš irgi per daug rūkau. Mano brolis taip pat per daug rūkė, bet paskui metė, kitaip sakant, įvyko stebuklas maždaug kaip su tais duonos kepaliukais ir žuvimis.

Kartą viename pusiau oficialiame priėmime prie manęs prieina tokia graži panelė ir klausia:

– Ką pastaruoju metu veikiate?

Atsakiau:

– Žudausi cigaretėmis.

Jai pasirodė, jog neblogai pajuokavau. Man taip neatrodo. Manau, jog šlykštu šitaip paniekinti gyvenimą, čiulpiant vėžines tūteles. Maniškės vadinasi „Pall Mall". Tikrieji savižudžiai prašo „Pall Mall". Diletantai – „Pell Mell".

Vienas giminaitis slapčia rašo dalies mano giminės istoriją. Kai ką man parodė ir taip pasakė apie mano senelį architektą:

– Jis mirė eidamas penktą dešimtį ir, man regis, visai neliūdėdamas, kad viską palieka.

Sakydamas „viską", jis, aišku, omeny turėjo gyvenimą Indianapolyje, ir šita gyvenimo baimė glūdi ir manyje.

Visuomenės sveikatos įstaigos nutyli, dėl ko pirmučiausia amerikiečiai taip smarkiai rūko, – o būtent todėl, kad rūkymas yra gana garantuotas, gana garbingas savižudybės būdas.

Gėda, kad esu manęs „viską palikti“, ir dabar nebeturiu net tokios minties. Auginu šešis vaikus, tris savo ir tris sesers. Visi tiesiog nuostabūs. Mano pirmoji santuoka susiklostė ir tebesiklosto laimingai. Žmona vis tokia pat graži.

Nepažinojau rašytojo, kurio žmona būtų negraži.

Sėkmingai susiklosčiusios santuokos garbei, saugok mus Viešpatie, į šį rinkinį įtraukiau šleikščiai saldų apsakymą apie meilę iš „Ladies' Home Journal“, redaktorių pavadintą „Ilgas pasivaikščiojimas iki amžinai“. Aš jį buvau pavadinęs, regis, „Velnias, kaip sunku susikalbėti“.

Jame aprašytas pusdienis, kurį praleidau su savo būsimąja. Gėda, gėda, kad teko išgyventi moterų žurnale vaizduojamus epizodus.

„New Yorker“ sykį rašė, girdi, mano knyga „Į sveikatą, pone Rouzvoteri“ – „...vien narciziškas kikenimas“. Galbūt šita irgi tokia pat. Ko gera, skaitytojams vertėtų mane įsivaizduoti kaip Vait Roko mergelę*, su naktinukais klūpančią ant akmens, žiūrinčią į žuvytes ar besigėrinčią savo atvaizdu vandenyje.

* Kalbama apie seniausios JAV gėrimų kompanijos simboliu tapusį, deivę Psichę vaizduojantį paveikslą (dail. Paul Thurman).

Sveiki atvykę į beždžionyną

Kur aš gyvenu

Prieš kurį laiką į seniausią Amerikos biblioteką, tai yra dailią Sterdžiso biblioteką Barnsteiblio kaime[1], Kodo kyšulio šiaurinėje pakrantėje, užsuko toks enciklopedijų pardavėjas. Baikščiai bibliotekininkei jis padarė pastabą, jog pats naujausias bibliotekos turimas žinynas, be 1910 metų „Americana", yra 1938 metų „Britannica". Dar pridūrė, jog nuo 1938 metų atsitiko daug naujų dalykų, tarp kurių paminėjo penicilino išradimą ir Hitlerio invaziją į Lenkiją.

Bibliotekininkė jam patarė savo nuostabą išreikšti kuriam nors iš bibliotekos valdybos narių. Užrašė pavardes ir adresus. Tarp narių buvo toks Kebotas, paskui Lovelis, Kitridžas ir dar keletas. Bibliotekininkė pasakė, kad nuvažiavęs į Barnsteiblio jachtklubą galėtų susitikti su keliais valdybos nariais iš karto. Jis ir nuvažiavo siauru keliuku į klubą ir vos sprando nenusisuko, užšokęs ant didžiulių gūbrių, vidurkely sukastų tam, kad atbaidytų, o dar geriau – pasiųstų pas Abraomą greičio mėgėjus.

Pardavėjas norėjo išgerti martinio, spėliojo, ar bare aptarnauja pašalinius. Apstulbo, pamatęs, kad klubas – viso labo keturiolikos pėdų pločio ir trisdešimties pėdų ilgio būdelė, tarytum perkelta į Masačūsetsą iš Ozarkų. Viduje – tik pasitursinęs, nors mirk iš juoko, teniso stalas, vielinis krepšys su smėlėtais, kvapiais radiniais ir daugelį metų po skyle stoge prastovėjęs pianinas.

Nei baro, nei telefono, nei elektros. Ir nė vieno nario. Negana to, prieplaukoje – nė lašo vandens. Potvynis, siekdavęs net keturiolika pėdų gylio, atsitraukė, ir vadinamosios jachtos, senoviniai mediniai „Rodsai“, „Katvabaliai“ ir pora „Bostono bangikautų“, riogsojo melsvai rudoje prieplaukos dugno pliurzėje. Kirų ir žuvėdrų debesys klykavo apie tą pliurzę ir joje randamus gardumynus.

Be to, Smėlėtosios nerijos, dešimties mylių ilgumo kyšulio, skiriančio prieplauką nuo šaltos kaip ledas įlankos, pakrašty keletas vyrų lupinėjo iš dumblo kurapkos dydžio moliuskus. Vakaruose įlanką juosiančiame plačiame sūriame liūne knibždėjo ančių, žąsų, garnių ir kitų vandens paukščių. O netoli nuo įlankos žiočių ant šono gulėjo, laukdamas grįžtant vandens, iš Marblhedo atplaukęs dvistiebis burlaivis su šešių pėdų kiliu. Su tokiu kiliu į Barnsteiblį verčiau būtų nekišęs nosies.

Enciklopedijų pardavėjas sugižęs, abejingas jį supančiam laukiniam grožiui, nuvažiavo papietauti. Kadangi buvo Barnsteiblio apygardoje, labiausiai klestinčioje visoje Naujojoje Anglijoje, o klestėjimą lėmė turistų antplūdis, tikėjosi rasiąs daugiau ar mažiau ištaigingą vietą pavalgyti. Deja, turėjo pasitenkinti chromuota taburete prie plastiku dengto prekystalio agresyviai nejaukioje, necivilizuotoje įstaigoje, pavadintoje „Barnsteiblio naujienų parduotuve“, tokioje pat ozarkiškoje, kaip ir klubas, stačiai Ozarkų krašto parduotuvėje. Jos šūkis: „Jei daiktas šio to vertas, mes jį turime. Jei niekam tikęs, vadinasi – parduotas.“

Po pietų jis vėl patraukė ieškoti valdybos narių. Kažkas patarė užsukti į kaimo muziejų, įsikūrusį sename plytiniame muitinės pastate. Tas pastatas mena seniai praėjusius laikus, kada į prieplauką,

kol jos dar nebuvo užkariavus ta melsvai ruda pliurzė, įplaukdavo nemaži laivai. Valdybos narių nerado ir ten, o eksponatai buvo klaikiai neįdomūs. Pardavėją ėmė smaugti apatija, negalavimas, it epidemija, ištinkantis atsitiktinius Barnsteiblio kaimo svečius.

Jis griebėsi įprasto vaisto, tai yra šoko į automobilį ir nuzvimbė į Hajanį[2], kur gyvas galas kokteilių barų, motelių, boulingo klubų, suvenyrų parduotuvių, picerijų. Nervus jis apramino mažytėje golfo aikštelėje, pavadintoje „Žaidykla". Tuo metu toje aikštelėje buvo viena nyki, erzinanti detalė, būdinga kyšulio pietinėje pakrantėje pasitaikančioms nesąmonėms. Aikštelė buvo įrengta buvusio Amerikos legiono posto pievelėje – ir tenai, tarp dailių tiltukų ir smulkintu kamštmedžiu nubarstytų plotelių, stūksojo tankas „Šermanas", kadaise ne itin rafinuotų ir sumanių žmonių pastatytas kaip paminklas Antrojo pasaulinio karo veteranams.

Dabar paminklas iš ten iškeltas, bet vis tiek paliktas pietiniame krašte, kur neišvengiamai atsidurs nepagarbioje padėtyje.

Tankas daug garbingiau atrodytų Barnsteiblio kaime, tačiau šis jo nieku būdu nepriims. Kaimas laikosi principo nieko nepriimti. Ir dėl to jis, laimė, keičiasi ne daugiau už šachmatų taisykles.

Labiausiai pastaraisiais metais pasikeitė rinkimai. Prieš šešerius metus demokratų ir respublikonų rinkimų stebėtojai būdavo vieni respublikonai. Dabar demokratų rinkimų stebėtojai – demokratai. Šios revoliucijos pasekmės, bent kol kas, ne tokios jau baisios, kaip laukta.

Dar vienas atotrūkis nuo praeities susijęs su vietos mėgėjų teatralų draugijos, Barnsteiblio komedijos klubo, iždu. Klubas turėjo iždininką, kuris trisdešimt metų kartą per mėnesį griežtai atsisakydavo paskelbti sąskaitos likutį, bijodamas, kad klubas jį neprotingai

iššvaistys. Pernai jis atsistatydino. Naujasis iždininkas pranešė, jog sąskaitos likutis keturi šimtai dolerių ir kažkiek centų, ir klubas viską išleido papuvusios lašišos spalvos uždangai įsigyti. Šita nuodinga uždanga pirmą kartą buvo pakelta per „Keino“ maišto tribunolo“[3] spektaklį, kuriame kapitonas Kvygas nervindamasis neridinėjo rankoje plieno rutuliukų. Rutuliukus išbraukė, manydami, jog gali pasirodyti dviprasmiški.

Kitas didelis pokytis įvyko prieš šešiasdešimt metų, kada buvo atrasta, kad tunas – skani žuvis. Žvejai juos vadindavo „šunskumbrėm“ ir keikdavosi tokią sugavę. Tebesikeikdami sukapodavo ir sumesdavo į vandenį kitoms šunskumbrėms pagąsdinti. Ar dėl per didelės drąsos, ar iš kvailumo tunai iš įlankos nepasišalino, sudarydami galimybę šiais laikais po Darbo dienos surengti šventę, pavadintą Barnsteiblio tunų žūklės varžybomis. Į šį renginį, apsirūpinę meškerėmis su rotušės laikrodžio didumo ritėmis, suvažiuoja žvejai iš visos Paatlantės, o vietiniai visad stebisi, kas anuos čia traukia. Ir niekas nieko nesugauna.

Ateityje Barnsteiblio kaimo gyventojams dar teks sužinoti ir išmokti naudotis tuo, kad midijas galima valgyti be baimės staigiai numirti. Barnsteiblio prieplaukoje jų kaip amaro. Jų niekas neliečia. Jos ignoruojamos, ko gera, todėl, kad prieplaukoje gausu dviejų kitų paprasčiau paruošiamų delikatesų – dryžuotųjų ešerių ir moliuskų. Pastarųjų per atoslūgį gali prisilupinėti bet kur. Norint pasigauti ešerių, reikia stebėti paukščius, jų kūgiškus pulkus, užmesti masalą ten, kur rodo kūgio smaigalys. Ten maitinasi ešeriai.

Kas dar laukia ateityje? Retam kyšulio kaimui pavyks per dabartinį godulio ir beskonybės persmelktą ekonominį pakilimą išsaugoti

nepaliestą savo dvasią. H. L. Menkenas kartą pasakė maždaug taip: „Dar niekas nebankrutavo dėl to, kad pervertino amerikiečių vulgarumą“, ir turtai, susikraunami vulgarizuojant kyšulį, aiškiai patvirtina jo mintį. Barnsteiblio kaimas savo dvasios galbūt nepraras.

Vienas dalykas, jis ne iš tų tuščių kaimų, kuriuose viskas išnuomojama, kur pusė namų žiemą stovi negyvenami. Dauguma barnsteibliškių kaime gyvena kiaurus metus, dauguma jų neseni, dauguma dirba – dailidėmis, pardavėjais, mūrininkais, architektais, mokytojais, rašytojais ir kuo tik nori. Tai beklasė bendruomenė, kartais meili ir sentimentali.

O šie netušti namai, neretai graužiami termitų ir sausojo puvinio, bet dar stovėsiantys gal ne vieną šimtą metų, buvo lipdomi vienas šalia kito išilgai visos Centrinės gatvės nuo pat Pilietinio karo pabaigos. Statybų vykdytojams sunku rasti vietos tariamai kilniais tikslais ką nors nuniokoti. Vakaruose nusidriekusi didžiulė žalia sakytum pieva – ne pieva, o druskingas liūnas, melsvai ruda pliurzė, apaugusi vikšrių kuokštais. Beje, būtent šita žalia natūrali pieva 1639 metais suviliojo naujakurius iš Plimuto. Ant liūno, apjuosto gilių upokšnių, kuriuos galima perplaukti valtele, jokiam sveiko proto žmogui nešaus mintis nieko statyti. Per kiekvieną potvynį liūnas dingsta po vandeniu, ir išlaiko žmogų su šunimi, ne daugiau.

Spekuliantai ir darbų vykdytojai vienu metu buvo užsidegę sukultūrinti Smėlėtąją neriją, ilgą siaurą vaizdingų kopų juostą, užstojančią prieplauką iš šiaurės. Ten yra groteskiškų sausuolių guotų, smėlio uždusintų, paskui vėl išlaisvintų miškų. O paplūdimys įlankos pusėje nušluostytų nosį ir Akapulko paplūdimiui. Be to, stebėtina, kad gėlam vandeniui gauti ten reikia visai negilių šulinių.

Tačiau vietos valdžia, ačiū Dievui, visą neriją, išskyrus patį galą ties prieplaukos žiotimis, žada nupirkti ir paversti viešuoju parku ir amžinai palikti nesukultūrintą.

Nerijos gale, tame pačiame, kurio valdžia neperims, yra mažytė gyvenvietė. Ji susispietusi aplink apleistą švyturį, buvusį reikalingą kadaise, kai vanduo buvo ganėtinai gilus dideliems laivams įplaukti ir išplaukti. Tą nugairintą, neišvaizdžią gyvenvietę pasiekti galima tik valtimis arba smėlio automobiliais. Nėra ten nei elektros, nei telefono. Tai privati poilsiavietė, vos mylia nuo Barnsteiblio kaimo. Į nerijos galą daugelis kaimo gyventojų vyksta poilsiauti. Būdamas anachroniškas, truputį ksenofobiškas, žavingai keistas, Barnsteiblio kaimas turėtų teisę vadintis „paskutiniąja tikrų Kodo kyšulio gyventojų tvirtove“, jei ne viena aplinkybė. Kaime beveik nėra nė vieno žmogaus, gimusio Kodo kyšulyje. Kaip medžiai sukalkėja, mineralams pamažu užimant organinių medžiagų vietą, taip radosi ir šiandieninis užkalkėjęs Barnsteiblis, žmonėms iš Ivenstono, Luisvilio, Bostono, Pitsbergo ir dar Dievas žino iš kur pamažu užimant tikrųjų kaimo jankių vietą.

Jei tikrieji kodiečiai pakiltų iš savo kapų bažnyčios šventoriuje, nuverstų dailiai išrašytus skalūno antkapius ir dalyvautų Barnsteiblio kaimo bendruomenės susirinkime, jo eigą jie pagirtų. Kiek tik bendruomenei būdavo pateikiama pasiūlymų, visi buvo karštai apsvarstyti ir balsuojant atmesti, išskyrus vieną – nupirkti naują signalizaciją gaisrinės sunkvežimiui. Dabar sirena kaukia nebe rrriau, o uvy uvy uvy ir girdima trijų mylių atstumu.

Beje, biblioteka turi ir naują „Britannica“, ir naują „Americana“. Kadangi maudosi piniguose, įsigijo be jokių pastangų. Tačiau kol

kas nežymu, kad būtų pagerėję mokinių pažymiai ar pakilęs suaugusiųjų pašnekesių lygis.

Kadangi kaimas gyvuoja dėl savęs, o ne dėl prašalaičių ir yra įgudęs skubinti turistus ieškotis kitų rojaus kampelių, atvykėliams velniškai sunku jame rasti ką nors patrauklaus. Kokio grožio čia esama, jie galėtų tuoj pat įsitikinti, stabtelėję Centrinėje gatvėje kad ir prie Šv. Marijos bažnyčios, turinčios niekur nereklamuojamą žavingiausią Amerikoje bažnyčios sodą. Tas sodas – vieno žmogaus, jauno mirusio episkopalų dvasininko Roberto Nikolsono, kūrinys.

Sykį kaimo vakarėlyje – o geria kaimo gyventojai daug – tėvas Nikolsonas, šnekučiuodamasis su kataliku ir žydu, mėgino rasti žodį, apibūdinantį dvasinės Barnsteiblio vienybės pamatą. Ir rado.

– Esame druidai, – pasakė jis.

1964

1 Barnsteiblio kaimas – vienas iš 7 kaimų, sudarančių Barnsteiblio miestą.
2 Didžiausias iš Barnsteiblį sudarančių kaimų.
3 H. Vūko (Herman Wouk) pjesė pagal jo paties romaną, apdovanotą Pulicerio premija.

Harisonas Berdžeronas

2081 metai. Pagaliau visi lygūs. Lygūs ne vien prieš Dievą ir prieš įstatymą. Lygūs visapusiškai. Nė vienas negudresnis už kitus. Nė vienas negražesnis už kitus. Nė vienas nei stipresnis, nei greitesnis už kitus. Šią visuotinę lygybę užtikrino 211-ta, 212-ta ir 213-ta konstitucijos pataisos bei begalinis Jungtinių Valstijų Lygybės biuro agentų budrumas.

Vis dėlto ne viskas gyvenime ėjosi kaip sviestu patepta. Pavyzdžiui, balandį žmones, kaip ir seniau, siutindavo nepavasariškas oras. Ir kaip tik tą šaltą ir drėgną mėnesį Lygybės biuro agentai areštavo Džordžo ir Heizelės Berdžeronų keturiolikmetį sūnų Harisoną.

Skaudu, ką ir kalbėti, tačiau ilgai mąstyti Džordžas su Heizele negalėjo. Heizelė buvo gražiai vidutinio intelekto, o tai reiškia, jog apie bet ką mąstydavo tik trumpais šuorais. O Džordžas, kadangi jo intelektas viršijo normą, ausyje nešiojosi radijuką protui išlyginti. Įstatymas reikalavo jo niekad iš ausies neišsiimti. Radijukas buvo nustatytas valstybinio siųstuvo banga. Maždaug kas dvidešimt sekundžių siųstuvas paleisdavo kokį aštrų garsą, kad tokie žmonės kaip Džordžas nepasinaudotų proto pranašumu ir nepažeistų lygybės.

Džordžas su Heizele žiūrėjo televizorių. Heizelės skruostai buvo drėgni nuo ašarų, bet šiuo tarpu ji buvo pamiršusi, ko verkė.

Televizoriaus ekrane šoko balerinos.

Džordžo galvoje sukaukė sirena. Jo mintys išsilakstė it plėšikai, išgąsdinti suveikusios signalizacijos.

– Tikrai gražiai pašoko, – tarė Heizelė.

– A? – atsiliepė Džordžas.

– Gražiai šoko, sakau, – pakartojo Heizelė.

– Mhm, – numykė Džordžas.

Jis pabandė mąstyti apie balerinas. Iš tikrųjų šoko jos ne taip jau labai gražiai – ne gražiau nei būtų sušokusios bet kurios kitos. Buvo apsikarsčiusios grandinėmis ir maišeliais su šratais, veidai uždengti kaukėmis, kad niekas nepasijustų menkesnis, išvydęs laisvą, grakštų judesį ar dailų veidą. Miglotoje sąmonėje Džordžui sukirbo mintis, kad šokėjų suvienodinti gal nereikėtų. Tačiau išrutulioti nespėjo, nes eilinis ausinio radijuko trenksmas visas mintis išblaškė.

Džordžo veidas persikreipė. Tuo pat metu iš skausmo susiraukė ir dvi iš aštuonių balerinų.

Heizelė pastebėjo jo grimasą. Kadangi pačiai proto lyginimo radijuko nereikėjo, turėdavo Džordžą klausinėti, kokį garsą jis išgirdęs.

– Lyg kūjeliu į pieno butelį, – atsakė Džordžas.

– Man, rodos, būtų įdomu klausytis visokių garsų, – su pavydo gaidele tarė Heizelė. – Ko jie neprigalvoja!

– Mh, – numykė Džordžas.

– Tiktai aš, jei būčiau Lygybės biuro direktorė, žinai, ką padaryčiau? – tarė Heizelė. Tiesą sakant, ji buvo smarkiai panaši į Lygybės biuro direktorę, pavarde Diana Mūn Glampers. – Jei aš būčiau Diana Mūn Glampers, – tęsė Heizelė, – sekmadieniais transliuočiau varpus, tik varpus. Būtų kaip ir duoklė religijai.

– Jei skambėtų tik varpai, – pasakė Džordžas, – aš galėčiau mąstyti.

– Na... tegu tada skambėtų labai garsiai, – pasakė Heizelė. – Man regis, aš būčiau gera Lygybės biuro direktorė.

– Kaip ir visi, – pasakė Džordžas.

– Kas geriau už mane žino, kas yra normalu? – tarė Heizelė.

– Gerai sakai, – sutiko Džordžas.

Jam galvoje kniostelėjo mintelė apie kalėjime sėdintį nenormalų sūnų, apie Harisoną, tačiau dvidešimt vienos patrankos salvė ją pribaigė.

– Oho, tai bent skėlė, ar ne? – šūktelėjo Heizelė.

Skėlė taip, kad Džordžas išbalo ir sudrebėjo, o iš paraudusių akių ištryško ašaros. Dvi iš aštuonių balerinų, susiėmusios už galvos, susmuko ant studijos grindų.

– Žiūriu, tu visai iš veido išėjęs, – tarė Heizelė. – Gal eik, vyreli, prigulk ant sofos, pasidėsi lyginamąjį maišelį ant pagalvės. – Kalbėjo apie brezentinį maišelį su keturiasdešimt septyniais svarais šratų, prirakintą Džordžui ant kaklo. – Eik, pasidėk maišelį. Didelio daikto, kad minutę pabūsi man nelygus.

Džordžas rankomis kilstelėjo maišelį.

– Netrukdo, – pasakė jis. – Aš jo nė nebepastebiu. Jis man kaip kūno dalis.

– Pastaruoju metu atrodai baisiai nusistekenęs, – tarė Heizelė. – Jeigu kaip nors pravirbinus skylutę ir išėmus truputį šitų švininių šratų. Tik trupučiuką.

– Dveji metai kalėjimo ir po du tūkstančius dolerių baudos už kiekvieną šratą, – atsakė Džordžas. – Nepasakyčiau, kad apsimoka.

– Jeigu truputį kaip nors išsiimtum grįžęs iš darbo, – tarė Heizelė. – Na... čiagi tau nėra su kuo konkuruoti. Nieko juk neveiki.

– Jeigu aš pradėsiu sukčiauti, – tarė Džordžas, – tai sukčiauti pradės ir kiti, ir netruks grįžti tie tamsybės amžiai, kai visi stengdavosi vieni kitus pranokti. Negi tau patiktų?

– Jokiu būdu, – atsakė Heizelė.

– Na matai, – pasakė Džordžas. – Kas ištiktų visuomenę, kada žmonės imtųsi apeidinėti įstatymus?

Jei Heizelė būtų nesugebėjusi atsakyti į klausimą, Džordžas už ją nebūtų atsakęs. Jo galvoje kaukė sirena.

– Manyčiau, kad žlugtų, – atsakė Heizelė.

– Kas žlugtų? – bespalviu balsu paklausė Džordžas.

– Visuomenė, – neryžtingai ištarė Heizelė. – Argi ne to klausei?

– Kas ten žino, – pasakė Džordžas.

Staiga televizijos programą pertraukė žinių laida. Iš pradžių nebuvo aišku, kas pranešama, nes diktorius, kaip ir visi diktoriai, stipriai mikčiojo. Gal pusę minutės jis, smarkiai susijaudinęs, bandė ištarti: „Ponios ir ponai!"

Galiausiai pasidavė ir įteikė žinių suvestinę vienai balerinai.

– Nieko tokio, – tarė Heizelė, turėdama omenyje diktorių. – Jis stengėsi. Tai jau didelis daiktas. Kas jam Dievo skirta – tas, bet jis stengėsi iš paskutiniųjų. Už tokias pastangas jam reikėtų padidinti atlyginimą.

– Ponios ir ponai, – pradėjo skaityti suvestinę balerina.

Tikriausiai buvo itin graži, kadangi dėvėjo klaikiausią kaukę. Nesunku buvo numanyti, kad iš visų šokėjų tvirčiausia ir grakščiausia, nes jos lyginamieji maišai buvo tokie, kokius nešioja keturių šimtų svarų svorio vyrai.

Ji susyk turėjo atsiprašyti už moteriai nepriderantį balsą. Jos balsas skambėjo it šilta, šviesi, laikui nepavaldi melodija.

– Atsiprašau... – tarė ji ir pradėjo iš naujo, nutaisiusi visiškai nekonkurencingą balsą. – Ką tik iš kalėjimo pabėgo, – šaižiai suspigo ji, – keturiolikmetis Harisonas Berdžeronas, įtariamas rengęsis nuversti valdžią. Jis labai protingas ir atletiškas, nepaveikus lyginimui, todėl laikytinas nepaprastai pavojingu.

Staiga ekrane pasirodė policijos daryta Harisono Berdžerono nuotrauka – pirma aukštyn kojom, paskui šonu, vėl aukštyn kojom ir pagaliau tiesiai. Harisonas buvo nufotografuotas visu ūgiu prie pėdomis ir coliais sužymėto matuoklio. Buvo lygiai septynių pėdų.

Kitkuo – ne žmogus, o pabaisos kaukė ir metalas. Niekas nebuvo apkaustytas sunkesniais lyginimo aptaisais. Jis praaugdavo visas varžas greičiau nei Lygybės biuro darbuotojai prigalvodavo naujų. Vietoj ausinio radijuko protui išlyginti dėvėjo dideliausias ausines bei akinius storais rifliuotais stiklais. Akiniai buvo tam, kad matytų kaip per dūmus ir kentėtų skeliantį galvos skausmą.

Buvo visas apkrautas metalo laužu. Paprastai stiprius žmones lyginimo aptaisais apkarstydavo daugmaž simetriškai ir kariškai tvarkingai, tačiau Harisonas atrodė tikra metalo laužo krūva. Gyvenimo keliu jis vilko trijų šimtų svarų naštą.

Gražiam veidui užmaskuoti Lygybės biuro darbuotojai vertė ant nosies nuolat mūvėti raudoną guminį kamuoliuką, skustis antakius, o ant lygių baltų dantų dėvėti kreivas juodas užmovas.

– Jei sutiksite šį jaunuolį, – skaitė balerina, – nemėginkite, kartoju, nemėginkite leistis su juo į ginčus.

Sužviegė laužiamų durų vyriai.

Televizoriuje pasigirdo pasibaisėjimo klyksmai ir šūksniai. Harisono Berdžerono nuotrauka ekrane ėmė krūpčioti, tarsi šokdama į žemės drebėjimo taktą.

Džordžas Berdžeronas atspėjo, kas tai per žemės drebėjimas, negalėjo neatspėti, nes jo paties namas buvo daug kartų šokęs pagal tą perkūnišką taktą.

– Dievulėliau... – tarė Džordžas, – tai tikriausiai Harisonas!

Ausyse pasigirdęs autokatastrofos trenksmas šią išvadą akimirksniu išmušė jam iš galvos.

Kai Džordžas šaip taip praplėšė akis, Harisono nuotrauka buvo dingusi. Ekraną užpildė gyvas gyviausias Harisonas.

It milžiniškas klounas, žlegėdamas metalu, Harisonas stovėjo studijos vidury. Rankoje tebelaikė išrautų studijos durų rankeną. Balerinos, technikai, muzikantai ir diktoriai, parkritę ant kelių, susigūžę laukė mirties.

– Aš imperatorius! – suriko Harisonas. – Girdite! Aš imperatorius! Visi nedelsdami privalot daryti, ką įsakysiu!

Jis treptelėjo, ir studija sudrebėjo.

– Net ir toks, kokį mane matot, – suriaumojo jis, – suluošintas, supančiotas, iškankintas, – aš galingesnis už bet kurį kada nors gyvenusį valdovą! Dabar pamatysit, kaip aš atvirsiu į tokį, koks esu!

Harisonas it vyniojamąjį popierių nusiplėšė lyginamuosius diržus – diržus, atlaikančius penkių tūkstančių svarų svorį.

Harisono lyginamasis metalo laužas driokstelėjo ant grindų.

Harisonas užkišo nykščius už skląsčio, kuriuo prie galvos buvo prirakintos ausinės ir akiniai. Skląstis trekštelėjo it salieras. Harisonas tėškė ausines ir akinius į sieną. Nusviedė į šalį guminę nosį, ir visi išvydo vyrą, kuriam būtų nusilenkęs pats griausmo dievas Toras.

– O dabar aš išsirinksiu imperatorienę! – tarė, iš aukšto žvelgdamas į susigūžusius žmones. – Pirmajai, išdrįsusiai atsistoti, teks vyras ir sostas!

Po akimirkos kitos, virpėdama it nendrė, pakilo viena balerina.

Harisonas ištraukė jai iš ausies proto lyginimo įtaisą, žavėtinai atsargiai nuplėšė kūno lyginamuosius aptaisus. Galiausiai nuėmė nuo veido kaukę.

Mergina buvo stulbinamai graži.

– Dabar, – tarė Harisonas, paėmęs ją už rankos, – parodykim žmonėms, ką reiškia žodis „šokis". Muzika! – paliepė jis.

Muzikantai užsiropštė ant kėdžių. Harisonas nuplėšė ir jų lyginamuosius aptaisus.

– Grokit kaip galėdami geriau, – įsakė jiems, – ir aš jus padarysiu baronais, hercogais ir grafais.

Suskambo melodija, iš pradžių normali – pigi, kvaila, iškraipyta. Bet Harisonas čiupo du muzikantus ir, mojuodamas jais nelyginant dirigento lazdelėmis, sudainavo melodiją taip, kaip norėjo, kad būtų grojama. Tada nudrėbė muzikantus ant kėdžių.

Melodija vėl suskambo, dabar jau kur kas gražesnė.

Kurį laiką Harisonas ir jo imperatorienė tik klausėsi muzikos – tartum pagal melodiją sinchronizuodami savo širdžių dūžius.

Abudu perkėlė kūnų svorius ant kojų pirštų.

Harisonas didelėmis letenomis suėmė ją už liaunučio liemens, ir ji pajuto, kokia besvorė netrukus taps.

Ir tuomet, it džiugesio ir gracijos pliūpsnis, jiedu spriegė į orą.

Paminti tapo ne tik šalies įstatymai, bet ir traukos bei judėjimo dėsniai.

Jiedu sukosi, sukinėjosi, sukaliojosi, strykčiojo, šokinėjo, laigė, skriejo.

Jiedu šuoliavo tartum elniai mėnulyje.

Iki studijos lubų buvo trisdešimt pėdų, tačiau sulig kiekvienu šuoliu jiedu pakildavo vis arčiau lubų.

Tapo aiškus jų tikslas – paliesti lubas.

Ir jie jas palietė.

O tada, meile ir vien valia įveikę trauką, jiedu pakibo pačiame palubyje ir ilgai ilgai bučiavosi.

Kaip tik tą minutę studijoje pasirodė dvivamzdžiu dešimto kalibro šratiniu šautuvu nešina Lygybės biuro direktorė Diana Mūn Glampers. Ji dusyk iššovė, ir imperatorius su imperatoriene negyvi krito ant grindų.

Diana Mūn Glampers vėl užtaisė šautuvą. Nusitaikiusi į muzikantus, davė dešimt sekundžių lyginamiesiems aptaisams prisisegti.

Kaip tik tada Berdžeronų televizorius pokšt ir perdegė.

Heizelė pasisuko, ketindama dėl to pasiskųsti Džordžui. Tačiau jis buvo išėjęs į virtuvę alaus.

Džordžas grįžo, nešinas skardinėle alaus. Sukrėstas lyginamojo signalo, stabtelėjo. Paskui vėl atsisėdo į savo vietą.

– Tu verkei? – paklausė Heizelę.

– Aha, – atsakė ji.

– Dėl ko? – paklausė jis.

– Nebeatsimenu, – atsakė ji. – Televizorius rodė kažką labai liūdna.

– O ką? – paklausė jis.

– Kad man viskas galvoj susimaišė, – atsakė Heizelė.

– Pamiršk, kas liūdina, – pasakė Džordžas.
– Aš ir pamirštu, – pasakė Heizelė.
– Šaunuolė, – pagyrė Džordžas.
Jo veidas persikreipė. Galvoje pokštelėjo kniedytuvas.
– Oho! Matyt, gerai skėlė, – tarė Heizelė.
– Kaip čia pasakius, – atsiliepė Džordžas.
– Sakau: oho! – paaiškino Heizelė. – Matyt, gerai skėlė.

1961

O kas aš dabar?

Mūsiškis Šiaurės Krofordo mėgėjų teatro būrelis „Peruko ir kaukės klubas“, kuriam aš priklausau, nubalsavo iki pavasario pastatyti Tenesio Viljamso „Geismų tramvajų“. Mūsų nuolatinė režisierė Dorisė Sojer šįsyk režisuoti atsisakė, nes sunkiai pasiligojusi jos motina. Ir dar pridūrė, jog klubui reikią išsiugdyti naujų režisierių, nes ji, nors ir sėkmingai sulaukusi septyniasdešimt ketverių, su saule negyvensianti.

Taip išėjo, kad vadovauti vaidintojams įpiršo man, nors iki tol buvau vadovavęs tik darbininkams, statantiems mano parduodamus išorinius aliumininius langus su langinėmis. Aš iš to ir gyvenu, pardavinėju išorinius langus ir duris, o kada ne kada ir vonios kabinas. O dėl vaidinimo, tai aukščiausios mano pareigos scenoje būdavo liokajaus arba policininko, nežinau, kieno aukštesnės.

Apsiimdamas režisuoti, iškėliau daugybę sąlygų, iš kurių svarbiausia – kad Marlono Brando vaidmens imtųsi Haris Nešas, vienintelis geras klubo aktorius. Koks jis visapusiškas, galite spręsti iš to, kad vienais metais jis suvaidino kapitoną Kvygą „Keino“ maišto tribunole“, paskui Abraomą Linkolną pjesėje „Eibas Linkolnas Ilinojuje“ ir jaunąjį architektą „Mėlyname mėnulyje“. Kitais metais jis suvaidino Henriką VIII „Tūkstantyje Anos dienų“ ir Doką pjesėje

„Būk gerutė, Šeba, grįžk“, ir aš norėjau, kad „Geismų tramvajuje“ imtų Marlono Brando vaidmenį. Susirinkime jis nedalyvavo, todėl nežinojau, ar imsis to vaidmens, ar ne. Jis niekad neateidavo į susirinkimus. Ne todėl, kad būdavo užsiėmęs, o kad drovėdavosi. Buvo nevedęs, draugių neturėjo – neturėjo nė artimų draugų. Apskritai vengdavo bet kokių sambūrių, nes be scenarijaus nežinodavo nei ką sakyti, nei ką daryti.

Taigi, kitą dieną turėjau drožti į Milerio geležų krautuvę, kurioje Haris dirbo pardavėju, paklausti, ar jis imsis to vaidmens. Pakeliui užsukau į telefono kompaniją pasiaiškinti dėl sąskaitos už pokalbį su Honolulu. Į Honolulu kaip gyvas nebuvau skambinęs.

O telefono kompanijoje už langelio sėdi man nematyta gražuolė, ir ji man paaiškina, kad kompanija įsitaisė automatinę sąskaitų išrašymo mašiną, bet ji dar galutinai nesuderinta. Daro klaidų.

– Ne tik kad aš neskambinau į Honolulu, – sakau, – bet, man regis, joks krofordietis į Honolulu nei skambino, nei skambins.

Taigi, ji ištaisė sąskaitą, ir aš paklausiau, ar ji vietinė. Atsakė, kad ne. Atlydėjusi šitą sąskaitų išrašymo mašiną, kad vietines merginas išmokytų su ja dirbti. Paskui su kokiu kitu įrenginiu važiuosianti kur nors kitur.

– Na, jeigu žmonėms reikia lydėti mašinas, – sakau, – tai dar viskas gerai.

– Kaip tai? – nustebo ji.

– Kai mašinos prisistatys pačios, – paaiškinau, – žmonėms jau reikės rimtai susirūpinti.

– A, – tarstelėjo ji.

Atrodė, šita tema jai neįdomi, ir aš pagalvojau, ar ją apskritai kas

nors domina. Tokia sustingusi, pati beveik kaip mašina, mandagus telefono kompanijos automatas.

– Jūs pas mus seniai? – pasiteiravau.

– Kiekviename mieste prabūnu du mėnesius, pone.

Akys gražios, mėlynos, bet be vilties ar smalsumo kibirkštėlės. Pasisakė šitaip keliaujanti jau dveji metai – visur svetima.

Ir čia man toptelėjo, kad ji mūsų vaidinime puikiai tiktų Stelos vaidmeniui. Stela – tai Marlono Brando personažo žmona, personažo, kurį norėjau, kad vaidintų Haris Nešas. Paaiškinau, kur ir kada rengsime artistų perklausą, ir pridūriau, kad mūsų klubas apsidžiaugtų, jeigu ji ateitų.

Nustebo ir truputį atgijo.

– Žinokit, – sako, – pirmą kartą esu kviečiama dalyvauti vietiniame renginyje.

– Ką gi, – sakau, – niekur taip greit nesusipažinsi su puikiais žmonėmis, kaip repetuodamas spektaklį.

Ji pasisakė pavardę – Helena Šo. Dar pridūrė: ką žinai, gal imsianti ir padarysianti siurprizą – man ir sau. Imsianti ir ateisianti.

Tik nepagalvokit, kad, vaidindamas tiekoje pjesių, Haris Nešas krofordiečiams pakyrėjo iki gyvo kaulo. Priešingai – jie galėtų juo gėrėtis iki amžinybės, nes scenoje Haris niekad nebūdavo savimi. Vidurinės mokyklos sporto salėje pakilus kaštoninei scenos uždangai, Haris kūnu ir siela virsdavo tiksliai tuo, ko reikalavo scenarijus ir režisierius.

Kažkas sykį užsiminė, jog Hariui reikėtų pasirodyti psichiatrui, kad ir gyvenime taptų ryškia, įdomia asmenybe, – kad bent jau galėtų vesti, o gal ir darbą geresnį gautų, užuot dirbęs pardavėju pas Milerį už penkiasdešimt dolerių per savaitę. Nors aš nežinau, ką psichiatras apie Harį būtų iškapstęs, ko miestiečiai būtų nežinoję. Dalykas tas, kad Haris tik gimęs buvo pamestas ant unitarų bažnyčios laiptų ir taip ir nesužinojo, kas jo tėvai.

Kai užėjau į Milerio krautuvę ir pasakiau Hariui, jog esu paskirtas režisieriumi ir norėčiau, kad jis vaidintų mano spektaklyje, jis, kaip ir visada, kai jį prašydavo vaidinti, atsakė, kai pagalvoji, liūdnoku klausimu:

– Kas aš būsiu dabar?

Artistų perklausa vyko ten, kur ir visada – Šiaurės Kroferdo viešosios bibliotekos antrajame aukšte, susirinkimų kambaryje. Perteikti savo patirties atėjo mūsų nuolatinė režisierė Dorisė Sojer. Mudu su ja oriai sėdėjome viršuje, o norintieji vaidmenų laukė apačioje. Kvietėme juos į viršų po vieną.

Haris Nešas irgi atėjo į perklausą, nors tai buvo tik gaištas. Spėju, kad norėjo šiek tiek įsijausti į vaidmenį.

Hario ir savo malonumui paprašėm skaityti nuo tos vietos, kur jis muša žmoną. Haris suvaidino sceną taip, kaip ir Tenesis Viljamsas nebuvo numatęs. Autorius, pavyzdžiui, neparašė, kaip Haris, šimto keturiasdešimt penkių svarų svorio ir penkių pėdų bei aštuonių colių ūgio, paprasčiausiai paimdamas scenarijų, pasunkėja penkiasdešimt svarų ir paūgėja keturiais coliais. Haris vilkėjo striuką dvieilį skeltą mokyklos išleistuvių švarkelį ir prastą raudoną kaklaraištėlį su žirgo galva. Jis nusivilko švarką, nusirišo kaklaraištį, prasisegė marškinių

apykaklę ir nusisuko nuo mudviejų su Dorise, kad susikauptų. Marškinių, dar visai apynaujų, nugaroje žiojėjo proplėša. Praplėšta tyčia, kad nuo pat pradžių būtų kuo panašesnis į Marloną Brando.

Atsisuko į mus – pasipūtęs, žiaurus, augalotas gražuolis. Dorisė skaitė Stelos, jo žmonos, žodžius, ir Haris šitą senučiukę įbaugino taip, kad ši įtikėjo esanti žavi nėščia mergelė, kuriai vyras, gražuolis gorila, štai ims ir ištaškys smegenis. Ji savo ruožtu įtikino ir mane. O aš skaičiau Blanšos, pjesėje jos sesers, žodžius, ir, kaip Dievą myliu, jis mane įgąsdino taip, kad pasijutau, lyg būčiau pagėrusi ir pavytusi gražuolė iš Pietų.

O paskui, kai mes tarsi ligoniai po narkozės mėginom atsikvošėti, Haris padėjo scenarijų, apsivilko švarkelį, užsirišo kaklaraištį ir vėl atvirto į išbalusį geležų krautuvės pardavėją.

– Ar... ar gerai? – paklausė jis, beveik tikras, jog vaidmens negaus.

– Na, kaip pirmą kartą, – atsakiau, – visai neblogai.

– Ar yra šansų man gaut šitą vaidmenį? – paklausė jis.

Nežinia kodėl jis visada apsimesdavo, jog ne visai aišku, ar gaus vaidmenį.

– Man regis, galim drąsiai sakyti, jog esam gerokai nusiteikę rinktis jus, – atsakiau.

Jis nušvito.

– Ačiū! Labai ačiū! – padėkojo ir paspaudė man ranką.

– Ar apačioj nematėt gražutės naujokės? – paklausiau, turėdamas omeny Heleną Šo.

– Nepastebėjau, – atsakė Haris.

Paaiškėjo, kad Helena Šo vis dėlto į perklausą atėjo, ir ji mudu su Dorise įvarė į neviltį. Mes įsivaizdavom, jog „Peruko ir kaukės“

klubas pagaliau į sceną išleis tikrai gražią, tikrai jauną merginą, o ne vieną iš padėvėtų keturiasdešimtmečių, kurias paprastai stengiamės iškišti už merginas.

Tačiau Helena Šo, nors užmušk, nemokėjo vaidinti. Davėm jai skaityti ir tą, ir tą, bet ji liko ta pati mergina su ta pačia šypsena visiems, atėjusiems skųstis dėl sąskaitos į telefono kompaniją.

Dorisė pabandė ją pamokyti, paaiškinti, jog pjesėje Stela – aistringa mergina, mylinti gorilą, nes jai reikia gorilos. Tačiau Helena skaitė taip pat kaip ir pirma. Vargu ar ji būtų aiktelėjus net ugnikalniui sprogus.

– Brangioji, – tarė Dorisė, – užduosiu jums vieną intymų klausimą.

– Klauskit, – atsakė Helena.

– Ar buvot kada nors įsimylėjus? – paklausė Dorisė. – Klausiu todėl, – paaiškino, – kad prisiminimai apie seną meilę galėtų pagyvinti jūsų vaidybą.

Helena suraukusi antakius įtemptai mąstė.

– Žinote, – atsakė, – mano gyvenimas ant ratų. Kompanijose, kurias lankau, vyrai vedę, o susipažinti su nevedusiais nespėju.

– O mokykloje? – paklausė Dorisė. – Neteko kuo nors vaikiškai susižavėti ar įsimylėti?

Helena ir dabar įtemptai galvojo. Galiausiai tarė:

– Net ir mokykliniais metais aš gyvenau ant ratų. Mano tėvas statybininkas, keliaudavo iš vienos statybos į kitą, todėl aš atvažiuodavau, pagyvendavau, išvažiuodavau ir pamiršdavau.

– Hm, – nutęsė Dorisė.

– O kino žvaigždės tiktų? – tarė Helena. – Aš ne apie gyvus. Nė vieno nebuvau sutikus. Turiu galvoj matytus filmuose.

Dorisė dirstelėjo į mane išpūtus akis.

– Gal tai irgi savotiška meilė, – pasakė ji.

Čia Helena kiek atkuto.

– Aš žiūrėdavau ir žiūrėdavau tuos filmus, – pasakė Helena, – įsivaizduodavau, kad tas, kurį vaidina aktorius, – mano vyras. Kino žvaigždės būdavo vieninteliai seni pažįstami. Kad ir kur benuvažiuodavai, visur juos rasdavai.

– Aha-a, – nutęsė Dorisė.

– Ką gi, ačiū, panele Šo, – pasakiau. – Eikit ir palaukit apačioje su visais. Mes jums pranešim.

Tad bandėm ieškoti kitos Stelos. Tačiau mūsų klube tokios nebuvo, nebuvo nė vienos nepavytusios.

– Vienos Blanšos, – tariau aš, norėjau pasakyti, jog mūsų klube vien pavytusios moterys, tinkamos Blanšos, Stelos pavytusios sesers, vaidmeniui. – Toks jau gyvenimas: viena Stela dvidešimčiai Blanšų.

– O kai surandi Stelą, – sako Dorisė, – pasirodo, ji nenutuokia, kas yra meilė.

Mudu su Dorise nusprendėm išbandyti paskutinę išeitį – prikalbinti Harį Nešą suvaidinti sceną kartu su Helena.

– Gal jis ją bent kiek išjudins, – sakau.

– Ta mergelė neišjudinama, – pasakė Dorisė.

Šūktelėjom į apačią, kad Helena ateitų pas mus, ir kažką pasiuntėm suieškoti Hario. Per perklausas, taip pat ir repeticijas Haris niekad nepasilikdavo su visais. Kai nereikėdavo vaidinti, jis akimirksniu pasislėpdavo taip, kad niekas nematytų, bet jis pats girdėtų, kada jį šauks. Per perklausas bibliotekoje jis paprastai slėpdavosi

informacinės literatūros skyriuje, kur žiūrinėdavo įvairių šalių vėliavas žodyno priešlapyje.

Helenai užlipus į viršų, mes nustebom ir nusiminėm pamatę, jog ji apsiverkusi.

– Ajajai, – sako Dorisė. – Brangioji, kas gi atsitiko?

– Nieko iš manęs gero, tiesa? – panarinusi galvą, sako Helena.

Verkiančią mėgėjų teatro trupės artistę paguosti galima tik vienu sakiniu. Dorisė taip ir pasakė:

– Ką jūs, brangioji... jūs puikiai vaidinot.

– Ne, – sako Helena, – aš pati žinau, kad aš vaikščiojantis šaldytuvas.

– Niekas, jus pamatęs, taip nepasakys, – ramino Dorisė.

– Bet susipažinę pasakys, – nesutiko Helena. – Susipažinę žmonės apie mane taip ir sako. – Ji dar labiau įsiraudojo. – Aš nenoriu tokia būti, – sako. – Bet kad mano toks gyvenimas, aš kitaip nemoku. Aš nieko nepatyriau, išskyrus tas kvailas svajones apie kino žvaigždes. O gyvenime susitikus kokį gerą žmogų, jaučiuosi lyg didžiuliame butelyje ir, kad ir kiek stengčiausi, to žmogaus nepasieksiu.

Ir Helena išskėtė rankas lyg įkalinta didžiuliame butelyje.

– Manęs klausiat, ar esu mylėjusi, – sako Dorisei. – Ne... bet norėčiau pamilti. Aš žinau, apie ką šita pjesė. Žinau, ką jaučia Stela ir kodėl. Aš... aš... aš... – bandė pasakyti ji, bet ašaros neleido pabaigti.

– O tai kas yra, brangioji? – švelniai paklausė Dorisė.

– Aš... – tarė Helena ir vėl rankomis įsispyrė į įsivaizduojamą butelį. – Aš tik nemoku pradėti, – pasakė ji.

Bibliotekos laiptai sudunksėjo nuo sunkių žingsnių. Lyg koptų naras su švinuotais batais. Tai Haris eidamas persikūnijo į Marloną

Brando. Ir štai jis įėjo į kambarį, kone krumpliais braukdamas per grindis. Ir taip įsijautęs į vaidmenį, kad, pamatęs verkšnojančią merginą, paniekinamai išsišiepė.

– Hari, – sakau, – prašom susipažinti, čia Helena Šo. Helena, čia Haris Nešas. Jei jums skirsime Stelos vaidmenį, jis pjesėje bus jūsų vyras.

Haris rankos nepadavė. Susigrūdo rankas į kišenes, pasikūprino ir nužvelgė ją nuo galvos iki kojų, palikdamas pliką nuogą. Jos ašaros kaipmat išdžiūvo.

– Gal judu pabandytumėt suvaidinti barnio sceną, – sakau, – o paskui susitaikymą.

– Gerai, – sako Haris, nenuleisdamas nuo jos akių. Jo žvilgsnis degino drabužius jai nespėjus prisidengti. – Gerai, – pakartojo, – jei žmonikė pasiruošus.

– K-kas? – nukaito kaip uoga Helena.

– Žmonikė... Stela, – sako Haris. – Tai jūs. Stela – mano žmonikė.

Padaviau jiems scenarijus. Haris stvėrė ir nė ačiū. Helenos rankos neklausė, turėjau kište įkišti tarp pirštų.

– Man reikia išmetamo daikto, – sako Haris.

– Ko, ko? – nesupratau.

– Vienoj vietoj aš išmetu pro langą radiją, – paaiškino Haris. – Ką galėčiau išmesti?

Pasakiau, kad radijas bus geležinis prespapjė, ir plačiai atlapojau langą. Helena Šo, atrodė, mirtinai persigando.

– Nuo kur pradedam? – klausia Haris, sukinėdamas pečius lyg boksininkas, besiruošiantis kovai.

– Pradėkit keletu sakinių iki tos vietos, kur išmetat radiją, – sakau.

– Gerai gerai, – vis labiau įsijausdamas sako Haris. Jis permetė akimis remarkas. – Taip taip, – sako, – aš išmetu radiją, ji bėga iš scenos, aš ją paveju ir duodu į kuprą.

– Teisingai, – patvirtinau.

– Gerai, pupa, – primerkęs akis, sako Haris Helenai. Tuoj scenoj prasidės siautulys, audringesnis nei kovos vežimų lenktynės „Ben Hure". – Pasiruošt, – sukomandavo Haris. – Dėmesio, pupa. Pradedam!

Scenai pasibaigus, Helena Šo buvo suprakaitavusi it krovikas ir suglebusi it lepšis. Sudribo ant kėdės, išsižiojusi, galvą nusvarinusi į šoną. Nebeįkalinta butelyje. Butelis jos nebevaržė ir nebesaugojo. Jis dingo.

– Tai aš gausiu vaidmenį ar ne? – sukriokė ant manęs Haris.

– Gausit gausit, – nuraminau.

– Pagaliau! – sako jis. – Na, tai aš eisiu... Iki, Stela, – mestelėjo Helenai ir išėjo, trenkdamas durimis.

– Helena! – sakau. – Panele Šo!

– Um? – atsiliepė ji.

– Jūs būsite Stela, – pasakiau. – Puikiai suvaidinot!

– Tikrai? – nepatikėjo ji.

– Neįsivaizdavau, kad jumyse tiek parako, brangioji, – pagyrė Dorisė.

– Parako? – pakartojo Helena. Atrodė nesuvokianti, ar ji ant šuoliuojančio žirgo, ar ant žemės.

– Ugnies fontanas! Fejerverkas! Vėjo malūnas! – neatsigėrėjo Dorisė.

– Uf, – atsiliepė Helena. Ir daugiau nieko. Atrodė, taip ir sėdės išsižiojusi.

– Stela, – sakau.

– A? – atsiliepė ji.

– Jūs galite eiti.

Tad mes pradėjom mokyklos scenoje keturis vakarus per savaitę repetuoti. Ir Haris su Helena uždavė tokį toną, kad jau pirmąją savaitę visi spektaklio dalyviai iš jaudulio ir nuovargio vos laikėsi ant kojų. Paprastai režisieriui reikia maldauti artistus mokytis žodžius, tačiau aš tokio vargo neturėjau. Haris su Helena vaidino taip puikiai, kad visi kiti atlikėjai laikė pareiga, garbe ir malonumu juos palaikyti.

Man smarkiai pasisekė – bent jau taip maniau. Dar tik pati pradžia, o viskas ėjosi taip sklandžiai, su tokiu užsidegimu ir atsidavimu, kad po vienos meilės scenos Harį ir Heleną net pristabdžiau:

– Jūs pataupykit truputį jėgų premjerai, gerai? Kad neperdegtumėt.

Šitaip pasakiau per ketvirtą ar penktą repeticiją, ir salėje šalia manęs sėdėjo Lidija Miler, kuri vaidino Blanšą, tą pavytusią seserį. Gyvenime ji buvo Verno Milerio žmona. Vernas Mileris – geležų krautuvės savininkas, Hario darbdavys.

– Lidija, – sakau jai, – geras bus spektaklis, kaip sakot?

– Geras tai geras, kur jau ne, – sako ji, bet tokiu tonu, lyg būčiau kažkuo nusikaltęs, iškrėtęs kažką baisaus. – Galite didžiuotis.

– Kaip suprast? – sakau.

Lidijai nespėjus atsakyti, Haris šūktelėjo nuo scenos, paklausė, ar man jo nebereikės, ar galįs eiti namo. Pasakiau, kad galįs eiti, ir jis, vis dar Marlonas Brando, spardydamas į šonus kėdes, trinksėdamas

durimis, išėjo. Helena liko ant scenos viena, sėdinti ant kušetės, tokia pat apdujusi kaip ir po perklausos. Buvo visiškai išsekusi.

Atsisukęs į Lidiją, sakau:

– Na... iki šiol maniau, kad turiu dėl ko džiaugtis ir didžiuotis. Gal aš ne viską žinau?

– Ar žinot, kad ta mergina įsimylėjus Harį? – sako Lidija.

– Pjesėje? – sakau.

– Kuo čia dėta pjesė? – sako Lidija. – Tai joks ne spektaklis, jūs tik pasižiūrėkit į ją. – Ji liūdnai sukikeno. – Šitą spektaklį režisuojat ne jūs.

– O tai kas? – sakau.

– Motinėlė gamta, jai nepasipriešinsi, – sako Lidija. – Tik pagalvokit, kaip šita mergina jausis, supratusi, koks Haris yra iš tikrųjų. – Ji pasitaisė: – Koks jis nėra.

Aš nesikišau, nes nusprendžiau, jog tai ne mano reikalas. Girdėjau, kaip Lidija mėgino šio to imtis, bet ne kažin ką pasiekė.

– Žinot, – vieną vakarą sako Lidija Helenai, – aš kartą vaidinau Aną Ratledž, o Haris buvo Abraomas Linkolnas.

Helena net suplojo delnais.

– Turėjo būti nuostabu! – sušuko ji.

– Iš dalies taip ir buvo, – sako Lidija. – Kartais taip įsijausdavau, kad mylėjau Harį kaip mylėčiau Abraomą Linkolną. Turėdavau save tramdyti, sau priminti, kad jis niekad neišlaisvins vergų, kad jis tik mano vyro geležų krautuvės pardavėjas.

– Man neteko sutikti nuostabesnio žmogaus, – sako Helena.

– Aišku, kad vaidinant su Hariu, – sako Lidija, – reikia būti pasiruošus tam, kas atsitinka po paskutinio vaidinimo.

– Apie ką jūs? – sako Helena.

– Suvaidinus paskutinį spektaklį, – sako Lidija, – viskas, ką įsivaizdavai apie Harį, išgaruoja kaip sapnas.

– Netikiu, – sako Helena.

– Sutinku, kad tuo patikėti sunku, – sako Lidija.

Čia Helena šiek tiek įsižeidė.

– O dėl ko jūs man visa tai pasakojat? – sako ji. – Net jei tai ir tiesa, kas man darbo?

– Aš... aš nežinau, – traukdamasi sako Lidija. – Sakau... sakau, gal jums bus įdomu.

– Anė kiek, – atšovė Helena.

Ir Lidija nudūlino sau, jausdamasi tokia pat nevalyva ir nemylima, kaip turėjo jaustis vaidindama pjesėje. Po to niekas nebebandė Helenos perspėjinėti dėl Hario, net ir kai pasklido gandas, jog ji telefono kompanijai pranešusi, jog nebenori būti siuntinėjama iš vietos į vietą, jog norinti pasilikti Šiaurės Kroforde.

Ir pagaliau atėjo laikas parodyti spektaklį. Vaidinom tris vakarus – ketvirtadienį, penktadienį ir šeštadienį – ir visus kartus žiūrovai ėjo iš proto. Jie tikėjo kiekvienu scenoje tariamu žodžiu, ir kai kaštoninė uždanga nusileisdavo, juos galėjai drauge su pavytusia seserimi Blanša vežti į beprotnamį.

Ketvirtadienio vakarą merginos iš telefono kompanijos Helenai atsiuntė dvylika raudonų rožių. Kai Helena su Hariu išėjo nusilenkti žiūrovams, aš per rampą rožes padaviau jai. Ji priėjo, paėmė puokštę ir ištraukė vieną rožę Hariui. Bet kai atsisuko jam įteikti, Hario nebebuvo. Uždanga nusileido sulig šia papildoma scenele: mergina duoda gėlę, o jos paimti nėra kam.

Nueinu už kulisų, o ji stovi tebelaikydama tą rožę. Puokštė padėta atskirai. Akyse žvilga ašaros.

– Ką aš blogai padariau? – sako ji man. – Ar kaip nors užgavau?

– Ne ne, – sakau. – Jis po kiekvieno pasirodymo taip daro. Spektaklis baigiasi, ir jis tuoj pat dingsta.

– Jis taip dings ir rytoj?

– Net nenusivalęs grimo.

– O šeštadienį? – sako ji. – Negi nepasiliks atšvęsti spektaklio su trupe?

– Haris nevaikšto į vakarėlius, – pasakiau. – Šeštadienį nusileis uždanga, ir tiek jį tematysi iki pirmadienio, kada ateis į darbą.

– Kaip gaila, – sako ji.

Penktadienį Helena vaidino ne taip gerai kaip ketvirtadienį. Matyt, galvoje jai buvo kas kita. Ji stebėjo, kaip Haris, nusilenkęs žiūrovams, pabėgo. Bet ji nepasakė nė žodžio.

Šeštadienį Helena vaidino kaip niekad puikiai. Paprastai toną duodavo Haris. Tačiau šeštadienį jam pačiam reikėjo stengtis neatsilikti nuo Helenos.

Kai po visų nusilenkimų publikai užuolaida pagaliau nusileido, Haris norėjo sprukti, bet jam nepavyko. Helena nepaleido jo rankos. Haris su Helena stovėjo apsupti kitų atlikėjų, scenos darbininkų ir gausybės sveikintojų, ir Haris bandė ištraukti ranką.

– Na, man reikia eiti, – sako jis.

– Kur? – klausia Helena.

– E... namo, – sako Haris.

– Gal palydėtumėt mane į vakarėlį? – sako ji.

Haris visas išraudo kaip žiburys.

– Tai kad vakarėliai manęs netraukia, – sako jis.

Marlono Brando kaip nebūta! Žodžio neišlemenantis, baikštus, drovus – žodžiu, Haris toks, kokį visi pažinojo, kai jis nevaidindavo.

– Gerai, – sako ji, – paleisiu, jeigu pažadėsit man vieną dalyką.

– Kokį? – paklausė jis, ir aš pagalvojau, kad jeigu ji paleis jo ranką, jis ners pro langą.

– Duokit žodį, kad palauksit, kol atnešiu jums dovanėlę.

– Dovanėlę? – dar labiau persigandęs, sako jis.

– Žodis? – sako ji.

Jis pažadėjo. Antraip ji nebūtų paleidus jo rankos. Ir jis, vargšas, liko ant scenos, kol ji nuėjo į persirengimo kambarį paimti dovanos. Kol jis laukė, daugybė žmonių gyrė jo puikią vaidybą. Tačiau pagyros jo nedžiugino. Jis tenorėjo grįžti namo.

Helena grįžo su dovana. Paaiškėjo, jog tai mėlyna knygutė su raudonu skirtuku. Tai buvo „Romeo ir Džuljeta". Haris baisiausiai sumišo. Teįstengė išspausti tiek:

– Ačiū.

– Skirtuku pažymėta mano mėgstamiausia scena, – sako Helena.

– Hm, – sumykė Haris.

– Nenorit pasižiūrėt, kokia ta scena? – paklausė ji.

Haris ką darys – atvertė puslapį, kur buvo įdėta toji raudona juostelė.

Helena prigludo prie jo ir perskaitė Džuljetos žodžius:

– „Sakyki, ko atėjai tu čia? Ir kaip?" – skaitė ji. – „Aplinkui sodą – aptvara aukšta; ir jei kas nors iš mano giminių užklups tave čionai, mirtis tau gresia." – Ji parodė tolesnes eilutes. – O žiūrėkit, ką Romeo atsako.

– Hm, – sumykė Haris.

– Perskaitykit Romeo žodžius, – paragino Helena.

Haris atsikrenkštė. Skaityti jis nenorėjo, bet kur dingsi.

– „Sparnuota meilė atnešė mane“, – garsiai perskaitė įprastu balsu. Ir staiga persimainė. – „Jos nesustabdo sienos akmeninės“, – perskaitė jis, atsitiesė, aštuonetu metų atjaunėjo, tapo drąsus ir smagus. – „Ji viskam pasiryžus visada“, – skaitė jis, – „ir tavo giminių jinai nebijo.“

– „Tave jie nužudys, čionai pamatę“, – pasakė Helena ir ėmė vestis jį į užkulisį.

– „Deja, brangioji“, – atsakė Haris, – „tavo žvilgsnis man už dvidešimt kardų pavojingesnis.“ – Helena jį vedėsi prie užkulisio durų. – „Meiliai pasižiūrėk“, – deklamavo jis, – „ir lyg šarvais aš jau apsaugotas nuo jųjų keršto.“

– „Kad tik nepastebėtų jie tavęs!“[1], – atsakė Helena, ir daugiau mes nebegirdėjom.

Vakarėlyje jiedu nepasirodė. O po savaitės susituokė.

Abu, atrodo, laimingi, nors kartais keistoki – nelygu kokią pjesę skaito.

Neseniai užsukau į telefono kompanijos kontorą, mat sąskaitų automatas vėl privelia kvailų klaidų. Helenos paklausiau, kokias pjeses jiedu su Hariu pastaruoju metu skaitę.

– Šią savaitę, – atsakė ji, – buvau ištekėjusi už Otelo, mane mylėjo Faustas, buvau pagrobta Pario. Na, argi aš ne laimingiausia Krofordo moteris?

Atsakiau, jog taip manau ir aš, ir dauguma Krofordo moterų.

– Joms niekas nekliudė, – pasakė ji.

– Daugumai iš jų stiprūs išgyvenimai ne pagal jėgas, – pasakiau.

Ir pridūriau, jog esu paprašytas režisuoti dar vieną pjesę. Paklausiau, ar jiedu su Hariu galės vaidinti. Ji plačiai nusišypsojo ir paklausė:

– Kas mes būsim dabar?

1961

1 Vertė A. Churginas.

Sveiki atvykę į beždžionyną

Vieną gegužės dieną Barnsteiblio apygardos, apimančios visą Kodo kyšulį, šerifas Pitas Krokeris Hajanyje užėjo į federalinį etiškos savižudybės saloną ir dviem augalotoms, šešių pėdų ūgio vedėjoms pasakė, kad panikuoti nėra ko, tačiau esą gandų, jog į kyšulį traukiąs liūdnai pagarsėjęs nelabuonis, vardu Poetas Bilis.

Nelabuoniais vadino žmones, atsisakančius triskart per dieną vartoti etiško gimstamumo reguliavimo piliules. Tokiems grėsė 10 000 dolerių bauda ir dešimt metų kalėjimo.

Žmonių skaičius Žemėje tuomet siekė 17 milijardų. Tokiai mažytei planetai šitiek žinduolių buvo smarkiai per daug. Žmonės gyveno, neperdedant, susikimšę kaip kaulavaisėliai.

Kaulavaisėliai – tai mėsingi avietės paviršiniai gumuliukai.

Pasaulio vyriausybė su gyventojų pertekliumi kovojo dviem kryptimis. Pirmoji – skatinti žmones atlikti etišką savižudybę, tai yra nuvykti į artimiausią savižudybės saloną ir paprašyti, kad vedėja jus, gulintį ant kušetės, be skausmo nužudytų. Kita kryptis – privalomas gimimų ribojimas.

Vedėjoms, dailioms, ryžtingoms ir protingoms merginoms, šerifas pranešė, jog Poetui Biliui sučiupti keliuose išstatyti postai ir atliekamos masinės kratos. Blogiausia, kad policija nežino, kaip

jis atrodo. Jį matė ir pažinojo vien moterys, o jų parodymai apie jo ūgį, plaukų spalvą, balsą, svorį ir odos spalvą tiesiog fantastiškai skyrėsi.

– Jums, merginos, nėra reikalo priminti, kad jautriausia nelabuonių kūno dalis žemiau juosmens. Jei Poetas Bilis prasmuks pas jus ir ims kibti, vienas taiklus spyris – ir ramu.

Jis turėjo omeny tą faktą, kad nuo etiško gimimų reguliavimo piliulių, vienintelių įstatymiškai įteisintų gimstamumo reguliavimo priemonių, apatinė žmonių kūno dalis tapdavo nejautri.

Daugumai vyrų jų apatinė kūno dalis asocijavosi su šalta geležim ar balzos mediena. Daugumai moterų – su išmirkusia vata ar išsivadėjusiu imbieriniu limonadu. Piliulės veikė taip efektingai, kad vieną piliulę nurijusiam žmogui užrišk akis, liepk deklamuoti Getisbergo atsišaukimą ir deklamuojančiam spirk į pautus, ir jis net neužsikirs.

Piliulės vadinosi etiškomis todėl, kad iš žmonių neatėmė gebėjimo daugintis. Tai būtų buvę nusižengimas prigimčiai ir moralei. Dėl piliulių seksas neteikė jokio malonumo, ir tiek.

Štai kaip gražiai suderėjo mokslas ir moralė.

Tos dvi hajanietės vedėjos buvo Nensė Makliuen ir Merė Kroft. Nensė – auksaplaukė blondinė. Merė – ryški brunetė. Jųdviejų uniforma – baltai padažytos lūpos, tamsūs šešėliai paakiuose, violetiniai triko ant nuogo kūno ir juodi auliniai batai. Įstaiga nedidelė – tik šešios savižudybės kabinos. Per labai sėkmingą savaitę, pavyzdžiui,

prieš Kalėdas, jos galėjo užmigdyti šešiasdešimt žmonių. Tai darydavo su švirkštu.

– Svarbiausia, ką noriu jums, merginos, pasakyti, – tarė šerifas Krokeris, – kad padėtis kontroliuojama. Galite ramiai dirbti savo darbą.

– Ar nepamiršot paminėti paties svarbiausio? – paklausė Nensė.

– Nesupratau.

– Nepasakėt, kad jis greičiausiai traukia pas mudvi.

Jis gūžtelėjo, nevykusiai vaizduodamas naivuolį.

– Šito mes tiksliai nežinom.

– Man regis, visi žino, kad didžiausias Poeto Bilio pomėgis – atimti nekaltybę etiškos savižudybės salonų vedėjoms.

Nensė buvo skaistuolė. Skaistuolės buvo visos vedėjos. Be to, jos turėjo būti diplomuotos psichologės ir slaugės. Be to, putlios, raudonskruostės ir mažiausiai šešių pėdų ūgio.

Amerika buvo smarkiai pasikeitusi, bet metrinės sistemos dar nepriėmusi.

Nensė Makliuen užpyko ant šerifo dėl to, kad anas bandė nuo jos ir Merės nuslėpti tiesą apie Poetą Bilį – sakytum išgirdusios būtų puolusios į paniką. Ji šerifui taip ir išklojo.

– Kiek laiko ištvertų etiškos savižudybės tarnyboje, – tarė ji, – taip lengvai išgąsdinama mergina?

Šerifas žingtelėjo atgal, įtraukė pagurklį.

– Ko gera, neilgai.

– Kaip pirštu į akį, – pasakė Nensė, artėdama prie šerifo, karatė smūgiui jam prieš nosį atstačiusi skiausčią delną. Visos vedėjos buvo dziudo ir karatė meistrės. – Jei norit patikrinti, kokios mes bejėgės, ženkit prie manęs, vaizduodamas Poetą Bilį.

Šerifas papurtė galvą, nežymiai šyptelėjo.

– Gal nereikia.

– Šiandien tai pati protingiausia jūsų mintis, – Merei juokiantis, pasakė Nensė, atsukdama šerifui nugarą. – Mums nebaisu – mums pikta. Netgi nepikta. Jis to nevertas. Mums nuobodu. Nuobodu, kad jis sukorė tokį kelią, sukėlė tiek triukšmo, kad galiausiai... – Ji nebaigė sakinio. – Kvailystė.

– Man pikta ne tiek ant jo, kiek ant moterų, kurios nesipriešindamos jam atsiduoda, – pasakė Merė. – Atsiduoda, o paskui policijai negali apibūdinti jo išvaizdos. Ir dar salonų vedėjos!

– Kitos pritingi užsiimti karatė treniruotėmis, – pasakė Nensė.

Etiškos savižudybės salonų vedėjos viliojo ne tik Poetą Bilį. Viliojo visus nelabuonius. Nevartojantiems piliulių, dėl to apdujusiems iš geismo, jiems vaidenosi, jog vedėjų baltos lūpos, didelės akys, ankštas triko ir auliniai batai šaukte šaukia: sekso, sekso, sekso!

O iš tikrųjų vedėjoms seksas visiškai nerūpėjo.

– Jei Bilis laikysis įprastos taktikos, – tarė šerifas, – jis pirmiausia išsišniukštinės jūsų įpročius ir aplinką. Paskui išsirinks vieną iš jūsų ir paštu atsiųs nešvankų eilėraštį.

– Žavu, – pasakė Nensė.

– Yra žinoma, jog jis naudojasi ir telefonu.

– Drąsu, – pasakė Nensė.

Šerifui per petį ji pamatė ateinant laiškanešį.

Virš Nensės aptarnaujamos kabinos durų užsidegė mėlyna lemputė. Ten esantis žmogus kažko norėjo. Kitos kabinos buvo tuščios.

Šerifas Nensės paklausė, ar negalėtų ten būti Poetas Bilis, ir ji atsakė:

– Na, jeigu čia jis, tai aš dviem pirštais galėčiau nusukt jam sprandą.

– Senis lapinas, – pasakė jį taip pat mačiusi Merė.

Seniais lapinais jos vadino simpatiškus nukaršusius senukus, kurie, prieš leisdamiesi užmigdomi, valandų valandas ginčysis, pokštaus, pasakos prisiminimus.

Nensė atsiduso.

– Jis jau dvi valandas renkasi ir neišsirenka patiekalų paskutinei vakarienei.

Ir čia įėjo vienu laišku nešinas laiškanešys. Laiškas buvo riebiu pieštuku adresuotas Nensei. Degdama iš pykčio ir pasibjaurėjimo, ji atplėšė voką, žinodama rasianti Bilio nešvankybę.

Neapsiriko. Voke buvo eilėraštis. Ne savos kūrybos, o senovinė dainelė, įgavusi naują prasmę dėl to, kad nuo etiško gimimų reguliavimo piliulių visų žmonių apatinė kūno dalis buvo nejautri. Tuo pačiu riebiu pieštuku buvo parašyta:

Mes ėjome per parką naktį
Lyg pirmą kartą – apgraibom.
Jei žirgas Šermano ištvėrė,
Tai ir tu gali.

Kai Nensė įėjo į savižudybės kabiną pasižiūrėti, ko nori senis lapinas, tasai gulėjo ant skaisčiai žalios kušetės, ant kurios per daugelį metų mirė šimtai žmonių. Jis studijavo salono kaimynystėje esančio

Hovardo Džonsono restorano valgiaraštį, mušdamas ritmą pagal muziką iš garsiakalbio ant citrinų spalvos sienos. Kambarėlis buvo iš šlakbetonio blokų. Vienintelis langas – grotuotas, su pakeliamomis žaliuzėmis.

Šalia kiekvieno etiškos savižudybės salono stovėjo Hovardo Džonsono restoranas ir atvirkščiai. Restorano stogas buvo oranžinis, o savižudybės salono – violetinis, tačiau abu jie buvo valdiški. Iš esmės viskas šalyje buvo valdiška.

Be to, beveik viskas automatizuota. Nensei su Mere ir šerifui pasisekė – jie turėjo darbą. Dauguma žmonių darbo neturėjo. Vidutinis statistinis pilietis slampinėjo po namus ir žiūrėjo televizorių. Televizija irgi buvo valdiška. Kas penkiolika minučių televizorius pilietį paragindavo tai protingai balsuoti, tai protingai vartoti gėrybes, tai melstis savo pasirinktoje bažnyčioje, tai mylėti artimą, tai laikytis įstatymų, tai apsilankyti artimiausiame etiškos savižudybės salone ir pačiam įsitikinti, kokios malonios ir supratingos ten dirba vedėjos.

Šis senis lapinas buvo retas egzempliorius – aiškiai senas, plikas, drebančiom dėmėtom rankom. Dauguma žmonių, dukart per metus gaunantys injekcijas nuo senėjimo, atrodė lyg dvidešimt dvejų metų. Senio išvaizda liudijo, kad jo jaunystės paukštė išplasnojo dar prieš tas injekcijas išrandant.

– Tai ar išsirinkom patiekalus paskutinei vakarienei? – paklausė jo Nensė.

Pati pajuto irzlų savo balso toną, išduodantį pasipiktinimą Poetu Biliu ir pasibodėjimą šituo seniu. Susigėdo pasielgusi neprofesionaliai.

– Labai skanūs veršienos kotletai su džiūvėsėliais.

Suvaikėjęs klastingas senis ūmai pasipūtė. Jis pajuto ją pasielgus neprofesionaliai, negeranoriškai, ir dabar jau duos pipirų.

– Atrodo, jūs ne itin mandagi. Maniau, kad jums priklauso elgtis mandagiai. Maniau, čia būsiu maloniai priimtas.

– Atsiprašau, – pasakė ji. – Jei atrodau nemandagi, tai jūs čia niekuo dėtas.

– Sakau, gal įkyrėjau.

– Ne ne, – ryžtingai atsakė ji, – nieko panašaus. Jūs išties žinote daug įdomių istorijų.

Be kitko, senis lapinas tvirtino pažinojęs Dž. Edgarą Neišeną, Grand Rapidso vaistininką, etiško gimstamumo reguliavimo pradininką.

– Tai rodykit, kad domitės, – paliepė jai.

Jis žinojo, kad įžūlumas jam neatsirūgs. Dalykas tas, kad jis, kol nepaprašė injekcijos, bet kurią akimirką galėjo atsistoti ir išeiti – o injekcijos reikėjo pirmiausia paprašyti. Taip reikalavo įstatymas.

Nensė, kaip ir bet kuri kita vedėja, privalėjo visaip kaip stengtis, kad savanoris neišeitų, iki paskutinės akimirkos kantriai įkalbinėti, meilikauti, pataikauti.

Tad Nensei teko sėstis kabinoje greta senio ir vaidinti susižavėjusią tariamai negirdėta, o iš tikrųjų visiems gerai žinoma istorija apie tai, kaip Dž. Edgaras Neišenas pradėjo etiško gimstamumo reguliavimo eksperimentą.

– Kad žmonės vartos jo piliules, jis net nesapnavo, – pasakojo senis lapinas. – Jis tenorėjo Grand Rapidso zooparko beždžionyne įdiegti moralės principus. Jūs tai žinojot? – griežtai paklausė jis.

– Ne ne, nežinojau. Labai įdomu.

– Per vienas Velykas jis su savo vienuolika vaikų nuėjo į bažnyčią. Diena buvo maloni, velykinės pamaldos tokios gražios, tokios šviesios, kad jie nutarė pasivaikščioti po zooparką, ir eina jie, kojom žemės nesiekdami.

– Mhu.

Epizodas buvo paimtas iš pjesės, per kiekvienas Velykas rodomos per televiziją.

Senis lapinas į epizodą įterpė save: kaip jiems dar nepriėjus beždžionyno, jis užšnekino Neišenus.

– „Labas rytas, pone Neišenai“, – sakau. – „Tikrai gražus rytas.“ „Labas rytas, pone Hovardai“, – sako jis. – „Niekad žmogus nesijauti toks švarus, atgimęs, susitaikęs su Dievu, kaip Velykų rytą.“

– Mhu.

Pro garsui beveik nelaidžias duris Nensė išgirdo silpną, įkyrų telefono čirškimą.

– Taigi, prieinam mes visi prie beždžionyno, ir kaip manot, ką mes pamatėm?

– Neįsivaizduoju.

Kažkas pakėlė telefono ragelį.

– Pamatėm beždžionių patiną, žaidžiantį su savo intymia kūno dalimi.

– Negali būti!

– Taip! Ir Dž. Edgaras Neišenas taip susikrimto, kad pardrožė tiesiai namo ir ėmė kurti piliules, nuo kurių beždžionės pavasarį taptų tokios, į kurias gali ramiai žiūrėti krikščionių šeima.

Pasigirdo beldimas į duris.

– Ko? – paklausė Nensė.

– Nense, – atsiliepė Merė, – tau skambina.

Kai Nensė išėjo iš kabinos, šerifas iš džiaugsmo, jog įstatymas triumfuos, springte springo juoku. Prie telefono buvo prisijungę agentai, pasislėpę Hovardo Džonsono restorane. Buvo spėjama, jog skambina Poetas Bilis. Jo telefonas nustatytas. Policininkai jau važiavo jo suimti.

– Šnekėkit kuo ilgiau, – sušnypštė šerifas, it aukso gabalą duodamas Nensei ragelį.

– Klausau, – tarė Nensė.

– Nensė Makliuen? – paklausė vyriškis. Balsas buvo pakeistas. Galimas daiktas, kalbėjo įsikandęs dūdelę. – Skambinu mūsų bendro pažįstamo prašymu.

– Šit kaip?

– Jis prašė perduoti jums keletą žodžių.

– Supratau.

– Tai eilėraščio posmelis.

– Gerai.

– Jūs pasiruošusi išklausyti?

– Taip.

Ragelyje Nensė išgirdo tolimą sirenos ūkčiojimą. Skambinantysis tikriausiai taip pat girdėjo, tačiau posmelį padeklamavo visiškai ramiai. Posmelis buvo toks:

Tau metas Jergens kremais išsitrinti.
Ateina vyras demografiškai tave
Sprogdinti.

Jį suėmė. Nensė girdėjo viską: smūgius į duris, batų dunksėjimą, erzelį, riksmus.

Padėjusi ragelį, Nensė pajuto, kaip apmaudas kamuoliu sustojo galugerkly. Nusiteikė narsiai kautis, ir še tau – kova neįvyks.

Šerifas, skubėdamas išvysti garsųjį nusikaltėlį, kurį pats padėjo sugauti, išdūmė iš savižudybės salono taip greitai, kad iš jo kariškos striukės kišenės išskrido pluoštelis popierių.

Merė pluoštelį pakėlė, šūktelėjo šerifui. Šis minutėlę stabtelėjo, pasakė, jog tie popieriai nebesvarbūs, paklausė, ar ji nenorėtų važiuoti kartu. Merginos subruzdo, Nensė įkalbinėjo Merę važiuoti, teigdama, jog jos pačios Bilis nedomina. Tad Merė, kažkodėl įbrukusi pluoštelį Nensei, ir išėjo.

Pluoštelyje buvo kitų miestų vedėjoms Bilio atsiųstų eilėraščių fotokopijos. Nensė perskaitė viršutinį. Jame daug dėmesio skirta įdomiam šalutiniam etiško gimstamumo reguliavimo piliulių poveikiui. Nuo jų žmonės ne tik nutirpdavo – pamėlynuodavo myžalai. Eilėraštis vadinosi „Ką sakė labuonis savižudybės salono vedėjai“ ir skambėjo taip:

Nepjoviau aš ir jau tikrai nesėjau,
Piliulėms ačiū, kad nenusidėjau.
Tik mėgau smarvę, triukšmą, minią
Ir mėlynai apmyžt landynę.
Aš ėdžiau po geltonu stogu;
Progresą pagavau it slogą.
Po violetiniais stogais palauk.
Išmyšiu savo melsvą būtį lauk.

Mirties vedėja kūnu nekaltu,
Gyvenimas ne toks gražus kaip tu.
Tai apraudoki mano pimpalą, teduos
Vandens jis. Dangiškos spalvos.

– Jūs to, kaip Dž. Edgaras Neišenas sukūrė etišką būdą gimstamumui reguliuoti, nežinojot? – pasikeitusiu balsu paklausė senis lapinas.

– Pirmąkart girdžiu, – pamelavo Nensė.

– Maniau, visi žino.

– Man tai naujiena.

– Kai jis sutvarkė beždžiones, beždžionynas nesiskyrė nuo Mičigano Aukščiausiojo teismo. O čia ta krizė Jungtinėse Tautose. Mokslo atstovai tvirtino, kad žmonėms reikia liautis taip gausiai daugintis, o moralės žinovai teigė, kad žmonių bendruomenė žlugs, jeigu seksas taps tik malonia pramoga.

Senis lapinas pakilo nuo kušetės, nuėjo prie lango ir praskleidė žaliuzėse plyšį. Grožėtis nebuvo kuo. Vaizdą užstojo į gatvę atsuktas dvidešimties pėdų aukščio termometro maketas. Jo padalos nuo nulio iki dvidešimties reiškė milijardus Žemės gyventojų. Skysčio stulpelį atstojo raudona peršviečiama plastiko juosta. Ji rodė, kiek Žemėje gyvena žmonių. Gerokai žemiau juoda strėlytė žymėjo, kiek, mokslininkų apskaičiavimu, gyventojų turėtų būti.

Senis lapinas pro žaliuzes ir tą raudoną juostą žiūrėjo į besileidžiančią saulę, todėl jam ant veido gulė raudoni dryžiai.

– Sakykit... – tarė jis, – kai aš mirsiu, kiek tas stulpelis nusileis? Per pėdą?

– Ne.

– Per colį?

– Ne visai.

– Jūs juk žinot atsakymą, tiesa? – tarė jis atsisukdamas į ją. Seniokiško balso ir akių išraiškos – kaip nebūta. – Vienas colis reiškia 8 3333 žmones. Juk žinojot, tiesa?

– Gal... gal ir taip, – atsakė Nensė. – Bet, mano nuomone, į mirtį reikia žiūrėti ne taip.

Jis neklausė, kaip, jos nuomone, reikia žiūrėti į mirtį, o užbaigė savo mintį:

– Pasakysiu ir dar vieną dalyką: aš – Poetas Bilis, o jūs – tikra gražuolė. Nemeluoju.

Viena ranka jis iš už juostos išsitraukė bukanosį revolverį. Kita nusiplėšė guminė kaukę su plike ir raukšlėta kakta. Dabar atrodė kaip dvidešimt dvejų vaikinas.

– Po visko policija norės žinoti mano išvaizdą, – pagiežingai išsišiepęs tarė jis Nensei. – Jei nesugebate apibūdinti žmonių išvaizdos – nuostabu, kiek daug moterų to nesugeba, – štai:

Aš penkios pėdos ir truputis.
Štai mėlynos akies kamputis.
Rudais plaukais iki pečių –
Lyg elfas vyro snukučiu.
Toks kupinas savęs, kad damos aimanuoja:
„Jis tai užsidega, tai smilksta, tai garuoja.“

Bilis buvo dešimt colių žemesnis už Nensę. Ir svėrė Nensė keturiasdešimt svarų daugiau. Ji pagrasino, kad jam nieko neišeis, tačiau klydo.

Jis naktį atsuko grotų varžtus ir ją privertė išlįsti pro langą bei nusileisti į kanalizacijos šulinį, kurį nuo gatvės užstojo didysis termometras.

Jis ją nusivedė Hajanio kanalizacijos vamzdynais. Kelią žinojo. Turėjo žibintuvėlį ir žemėlapį. Nensė siauru liepteliu ėjo prieky, prieš save matydama ją mėgdžiojantį šešėlio šokį. Ji spėliojo, kokioje jie vietoje, ieškodama sąsajų su antžeminiu pasauliu. Teisingai atspėjo, kada ėjo pro Hovardo Džonsono restoraną, atspėjo iš garsų. Mašinos, gaminančios ir tiekiančios ant stalų maistą, dirbo tyliai. Tačiau tam, kad žmonės valgydami nesijaustų vieniši, konstruktoriai virtuvėje įrengė garso efektus. Juos Nensė ir išgirdo: juostelėje įrašytą stalo įrankių tarškėjimą, negrų ir puertorikiečių juoką.

Paskui ji pametė orientaciją. Bilis jos beveik nekalbino, tiktai „Į kairę“, „Į dešinę“, „Tik, po velnių, be fokusų, gražuole, jei nenori, kad ištaškyčiau galvą.“

Tik kartą tarp jųdviejų užsimezgė šioks toks pokalbis. Bilis jį pradėjo, jis jį ir užbaigė.

– Kurių velnių jums – su tokiom strėnom – prekiauti mirtimi? – paklausė jis, eidamas jai iš paskos.

Ji drąsiai sustojo.

– Galiu atsakyti, – atsiliepė ji. Buvo įsitikinusi, kad turi atsakymą, kuris jį susvilins kaip napalmas.

Tačiau jis ją pastūmė, kad eitų, ir vėl pasisiūlė ištaškyti galvą.

– Jūs net nenorit išklausyti, – įgėlė ji. – Bijot išgirsti mano atsakymą.

– Aš niekad neklausau moterų, kol veikia piliulės, – nusišaipė jis.

Tai štai ką jis sumanęs – laikyti ją nelaisvėje mažiausiai aštuonias valandas. Per tiek laiko išnyksta piliulių poveikis.

– Kvailas nusistatymas.

– Kol piliulės veikia, moteris – ne moteris.

– Jūs verčiate moterį jaustis ne žmogumi, o daiktu.

– Už tai dėkokit piliulėms, – atkirto Bilis

Po Didžiuoju Hajaniu, kuriame gyveno 400 000 žmonių, 400 000 kaulavaisėlių, buvo išsiraizgęs 80 mylių kanalizacijos vamzdynas. Nensė prarado laiko nuovoką. Kai Bilis pagaliau paskelbė, jog jie pasiekę tikslą, Nensei atrodė, jog praėjo visi metai.

Kad patikrintų, ar šis nerealus pojūtis teisingas, kad pajustų, ką sako organizmo cheminis laikrodis, sužnybo sau šlaunį. Šlaunis tebebuvo užtirpusi.

Bilis liepė lipti drėgnoje sienoje įmūrytomis geležinėmis pakopomis. Viršuje spingsėjo blankus šviesos skritulys. Paaiškėjo, jog tai mėnesiena, prasisunkianti pro milžiniško geodezinio kupolo plastikinius daugiakampius. Nensei neprireikė tarti tradicinio aukos klausimo: „Kur aš esu?“ Visame Kodo kyšulyje tokių kupolų buvo tik vienas – Hajanis Porte[1]. Jis gaubė Kenedžių kompleksą.

Tai buvo muziejus, atspindintis gyvenimą ankstesniais, plačių užmojų laikais. Muziejus buvo uždarytas. Jis veikė tik vasarą.

Nensė, o jai įkandin ir Bilis išlindo pro liuką didžiuliame žalio cemento plote, žyminčiame buvusios Kenedžių vejos vietą. Ant žalio cemento priešais senovinius karkasinius namukus stovėjo keturiolika statulų, vaizduojančių Kenedžius, buvusius Jungtinių Valstijų arba pasaulio prezidentus. Jie žaidė futbolą.

Tarp kitko, Nensės pagrobimo metu pasaulio prezidentės pareigas ėjo buvusi savižudybės salono vedėja Kenedi, pravarde „Mama". Jos skulptūros tarp šių futbolo žaidėjų niekad nebus. Nors vadinosi Kenedi, buvo ne to lygio. Žmonės skundėsi, esą ji neelegantiška, vulgari. Ant jos kabineto sienos kabojo šūkiai: „KAD ČIA DIRBTUM, IŠPROTĖTI NEBŪTINA, BET LABAI PRAVARTU!", „GALBOK!"[2] ir „KADA NORS REIKĖS ČIA PADARYTI TVARKĄ."

Jos kabinetas buvo Tadž Mahale.

Iki pat akimirkos, kai atsidūrė Kenedžių muziejuje, Nensė Makliuen buvo tikra, kad anksčiau ar vėliau nutaikys progą ir sulaužys Biliui kaulelius, gal net nušaus jo paties revolveriu. Nedvejodama. Šlykštėjosi juo labiau nei kraujo pripampusia erke.

Šios minties atsisakė anaiptol ne iš gailesčio. Paaiškėjo, jog su juo visa gauja. Aplink liuką stovėjo mažiausiai aštuoni žmonės, pusė vyrų ir pusė moterų, ant galvų užsimovę kojines. Būtent moterys stipriai sugriebė Nensę, liepė netriukšmauti. Visos buvo panašaus ūgio kaip Nensė ir suėmė už tokių vietų, kad prireikus galėtų sukelti žvėrišką skausmą.

Nensė užsimerkė, tačiau vis vien smigtelėjo akivaizdi išvada: šitos atskalūnės – josios sesės, etiškos savižudybės salonų vedėjos. Susisielojusi neiškentė ir kartėlio kupinu balsu paklausė:

– Kaip jūs drįsote sulaužyti priesaiką?

Akimoju jai buvo taip stuktelta, kad susirietė dvilinka ir apsipylė ašaromis.

Kai atsitiesė, laikė liežuvį prikandusi, nors knietėjo daug ką išrėžti. Tylomis svarstė, kas galėjo paskatinti savižudybės vedėjas nusižengti visoms padorumo normoms. Vien nelabumu to nepaaiškinsi. Gal buvo ir kuo apkvaišintos.

Mintyse perkračiusi visus baisiausius kvaišalus, apie kuriuos mokėsi mokykloje, nutarė, jog moterys vartojo patį baisiausią. Tas kvaišalas toks galingas, aiškino Nensės mokytojai, kad net ir žemiau juostos nejautrus žmogus, išgėręs vos vieną stiklinaitę, puola poruotis ir poruojasi su entuziazmu ir kelis kartus iš eilės. Tai bene ir bus atsakymas: moterys, o gal ir vyrai gėrė džiną.

Jie skubiai nusivarė Nensę į vidurinį karkasinį namą, tamsų kaip ir kiti, ir Nensė išgirdo, kaip vyrai Biliui pasakoja naujienas. Ir jai sušvito vilties kibirkštėlė. Galimas daiktas, gelbėtojai jau kely.

Gaujos narys, telefonu Nensei skaitęs nešvankų eilėraštį, apdūmė policininkus, priversdamas patikėti, jog jis Poetas Bilis, ir tai Nensei blogai baigėsi. Du vyrai pasakė, jog policija dar nežinanti, kad Nensė dingusi, o Merei Kraft Nensės vardu išsiųsta telegrama, kad Nensė iškviesta į Niujorką neatidėliotinu šeimos reikalu.

Ir štai kur Nensė išvydo vilties kibirkštėlę: Merė ta telegrama nepatikės. Merė žinojo, kad Nensė Niujorke neturi giminių. Tarp 6 3000 000 niujorkiečių nebuvo nė vieno Nensės giminaičio.

Gauja muziejuje buvo atjungusi signalizacijos įtaisą. Be to, jie buvo nukarpę galybę grandinių ir virvių, saugojusių vertingesnius daiktus nuo lankytojų nagų. Ir buvo aišku, kas taip padarė. Vienas iš vyrų buvo apsiginklavęs baisingomis genėjimo žirklėmis.

Jie Nensę nutempė į tarnaitės kambarį. Vyriškis žirklėmis perkirpo virves, kuriomis buvo atitverta siaura lovelė. Nensę paguldė ant lovelės, du vyrai laikė, o moteris suleido migdomųjų.

Poetas Bilis buvo dingęs.

Nensės sąmonei temstant, moteris, suleidusi vaistus, paklausė jos amžiaus.

Nensė buvo pasiryžusi neatsakyti, tačiau pajuto, jog vaistai neleidžia to daryti.

– Šešiasdešimt treji, – sušnabždėjo ji.

– Ką reiškia tokio amžiaus būti nekaltai?

Per minkštą ūką Nensė išgirdo savo balsą. Atsakymas taip apstulbino, kad norėjo šaukti, jog taip atsakė ne ji. Ji atsakė:

– Beprasmiška.

Paskui vos girdimu balsu moterį paklausė:

– Ko man suleidot?

– Ko suleidau, brangute? Tas daiktas, brangute, vadinasi „tiesos serumas“.

Kai Nensė atsibudo, mėnulis kabojo žemai, tačiau dar neaušo. Užuolaidos užtrauktos, dega žvakės. Nensė pirmą kartą gyvenime regėjo degančią žvakę.

Nensę pabudino prisisapnavę uodai ir bitės. Ir uodai, ir bitės seniai buvo išnykę. Kaip ir paukščiai. Tačiau Nensė sapnavo, jog žemiau juosmens knibžda milijonai vabzdžių. Jie negėlė. Jie ją vėdino. Nensė tapo nelabuone.

Ji vėl užsnūdo. Antrą kartą atsibudo trijų moterų, vis dar ant galvų mūvinčių kojines, vedama į vonią. Vonioje kažkieno maudytasi. Pilna garų, grindys šlapiom kojom pripėduotos, nosį gniaužė pušų spyglių aromatas.

Kol Nensę maudė, kvepino, rengė baltais naktiniais marškiniais, ji atgavo valią ir protą. Kai moterys atsitraukė pasigrožėti, Nensė tyliai tarė:

– Galbūt aš dabar ir nelabuonė. Bet tai nereiškia, kad privalau kaip nelabuonė protauti ir elgtis.

Niekas su ja nesiginčijo.

Nensę nuvedė laiptais ir išvedė iš namo. Ji rimtai tikėjo, kad ją nuleis atgal į liuką. Tenai, kanalizacijoje, galvojo, Biliui ją išniekinti ideali vieta.

Tačiau ją per žalią cementą, kur būta vejos, ir geltoną cementą, kur būta paplūdimio, nuvedė iki mėlyno cemento, kur būta įlankos. Įgrimzdusios iki vaterlinijos į mėlyną cementą, stūksojo dvidešimt šešios jachtos, kadaise priklausiusios įvairiems Kenedžiams. Nensę nuvedė prie seniausios – „Marlino", kažkada priklausiusio Džozefui P. Kenedžiui.

Brėško. Kadangi muziejų supo aukšti pastatai, saulės spinduliai šį pasaulėlį po geodeziniu kupolu pasieks tik po valandos.

Nensę palydėjo iki pat trapo, vedančio į pirmutinę kajutę. Moterys gestais parodė, kad tomis penkiomis pakopomis nuliptų viena.

Akimirką ir Nensė, ir moterys sustingo. O ant tiltelio stūksojo ir dvi tikros statulos. Prie vairo – Frenkas Virtanenas, anais laikais

buvęs „Marlino“ kapitonas, o šalia – Karlis, jo sūnus ir pirmasis padėjėjas. Į vargšę Nensę jie nekreipė dėmesio. Spoksojo pro apsauginį stiklą į mėlynuojantį cementą.

Nensė, basa ir tik su plonais naktiniais marškiniais, drąsiai nusileido į pirmąją kajutę, pilną žvakių šviesos ir pušų spyglių aromato. Durelės grindyse buvo užvertos ir užrakintos.

Dėl jaudulio ir senoviško kajutės apstatymo Nensė tarp raudonmedžio ir matinio stiklo ne iš karto įžiūrėjo Poetą Bilį. Paskui pamatė – jis stovėjo kajutės gale, nugara atsirėmęs į duris, vedančias į priekinį kubriką. Vilkėjo violetinę šilkinę pižamą su stačia apykakle. Pižama buvo apsiuvinėta raudonai, o ant krūtinės rangėsi auksinis drakonas. Jis spjaudė ugnimi.

Tačiau grėsmingą vaizdą švelnino tai, kad Bilis buvo su akiniais. Rankoje laikė knygą.

Sustojusi ant paskutinės pakopos, Nensė stipriai įsikibo į turėklus, išsišiepė. Sumetė, kad ją atplėštų nebent dešimt Bilio sudėjimo vyrų.

Tarp jų stovėjo didžiulis stalas. Nensė spėjo, kad svarbiausias baldas kajutėje bus lova, gal net gulbės formos. Tačiau „Marlinas“ buvo skirtas plaukioti dieną. Kajutei buvo toli gražu iki seralio. Geismingumu čia dvelkė ne daugiau kaip kokiais 1910 metais apyprastėje Eikrono (Ohajo valstijoje) valgykloje.

Ant stalo degė žvakė. Be to, stovėjo kibirėlis su ledukais, dvi taurės ir didelis butelis šampano. Šampanas buvo draudžiamas kaip ir heroinas.

Bilis nusiėmė akinius, droviai, nejaukiai nusišypsojo:

– Prašom.

– Toliau aš neisiu.

Jis neprieštaravo.

– Ten jūs labai gražiai atrodot.

– O ką turėčiau sakyti – kad jūs stulbinamai gražus? Kad trokšte trokštu pulti į jūsų vyrišką glėbį?

– Jei taip pasakytumėt, aišku, kad pasijusčiau laimingas. – Nuskambėjo nuolankiai.

– O kad aš irgi noriu jaustis laiminga, nesvarbu?

Klausimas jį sutrikdė.

– Nense... apie tai mes ir kalbam.

– O jeigu mes laimę suprantam skirtingai?

– O kaip, jūsų manymu, aš suprantu laimę?

– Aš nepulsiu jums į glėbį, negersiu tų nuodų ir laisva valia nekrustelsiu iš vietos, – pasakė Nensė. – Taigi jūsų laimė atrodys taip: aštuoni vyrai paguldo ir laiko mane ant stalo, o jūs atstatote man į kaktą užtaisytą pistoletą... ir darote, ką norite. Bus tik taip ir ne kitaip, tad šaukite savo draugus ir greičiau baikime šitą reikalą!

Jis taip ir padarė, kaip ji sakė.

Nekaltybę jis jai atėmė be skausmo, tačiau bejausmis jo meistriškumas jai sukėlė pasišlykštėjimą. Po visko jis neatrodė nei pasipūtęs, nei išdidus. Priešingai – baisiausiai susikrimtęs. Nensei tarė:

– Patikėkit, jei būtų galima kaip nors kitaip...

Jos atsakymas buvo akmeninis veidas ir pažeminimo ašaros. Jo pagalbininkai nuo sienos nuleido sudedamą lovelę. Ji kabojo ant grandinių ir buvo ne platesnė už knygų lentyną. Nensė leidosi paguldoma ir vėl liko vienudu su Poetu Biliu. Nors ir stambi, tarsi

kontrabosas įsprausta į tą knygų lentyną, jautėsi maža ir silpnutė. Ją apkamšė šiurkščia kareiviška antklode. Ji tik užsitraukė antklodės kampą ant veido.

Iš garsų Nensė spėjo, ką Bilis veikia, o veikė jis ne kažin ką. Sėdėjo ant stalo, tai atsidusdamas, tai šnarpšteldamas vertė knygos lapus. Užsidegė cigarą, ir pro antklodę prasismelkė dvokas. Bilis užsitraukė ir ilgai ilgai kosėjo.

Kai kosulys nutilo, Nensė su pasibjaurėjimu pro antklodę iškošė:

– Jūs toks stiprus, toks valdingas, toks sveikatingas. Nuostabu turbūt jaustis tikru vyru.

Bilis tik atsiduso.

– Aš nelabai tipiška nelabuonė, – pasakė ji. – Man buvo bjauru – viskas buvo bjauru.

Bilis šniurkštelėjo, pervertė lapą.

– Kitoms moterims, manau, labai patiko – norėjo dar ir dar.

– Kad ne.

Ji atsidengė veidą.

– Kaip tai „ne"?

– Visos jautėsi taip pat, kaip ir jūs.

Tai išgirdusi Nensė net atsisėdo ir įsmeigė į jį akis.

– Tos jūsų pagalbininkės...

– Ką tos pagalbininkės?

– Jūs joms padarėt taip pat, kaip ir man?

Jis pakėlė akis nuo knygos.

– Taip.

– Tai kodėl jos, užuot užmušusios, jums padeda?

– Todėl, kad jos suprato. – Paskui švelniai pridūrė: – Jos dėkingos.

Nensė nulipo nuo lovelės, priėjo prie stalo, įsitvėrė į briauną, pasilenkė prie Bilio. Įsitempusi pasakė:

– Aš jums nedėkinga.

– Būsit.

– Ir kas gi galėtų tokį stebuklą padaryti?

– Laikas, – atsakė Bilis.

Bilis užvertė knygą, atsistojo. Nensė sutriko, pajutusi, koks jis patrauklus. Jis kažkaip vėl perėmė iniciatyvą.

– Tai, ką jūs dabar patyrėt, Nense, – tarė jis, – prieš šimtą metų, kada visi buvo nelabuoniai, pirmąją naktį po vestuvių išgyvendavo visos puritoniškai išauklėtos merginos. Kadangi jaunoji paprastai nebūdavo nusiteikusi jaunikį užmušti, jis apsieidavo be pagalbininkų. O kitkuo esmė būdavo tokia pat. Šią pižamą vilkėjo mano proprosenelis per pirmąją povestuvinę naktį prie Niagaros krioklio.

– Dienoraštyje jo parašyta, kad nuotaka visą naktį praverkė ir dukart apsivėmė. Bet laikui bėgant ji seksą dar ir kaip pamėgo.

Šį sykį, užuot atsakiusi, nutylėjo Nensė. Ji suprato pasakojimo mintį. Pati išsigando, kaip nesunkiai suvokė, kad, nepaisant siaubingos pradžios, apetitas seksui gali didėti ir didėti.

– Jūs labai tipiška nelabuonė, – tarė Bilis. – Gerai apmąsčiusi, jūs suprastumėt, jog nirštat ant manęs dėl to, kad aš prastas meilužis, be to, nei ūgio, nei išvaizdos. Ir nuo šiol jūs norit nenorit svajosit apie porą, tikrai vertą tokios gražuolės, kaip jūs.

– Ir rasit – aukštą, stiprų, švelnų. Nelabuonių sąjūdis nesulaikomai plinta.

– Bet... – buvo bepradedanti Nensė, bet nutilo. Pažvelgė pro iliuminatorių į tekančią saulę.

– Kas „bet“?

– Padėtis pasauly šiandien tokia bjauri būtent dėl senovės žmonių nelabumo. Nejau nesuprantat? – Balsas skambėjo beveik maldaujamai. – Pasaulis nebegali sau leisti sekso.

– Kaip tik gali, – paprieštaravo Bilis. – Nebegali leisti tik dauginimosi.

– O įstatymai tada kam?

– Jie netikę, – pasakė Bilis. – Pažvelkit į istoriją, ir pamatysit, kad žmonės, siekiantys valdyti, kurti įstatymus ir juos įgyvendinti, ir aiškinti, kokios tvarkos Žemėje nori Visagalis Dievas, – tokie žmonės sau ir savo draugams atleidžia viską, o viską. Tačiau natūralus paprastų žmonių seksualumas jiems kelia didžiausią siaubą ir pasibjaurėjimą.

– Kodėl taip yra, aš nežinau. Tai vienas iš daugelio klausimų, kuriuos kas nors turėtų užduoti kompiuteriams. Tačiau tikrai žinau viena: beveik kiekvienas vyras bei kiekviena moteris ir atrodo, ir jaučiasi esą menkystos. Eilinis žmogus seksualų grožį gali išvysti tik moteryje, kuri jį nužudys. Seksas lygu mirčiai. Štai jums paprasta, atgrasi lygybė: seksas lygu mirčiai. Ką ir reikėjo įrodyti.

– Supraskit, Nense, – tęsė Bilis, – pasauly pernelyg maža džiaugsmo, ir šiąnakt, ir daugelį kitų naktų aš stengiausi jam grąžinti šiek tiek nekalto malonumo.

Nensė be žodžių atsisėdo ir nuleido galvą.

– Pasakysiu, ką padarė mano senelis po vestuvių nakties, auštant, – tarė Bilis.

– Ne, aš nenoriu girdėti.

– Nieko žiauraus. Tai... tai švelnumas.

– Gal kaip tik todėl aš ir nenoriu girdėti.

– Jis savo nuotakai perskaitė eilėraštį. – Bilis paėmė nuo stalo knygą, atvertė. – Jo dienoraštyje parašyta, koks tai eilėraštis. Nors mudu ne jaunavedžiai ir gal labai labai negreit pasimatysim, norėčiau jums perskaityti tą eilėraštį, kad žinotumėt, jog aš jus mylėjau.

– Būkit geras... neskaitykit. Tai ne mano jėgoms.

– Gerai. Jeigu vėliau panorėsit perskaityti, aš pažymiu vietą ir palieku jums knygą. Eilėraščio pradžia tokia:

Kaip aš jus myliu, to neapskaičiuoti.
Į gylį myliu ir į aukštį, plotį,
Kurio ir mano siela neištartų –
Lig pabaigos Buvimo, lig Palaimos vartų.[3]

Ant knygos Bilis padėjo nedidelį buteliuką.

– Palieku jums ir šias piliules. Jei vartosit po vieną per mėnesį, vaikų neturėsit. Ir vis vien liksit nelabuonė.

Ir jis išėjo. Išėjo, palikdami Nensę vieną, ir visi kiti.

Kai Nensė pagaliau pakėlė akis į knygą ir buteliuką, pamatė, kad ant buteliuko priklijuota etiketė. Ant etiketės buvo parašyta: SVEIKI ATVYKĘ Į BEŽDŽIONYNĄ.

1968

1 Hajanio kaimo dalis.
2 „THIMK!“ – „IBM“ kompanijos šūkio „THINK!“ (angl. galvok) parodija žurnale „Mad Magazine“ (suprask, rašai žodį „galvok“ negalvodamas).
3 E. Brauning eilėraštis.

Ilgas pasivaikščiojimas iki amžinai

Jiedu augo kaimynystėje miesto pakrašty, netoli nuo laukų, miškų ir sodų, iš kur matyti daili aklųjų mokyklos varpinaitė.

Ir štai jie dvidešimtmečiai, beveik metus nesimatę. Bendravo jie šiltai, žaismingai, bet apie meilę – jokios kalbos.

Jis vardu Niutas, ji – Katarina. Apypiete Niutas pasibeldė į Katarinos duris.

Katarina atidarė duris. Rankoje laikė storą blizgantį žurnalą. Žurnalas buvo skirtas išimtinai nuotakoms.

– Niutai! – šūktelėjo.

Nustebo jį išvydusi.

– Einam pasivaikščiot? – tarė jis.

Buvo drovus, drovėjosi net ir Katarinos. Drovumą stengėsi nuslėpti kalbėdamas nerūpestingai, lyg tai, kas jam tikrai svarbu, toli nuo čia, lyg slaptas agentas, užsukęs minutei pakeliui iš vienos gražios, tolimos ir pavojingos vietovės į kitą. Tokiu stiliumi Niutas kalbėdavo net ir apie mirtinai jam svarbius dalykus.

– Pasivaikščiot? – pakartojo Katarina.

– Koja už kojos, – pasakė Niutas, – per lapus, per tiltelius...

– Aš ir nežinojau, kad tu grįžai.

– Ką tik parvažiavau.

– Kaip matau, tebekareiviauji.

– Septyni mėnesiai liko.

Tarnavo artilerijoje pirmos klasės eiliniu. Uniforma suglamžyta. Batai dulkini. Nesiskutęs. Ištiesė ranką žurnalo.

– Graži knygutė, parodyk, – paprašė.

Ji padavė.

– Aš, Niutai, išteku, – pasakė ji.

– Žinau, – pasakė jis. – Einam pasivaikščiot.

– Man baisiai daug reikalų, – atsakė ji. – Iki vestuvių vos savaitė.

– Pasivaikščiosim, veidukas paraus, – pasakė jis. – Būsi rausvaskruostė nuotaka. – Pervertė žurnalą. – Rausvaskruostė nuotaka kaip šita... kaip šita... kaip šita, – sakė, rodydamas rausvaskruostes nuotakas.

Pagalvojusi apie rausvaskruostes nuotakas, Katarina paraudo.

– Bus mano dovana Henriui Stiuartui Čeisensui, – pasakė Niutas. – Išsivesiu tave pasivaikščiot, taigi gaus rausvaskruostę nuotaką.

– Iš kur žinai jo pavardę? – paklausė Katarina.

– Mama parašė, – paaiškino Niutas. – Iš Pitsbergo?

– Taip, – atsakė ji. – Jis tau patiktų.

– Galimas daiktas.

– Tu... tu galėsi ateit į vestuves, Niutai?

– Abejoju.

– Per trumpos atostogos?

– Atostogos? – pakartojo Niutas. Žiūrinėjo stalo sidabro reklamą per du puslapius. – Aš neatostogauju. – pasakė jis.

– Eik jau! – nustebo ji.

– Aš, kaip sakoma, savavališkai pasišalinau iš tarnybos, – paaiškino Niutas.

– Ką tu sakai, Niutai! Negali būt! – sušuko ji.

– Dar ir kaip gali, – pasakė jis, neatitraukdamas akių nuo žurnalo.

– Bet kodėl, Niutai, kodėl? – paklausė ji.

– Norėjau sužinot, kokį sidabrą išsirinkai, – pasakė jis ir ėmė skaityti iš žurnalo pavadinimus. – „Albemarlį“? „Šilo viržį“? – skaitė. – „Legendą“? „Vijoklinę rožę“? – Pakėlė akis, šyptelėjo. – Ketinu tau ir tavo vyrui padovanoti šaukštą, – pasakė jis.

– Niutai... Niutai, sakyk teisybę.

– Aš noriu pasivaikščiot.

Ji gniaužė rankas lyg brolio gailinti sesė.

– Ai, Niutai... tu meluoji, kad pats pasišalinai.

Niutas tyliai suūkė pamėgdžiodamas policijos sireną, pakėlė antakius.

– Kur... iš kur? – paklausė ji.

– Iš Fort Brego, – atsakė jis.

– Iš Šiaurės Karolinos?

– Taip. Netoli Fajetvilio – kur į mokyklą ėjo Skarletė O’Hara.

– O kuo tu atvažiavai, Niutai?

Pakėlęs nykštį, pamojavo lyg stabdytų pravažiuojančią mašiną.

– Per dvi dienas, – pasakė.

– Tavo mama žino?

– Aš važiavau ne pas mamą.

– O tai pas ką?

– Pas tave.

– Pas mane? Kodėl?

– Todėl, kad myliu tave, – pasakė jis. – Tai kaip, einam pasivaikščiot? – tęsė. – Koja už kojos... per lapus, per tiltelius...

Ir štai jie eina per mišką, prikritusį rudų lapų.

Katarina pikta, sutrikusi, apyverksnė.

– Niutai, tai tikra beprotybė.

– Kaip tai?

– Radai kada prisipažinti mylįs. Seniau to nė karto nesakei.

Ji sustojo.

– Einam toliau, – paragino jis.

– Ne, – atsakė ji. – Viskas, toliau nė žingsnio. Išvis nereikėjo man niekur eiti.

– Bet ėjai.

– Kad išvesčiau tave iš namų. Jei kas būtų užėjęs ir išgirdęs tokias tavo kalbas, likus savaitei iki vestuvių...

– Ką būtų pamanę?

– Kad tau ne visi namie.

– Kodėl?

Katarina giliai įkvėpė – rėš prakalbą.

– Pasakysiu, jaučiuosi pamaloninta, kad dėl manęs iškrėtei tokią kvailystę, – tarė ji. – Negaliu patikėt, kad tu savavališkai pasišalinai iš tarnybos, nors gal ir nemeluoji. Negaliu patikėt, kad tu tikrai mane myli, nors gal tai ir tiesa. Bet...

– Tai tiesa, – pasakė Niutas.

– Ką gi, aš jaučiuosi be galo pamaloninta, – pasakė Katarina. – Ir aš labai myliu tave kaip draugą, Niutai, labai myliu, bet... tiesiog per vėlu. – Ji žengė žingsnį atgal. – Juk tu manęs nė karto net nepabučiavai, – tarė ir užsidengė rankomis veidą. – Nesuprask, jog noriu,

kad dabar pabučiuotum. Tiesiog viskas taip netikėta. Neįsivaizduoju, kaip man elgtis.

– Dar truputį pasivaikštom, ir tiek, – pasakė jis. – Pasidžiauk proga pailsėti.

Abu žingsniuoja toliau.

– O ko tu iš manęs tikėjaisi? – paklausė ji.

– Ką aš žinau, ko tikėtis? – atsakė jis. – Man tai pirmas kartas.

– Gal manei, pulsiu tau glėbin?

– Galbūt.

– Atleisk, kad nuvyliau.

– Aš nenusivyliau. Neturėjau aš jokių vilčių. Labai smagu pasivaikščiot, ir tiek.

Katarina vėl sustojo.

– Žinai, kas dabar bus? – tarė ji.

– Na ne.

– Atsisveikinsim, – pasakė ji. – Atsisveikinsim ir draugiškai išsiskirsim, – pridūrė. – Štai kas dabar bus.

Niutas linktelėjo.

– Kad taip, tai taip. Kada ne kada prisimink mane. Prisimink, kaip labai aš tave mylėjau.

Katarina į ašaras. Nusisuko nuo Niuto, žvelgė į bekraštę medžių kolonadą.

– Ką tai reiškia? – paklausė Niutas.

– Netveriu iš pykčio! – sušuko Katarina. – Tu neturi teisės...

– Norėjau sužinoti, ar...

– Jei būčiau mylėjus, būtum seniai supratęs.

– Sakai?

– Taip, – patvirtino ji. Atsigręžė, išraudusi pakėlė į jį akis. – Būtum seniai žinojęs, – pridūrė.

– Kaip?

– Pats būtum pamatęs. Moterys nelabai moka nuslėpti.

Niutas gerai įsižiūrėjo Katarinai į veidą. Ši apstulbo supratusi, kad tai, ką pasakė – tiesa, kad moterys tikrai nemoka nuslėpti meilės.

Jos veide Niutas išskaitė meilę.

Ir jis padarė tai, ką privalėjo padaryti. Pabučiavo ją.

– Su tavimi stačiai neįmanoma! – pasakė ji, kai jis ją paleido.

– Sakai?

– Nereikėjo šito.

– Tau nepatiko?

– O tu ko tikėjaisi? Beprotiškos, nežabotos aistros?

– Aš tau kartoju – aš nieko nenumatau į priekį.

– Atsisveikinam.

Jis paniuro.

– Kad atsisveikinam, tai atsisveikinam.

Ji išrėžė dar vieną prakalbą.

– Aš nesigailiu, kad mudu pasibučiavom. Labai miela. Reikėjo mudviem bučiuotis seniau, juk buvom tokie artimi. Aš tave, Niutai, visada prisiminsiu. Sėkmės!

– Ir tau.

– Ačiū, Niutai.

– Trisdešimt parų.

– Ką?

– Trisdešimt parų už grotų, štai kiek man kainuos šitas vienas bučinys.

– Man... man labai gaila, betgi aš tavęs neprašiau pasišalint iš tarnybos.

– Pats žinau.

– Už tokią kvailystę tikrai nenusipelnei būti apdovanotas kaip koks didvyris.

– Malonu tikriausiai būti didvyriu, – pasakė Niutas. – O Henris Stiuartas Čeisensas – didvyris?

– Reikėtų – ir būtų, – atšovė Katarina.

Sunerimo, pastebėjusi, jog jiedu ir vėl žingsniuoja. Lyg nebūtų atsisveikinę.

– Tu jį tikrai myli? – paklausė jis.

– Žinoma, myliu! – karštai patikino ji. – Nemylėčiau – netekėčiau.

– Kuo jau jis ypatingas? – paklausė Niutas.

– Garbės žodis! – vėl sustojusi, šūktelėjo ji. – Ar supranti, kaip bjauriai užgaulioji? Henris turi daug daug daug gerų bruožų! Tiesa, – tęsė ji, – tikriausiai ir daug daug daug blogų. Bet tai ne tavo reikalas. Aš Henrį myliu ir neprivalau tau įrodinėti, koks jis geras!

– Atsiprašau, – pasakė Niutas.

– Garbės žodis! – šūktelėjo Katarina.

Niutas vėl ją pabučiavo. Pabučiavo todėl, kad ji to norėjo.

Jie atsidūrė dideliame sode.

– Ir kaip mes taip toli nuo namų nuėjom, Niutai? – tarė Katarina.

– Koja už kojos... per lapus, per tiltukus, – pasakė Niutas.

– Žingsnis po žingsnio – daug susidaro, – pasakė ji.

Netoliese, aklųjų mokyklos varpinaitėje, suskambo varpai.

– Aklųjų mokykla, – tarė Niutas.

– Aklųjų mokykla, – pakartojo Katarina. Lyg ką tik pažadinta, nustebusi krestelėjo galvą. – Reikia grįžt namo, – tarė ji.

– Atsisveikinam, – tarė Niutas.

– Kai tik atsisveikinam, – pasakė Katarina, – tu mane bučiuoji.

Niutas atsisėdo po obelimi ant trumpai nupjautos žolės.

– Sėsk, – tarė jis.

– Nesėsiu, – atsakė ji.

– Aš tavęs neliesiu.

– Netikiu.

Ji atsisėdo po kita obelimi per keletą žingsnių nuo jo. Užsimerkė.

– Susapnuok Henrį Stiuartą Čeisensą.

– Ką sakai?

– Susapnuok nuostabųjį savo būsimą vyrą.

– Ir susapnuosiu.

Ji stipriai užsimerkė, gaudė šmėsčiojančius savo būsimo vyro paveikslus.

Niutas nusižiovavo.

Obelyse dūzgė bitės, ir Katarina vos neužsnūdo. Atsimerkusi pamatė, kad Niutas iš tikrųjų miega.

Jis ėmė negarsiai knarkti.

Katarina jo nežadino visą valandą, žiūrėjo ir žiūrėjo į jį, miegantį, dievinančiu žvilgsniu.

Obelų šešėliai nutįso į rytus. Vėl suskambo varpai aklųjų mokyklos varpinaitėje.

– Fjūfy, – švilpavo zylutė.

Kažkur toli suūžė ir užgeso automobilio starteris, suūžė ir užgeso, visai nutilo.

Katarina atėjo nuo savo obels, atsiklaupė prie Niuto.

– Niutai, – pašaukė jį.

– A? – atsiliepė jis. Atsimerkė.

– Vėlu jau, – tarė ji.

– Sveika, Katarina, – tarė jis.

– Sveikas, Niutai, – atsakė ji.

– Aš tave myliu.

– Žinau.

– Per vėlu, – pasakė jis.

– Per vėlu, – pritarė ji.

Jis atsistojo, aikčiodamas pasirąžė.

– Smagiai pasivaikščiojau, – tarė jis.

– Aš irgi, – pritarė ji.

– Čia ir skirsimės?

– Kur tu dėsies?

– Susistabdau mašiną ir į miestą, prisistatysiu valdžiai.

– Sėkmės.

– Tau irgi. Tekėsi už manęs, Katarina?

– Ne.

Jis nusišypsojo, kurį laiką įdėmiai žiūrėjo į ją, tada sparčiu žingsniu leidosi pirmyn.

Katarina žiūrėjo, kaip jo figūra mažėja ir mažėja tarp tolin nusidriekusių vaismedžių ir šešėlių, jausdama, kad jeigu jis dabar sustos ir atsigręš, jeigu jis ją pašauks, ji pasileis bėgte pas jį. Kitos išeities neturės.

Ir Niutas sustojo. Atsigręžė. Pašaukė.

– Katarina! – sušuko.

Ji leidosi pas jį bėgte, apsikabino – be žado.

1960

Fosterio paveldas

Aš verčiuosi turtingiems žmonėms pardavinėdamas gerus patarimus. Esu investavimo konsultacijų firmos atstovas. Kadangi dirbu neseniai, atlyginimas bent jau kol kas nebaisiai didelis, bet sudurti galą su galu užtenka. Kad priimtų, turėjau įsigyti fetrinę skrybėlę, tamsiai mėlyną apsiaustą, pilką dvieilį kaip bankininko kostiumą, juodus pusbačius, griežtą dryžuotą kaklaraištį, pustuzinį baltų marškinių, pustuzinį juodų puskojinių ir pilkas pirštines.

Pas klientus važiuoju taksi, tvarkingas, švarus, solidus. Elgiuosi taip, lyg būčiau biržoje išlošęs krūvą pinigų, o pas juos užsukęs daugiau visuomeniniais pagrindais. Kai įeinu kostiumuotas, pakloju traškančius aplankus su pažymėjimais ir konfidencialia biržos analize, mane paprastai, kaip ir dera, pasitinka tartum kunigą ar daktarą. Vadžios mano rankose, viskas klosis kuo puikiausiai.

Daugiausia reikalų turiu su senomis romiomis damomis, dėl geležinių įstatymų paveldėjusiomis nemenką žemiškųjų gėrybių dalį. Sklaidydamas klienčių vertybinius popierius, išdėstau mūsų ekspertų pasiūlymus, kad jų akcijų paketai, jų turtas, jų santaupos klestėtų ir gausėtų. Galiu neužsikirsdamas šnekėti apie dešimtis tūkstančių dolerių ir ramiausiai, vien žinovo tonu tarsteldamas „Aha, aha", žvelgti į kokių šimto tūkstančių dolerių vertės vertybinių popierių sąrašą.

Kadangi pats jokių vertybinių popierių neturiu, mano darbas panašus į alkano konditerijos pasiuntinuko darbą. Tačiau iš tikrųjų tai pajutau tik tada, kai mane patikrinti savo finansų pasikvietė Herbertas Fosteris.

Kartą vakare jis paskambino, pasakė, jog mane jam rekomendavęs vienas pažįstamas, ir pakvietė pasišnekėti apie reikalą. Nusiprausiau, nusiskutau, nusiblizginau batus, apsivilkau savo uniformą ir orus nuvažiavau taksi.

Mano profesijos žmonės, o gal ir žmonės apskritai, turi bjaurų įprotį pagal namą, automobilį, kostiumą spręsti apie žmogaus metines pajamas. Herbertas Fosteris turėjo uždirbti šešis tūkstančius ir nė cento daugiau. Supraskit, aš neturiu nieko prieš kukliai besiverčiančius žmones, išskyrus patį svarbiausią faktą – iš jų nieko neuždirbsi. Pikta pasidarė, kad Fosteris mane tik sugaišins, nes, spėjau, atliekamų pinigų jis galėjo turėti vos keletą šimtukų dolerių. Tegu ir tūkstantį – man nubyrėtų daugių daugiausia pora dolerių.

Ir štai sėdžiu aš Fosterių pokario statybos standartiniame namuke su mansarda. Jų pasinaudota vietinės baldų parduotuvės pasiūlymu už 199 dolerius ir 99 centus išsyk susipirkti baldus visiems trims kambariams drauge su peleninėmis, oro drėkintuvu ir paveikslais. Ir velnias mane čia nešė, bet tiek to, pagalvojau, dirstelsiu į tuos varganus jo popierėlius.

– Gražiai įsikūrę, pone Fosteri, – tariau. – O žavi ponia – jūsų žmona?

Liesa, pažiūrėti vaidinga moteriškė abejingai šyptelėjo. Vilkėjo apiblukusį chalatą su lapių medžioklės vaizdu. Vaizdas visiškai nederėjo prie fotelio antvalkalo, ir aš tik prisimerkęs tame margumyne įžiūrėjau jos bruožus.

– Malonu susipažinti, ponia Foster, – pasakiau.

Buvo apsikrovusi lopomais apatiniais drabužiais ir kojinėmis, ir Herbertas pasakė, jog ji vardu Alma. Visai jai tiko.

– O čia jaunasis šeimininkas, – tariau. – Guvus vyrutis. Sakyčiau, gyvas tėvas.

Dvejų metų bamblys nusišluostė į mano kelnes nešvarias rankutes, šniurkštelėjo nosimi ir nutapnojo prie pianino. Atsistojo klaviatūros gale ir minutę, antrą, trečią daužė pačią aukščiausią natą.

– Muzikalus, į tėvą nusidavęs, – tarė Alma.

– Skambinate, pone Fosteri?

– Klasiką, – atsakė Herbertas.

Tik dabar gerai į jį įsižiūrėjau. Lieso sudėjimo, apskritaveidis, strazdanotas, dideliais dantimis. Tokia išvaizda man asocijuojasi su pamaivomis ar gudručiais. Nesinorėjo tikėti, kad jis patenkintas turėdamas tokią neišvaizdžią žmoną ar, kaip atrodė, džiaugiasi šeimyniniu gyvenimu. O gal man tik pasivaideno jo akyse rusenanti tyli neviltis.

– Tau ne laikas į susirinkimą, brangioji? – paklausė Herbertas.

– Paskutinę minutę atšaukė.

– Dėl tų jūsų vertybinių popierių... – pradėjau aš.

Herbertas baisiausiai sutriko.

– Kaip tai?

– Jūsų vertybinių popierių... jūsų paketo.

– A, taip, gal geriau eikim į miegamąjį. Ten bus ramiau.

Alma padėjo siuvinį į šalį.

– Kokio dar paketo?

– Obligacijų, brangioji. Valstybinių obligacijų.

– Tik jau, Herbertai, nesumanyk jų parduoti.

– Neparduosiu, Alma, noriu tik pasitarti.

– Aišku... – neryžtingai tariau. – O... apytikriai kiek tos obligacijos vertos?

– Trys šimtai penkiasdešimt dolerių, – išdidžiai pareiškė Alma.

– Na, – pasakiau, – nėra ko mums eiti tartis į miegamąjį. Mano patarimas – už dyka – laikykite jas pas save, kol sueis terminas. O dabar leiskite paskambinti ir išsikviesti taksi...

– Prašom čia, – tarė Herbertas, stovėdamas miegamojo tarpdury. – Norėčiau dar apie šį bei tą pasikalbėti.

– Apie ką dar? – paklausė Alma.

– Apie investavimo galimybes, – miglotai paaiškino Herbertas.

– Mums svarbiau galvoti apie galimybes atsiskaityti už mėnesį su krautuvininku.

– Prašom čia, – vėl paragino mane Herbertas.

Gūžtelėjau pečiais ir nusekiau jam iš paskos į miegamąjį. Jis uždarė duris. Prisėdęs ant lovos krašto, žiūrėjau, kaip jis sienoje atidarė dureles, už kurių pasirodė į vonią nutiesti vandentiekio vamzdžiai. Jis įkišo aukštyn ranką, krenkštelėjo ir ištraukė storą voką.

– Aha, – abejingai tariau, – tai štai kur tos jūsų obligacijos. Gudriai. Bet be reikalo varginatės, pone Fosteri. Žinau, kaip obligacijos atrodo.

– Alma! – šūktelėjo jis.

– Ko, Herbertai?

– Išvirk mums kavos, gerai?

– Aš vakarais kavos negeriu, – pasakiau.

– Yra likusios nuo pietų, – atsiliepė Alma.

– Jei vakare išgeriu, naktį negaliu užmigti, – pasakiau.

– Šviežios, išvirk mums šviežios, – paragino žmoną Herbertas.

Sugirgždėjo fotelio spyruoklės, pasigirdo į virtuvę nenorom velkamų kojų žingsniai.

– Štai, – dėdamas voką man ant kelių, tarė Herbertas. – Šitų reikalų visiškai neišmanau, man reikia žinovo pagalbos.

Gerai, paaiškins tau žinovas, vargšeli, ką daryti su tom obligacijom už pusketvirto šimto dolerių.

– Tai patys patikimiausi vertybiniai popieriai. Jų vertė nekyla taip, kaip kitų akcijų, ir pelno iš jų nedaug, tačiau jokio pavojaus, kad indėlis pražus. Laikykit jas iki pat galo. – Aš atsistojau. – O dabar, jeigu leisite, išsikviesiu taksi...

– Jūs jų net neperžiūrėjot.

Atsiduséş atmazgiau raudoną raištį, kuriuo buvo perjuostas vokas. Grožėkis, žmogau, jo turteliu, ir baigta. Man ant kelių pažiro obligacijos bei vertybinių popierių sąrašas. Permečiau akimis obligacijas, tada neskubėdamas perskaičiau vertybinių popierių sąrašą.

– Na, ir?..

Paklojau sąrašą ant išblukusios lovatiesės. Susikaupiau.

– Hm, taip taip taip, – tariau. – Ar nepasakytumėt, iš kur pas jus čia išvardinti vertybiniai popieriai?

– Senelis prieš pora metų man paliko. Jie pas advokatus, kurie tvarkė palikimo reikalus. Anie man ir atsiuntė šitą sąrašą.

– Ar žinot, kiek šitos akcijos kainuoja?

– Perrašant man palikimą, jos buvo įvertintos.

Jis pasakė skaičių. Net suglumau – atrodė tarytum susigėdęs ir šiek tiek nepatenkintas.

– Per tą laiką jų kaina dar padidėjo.

– Kiek?

– Pagal dabartines biržos kainas jos vertos kokių septynių šimtų penkiasdešimt tūkstančių dolerių, pone... gerbiamas pone Fosteri.

Jo veido išraiška nepasikeitė. Mano žodžiai jį sujaudino taip, lyg būčiau pasakęs, kad praeitą žiemą buvo gana šalta. Svetainėje pasigirdus Almos žingsniams, pakėlė antakius.

– Tsss!

– Ji nežino?

– Taigi kad ne! – Atrodė, net pats nusistebėjo savo įkarščiu. – Suprantat, dar ne laikas.

– Jei leisite man pasiimti šitą sąrašą, aš pasirūpinsiu, kad mūsų kontora Niujorke padarytų nuodugnią analizę ir pateiktų rekomendacijas, – pašnibždomis pasakiau. – Ar galiu jus, pone, vadinti vardu?

Mano klientas Herbertas Fosteris trejus metus nešiojo tą patį kostiumą, batų turėjo tik vieną porą. Suko galvą, kaip išsimokėti už pavažinėtą automobilį, maitinosi ne mėsa, o žuvimi ir sūriu, nes mėsa – per brangu. Žmona siuvosi drabužius ir sau, ir sūneliui Herbertui, ir užuolaidas, ir baldų apvalkalus – viską iš to paties pigiai įsigyto rietimo. Fosteriai kamuodavosi, spręsdami, ar pirkti automobiliui naujas padangas, ar protektorių, televizoriaus pažiūrėti eidavo

pas kaimynus per du namus nuo jų. Jie atkakliai stengėsi išsiversti iš kuklios Herberto, urmo prekybos firmos buhalterio, algos.

Dievas paliudys, tokio gyvenimo gėdytis nėra ko, gėdytis greičiau derėtų man, tačiau mažų mažiausiai keista, žinant, kad Herberto metinės pajamos, atskaičius mokesčius, sudarė bene dvidešimt tūkstančių.

Užsakiau mūsų specialistams išanalizuoti Fosterio akcijas ir parengti ataskaitą apie jų vertės didėjimo galimybes, galimas pajamas tiek karo, tiek taikos, tiek infliacijos, tiek defliacijos sąlygomis ir taip toliau. Ataskaita užėmė dvidešimt puslapių – tokios dar nė vienas mano klientas nebuvo gavęs. Paprastai ataskaitos įrišamos kartono viršeliais. Herberto – raudonos dirbtinės odos viršeliais.

Gavau ataskaitą šeštadienį ir išsyk paskambinau Herbertui, ar galiu jam ją nuvežti. Turiu gerų naujienų. Mano iš akies nustatyta akcijų vertė buvo netiksli: jo paketas šiandien buvo vertas aštuonių šimtų penkiasdešimt tūkstančių..

– Turiu analizę ir rekomendacijas, – pasakiau. – Išvados puikios, pone Fosteri, labai puikios. Gerai būtų kurias ne kurias akcijas išmainyti, atkreipti dėmesį į prieaugį, bet apskritai...

– Tai jūs imkit ir sutvarkykit, – pasakė jis.

– Kada mes galėtume pasitarti? Tokius dalykus, nėra kalbos, turime spręsti bendrai. Šįvakar aš neužsiėmęs.

– Man vakare darbas.

– Dirbate urmo bazėje viršvalandžius?

– Ne bazėje – restorane. Vakarais penktadienį, šeštadienį ir sekmadienį.

Man net šiurpas nuėjo. Žmogui akcijos kasdien duoda kokius septyniasdešimt penkis dolerius, o jis triskart per savaitę dirba vakarais, kad sudurtų galą su galu!

– Tai pirmadienį?

– Bažnyčios choro repeticija, groju vargonais.

– O kaip antradienį?

– Savanoriškos priešgaisrinės tarnybos pratybos.

– Trečiadienį?

– Bažnyčioje akompanuoju pianinu liaudies šokiams.

– Ketvirtadienį?

– Einu su Alma į kiną.

– Tai kada tada?

– Taigi jūs imkit ir tvarkykit, kaip reikia.

– O jūs nenorit pažiūrėt, kaip ir kas?

– Ar būtinai reikia?

– Man būtų ramiau.

– Gerai tada, ketvirtadienį per pietų pertrauką.

– Tinka. Bet ar iki tol neperžiūrėtumėt ataskaitos, gal atsirastų kokių klausimų?

Atrodė susierzinęs:

– Gerai jau, gerai. Šįvakar iki devynių būnu namie. Galite užnešti.

– Dar vienas dalykas, Herbertai. – Staigmeną buvau pasilikęs pabaigai. – Vertindamas jūsų akcijas aš gerokai apsiskaičiavau. Jos dabar vertos maždaug aštuonių šimtų penkiasdešimt tūkstančių dolerių.

– Hm.

– Sakau, jūs šimtu tūkstančių dolerių turtingesnis negu aš maniau!

– Aha. Na, tai jūs darykit, ką reikia.

– Gerai, pone.

Jis tuoj pat padėjo ragelį.

Užgaišau su kitais reikalais ir pas Fosterius nuvažiavau tik be penkiolikos dešimt. Herberto neberadau. Alma atidarė duris ir, mano nuostabai, paprašė ataskaitos, ją aš slėpiau po paltu.

– Herbertas liepė neskaityti, – tarė ji, – taigi nebijokit, nekišiu nosies.

– Ar Herbertas sakė, kas čia? – atsargiai paklausiau.

– Taip, sakė, kad tai slaptos žinios apie akcijas, kurias jūs norit jam parduoti.

– Aha, taip... na, jeigu liepė atiduoti jums, tai prašom.

– Sakė, kad turėjęs jums pasižadėti niekam šitų popierių nerodyti.

– Ką? A, taip taip. Mūsų firmoje tokios taisyklės.

Jos balse suskambo nedraugiška gaidelė:

– Nežiūrėdama jokių ataskaitų, aš jums pasakysiu viena: šitų obligacijų jis neparduos ir jokių akcijų nepirks.

– Kas kas, bet aš jam šito daryti nerekomenduoju ir nerekomenduosiu, ponia Foster.

– Tai ko jūs tada prie jo pristojot?

– Ką gali žinoti, gal kada nors bus klientas. – Pasižiūrėjau į rašaluotus pirštus – matyt, išsitepiau pas kitą klientą. – Sakykit, ar negalėčiau nusiplauti rankų?

Spauste prisispaudusi prie sienos, nenorom įleido į ankštą prieškambarį.

Plaudamasis rankas galvojau apie akcijų sąrašą, kurį Herbertas ištraukė iš tarpsienio. Jis reiškė žiemos poilsį Floridoje, skaniausius kepsnius ir išlaikytą viskį, „Jaguarus“, šilkinius baltinius ir rankų

darbo batus, kelionę aplink pasaulį... Herbertas galėjo turėti ką tik panorėjęs. Giliai atsidusau. Muilas Fosterių muilinėje buvo margas, nešvarus – suminkytas iš keliolikos muilo nuoliekų.

Padėkojau Almai ir jau eisiu. Stabtelėjau pasižiūrėti į mažą paspalvintą nuotrauką ant židinio atbrailos.

– Gerai jūs išėjusi, – tariau. Kuklus bandymas pagerinti santykius. – Man patinka.

– Visi taip sako. Čia ne aš, o Herberto motina.

– Jūs nepaprastai panašios, – pasakiau. Taip iš tikrųjų ir buvo. Herbertas vedė lygiai tokią pat merginą kaip ir jo tėtušis. – O čia jo tėvas?

– Ne, mano. Jo tėvo mums čia nereikia.

Atrodo, užmyniau ant skaudžios vietos. Gal tai padės daugiau ką sužinoti.

– Herbertas puikus žmogus, tikriausiai ir jo tėvas buvo šaunus, ar ne?

– Pametė žmoną su vaiku. Toks jo ir šaunumas. Herbertui apie jį, saugokitės, neužsiminkit.

– Atsiprašau. Vadinasi, gerąsias būdo savybes jis paveldėjo iš motinos?

– Ji buvo šventa moteriškė. Išugdė Herbertą garbingu, padoriu, dievobaimingu žmogum. – Jos balsas nuskambėjo rūsčiai.

– Ar ji irgi muzikavo?

– Ne, muzikavimas iš tėvo. Bet Herbertas groja visai kitokius dalykus. Jis, kaip ir motina, linkęs prie klasikinės muzikos.

– Tėvas, spėju, grojo džiazą, – mestelėjau užuominą.

– Taip, jam labiau rūpėjo ne žmona, ne vaikas, ne namai, ne darbas, o skambinti pianinu pigiuose restoranuose, kvėpuoti dūmais, gerti džiną. Herberto motina neištvėrusi liepė rinktis: arba – arba.

Aš užjaučiamai linktelėjau. Galbūt Herbertas savo turtą ir laiko nešvariu ir neliestinu todėl, kad paveldėjo iš tėvo prosenių.

– O Herberto senelis, miręs prieš pora metų?..

– Jis išlaikė Herbertą ir jo motiną po to, kai jo sūnus juos pametė. Herbertas jį dievino. – Ji liūdnai palingavo galvą. – Mirė plikas kaip tilvikas.

– Gaila.

– Aš vis tikėjausi, kad mums nors ką paliks, tada Herbertui nebereikėtų dirbti savaitgaliais.

Šnekėjomės valgykloje, kurioje Herbertas kasdien pietaudavo, stengdamiesi perrėkti indų tarškėjimą, žvangėjimą ir trenksmus. Vaišinau aš – tiksliau, firmos sąskaita, – ir už Herbertą sumokėjau aštuoniasdešimt penkis centus. Jam pasakiau:

– Klausykit, Herbertai, prieš spręsdami kitus klausimus, susitarkime, ko jūs norite: ar kad jūsų investicijos didėtų, ar kad duotų pelno?

Tai buvo tradicinis konsultanto klausimas. Ko Herbertui reikėjo iš savo akcijų, vienas Dievas težino. Tik, atrodo, ne to, ko reikia visiems, – tai yra ne pinigų.

– Kaip pasakysit, – išsiblaškęs tarstelėjo jis. Buvo kažko susikrimtęs ir manęs neatidžiai klausėsi.

– Herbertai, klausykit... turite sau pripažinti tokį dalyką – esate turtuolis. Jums reikia apsispręsti, kaip naudingiau investuoti savo kapitalą.

– Aš todėl jus ir pasikviečiau. Noriu, kad spręstumėte jūs. Noriu, kad jūs tvarkytumėt šituos reikalus ir man nereikėtų rūpintis sąskaitomis, įgaliojimais ir mokesčiais. Nesukit man dėl to galvos.

– O ar jūsų advokatai pervesdavo dividendus į jūsų sąskaitą?

– Didžiąją dalį. Trisdešimt du dolerius išsiėmiau Kalėdoms ir šimtą paaukojau bažnyčiai.

– Ir koks dabar likutis?

Jis padavė indėlininko knygelę.

– Neblogai, – tariau. Nepaisant Kalėdoms iššvaistytos sumos ir dosnios dovanos bažnyčiai, jo susitaupyta 50 227 doleriai ir 33 centai. – Leiskite paklausti, ko liūdėti žmogui su tokiais pinigais?

– Ir vėl darbe aprėkė.

– Nusipirkit šitą bazę ir supleškinkit.

– O galėčiau, ar ne?

Akys piktai sužibo ir vėl prigeso.

– Herbertai, jūs galėtumėt padaryti, ko tik širdis geidžia.

– Na, gal ir taip... Kaip pažiūrėsi.

Aš palinkau prie jo.

– O kaip jūs, Herbertai, į tai žiūrit?

– Mano supratimu, kiekvienas save gerbiantis žmogus pragyvenimui turi užsidirbti pats.

– Bet, Herbertai...

– Turiu puikią žmoną, vaiką, gražų namą, mašiną. Viską iki paskutinio cento užsidirbau pats. Visas pareigas atlieku sąžiningai. Aš didžiuojuosi, kad esu toks, kokį mane norėjo matyti motina, ir kad nesu toks, kaip mano tėvas.

– Gal galiu paklausti – o koks buvo jūsų tėvas?

– Man nemalonu apie jį kalbėti. Jam nerūpėjo nei namai, nei šeima. Širdį buvo atidavęs prastai muzikai, pigiems barams ir jų padugnėms.

– O kaip jums atrodo, jis buvo geras muzikantas?

– Geras? – Akimirką balse suvirpo jaudulys, jis įsitempė lyg ketindamas pasakyti kai ką svarbaus. Bet tuoj pat atlyžo. – Geras? – šįkart ramiai pakartojo jis. – Taip, primityvokas, bet neblogas. Turiu omeny grojimo techniką.

– Vadinasi, šį gabumą jūs paveldėjot iš jo.

– Riešus, pirštus, ko gera, taip. Neduok Dieve, kad būčiau iš jo paveldėjęs ką nors daugiau.

– Taip pat muzikos pomėgį.

– Muziką aš mėgstu, bet kad ji man taptų narkotiku – to nebus! – pernelyg pabrėžtai pasakė jis.

– Aha, na ką gi...

– Niekados!

– Atsiprašau?

Rūsčiai išplėtė akis.

– Sakau, niekad neleisiu, kad muzika man taptų narkotiku. Ji man reikalinga, tačiau pavaldi man ji, o ne aš jai.

✖

Pajutęs, kad ši tema pavojinga, vėl pasukau kalbą prie finansinių reikalų.

– Na taip, aišku, bet dabar dėl jūsų kapitalo – kaip jūs ketinate jį panaudoti?

– Šiek tiek sueis mudviejų su Alma senatvei, o didžioji dalis liks sūnui.

– Betgi nieko neatsitiks, jei šiek tiek pasiimsit iš banko, kad jums nereikėtų dirbti vakarais.

Jis staiga pašoko iš vietos.

– Klausykit, aš noriu, kad jūs tvarkytumėt mano popierius, bet ne gyvenimą. Jeigu jums kitaip neišeina, aš rasiu kam išeis.

– Ką jūs, Herbertai, pone Fosteri. Atsiprašau, gerbiamas pone. Aš tik norėjau, prieš imdamas planuoti, sužinoti kas ir kaip.

Jis atsisėdo, raudonas kaip žiburys.

– Gerai jau, tada gerbkite mano įsitikinimus. Aš noriu pragyventi iš to, ką užsidirbu pats. Jei tam, kad sudurčiau galą su galu, turiu imtis papildomo darbo, tai mano kryželis.

– Taip taip, kas be ko. Ir jūs, Herbertai, visiškai teisus. Gerbiu jus už tai. – Mintyse pagalvojau: tokiam vieta beprotnamy. – Nuo šiol aš viskuo rūpinsiuosi. Investuosiu jūsų dividendus ir tvarkysiu visą reikalą.

Apmąstydamas tai, ką išdėstė Herbertas, nužvelgiau praeinančią blondinę. Jis kažką pasakė, bet aš praleidau pro ausis.

– Ką sakot, Herbertai?

– Sakau: „Jei tavo dešinioji akis skatina tave nusidėti, išlupk ją ir mesk šalin.[1]“

Pritariamai nusijuokiau, bet tuoj pat užsičiaupiau. Herbertas kalbėjo visiškai rimtai.

– Na gerai, netrukus išsimokėsite už automobilį, tada galėsite savaitgaliais džiaugtis užtarnautu poilsiu. Turėsite kuo didžiuotis, tiesa? Visą automobilį iki paskutinio varžtelio būsit užsidirbęs savo prakaitu.

– Liko dar vienas įnašas.

– Ir tada restoranui ate.

– Dar reikės išsimokėti už dovaną Almai. Perku jai televizorių.

– Jį irgi pirksit iš algos?

– Pats pagalvokit – paties uždirbta dovana juk kur kas vertingesnė.

– Taip, pone, ir savaitgaliais ji nebenuobodžiaus.

– Dievaži, nors man ir reikės dvejus metus ir du mėnesius savaitgaliais dirbti, dėl jos tai nedidelė auka.

Jei reikalai biržoje klostysis taip, kaip klostėsi per pastaruosius trejus metus, Herbertas sulig paskutiniu įnašu už dovaną Almos gimimo dienai bus tapęs milijonieriumi.

– Puiku.

– Aš myliu savo šeimą, – rimtai pasakė Herbertas.

– Tikiu.

– Savo gyvenimo į nieką nemainyčiau.

– Aš jus suprantu, – pasakiau.

Man susidarė įspūdis, kad jis su manimi ginčijasi, kad jam labai rūpi mane įtikinti.

– Kai pagalvoju, koks buvo mano tėvas ir kokį gyvenimą susikūriau sau, džiaugsmas neapsakomas.

Kas kitam žmogui džiaugsmelis, ir tiek, Herbertui didžiausias džiaugsmas, pagalvojau aš.

– Pavydžiu jums. Tikriausiai labai malonu.

– Taip, – ryžtingai patvirtino jis. – Labai, labai malonu.

Mano firma ėmė tvarkyti Herberto vertybinius popierius, keisti ne tokias vertingas akcijas pelningesnėmis, investuoti susikaupusius dividendus, skirstyti investicijas taip, kad nebūtų nuostolių dėl ekonomikos svyravimų, – žodžiu, įvesti visišką tvarką. Gerai sutvarkytas kapitalas – tai ne tik turtas, bet ir gražus dalykas. Geras vertybinių popierių tvarkymas – kūrybinis aktas. Jame grojama sunkiomis pramonės, geležinkelių ir komunalinių įmonių temomis drauge su lengvesnėmis, įdomesnėmis elektronikos, šaldytų maisto produktų, stebuklingų vaistų, naftos bei dujų ir kitų spekuliacijai tinkamų objektų temomis. Iš Herberto kapitalo mes padarėme šedevrą. Aš žavėjausi ir didžiavausi firmos atliktu darbu, tačiau slėgė tai, kad negaliu niekam, net ir jam pačiam tuo pasigirti.

Neištvėręs nutariau surengti atsitiktinį susitikimą. Susirasiu restoraną, kuriame Herbertas uždarbiauja, ir užsuksiu kaip eilinis pilietis ten pavalgyti. Tarsi atsitiktinai su savimi turėsiu ataskaitą apie revizuotą jo kapitalą.

Paskambinau Almai, ir ji pasakė man visai negirdėto restorano adresą. Herbertas apie tą restoraną nesileido į kalbas, tad nusprendžiau, jog tai nyki skylė, – anot jo, kryželis.

O paaiškėjo, jog ten dar nykiau nei įsivaizdavau, – ankšta, primityvu, tamsu, triukšminga. Herberto išsirinkta tikrai bjauri vieta tam, kad išpirktų paklydėlio tėvo nuodėmes, parodytų dėkingumą žmonai, palaikytų savigarbą užsidirbdamas duonos plutai ar kažkokiais kitais tikslais.

Prasispraudžiau pro nuobodžiaujančias moteriškes ir hipodromo lankytojų tipo vyrukus prie baro. Su barmenu susišnekėti galėjai tik rėkte. Kai pagaliau suprato, ko klausiu, riktelėjo, kad jokio Herberto Fosterio nepažįstąs. Matyt, Herbertas šioje įstaigoje nereikšmingas darbuotojas. Greičiausiai juodadarbis virtuvėje ar katilinėje. Labai tikėtina.

Virtuvėje kažkokia senė, tolydžio gurkšteldama iš bokalo alaus, lipdė įtartinus mėsainius.

– Ieškau Herberto Fosterio.

– Eik eik, nėr čia jokio Fosterio.

– Tai gal katilinėj?

– Eik eik, nėr čia jokios katilinės.

– Išvis negirdėjot tokio žmogaus – Herberto Fosterio?

– Eik eik, pirmąsyk girdžiu.

– Dėkui.

Atsisėdau prie stalo, kad viską apgalvočiau. Matyt, Herbertas šitos lindynės adresą rado telefono adresų knygoje ir pasakė Almai, jog ten dirbąs savaitgalių vakarais. Man pasidarė kiek lengviau ant širdies. Ko gera, jis laiko savo aštuonis šimtus penkiasdešimt tūkstančių dolerių užspaudęs, turėdamas rimtesnių priežasčių už tas, kurias dėstė man. Prisiminiau, kaip vos man užsiminus, kad mestų tą papildomą darbą, jis pašiurpdavo lyg žmogus, išgirdęs dantistą įjungus grąžtą. Dabar supratau – pasisakęs Almai, koks yra turtingas, jis susyk netektų galimybės savaitgaliais ištrūkti iš namų.

Tačiau kas Herbertui galėjo būti brangiau už aštuonis šimtus penkiasdešimt tūkstančių? Išgertuvės? Narkotikai? Moterys? Atsidusau supratęs, jog svaičioju ir atsakymo kaip nežinojau, taip nežinau.

Moralinis palaidumas Herbertui niekaip nelipo. Kad ir ką jis būtų sumanęs, tikslas turėjo būti kilnus. Motina jį taip išdresiravo ir jis taip gėdijosi tėvo, kad tvirtai tikėjau, jog nedorai elgtis ne jo būdui. Lioviausi sukti galvą ir užsisakiau taurelę, kad kelias nedulkėtų.

Ir čia pamačiau, jog per minią skinasi kelią Herbertas Fosteris. Apšepęs, kažkoks užguitas. Visa išvaizda rodė priešiškumą, lyg į Babiloną patekęs šventasis. Keistai įsitempęs, alkūnes atstatęs į šonus, pabrėžtai stengdamasis prie nieko neprisiliesti, su niekuo nesusidurti akimis. Nekilo jokios abejonės, kad būti čia jam reiškia baisų, velnišką pažeminimą.

Pašaukiau, bet jis nereagavo. Bendravimas jam buvo ne galvoj. Visas buvo sukaustytas vienos minties: bjaurasties nematyti, nekalbinti, negirdėti.

Salės gale minia, jį praleisdama, prasiskyrė, ir jau maniau, Herbertas nulįs į tamsų kampą pasiimti šluotos ar skuduro. Tačiau pačiame to gyvo koridoriaus gale įsižiebė šviesa, ir it brangakmenis sutvisko mažutis baltas pianinas. Barmenas ant pianino pastatė taurę su gėrimu ir grįžo į savo postą.

Herbertas nosine nubraukė nuo suoliuko dulkes ir nedrąsiai atsisėdo. Iš vidinės kišenės išsitraukė cigaretę, prisidegė. Ir staiga cigaretė ėmė svirti, svirti, ir Herbertas su nukarusia nuo lūpos cigarete palinko prie klaviatūros ir prisimerkė, lyg stengdamasis toli toli horizonte įžiūrėti kažką gražaus.

Ir stebuklas! Herbertas Fosteris dingo. Vietoj jo sėdėjo kitas žmogus, nervingai pakėlęs it paukščio nagus išskėstus pirštus. Staiga trenkė į klavišus, ir orą sudrebino nešvankaus, vulgaraus, įmantraus džiazo pliūpsnis, aistringa, ausį rėžianti trečiojo dešimtmečio pamėklė.

Vėlai vakare peržiūrėjau savo šedevrą – ataskaitą apie Herberto Fosterio, arba „Gaisrininko“ Hario, investicijas. „Gaisrininkui“ tą vakarą nei su ja, nei be jos nelindau į akis.

Po savaitės kitos jam nubyrės riebių dividendų iš vienos plieno liejimo kompanijos. Trys naftos kompanijos mokėjo papildomus dividendus. Žemės ūkio mašinų kompanija rengėsi jam siūlyti sandėrį – tuomet jis už kiekvieną iš penkių tūkstančių akcijų gautų po tris dolerius.

Mano, mano firmos ir klestinčios ekonomikos padedamas Herbertas per mėnesį praturtės keliais tūkstančiais dolerių. Turėjau teisę didžiuotis, tačiau mano triumfas, neskaitant komisinių, buvo ne triumfas, o vienas kartėlis.

Herbertui niekas nieko negalėjo padaryti. Jis turėjo visa, ko norėjo. Turėjo gerokai prieš atsirandant palikimui ar prieš įsikišant man. Buvo tapęs respektabiliu piliečiu, kaip jam buvo įkalusi į galvą motina. Pasisekė jam ir todėl, kad iš savo algelės negalėjo pragyventi. Ir jam neliko nieko kita, kaip šventos pareigos žmonai, sūnui ir šeimos židiniui vardan smuklėje skambinti pianinu, kvėpuoti dūmais, gerti džiną, tris vakarus per savaitę virsti „Gaisrininku“ Hariu, savo tėvo sūnumi.

1951

1 Naujasis Testamentas, Mt 5, 29.

Gundytoja

Puritoniškumas nūnai taip išblėsęs, kad net seniausia senmergė nebūtų siūliusi Suzanos sodinti į gėdos kėdę, net seniausias valstietis nebūtų įtaręs, kad dėl velnioniško Suzanos grožio užtrūko jo karvės.

Suzana vaidino antraeilius vaidmenis netoli nuo kaimo esančiame vasaros teatre ir nuomojosi kambarį virš gaisrinės. Nors kaime gyveno visą vasarą, vietiniai gyventojai su ja taip ir neapsiprato. Liko tokia pat stulbinanti ir geidžiama it koks naujoviškas gaisrinės prietaisas.

Vešlūs Suzanos plaukai ir didelės akys buvo juodi kaip naktis. Strėnos – lyra, o krūtinė vyrams žadino mintis apie amžiną palaimą. Rausvose it kriauklytės ausyse tabalavo didžiuliai barbariški auksiniai auskarų žiedai, o kulkšnis juosė grandinėlės su varpeliais.

Vaikščiojo basa ir miegodavo visada iki vidurdienio. Ir vidurdieniui artėjant, kaimiečiai pagrindinėje gatvėje imdavo nerimti it skalikai prieš perkūniją.

Vidurdienį Suzana pasirodo savo buto verandoje. Tingiai pasiraivo, įpila į dubenėlį pieno savo juodam katinui, jį pabučiuoja, pasipurena plaukus, įsisega auskarus, užrakina duris ir įsikiša į iškirptę raktą.

O tada ji, basa, iškilnia, viliojančia eisena, lyg plaukdama, leidžiasi laiptais ir tilindžiuodama žingsniuoja pro gėrimų parduotuvę, pro draudimo agentūrą, pro nekilnojamojo turto agentūrą, pro valgyklą, pro Amerikos legiono būstinę, pro bažnyčią į sausakimšą vaistinę su baru. Ji ten perka Niujorko laikraščius.

Sveikindamasi it karalienė visiems nežymiai linkteli, tačiau kalbasi tik su Birsu Hinkliu, septyniasdešimt dvejų metų vaistininku.

Senukas visada laikė jai atidėjęs laikraščius.

– Ačiū, pone Hinkli, jūs tikras angelas, – sako ji, kur papuola atsivertusi laikraštį. – Pasižiūrim, kas dedasi civilizuotame pasaulyje.

Svaiginamas Suzanos kvepalų, senukas stebi, kaip ji skaitydama tai prunkšteli, tai aikteli, tai susiraukia, o kodėl – niekad neaiškina.

Susirinkusi laikraščius, ji grįžta į savo lizdelį virš gaisrinės. Verandoje prie durų stabteli, kyšteli ranką į iškirptę, išsitraukia raktą, atsirakina duris, pakelia juodąjį katiną, vėl jį pakšteli ir dingsta savo kambaryje.

Šis vienos gražuolės paradas, it koks ritualas, kartojosi be jokių pasikeitimų, kol, vasarai baigiantis, vaistinėje orą perrėžė ilgas, šaižus baro sukamosios kėdės netepto guolio žviegsmas.

Guolis sužviegė tuo metu, kai Suzana ponui Hinkliui sakė, jog jis tikras angelas. Žviegsmas visiems pašiurpino pakaušius ir sugėlė dantis. Suzana maloniai, atleisdama kaltininkui, pažvelgė į žviegsmo pusę. O pamatė, kad kaltininkui atleidimo visai nereikia.

Ant sužviegusios kėdės sėdėjo kapralas Normanas Fuleris, išvakarėse grįžęs iš Korėjos, kur praleido nykius pusantrų metų. Kad ir nekariavo, gyvenimas tuos pusantrų metų buvo bedžiaugsmis, monotoniškas. Lėtai pasisukęs su kėde, Fuleris įsmeigė rūstų žvilgsnį į Suzaną. Žviegsmui nutilus, vaistinėje stojo mirtina tyla.

Fuleris išsklaidė pajūrio vasaros kerus – visiems vaistinės lankytojams priminė esant tamsių, paslaptingų aistrų, kurios dažnai esti svarbiausias gyvenimo variklis.

Atrodė lyg brolis, atėjęs parsivesti silpnaprotės sesers iš blogos reputacijos užeigos, ar, kaip įtūžęs vyras su botagu, norintis parvyti žmoną iš smuklės namo pas mažą vaiką. Iš tikrųjų kapralas Fuleris Suzaną matė pirmą kartą gyvenime.

Jis visai neturėjo tikslo sukelti skandalą. Net nenujautė, kad jo kėdė taip sužviegs. Jis tik norėjo santūriai parodyti savo pasipiktinimą, mesti dėmelę Suzanos paradui – dėmelę, kurią pastebėtų tik vienas kitas žmogiškosios komedijos žinovas.

Tačiau, sužviegus kėdei, jo pasipiktinimas visiems vaistinės lankytojams – ir ypač Suzanai – tapo visos Saulės sistemos centru. Laikas sustojo ir nejudės, kol Fuleris nepaaiškins, kodėl jo, tikro jankio, veide suakmenėjo tokia išraiška.

Fuleris jautė, jog veidas dega it ištirpęs varis. Suprato – taip lemta. Lemtis netikėtai pasiūlė klausytojus ir situaciją, apie kurią jis gali pasakyti daug skaudžių dalykų.

Fuleris pajuto, kaip sujudo jo lūpos, ir išgirdo save tariant žodžius.

– Kuo jūs save laikote? – tarė Suzanai.

– Atsiprašau, kaip suprasti? – atsiliepė Suzana, tarsi skydą spausdama prie krūtinės laikraščius.

– Mačiau, kaip ėjot gatve lyg per cirko paradą, ir man buvo įdomu, kuo jūs save laikote, – pasakė Fuleris.

Suzana skaisčiai išraudo.

– Aš... aš artistė, – atsakė ji.

– Sutinku, – pasakė Fuleris. – Amerikietės – artistės, kokių reta.

– Malonu girdėti, – neryžtingai atsakė Suzana.

Fulerio veidas stačiai liepsnojo. Galvoje dūzgė taiklių, įmantrių frazių spiečius.

– Aš ne apie teatrą, kur sėdi ir žiūri. Aš apie gyvenimo sceną. Amerikietės rengiasi ir elgiasi taip, kad, atrodo, viską tau atiduos. O ištiesk ranką – ledo gabalą įdės.

– Argi? – automatiškai ištarė Suzana.

– Iš tikrųjų, – pasakė Fuleris, – ir seniai laikas joms tai pasakyti.

Jis iššaukiamai peržvelgė žiūrovus ir nusprendė, kad jie, nors apstulbę, jį palaiko.

– Tai negarbinga, – tarė jis.

– Kas negarbinga? – visiškai išmušta iš vėžių, paklausė Suzana.

– Įeinat čia su žvangaliukais, kad pasižiūrėčiau į jūsų blauzdeles ir gražias rausvas pėdutes, – pasakė Fuleris. – Bučiuojat katiną, kad man parūptų būti tuo katinu. Senuką vadinat angelu, kad svajočiau, jog mane taip pavadintumėt. Raktą slepiat visiems matant, kad galvočiau, kur tas raktas dabar, – pasakė Fuleris.

Jis atsistojo.

– Panele, – skausmingu balsu tarė jis, – jūs darot viską, kad paprasti vieniši žmonės, kaip aš, netektų apetito ir ramybės, o krisčiau nuo uolos – net piršto neištiestumėt.

Ir pasuko prie durų. Visi nusekė jį akimis. Vargu, ar kas pastebėjo, kad po pareikšto kaltinimo iš buvusios Suzanos liko tik šešėlis. Dabar Suzana atrodė tokia, kokia iš tikrųjų ir buvo, – devyniolikmetė vos vos praprususi vištelė.

– Tai negarbinga, – tarė Fuleris. – Moteris, kurios rengiasi ir elgiasi taip kaip jūs, reikėtų bausti. Jos daugiau žmonių padaro

nelaimingų negu laimingų. O kad vaikštot taip, kad visiems norisi su jumis bučiuotis, aš jums žinot, ką pasakysiu?

– Nežinau, – visai sugniuždyta, suinkštė Suzana.

– Pasakyčiau tą patį, ką ir jūs man, jei bandyčiau jus pabučiuoti, – išdidžiai rėžė Fuleris ir vėstelėjo rankomis it teisėjas, duodantis ženklą „šalin iš aikštės“. – Eik velniop! – riktelėjo ir, pokštelėjęs tinklinėmis durimis, išdrožė.

Ir neatsigręžė, kai po minutės durys vėl pokštelėjo ir basų kojų tapenimas bei pašėlęs varpelių tilindžiavimas tolo tolo, kol nutilo gaisrinės pusėje.

Tą vakarą našlė kapralo Fulerio motina sugrįžtuvių proga uždegė ant stalo žvakę ir pamaitino sūnų puikiu bifšteksu ir žemuogėmis įdarytu pyragu. Fuleris maistą žiaumojo tarsi šlapią sugeriamąjį popierių ir į linksmus motinos klausimus atsakinėjo bejausmiu balsu.

– Ar džiaugiesi, grįžęs namo? – paklausė motina, kai jiedu baigė gerti kavą.

– Aišku, džiaugiuosi, – atsakė Fuleris.

– Ką šiandien veikei?

– Vaikščiojau.

– Lankei senus draugus?

– Neturiu aš draugų.

Motina skėstelėjo rankom.

– Tu? – nusistebėjo. – Neturi draugų?

– Gyvenimas keičiasi, mam, – prislėgtu balsu atsakė Fuleris. –

Pusantrų metų – ilgas laiko tarpas. Kas išvažiavo, kas vedė...

– Vedė – tai nemirė, tiesa?

Fuleris net nešyptelėjo.

– Gal ir ne, – pasakė jis. – Tik kad vedusiam baisiai sunku rasti laiko seniems draugams.

– Bet Dagis tai nevedęs, ar ne?

– Jis vakaruose, mam, – Kariniame oro laivyne, – pasakė Fuleris.

Mažyčiame valgomajame jis pasijuto vienišas it bombonešio pilotas šaltoje, retoje stratosferoje.

– Na jau, – tarė motina, – turi būt ir čia likusių.

– Nėr, mam, – pasakė Fuleris. – Visą rytą praskambinau telefonu. Nors grįžk Korėjon. Nieko neradau namie.

– Netikiu, – pasakė ji. – Taigi išeidavai į gatvę – draugų kaip amaro.

– Mam, – kimiu balsu tarė Fuleris, – kada visus apskambinau, žinai, ką padariau? Nuėjau, mam, į vaistinę, atsisėdau prie baro, laukiu, bene kas įeis – bent šioks toks pažįstamas. Mam, – sielvartingai tęsė jis, – be senuko Birso Hinklio, anė jokio pažįstamo. Nė trupučio nemeluoju. – Maigydamas servetėlę atsistojo. – Mam, atsiprašau, aš išeisiu.

– Gerai gerai. Kurgi vėl? – Ji linksmai nusišypsojo. – Tikiuosi, trauksi pas kokią gražią panelę.

Fuleris numetė servetėlę.

– Nusipirksiu cigarą. Nepažįstu jokių panelių. Jos irgi visos ištekėjo.

Motina išbalo.

– A-aišku. Aš... aš nežinojau, kad tu rūkai.

– Mama, – nukirto Fuleris, – kaip tu nesupranti? Manęs čia nebuvo pusantrų metų – pusantrų metų, mama!

– Ilgai, tikrai, – jo įkarščio paveikta, sutiko motina. – Eik jau, eik to cigaro. – Paglostė jam petį. – Ir nesikrimsk, kad neturi su kuo pabendrauti. Kantrybės. Atsiras naujų draugų, nespėsi visų apeiti. Ir nepamatysi, kaip sutiksi gražią mergaitę ir pats būsi vedęs.

– Vesti kol kas neketinu, – griežtai pasakė Fuleris. – Pirma baigsiu kunigų seminariją.

– Kunigų seminariją? – nustebo motina. – Kada taip sugalvojai?

– Šiandien, – atsakė Fuleris.

– Tai kas tokio atsitiko?

– Apėmė savotiška religinė nuotaika, mam, – pasakė Fuleris. – Pajutau, kad privalau pasisakyti.

– Apie ką gi? – visai suglumusi paklausė ji.

Įkaitusioje Fulerio galvoje bangavo suzanų procesija. Jis vėl regėjo Korėjoje jį kamavusias profesionales gundytojas, viliojusias iš ekranų – ant sienos ištiestų paklodžių, iš susiraičiusių nuotraukų, prismeigtų prie šlapių palapinės sienų, iš sudriskusių žurnalų smėlio maišų blindažuose. Tos suzanos, visur kur viliodamos vienišus kapralus fulerius, krovėsi turtus – viliodamos stulbinamu grožiu, tuščiai viliodamos fulerius į niekur.

Fulerio lūpomis prabilo jo protėvio, kietasprandžio, juodarūbio puritono, šmėkla. Fuleris prabilo balsu, ataidinčiu iš šimtmečių glūdumos, balsu raganų koriko, nusivylimo kupinu, smerkiančiu teisuolio balsu.

– Prieš ką pasisakiau? Prieš gun-dy-mą.

Fulerio cigaras švytavo nakties tamsoje lyg signalinis žibintas, perspėjantis nerūpestingus, lengvabūdžius žmones nesiartinti. Aišku buvo, kad jį rūko įpykęs žmogus. Drugiai, ir tie suprato, jog reikia laikytis atokiai. It nerami, žvalganti raudona akis, jis šmirinėjo visomis kaimo gatvelėmis, kol prieš gaisrinę, virtęs seilėta užgesusia nuorūka, nurimo.

Senis vaistininkas Birsas Hinklis sėdėjo prie siurblio vairo. Akyse atsispindėjo ilgesys – ilgesys jaunų dienų, kai galėjo vairuoti gaisrinės mašiną. O iš veido išraiškos bet kas būtų supratęs, jog jis svajoja apie naują katastrofą, kada jaunus vyrus išveš ir senukas dar kartą triumfuos prie vairo. Jau daug metų jis šiltus vakarus leisdavo sėdėdamas prie vairo.

– Gal pridegt? – kapralo Fulerio burnoje pastebėjęs užgesusį cigarą, paklausė jis.

– Ačiū, pone Hinkli, nereikia, – atsakė tas. – Nebeskanu.

– Niekaip nesuprantu, koks išvis malonumas rūkyt cigarus, – pasakė senis.

– Skonio dalykas, – atsakė Fuleris. – Kas kam patinka.

– Kas vienam vaistas, kitam nuodas, – pasakė Hinklis. – Visada sakau – gyvenk ir žvenk, bet kitam nekenk. – Dirstelėjo į lubas, virš kurių – kvapus Suzanos ir jos katino lizdelis. – Man? Man belikęs vienas malonumas – tik akis ganyti ir prisiminti buvusius malonumus.

Fuleris taip pat žvilgtelėjo į lubas, drąsiai priimdamas nutylėtą iššūkį.

– Jei būtumėt jaunas, – tarė jis, – suprastumėt, kodėl jai būtent taip pasakiau. Pasipūtusios gražuolės man užduoda širdį.

– Nagi prisimenu, – pasakė Hinklis. – Nesu toks nusenęs, kad neprisiminčiau, kiek kadai būta širdperšos.

– Jei turėsiu dukrą, verčiau būtų negraži, – tarė Fuleris. – Mokykloj, būdavo, gražuolės – vaje, kaip riesdavo nosį!

– Dievaži, sutinku, – pritarė Hinklis.

– Neturi mašinos ir dvidešimties dolerių joms pavaišinti, tai nė kreiva akim į tave nežiūrės, – tęsė Fuleris.

– O kam? – linksmai tarė senis. – Būčiau gražuolė, aš irgi nežiūrėčiau. – Pakinkavo galva. – Na, bet tu grįžai namo, karus praėjęs, ir štai – suvedei sąskaitas. Regis, viską jai išklojai.

– Eeet, – nutęsė Fuleris. – Sakyk tokioms nesakęs...

– Na nežinau, – tarė Hinklis. – Teatre nuo seno tokia tradicija – trūks plyš, o vaidinimas bus. Supranti, nors tau plaučių uždegimas, nors tavo vaikas mirtimi vaduojasi, vaidinimas bus.

– Man tai kas, – pasakė Fuleris. – Ar aš skundžiuos? Man viskas gerai.

Žili senio antakiai pakilo.

– Aš ne apie tave. Aš apie ją.

Fuleris, neišsivaduodamas iš egoizmo spąstų, išraudo.

– Nieko jai neatsitiks.

– Sakai, neatsitiks? – tarė Hinklis. – Gal ir ne. Žinau tik tiek, kad vaidinimas teatre prasidėjęs. Ji turi vaidinti, o sėdi savo kambary.

– Savo kambary? – apstulbo Fuleris.

– Taigi, – pasakė Hinklis, – nuo tada, kai ją išvainojai ir išginei namo.

Fuleris pabandė ironiškai nusišiepti.

– Ajajai, kokia bėda, – tarė jis. Šypsena išėjo kreiva, nesmagi. – Na, labanaktis, pone Hinkli.

– Labanaktis, kareivėli, – atsisveikino Hinklis. – Labanaktis.

Rytojaus dieną, artėjant vidurdieniui, visa pagrindinė kaimo gatvė sakytum pakvaišo. Jankiai pardavėjai grąžą atidavinėjo atsainiai, tarsi pinigai jiems buvę nebuvę. Visų mintys krypo į gaisrinę nelyginant didžiulį laikrodį su gegute. Rūpėjo žinoti viena – ar kapralas Fuleris tą laikrodį sugadino, ar vidurdienį durelės atsivers ir jose pasirodys Suzana?

Vaistinėje senis Birsas Hinklis kuitėsi prie Suzanai skirtų Niujorko laikraščių, lankstydamas taip, kad išvaizdžiau atrodytų. Jie buvo prievilas Suzanai.

Prieš pat dvyliktą į vaistinę įėjo ir pats vandalas – kapralas Fuleris. Atrodė keistai – lyg kaltas, lyg įsižeidęs. Beveik visą naktį nesumerkė akių, prisimindamas gražuolių padarytas nuoskaudas. „Joms galvoj tik viena – ai, kokios mes gražios“, – auštant tarė sau. – „Net ir „labas“ žmogui nepasakys.“

Eidamas palei prekystalį, lyg tarp kitko sukteldavo tuščias kėdes. Susirado tą, kuri vakar taip garsiai sužviegė. Ant jos ir atsisėdo, tikras dorybės įsikūnijimas. Niekas jo nekalbino.

Abejingai suūkė gaisrinės sirena, skelbdama vidurdienį. Ir tada prie gaisrinės it katafalkas privažiavo transporto bendrovės sunkvežimis. Iš jo išlipo du vyrai ir pakilo laiptais. Jiems einant į vidų,

alkanas Suzanos juodasis katinas stryktelėjo ant turėklų ir išrietė nugarą. Kai jie iškrypavo, nešini Suzanos lagaminu, katinas purkštelėjo.

Fuleris, sukrėstas, pažvelgė į Birsą Hinklį. Senis atrodė ne šiaip sau susirūpinęs, o kaip ligonis, sergantis abiejų plaučių uždegimu – apdujęs, apakęs, dūstantis.

– Patenkintas, kaprale?

– Aš jai neliepiau išvažiuoti, – pasiteisino Fuleris.

– O kas jai beliko daryti?

– Ko ji taip paėmė į širdį, ką aš sakiau? Nemaniau, kad tokia jautruolė.

Senis švelniai prilietė Fulerio petį.

– Mes visi jautrūs, kaprale, visi, – tarė jis. – Dėl to, manau, vaikinams naudinga patarnauti kariuomenėj. Tarnaudamas įsitikini, kad pasauly ne tu vienas jautruolis. Argi neįsitikinai, kaprale?

– Nei aš buvau, nei aš esu jautruolis, – atsakė Fuleris. – Gaila, kad taip išėjo, bet ji pati prisiprašė.

Sėdėjo nuleidęs galvą. Ausys raudonavo kaip žarijos.

– Įvarė ji tau baimės, tiesa? – tarė Hinklis.

Kelių klausytojų, vienokia ar kitokia dingstimi prisislinkusių arčiau, veiduose nušvito šypsenos. Nužvelgęs šypsančius veidus, Fuleris suprato, kad senis paliko jam tik vieną ginklą – labai rimtai prisiimti atsakomybę.

– Kas čia ko bijo? – išdidžiai tarė jis. – Nieko aš nebijau. Aš tik manau, kad šią problemą būtina iškelti ir aptarti.

– Šita tema niekad niekam nepabos, – pasakė Hinklis.

Klajojantis Fulerio žvilgsnis užkliuvo už stovo su žurnalais.

Didžiuliame plote rikiavosi eilės suzanų drėgnomis lūpomis, juodomis akimis, baltais kaip pienas veidais. Jis ieškojo skambios frazės savo tikslų kilnumui pabrėžti.

– Aš kalbu apie nepilnamečių nusikalstamumą! – tarė, rodydamas į žurnalus. – Nenuostabu, kad vaikiščiai kraustosi iš proto.

– Krausčiausi iš proto ir aš, – pusbalsiu tarė senis. – Ir bijojau taip pat, kaip ir tu.

– Aš jau sakiau, kad jos nebijau, – atšovė Fuleris.

– Puiku! – tarė Hinklis. – Tada tau tik ir nešti jai laikraščius. Už juos sumokėta.

Ir paklojo laikraščius Fuleriui ant kelių.

Fuleris išsižiojo, buvo kažką besakąs. Bet ir vėl susičiaupė. Jam suspaudė gerklę, ir jis suprato, kad jeigu prabils, tai sukvarks kaip antis.

– Jeigu tikrai nebijai, kaprale, – tarė senis, – būtų labai gražu, labai krikščioniška.

Lipdamas laiptais į Suzanos lizdelį, Fuleris taip stengėsi atrodyti ramus, kad jautėsi lyg paralyžiuotas.

Suzanos buto durys buvo neužsklęstos. Fuleriui pabeldus, pačios atsidarė. Fuleris įsivaizdavo jos lizdelį tamsų, tylų, troškų nuo smilkalų, portjerų ir veidrodžių labirintą, viename kampe – turkiškos pagalvėlės, kitame – putli gulbės formos lova.

Dabar pamatė tikrą Suzaną ir tikrą jos kambarį. O tas tikrasis jos kambarėlis atrodė liūdnai, kaip ir visi jankių pigiau grybo vasarai

nuomojami kambariai – plikos lentų sienos, trys kabliai drabužiams pasikabinti, linoleumo patiesaliukas. Dviejų skylių dujinė, geležinė lovelė, šaldytuvėlis.

Praustuvėlė su styrančiais vamzdžiais, plastikinė stiklinaitė, pora lėkščių, blausus veidrodis. Keptuvė, puodas, skalbimo miltelių skardinėlė.

Vienintelė haremo užuomina – baltas talko miltelių ratas ant grindų prieš veidrodį. Rato vidury – du basų kojų atspaudai. Pirštų atspaudėliai kaip žirniukai.

Nuo tų žirniukų Fuleris žvilgsnį perkėlė prie tikrosios Suzanos. Stovėjo nuo jo nusisukusi. Krovėsi į lagaminėlį daiktus.

Apsirengusi kelionei – ir kukliau nei misionieriaus žmona.

– Laikraščiai, – sukarkė Fuleris. – Ponas Hinklis siunčia.

– Ponas Hinklis labai malonus, – tarė Suzana. Atsisuko. – Pasakykit jam...

Ir nutilo. Pažino jį. Papūtė lūpas, noselė paraudo.

– Laikraščiai, – automatiškai pakartojo Fuleris. – Nuo pono Hinklio.

– Girdžiu, – atsakė ji. – Sakėt jau. Daugiau neturit, ko pridurti?

Fuleris bejėgiškai nuleido rankas.

– Aš atsi... aš... aš nenorėjau, kad jūs išvažiuotumėt, – išstenėjo jis. – Visai nenorėjau.

– Siūlot pasilikti? – tarė graudžiai Suzana. – Po to, kai buvau viešai apšaukta prostitute? Pasileidėle? Gatvės merga?

– Dieve gink, aš jūsų nei tokia, nei kitokia nevadinau! – sušuko Fuleris.

– O ar bent kiek pagalvojot, kaip man jaustis? – tarė ji. Stuktelėjo sau į krūtinę. – Supraskit, aš irgi žmogus.

– Žinau, – pasakė Fuleris. Iki tol nežinojo.

– Aš turiu sielą, – pasakė ji.

– Aišku, turite, – šiurpulio krečiamas, pasakė Fuleris.

Jis šiurpo nuo jos artumo. Suzana, žavingiausia kankinančių svajonių mergina, aistringai kalba apie savo sielą su juo, su Fuleriu, vienišu, negražiu, neįdomiu.

– Dėl jūsų aš visą naktį nesumerkiau akių, – tarė Suzana.

– Dėl manęs?

Jis panūdo, kad ji dingtų iš jo gyvenimo. Kad pavirstų plokščiu nespalvotu atspaudu žurnalo puslapyje, kad jis galėtų tą puslapį perversti ir skaityti apie beisbolą ar užsienio reikalus.

– O jūs kaip manėt? – tarė Suzana. – Aš visą naktį su jumis kalbėjausi. Ir žinot, ką jums sakiau?

– Nežinau, – traukdamasis atgal atsakė Fuleris.

Suzana žengė jam iš paskos, tvoksteldama karščiu it didžiulis ketaus radiatorius. Buvo stulbinamai gyva, iš kūno ir kraujo.

– Aš ne Jeloustono parkas! – sušuko ji. – Aš neišlaikoma iš mokesčių! Aš ne visų nuosavybė! Jūs neturit teisės išvedžioti, kaip aš atrodau!

– Dieve gink! – tarė Fuleris.

– Įgriso man kvaišeliai, tokie kaip jūs! – sušuko Suzana, trepteldama koja. Jos veidas staiga apsiblausė. – Ką man daryti, kad jums norisi su manim bučiuotis? Ar aš dėl to kalta?

Savo argumentus Fuleris dabar regėjo miglotai, lyg naras nuo vandenyno dugno saulę.

– Aš tik norėjau pasakyti, kad galėtumėt atrodyti bent kiek kukliau, – tarė jis.

Suzana skėstelėjo rankom.

– Ar dabar atrodau kukliai? – tarė ji. – Jums tokia tinku?

Nuo gailaus žavios merginos klausimo Fuleriui nudiegė visą kūną. Atodūsis užgeso lyg styga nutrūktų.

– Taip, – atsakė jis. – Pamirškit mane, – sumurmėjo.

Suzana krestelėjo galvą.

– Pamiršti, kad tave pervažiavo sunkvežimis? – tarė ji. – Kodėl jūs toks piktas?

– Aš sakau, ką galvoju, ir tiek, – atsakė Fuleris.

– Kaip galima taip negražiai galvoti? – suglumusi tarė Suzana. Išplėtė akis. – Kai mokiausi vidurinėje, tokie kaip jūs spoksodavo, lyg norėdami, kad griūčiau negyva. Nešokdindavo, nešnekindavo, nesišypsodavo. – Visa pasipurtė. – Slankiodavo tik apsukui lyg kokie policininkėliai. Ir dėbsodavo kaip ir jūs – tartum į kokią baisią nusidėjėlę.

Fuleris pašiurpo – o juk ji visiškai teisi.

– Gal jie taip negalvodavo, – pasakė jis.

– Abejoju, – pasakė Suzana. – Bet jūs tai tikrai galvojot. Vaistinėj, pirmąkart mane matydamas, nei iš šio, nei iš to ėmėt ir aprėkėt. – Ji apsiašarojo. – Kodėl jūs toks?

Fuleris nudelbė akis.

– Su tokiom merginom, kaip jūs, neturėjau šansų, ir viskas, – paaiškino jis. – Skaudu labai.

Suzana nustebusi pažvelgė į jį.

– Vadinasi, nežinot, ko reikia, kad turėtumėt šansų, – pasakė ji.

– Turėk naujausio modelio mašiną, naują kostiumą, dvidešimt dolerių – tada turėsi šansų, – pasakė Fuleris.

Suzana nusisuko ir uždarė lagaminėlį.

– Šansų yra su kiekviena mergina, – pasakė ji. – Nusišypsokit merginai, draugiškai pakalbinkit, grožėkitės ja. – Ji atsisuko ir vėl skėstelėjo rankom. – Ir aš tokia. Visos moterys taip sutvertos, – pasakė ji. – Jei vyriškis su manimi elgiasi maloniai, jeigu man su juo gera, galiu ir pasibučiuoti. Ar tai blogai?

– Ne, – nuolankiai atsakė Fuleris.

Ji pirštu prikišamai jam parodė nuostabųjį pasaulio sanklodos pagrindą. Jis gūžtelėjo pečiais.

– Tai gal aš ir eisiu. Viso gero.

– Palaukit! – sulaikė ji. – Negalite paprasčiausiai imti ir išeiti, o mane palikti besigraužiančią lyg būčiau nedorėlė. – Krestelėjo galvą. – Aš nieko nepadariau, kad turėčiau jaustis nedorėle.

– O ką aš galėčiau padaryti? – bejėgiškai išlemeno Fuleris.

– Galite pereiti su manimi gatve taip, lyg didžiuotumėtės manimi, – pasakė Suzana. – Kad parodytumėt, jog mane laikot žmogum. – Linktelėjo galva. – Privalot dėl manęs tai padaryti.

Visam kaimui žiūrint, kapralas Normanas Fuleris, grįžęs iš Korėjos, kur praleido pusantrų nykių metų, laukė Suzanos jos lizdelio verandoje.

Suzana liepė jam išeiti ir palaukti, kol ji persirengs, persirengs tam, kad vėl būtų laikoma žmogumi. Be to, ji paskambino transporto bendrovei ir paprašė grąžinti bagažą.

Kad neprailgtų, Fuleris glostė Suzanos katiną.

– Kate, kate, kate, kate, – kartojo ir kartojo. Šie žodžiai – „kate, kate, kate, kate“ – jį ramino it išganingas vaistas.

Kartojo juos ir tada, kai Suzana išėjo iš savo lizdelio. Ir negalėjo nustoti, tad ji ryžtingai atėmė iš jo katiną, kad jis pakeltų į ją akis ir pasiūlytų ranką.

– Ate, kate, ate, kate, ate, kate, ate, kate, ate, kate, – atsisveikino Fuleris.

Suzana buvo basa, su savo barbariškais žiedais ausyse ir varpeliais ant kulkšnių. Lengvutėliai laikydamasi Fuleriui už rankos, jinai jį nusivedė laipteliais žemyn ir iškilnia, banguojančia lyg plauktų, viliojančia eisena, tilindžiuodama varpeliais, pro gėrimų parduotuvę, pro draudimo kontorą, pro nekilnojamojo turto agentūrą, pro valgyklą, pro Amerikos legiono būstinę ir pro bažnyčią nužingsniavo su juo sausakimšos vaistinės link.

– Nagi, šypsokitės, elkitės meiliai, – tarė Suzana. – Rodykit žmonėms, kad manęs nesigėdite.

– Ar nieko, jei užsirūkysiu? – paklausė Fuleris.

– Labai malonu, kad atsiklausiate, – pasakė Suzana. – Ne, aš visai nieko prieš.

Prilaikydamas dešinę ranką kairiąja, kad nedrebėtų, kapralas Fuleris šiaip ne taip užsidegė cigarą.

1956

Karalius ir jo kariauna

Galingu stotu užtamsinęs visą siaurą koridorėlį, pulkininkas Brajenas Kelis, nerimo ir bejėgiško pykčio slegiamas, minutėlę atsirėmė į užrakintas duris. Nedidukas azijietis sargybinis varstė ant žiedo sunertus raktus, ieškodamas reikiamo durims atrakinti. Pulkininkas Kelis įsiklausė, ką kalba žmonės viduje.

– Seržante, amerikiečių skriausti jie nedrįs, tiesa? – Balsas jaunatviškas, su abejonės gaidele. – Nes jei išdrįstų, jiems smarkiai atsirūgtų...

– Užsičiaupk. Prižadinsi Kelio vaikus. Kam jiems klausytis tavo skiedalų? – Šiurkštus pavargusio žmogaus balsas.

– Ar mus greit paleis, kaip sakot, seržante? – neatlyžo jaunatviškas balsas.

– Kurgi ne, vyruti, čionykščiai amerikiečius myli neišpasakytai. Tikriausiai dėl to ir Kelį išsivedė pasišnekėt ir dabar krauna į dėžutes mums alų ir sumuštinius su kumpiu. Užgaišo tik todėl, kad nežino, kas mėgsta sumuštinius su garstyčiom, kas be. Tu kokių pageidautum?

– Man tik įdomu...

– Užsičiaupk.

– Gerai gerai, man tik...

– Užsičiaupk.

– Man tik įdomu, kokia mūsų padėtis, ir daugiau nieko.

Jaunasis kapralas užsikosėjo.

– Nutilk ir pasiųsk nuorūką, – nekantriai tarė trečias balsas. – Dar išeis dešimt gerų dūmelių. Nesutrauk, vyruti, visos vienas.

Pasigirdo pritariamas kelių kitų balsų murmesys.

Pulkininkas Kelis nervingai gniaužė rankas, svarstydamas, kaip tiems penkiolikai užrakintų žmonių papasakoti apie pokalbį su Pi Jingu ir apie jų laukiantį beprotišką išmėginimą. Pi Jingas sakė, jog jų kova dėl gyvybės, žiūrint filosofiškai, nesiskirs nuo to, ką jiems visiems, išskyrus Kelio žmoną ir vaikus, teko patirti mūšio lauke. Taip, žiūrint šaltai, filosofiškai, – teisybė, jokio skirtumo. Tačiau šiuo metu pulkininkas Kelis jautėsi sukrėstas labiau negu bet kokiame mūšyje.

Pulkininkas Kelis ir penkiolika kitų, anapus durų esančių amerikiečių prieš dvi dienas, kai netikėta audra nubloškė nuo kurso, o radijas užgeso, buvo priversti nusileisti Azijoje. Pulkininkas Kelis su šeima skrido į Indiją užimti karo atašė posto. Karišku transporto lėktuvu su jais vyko grupė žemesnio rango kariškių, technikos specialistų, reikalingų Vidurio Rytuose. Lėktuvas nusileido partizanų vado komunisto Pi Jingo kontroliuojamoje teritorijoje.

Per priverstinį nutūpimą gyvi liko visi – Kelis, jo žmona Margaretė, dešimtmečiai dvyniai sūnūs, abu pilotai ir dešimt kariškių. Išlipusius iš lėktuvo juos pasitiko keliolika ginkluotų Pi Jingo apskurėlių. Nemokantys susikalbėti su pagrobėjais, amerikiečiai visą dieną žygiavo per ryžių laukus ir brūzgynus, kol, saulei leidžiantis, priėjo apgriuvusius rūmus. Čia, negavę jokios žinios, koks likimas jų laukia, amerikiečiai buvo užrakinti požemyje.

Ir štai dabar pulkininkas Kelis grįžo po pokalbio su Pi Jingu, iš pastarojo sužinojęs, kas laukia šešiolikos belaisvių amerikiečių. Šešiolikos. Šis skaičius taip įkyriai aidėjo mintyse, kad Kelis net krestelėjo galvą.

Pistoletu pastūmęs jį į šalį, sargybinis įkišo į spyną raktą, ir durys atsivėrė. Kelis be žodžių sustojo tarpduryje.

Iš rankų į rankas ėjo cigaretė. Ji akimirką apšviesdavo vilties kupiną veidą. Štai nušvietė įraudusį plepaus jauno kapralo iš Mineapolio veidą, štai metė nelygius šešėlius ant piloto iš Soltleiko akiduobių ir vešlių antakių, štai raudona žarija sužibo tarp siaurų seržanto lūpų.

Nuo vyrų Kelio žvilgsnis prieblandoje nukrypo į kalvelę prie durų. Ten, skreite laikydama baltapūkes miegančių sūnų galveles, sėdėjo jo žmona Margaretė. Pakėlusi blausų veidą, nusišypsojo.

– Brangusis... kaip tu, nieko? – tyliai tarė Margaretė.

– Ne, man nieko.

– Seržante, – tarė kapralas, – paklauskit, ką sakė Pi Jingas.

– Užsičiaupk. – Seržantas kurį laiką patylėjo. – Kokios žinios, leitenante, – blogos ar geros?

Kelis glostė žmonos petį, ieškodamas žodžių, kurie įkvėptų narsos, – nors jos, ko gera, trūko ir jam pačiam.

– Žinios blogos, – galiausiai ištarė jis. – Liūdnos žinios.

– Na, tai klokit, – garsiai tarė pilotas.

Kelis pagalvojo, jog šis pakeltu, stačiokišku balsu nori pasidrąsinti.

– Blogiausia, ką jis mums gali padaryti, tai nužudyti. Taip ir bus?

Jis atsistojo, susibruko rankas į kišenes.

– Nedrįs! – grėsmingu tonu šūktelėjo jaunasis kapralas – atrodė, spragtels pirštais, ir Pi Jingą užgrius Jungtinių Valstijų kariuomenės kerštas.

Pulkininkas Kelis liūdnu žvilgsniu tiriamai pažvelgė į vaikiną.

– Pripažinkim, to žmogelio rankose visi koziriai. – Posakis iš kitokio lošimo, be ryšio toptelėjo jam. – Jis juk banditas. Kad Jungtinės Valstijos ir užpyks, jis neturi ką prarasti.

– Jeigu jis žada mus nužudyti, taip tiesiai ir sakykit! – pratrūko pilotas. – Mes ar šiaip, ar taip jo naguose! Ką jis ketina daryti?

– Jis mus laiko karo belaisviais, – stengdamasis suvaldyti balsą, tarė Kelis. – Nori mus visus sušaudyti. – Jis gūžtelėjo pečiais. – Neketinu nieko nuo jūsų slėpti. Tik galvoju, kaip tai geriau pasakyti, – bet nerandu tinkamų žodžių. Pi Jingas nori mus ne šiaip sau sušaudyti, bet iš egzekucijos pasidaryti daug didesnę pramogą. Jis nori įrodyti, jog yra už mus gudresnis.

– Kaip tai? – išplėtusi akis paklausė Margaretė.

Abu vaikai budo iš miego.

– Netrukus mudu su Pi Jingu žaisime šachmatais iš jūsų gyvybių. – Jis sugniaužė suglebusią žmonos plaštaką. – Ir iš mano šeimos keturių gyvybių. Pi Jingas mums duoda tik šį vienintelį šansą. – Jis gūžtelėjo pečiais ir kreivai šyptelėjo. – Aš žaidžiu geriau negu vidutiniškai – truputėlį geriau.

– Jis beprotis? – paklausė seržantas.

– Pamatysit patys, – tiesiai atsakė pulkininkas Kelis. – Pamatysit jį, kai prasidės žaidimas, – jį ir jo draugužį majorą Barzovą. – Jis

pakėlė antakius. – Majoras sakosi apgailestaująs, kad kaip rusų armijos karinis stebėtojas neturįs galios tarpininkauti mūsų labui. Sako, jog nuoširdžiai mus užjaučiąs. Įtariu, kad jis šlykštus melagis. Pi Jingas prieš jį dreba kaip lapas.

– Mums reikės žiūrėti, kaip jūs žaisit? – įsitempęs sušnabždėjo kapralas.

– Mes visi šešiolika – šachmatų figūros, kuriomis aš žaisiu.

Durys atsivėrė...

– Ar ten, nuo žemės, matot visą lentą, baltasis karaliau? – menėje su žydru kupolu iš balkono linksmai sušuko Pi Jingas, šypsodamasis pulkininkui Brajenui Keliui, jo šeimai ir kariams. – Jums, žinokit, reikės būti baltuoju karaliumi. Kitaip mes su jumis galim nesužaisti visos partijos. – Partizanų vado veidas buvo įraudęs. Šypsena demonstravo dirbtinį paslaugumą. – Džiaugiuosi visus jus matydamas!

Pi Jingo dešinėje, šešėlyje sunkiai įžiūrimas, tylėdamas stovėjo rusų karinis stebėtojas majoras Barzovas. Pamatęs, kad Kelis jį stebi, lėtai linktelėjo. Kelis neatitraukė nuo jo akių. Išdidus ežiuku apsikirpęs majoras sunerimo, sukryžiavo ir vėl nuleido rankas, sulenkė per kelius ir vėl ištiesino juodais batais apautas kojas.

– Gaila, niekuo negaliu jums padėti, – pagaliau tarė jis. Neužjautė – niekinamai šaipėsi. – Aš čia tik stebėtojas, – pasakė rimtai. – Linkiu jums sėkmės, pulkininke, – dar pridūrė ir nusisuko.

Pi Jingo kairėje sėdėjo gležnutė rytietiško gymio moteris. Bejausmės akys žvelgė virš amerikiečių galvų į sieną. Ji ir Barzovas

buvo su Pi Jingu, kai pastarasis pulkininkui Keliui pranešė, kokį žaidimą norėtų sužaisti. Keliui, maldaujančiam Pi Jingą neliesti žmonos ir vaikų, pasirodė, jog jos akyse sužibo gailesčio kibirkštėlė. Tačiau dabar, žvelgdamas į šią sustingusią dekoratyvinę lėlę, suprato, kad tada tikriausiai klydo.

– Ši menė – mano pirmtakų, amžinų liaudies engėjų, užgaida, – pamokomai tarė Pi Jingas. – Čia kaip tik ir stovėdavo sostas. Tačiau grindys išklotos kvadratais, jų šešiasdešimt keturi, – matot, šachmatų lenta? Ankstesnieji šeimininkai užsakė pagaminti šias dailias priešais jus stovinčias žmogaus ūgio šachmatų figūras, kad galėtų su bičiuliais sėdėti čia aukštai ir nurodinėti tarnams, kaip jas stumdyti. – Kalbėdamas sukiojo ant piršto žiedą. – Gražiai sumanyta, ir mums teko padaryti tik vieną pataisą. Šiandien, kaip žinia, naudosime tik juodąsias figūras, jos bus mano. – Jis pasisuko į nenustygstantį vietoje majorą Barzovą. – Amerikiečiai pateikė savas figūras. Nuostabi idėja.

Kai pamatė, kad Barzovas nesišypso, šypsenos kaip nebūta. Atrodė, jog Pi Jingas visaip kaip stengiasi įtikti rusui. Tačiau Barzovas visa laikysena rodė, kad Pi Jingo šneka jo nedomina.

Dvylika amerikiečių karių, budriai saugomi sargybinių, stovėjo pasieny. Instinktyviai susimetę į krūvą, paniūromis žiūrėjo į pamokslaujantį šeimininką.

– Nusiraminkit, – tarė pulkininkas Kelis, – kad neprarastume ir šito vienintelio šanso.

Jis dirstelėjo į savo dvynius sūnus Džerį ir Polą. Šiedu ramūs stovėjo šalia priblokštos motinos ir mieguistai mirksėdami, susidomėję dairėsi po menę. Kelis stebėjosi, kad, žvelgdamas į mirties akivaizdoje atsidūrusią savo šeimą, beveik nesijaudina. Baimė, kurią jautė laukdamas su visais tamsioje belangėje, išblėso. Pažino seną karo meto palydovę – šiurpią ramybę, kai neapmiręs lieka tik sąmonės ir proto mechanizmas. Ji – karo vadų narkotikas. Be jos nepakariausi.

– O dabar, bičiuliai, dėmesio, – atsistojęs reikšmingai tarė Pi Jingas. – Žaidimo taisyklės lengvai įsimenamos. Visi privalote elgtis taip, kaip jums lieps pulkininkas Kelis. Tie, kuriems nepasiseks ir bus nukirsti mano figūrų, bus čia pat staigiai ir be kančių nužudyti.

Majoras Barzovas žvelgė į lubas, lyg mintyse kritikuodamas visa, ką sako Pi Jingas.

Kapralas staiga – pusiau iš pykčio, pusiau iš savigailos – pratrūko šlykščiais keiksmais. Seržantas delnu užčiaupė vaikinui burną.

Pasilenkęs per baliustradą, Pi Jingas pirštu parodė į besimuistantį karį.

– Tuos, kurie bėgs nuo lentos ar šūkaus, galėsim nužudyti ypatingu būdu, – griežtai pasakė jis. – Turi būti visiškai tylu, kad mes su pulkininku Keliu galėtume susikaupti. Jei pulkininkui pakaks sumanumo laimėti, tuomet visi, kurie bus likę, kai aš gausiu matą, galės saugiai iškeliauti iš mano teritorijos. Jei jis praloš... – Pi Jingas gūžtelėjo pečiais ir vėl atsisėdo ant pagalvių kaugės. – Na, jūs tikriausiai visi drąsūs, – žvaliai tarė jis. – Amerikiečiai, žinau, pasižymi drąsa. Pulkininkas Kelis jums paliudys, reta šachmatų partija – taip pat kaip ir mūšis – laimima be aukų. Ar ne taip, pulkininke?

Pulkininkas Kelis mašinaliai linktelėjo. Jis prisiminė, ką Pi Jingas buvo sakęs anksčiau – kad šis lošimas filosofiniu požiūriu nesiskirs nuo to, ką buvo patyręs karo lauke.

– Kaip galima taip elgtis su vaikais! – staiga suriko Margaretė. Ištrūkusi iš sargybinio, ji žengė per laukelius ir atsistojo tiesiai prieš balkoną. – Dėl Dievo meilės... – prabilo ji.

Pi Jingas ją piktai nutraukė:

– Ar dėl Dievo meilės amerikiečiai gamina bombas, reaktyvinius lėktuvus ir tankus? – Nekantriai pamojo ranka. – Nutempkit ją į vietą. – Užsidengė akis. – Kur aš sustojau? Kalbėjome apie aukas, tiesa? Ketinau paklausti, ką pasirinkote karaliaus pėstininku, – tęsė Pi Jingas. – Jei, pulkininke, nesate pasirinkęs, rekomenduočiau tą triukšmadarį jaunuolį – tą, kurį laiko seržantas. Karaliaus pėstininko – rizikinga padėtis.

Kapralas įniršęs vėl ėmė spardytis ir muistytis. Seržantas tvirčiau suspaudė jį glėbyje.

– Berniokas tuoj nurims, – sušvokštė jis. Tada atsisuko į pulkininką Kelį. – Karaliaus pėstininkas, kad ir kas jis būtų, būsiu aš. Kur man stotis, pulkininke?

Vaikinas nurimo, ir seržantas jį paleido.

Kelis parodė ketvirtą laukelį didžiulės šachmatų lentos antroje eilėje. Seržantas nuėjo ir atsistojo nuleidęs plačius pečius. Kapralas kažką burbtelėjo ir atsistojo gretimame laukelyje šalia seržanto – antras patikimas pėstininkas. Likusieji būriavosi salės gale.

– Pulkininke, gal jūs pats pasakykit, kur mums stotis, – neryžtingai tarė išstypėlis technikas. – Ką mes išmanom apie šachmatus? Statykit mus, kur norit. – Adomo obuolys jam kalbant trūkčiojo. –

Saugiausias vietas palikit žmonai ir vaikams. Svarbiausia tausoti juos. Sakykit, ką mums daryti.

– Nėra čia saugių vietų, – pašaipiai tarė pilotas. – Niekam čia nesaugu. Rinkis bet kokį laukelį. – Jis atsistojo ant lentos. – Kas aš šitame laukelyje?

– Rikis, leitenante, karaliaus rikis, – atsakė Kelis.

Jam toptelėjo, kad į leitenantą žiūri nebe kaip į žmogų, o kaip į šachmatų figūrą, galinčią judėti įstrižai lentos, figūrą, kuri, puldama kartu su valdove, gali kitoje lentos pusėje smarkiai nusiaubti juodąsias figūras.

– Rikis tai rikis, kad tik neapsirikęs. Ei, Pi Jingai, – įžūliai šūktelėjo pilotas, – ko rikis vertas?

Pi Jingas pralinksmėjo.

– Žirgo ir pėstininko, drauguži, žirgo ir pėstininko.

Leitenantas – ačiū Dievui, pagalvojo Kelis. Vienas iš amerikiečių kariškių plačiai nusišypsojo. Jie stovėjo susimetę į krūvą pasieny. Dabar visi sušneko tarpusavy – kaip beisbolo komanda, nusiteikianti varžyboms. Keliui nurodžius, sakytum beveik nesuvokdami, ką darą, ėjo ant lentos ir stojo į rikiuotę.

Pi Jingas vėl prabilo:

– Visos jūsų figūros, pulkininke, užėmė savo vietas, išskyrus žirgus ir valdovę. Karalius, aišku, esate jūs. Paskubėkit, paskubėkit. Partiją turime baigti iki vakarienės.

Švelniai prilaikydamas ilgomis rankomis, Kelis nuvedė žmoną, Džerį ir Polį į jiems skirtas vietas. Bjaurėjosi savimi, kad tai daro

ramiai ir abejingai. Margaretės akyse išskaitė baimę ir priekaištą. Ji nesuprato, kad jis privalo būti toksai, kad jo šaltakraujiškumas – vienintelė jų viltis likti gyviems. Jis nukreipė žvilgsnį į šalį.

Pi Jingas suplojo, duodamas ženklą nutilti.

– Jau gerai, galime pradėti. – Susimąstęs patampė sau ausį. – Man regis, tai puikus būdas suderinti vakarietišką ir rytietišką galvoseną, ar ne, pulkininke? Patenkinsime ir amerikiečių pomėgį lošti, ir savąjį potraukį prie rimtos dramos ir filosofijos. – Majoras Barzovas nekantriai kažką sukuždėjo jam į ausį. – Ai, tiesa, – pasakė Pi Jingas, – dar pora taisyklių. Ėjimui apgalvoti skirta dešimt minučių, ir – savaime suprantama – nė vieno ėjimo atsiimti negalima. Puiku, – tarė jis ir, paspaudęs chronometro mygtuką, padėjo ant baliustrados, – garbė padaryti pirmąjį ėjimą priklauso baltiesiems. – Jis plačiai nusišypsojo. – Sena tradicija.

– Seržante, – kimiu balsu tarė pulkininkas Kelis, – paeikite per du langelius į priekį.

Jis dirstelėjo į savo rankas. Jos virpčiojo.

– Aš turbūt pasielgsiu kiek neįprastai, – tarė Pi Jingas, kryptelдамas galvą į merginos pusę, tarsi norėdamas įsitikinti, ar jai taip pat smagu, kaip ir jam. – Perkelkit per du laukelius į priekį valdovės pėstininką, – paliepė tarnui.

Pulkininkas Kelis stebėjo, kaip tarno stumiama masyvi stovyla priartėjo ir ėmė grasinti seržantui. Šis klausiamai pažvelgė į Kelį.

– Nieko baisaus, pulkininke? – Jis nežymiai šyptelėjo.

– Tikiuosi, – atsakė Kelis. – Duosiu jums apsaugą... Kary, – paliepė jaunajam kapralui, – paeikite per vieną laukelį į priekį.

Ką gi, daugiau neliko ką daryti. Dabar nukirsti užpultą pėstininką – seržantą – Pi Jingui visiškai neapsimoka. Taktikos požiūriu

apsikeitimas – pėstininkas už pėstininką – būtų betikslis. Geras šachmatininkas čia neįžiūrėtų jokios naudos.

– Ėjimas, žinau, netikęs, – ramiai tarė Pi Jingas. Patylėjo. – O ir keistis pėstininkais, nemanau, kad būtų išmintinga. Su tokiu puikiu priešininku, ko gera, verčiau pamiršti visas pagundas ir žaisti nepriekaištingai.

Majoras Barzovas jam kažką sumurmėjo.

– Antra vertus, tuomet iškart pajustume lošimo skonį, tiesa?

– Ką jis tuo nori pasakyti? – baimingai paklausė seržantas.

Keliui dar nespėjus surikiuoti minčių, Pi Jingas paliepė:

– Nuimkit karaliaus pėstininką.

– Pulkininke! Ką jūs padarėt? – sušuko seržantas.

Du sargybiniai nutempė jį nuo lentos ir išsivedė iš salės. Trinktelėjo uždaromos vinimis apkalinėtos durys.

– Žudykit mane! – suriko Kelis ir žengė nuo savo laukelio jiems įkandin.

Pustuzinis durtuvų grąžino jį į vietą.

Tarnas šaltu veidu nustūmė medinį Pi Jingo pėstininką į laukelį, kur stovėta seržanto. Kitapus storų durų nuaidėjo šūvis, ir sargybiniai grįžo į salę. Pi Jingas nebesišypsojo.

– Jūsų ėjimas, pulkininke. Negaiškite – praėjo jau keturios minutės.

Kelio ramumas dingo, o drauge su juo išgaravo ir žaidimo iliuzija. Jo valdomos figūros vėl atvirto į žmones. Pulkininkas Kelis neteko

neįkainojamo gebėjimo griežtai vadovauti. Daryti sprendimus, lemiančius žūti ar būti, jautėsi nepajėgesnis už patį žaliausią naujoką. Kaip per miglą suvokė, kad Pi Jingo tikslas – ne staigiai laimėti partiją, o retinti amerikiečius kraują stingdančiais, beprasmiškais antpuoliais. Praslinko dar dvi minutės, Keliui stengiantis prisiversti racionaliai protauti.

– Neįstengsiu, – sušnibždėjo galiausiai, nuleidęs pečius.

– Norite, kad liepčiau visus tuojau pat sušaudyti? – paklausė Pi Jingas. – Turiu pasakyti, kad kaip pulkininkas atrodot apgailėtinai. Ar visi amerikiečių karininkai taip lengvai pasiduoda?

– Įkrėskit jam į kailį, pulkininke, – tarė pilotas. – Pirmyn! Susikaupkit ir pirmyn!

– Jums dabar niekas negresia, – tarė Kelis kapralui. – Nuimkit jo pėstininką.

– Kaip man žinoti, ar nemeluojat? – piktai atšovė vaikinas. – O jeigu ir manęs tas pat laukia?

– Eik, eik! – griežtai riktelėjo pilotas.

– Neisiu!

Jam iš šonų prišoko abu seržanto žudikai. Pakėlė akis į Pi Jingą, laukdami įsakymo.

– Jaunuoli, – globėjiškai tarė Pi Jingas, – ar pačiam patiktų mirti nukankintam, ar verčiau darysi taip, kaip liepė pulkininkas Kelis?

Kapralas staiga pasisuko ir paklojo abu sargybinius ant grindų. Tada žengė į seržantą nukirtusio pėstininko užimtą laukelį, nuspyrė figūrą ir išsižergęs atsistojo.

Majoras Barzovas nusikvatojo.

– Dar nepratęs prie pastumdėlio vaidmens, – kvatodamas tarė. –

Neprošal būtų amerikiečiams ateičiai pasimokyti šio meno iš rytiečių.

Pi Jingas taip pat nusijuokė, glostinėdamas šalia sėdinčios bejausmės merginos kelį.

– Na, kol kas visiška lygybė – pėstininkas už pėstininką. Pradėkime rimtą puolimą. – Spragtelėjo pirštais, atkreipdamas tarno dėmesį. – Karaliaus pėstininką per vieną laukelį, – sukomandavo. – Štai! Dabar mano valdovė ir rikis pasiruošę ekspedicijai į baltaodžių teritoriją. – Jis nuspaudė chronometro mygtuką. – Jūsų ėjimas, pulkininke...

Senu papratimu, tikėdamasis užuojautos, padrąsinimo, pulkininkas Brajenas Kelis dirstelėjo į žmoną. Ir tuoj pat nusuko akis – širdis plyšo, kaip siaubingai ji atrodė, ir jis niekaip kitaip, tik laimėdamas žaidimą galėjo jai padėti. Daugiau niekaip. Jos žvilgsnis buvo tuščias, mažne idiotiškas. Nieko negirdėdama, nematydama, nejausdama, šoko būsenoje ji slėpėsi it prieglobstyje.

Kelis suskaičiavo lentoje likusias figūras. Nuo žaidimo pradžios praėjo valanda. Dar gyvi penki pėstininkai, tarp jų ir jaunasis kapralas; vienas rikis, drąsuolis pilotas; abu bokštai; abu žirgai – persigandę dešimtmečiai žirgeliai; Margaretė, pastėrusi, akis išsproginusi valdovė, ir jis pats, karalius. Keturi, kurių nebėra? Nužudyti – nužudyti beprasmiškai keičiantis figūromis, kada Pi Jingas prarado tiktai medines trinkas. Likusieji kariai tylėjo, kiekvienas paskendęs savo mintyse.

– Manyčiau, laikas jums pasiduoti, – tarė Pi Jingas. – Žaidimas, gaila, kaip ir baigtas. Pasiduodate, pulkininke?

Majoras Barzovas suraukęs antakius žinovo žvilgsniu apžvelgė figūras, lėtai palingavo galva ir nusižiovavo.

Pulkininkas Kelis stengėsi sukoncentruoti mintis ir žvilgsnį. Negalėjo atsikratyti pojūčio, jog jis rausiasi, rausiasi ir rausiasi iš karšto smėlio kalno, privalo dusdamas, apčiuopomis kastis ir kastis, rangytis ir rangytis į priekį.

– Eik velniop, – burbtelėjo jis.

Sutelkė dėmesį į figūrų išsidėstymą. Šachmatininko akimis, šis šiurpus žaidimas buvo absurdiškas. Pi Jingas darė ėjimus, laikydamasis vienintelės strategijos – naikinti baltuosius. Kelis visaip kaip stengėsi ginti savąsias figūras, nerizikavo pulti. Galingoji jo valdovė, žirgai ir bokštai stovėjo nenaudojami, sąlyginai saugūs dviejose galinės eilėse. Jis bejėgiškai gniaužė kumščius. Priešininko pozicija pakrika, figūros smarkiai atidengtos. Pi Jingo karaliui būtų galima duoti matą, jei ne lentos viduryje įsitvirtinęs juodųjų žirgas.

– Jūsų ėjimas, pulkininke. Dvi minutės, – paragino Pi Jingas.

Ir čia Kelis išvydo – išvydo kainą, kurią jis sumokės, jie visi sumokės už ramią sąžinę. Pi Jingui tereikia pastumti valdovę įstrižai per tris laukelius į kairę ir skelbti šachą. Po to jam beliks padaryti dar vieną ėjimą – neišvengiamą, neatremiamą – ir tada matas, galas. O valdovę Pi Jingas stums. Buvo matyti, kad žaidimas jo nebežavi, kad jam rūpi kitokie reikalai.

Partizanų vadas atsistojo ir pasirėmė į baliustradą. Majoras Barzovas stovėjo jam už nugaros ir kišo į įmantriai išdrožinėtą dramblio kaulo kandiklį cigaretę.

– Bėda, žinote, su tais šachmatais, – grožėdamasis kandikliu, jį ir šiaip, ir taip sukinėdamas, tarė Barzovas, – kad sėkme negali

pasikliauti nė per nago juodymą. Pralošei – kaltink save. – Kalbėjo iš aukšto it mokytojas pedantas, dėstantis sudėtingas tiesas mokiniams, kurie per žali joms suprasti.

Pi Jingas gūžtelėjo pečiais.

– Laimėti šią partiją man menkas malonumas. Aš nusivyliau pulkininku Keliu. Jis vengia rizikuoti, žaidžia blankiai, neišradingai. Net mano virėjas būtų sužaidęs sumaniau.

Pyktis raudoniu iki pat ausų galiukų užliejo Keliui veidą. Įsitempė pilvo raumenys, kojos prasižergė. Negalima leisti Pi Jingui eiti valdove. Jei Pi Jingas paeis valdove – Kelis pralošęs, jei Pi Jingas patrauks žirgą iš Kelio puolimo linijos – Kelis išlošęs. O suvilioti Pi Jingą patraukti žirgą galėtų tik vienas dalykas – dar viena skaudžiai maloni galimybė patenkinti savo sadizmą.

– Pasiduokit, pulkininke. Laikas man brangus, – tarė Pi Jingas.

– Viskas baigta? – suniurzgė jaunasis kapralas.

– Užsičiaupk ir stovėk, kur stovi, – atšovė Kelis.

Primerkęs akis, jis įdėmiai įsistebeilijo į tarp gyvų šachmatų figūrų stovintį Pi Jingo žirgą. Drožinėtas žirgo kaklas išriestas. Šnervės išplėstos.

Keliui į galvą šovė paprastas matematinis baltųjų likimo sprendimas. Toks paprastas, kad nutvilkė it gaivaus, šalto vėjo gūsis. Reikia Pi Jingo žirgui siūlyti auką. Jei Pi Jingas auką priims, pergalė Kelio rankose. Spąstai tobuli, mirtini, jei ne viena smulkmena – jaukas.

– Minutė, pulkininke, – tarė Pi Jingas.

Kelis žvilgsniu perbėgo saviškių veidais, kuriuose tik akys išdavė priešiškumą, nepasitikėjimą ar baimę. Vieną po kito atmetė kandidatus mirti. Šitie keturi būtinai reikalingi staigiam triuškinančiam puolimui,

o štai šie turi ginti karalių. Būtinybė tarsi vaikas, ratelio vidury skaičiuojantis „aus baus bus medaus", pirštu prikišamai parodė vienintelę figūrą, kurią galima paaukoti. Rinktis daugiau nebuvo iš ko.

Kelis prisivertė apie tą figūrą galvoti tik kaip apie simbolį griežtoje matematikos teoremoje – jei x žus, visi kiti liks gyvi. Savo sprendimo tragiškumą jis suvokė kaip žmogus, ne jaučiantis, o tik žinantis tragedijos apibrėžimą.

– Dvidešimt sekundžių! – šūktelėjo Barzovas, perėmęs iš Pi Jingo chronometrą.

Šaltas ryžtas akimirką dingo, ir Kelis pajuto visą savo padėties tragizmą – dilemą, seną kaip pati žmonija ir naują kaip kova tarp Rytų ir Vakarų. Kai užpuolami žmonės, x, padaugintas iš šimtų ar tūkstančių, turi žūti – pasiųstas myriop tų, kurie juos labiausiai myli. Profesinis kelio darbas ir buvo atrinkti x.

– Dešimt sekundžių, – tarė Barzovas.

– Džeri, – aiškiai, tvirtai tarė Kelis, – paeik per vieną laukelį į priekį ir du į kairę.

Sūnus iš galinės eilės patikliai žengė į juodojo žirgo šešėlį. Gyvybė, atrodė, grįžta į Margaretės akis. Kai vyras prakalbo, pasuko galvą.

Pi Jingas apstulbęs įsispoksojo į lentą.

– Jums, pulkininke, protas nepasimaišė? – galiausiai tarė. – Ar suvokiate, ką padarėt?

Barzovo veide šmėstelėjo šypsenėlė. Jis pasilenkė prie Pi Jingo, norėdamas kažką pašnibždėti, bet, matyt, apsigalvojo. Atsirėmė į koloną ir pro cigaretės dūmų miglelę stebėjo kiekvieną Kelio judesį.

Kelis suvaidino nesuprantąs, ką Pi Jingas turi omeny. Tuomet užsidengė rankomis veidą ir beviltiškai suriko:

– O Dieve, negali būti!

– Klaida, ką ir kalbėti, milžiniška, – tarė Pi Jingas.

Šalia sėdinčiai merginai ėmė karštai aiškinti, kokia apmaudi klaida padaryta. Ši, aiškiai užrūstindama Pi Jingą, nusisuko.

– Leiskite atsiimti ėjimą, – maldaujamai sulemeno Kelis.

Pi Jingas krumpliais pabarbeno į baliustradą.

– Žaisti, nesilaikant taisyklių, drauguži, – nesąmonė. Sutarėm, kad padarytas ėjimas netaisomas, vadinasi, netaisomas. – Pamojo tarnui. – Karaliaus žirgą į šeštą nuo karaliaus rikio!

Tarnas perkėlė figūrą ant laukelio, kur stovėjo Džeris. Jaukas nurytas, ir dabar žaidimo vadžios Kelio rankose.

– Apie ką jis kalba? – sumurmėjo Margaretė.

– Kam slėpti nuo žmonos, pulkininke? – tarė Pi Jingas. – Ar paaiškinsit kaip doras vyras, ar aiškinti man?

– Jūsų vyras paaukojo žirgą! – nustelbdamas Pi Jingo balsą, šūktelėjo Barzovas. – Jūs ką tik netekote sūnaus!

Veidas įdėmaus, smalsaus, įsijautusio eksperimentuotojo.

Kelis išgirdo, kaip Margaretė tarsi smaugiama sukriokė, ir stvėrė ją, jau krintančią ant grindų. Puolė trinti jai riešus.

– Brangioji, maldauju, išklausyk mane!

Stipriau negu norėjo ją papurtė. Ji atsakė pykčio protrūkiu. Iš jos lūpų pasiliejo jį smerkiantis isteriškas vapėjimas. Kelis, abiem rankom sugniaužęs jos riešus, tylėdamas klausėsi, kaip jinai gaikčiodama deda jį į šuns dienas.

Žemai vykstanti drama taip prikaustė Pi Jingo dėmesį, jog jam net akys virto iš orbitų ir jis nejuto, kad už jo sėdinti mergina sujaudinta iki ašarų. Ji maldaujamai tampė jam už palaidinės. Neatitraukdamas žvilgsnio nuo lentos, atstūmė ją.

Išstypėlis technikas šoko prie artimiausio sargybinio ir niūktelėjo petimi į krūtinę, o kumščiu į pilvą. Pripuolę Pi Jingo kareiviai parbloškė jį ant žemės ir nuvilko į jo langelį.

Kilus suirutei, Džeris pratrūko verkti ir persigandęs puolė pas tėvus. Kelis paleido Margaretę, ir ji suklupusi apsikabino drebantį vaiką. Polis, Džerio dvynys, stovėjo savo vietoje, virpėdamas, bejausmį žvilgsnį įbedęs į grindis.

– Ar tęsime žaidimą, pulkininke? – pakėlęs balsą paklausė Pi Jingas.

Barzovas, nenorėdamas jo sulaikyti nuo būsimo žingsnio, tarytum nepageidaudamas matyti, nusisuko nuo lentos.

Kelis užsimerkė, laukdamas, kada Pi Jingas duos įsakymą budeliams. Į Margaretę ir Džerį nedrįso net dirstelti. Pi Jingas mostelėjo, reikalaudamas tylos.

– Didžiai apgailestauju, tačiau... – pradėjo jis.

Ir čia pat užsičiaupė. Grėsminga veido išraiška staiga virto kvaila nuostaba. Žmogutis dribo ant baliustrados ir, nuslydęs per ją, dunkstelėjo ant grindų tarp savo kareivių.

Majoras Barzovas grūmėsi su jaunąja kine. Rankutėje, kurios nebuvo pastvėręs, ji laikė grakštų durklą. Ji smeigė jį sau į krūtinę ir krito ant majoro. Barzovas pasitraukė, ir ji nugriuvo. Jis žengė prie baliustrados.

– Saugokit, kad belaisviai nejudėtų iš vietos! – suriko sargybiniams. – Jis gyvas?

Balse nei pykčio, nei gailesčio – tik susierzinimas, apmaudas dėl nenumatytų rūpesčių. Tarnas pažvelgė į viršų ir pakratė galvą.

Barzovas paliepė tarnams ir kareiviams išnešti Pi Jingo ir merginos lavonus. Elgėsi ne kaip pamaldus laidotuvininkas, o kaip rūpestingas ūkvedys. Jo žvalioms komandoms niekas neprieštaravo.

– Tai vis dėlto dirigentas čia jūs.

– Azijos tautos neteko didžio vado, – griežtai atkirto Barzovas. Keistai šyptelėjo Keliui. – Nors ir jis nebuvo be ydos, ar ne, pulkininke? – Gūžtelėjo pečiais. – Tačiau jūs laimėjote tik iniciatyvą, bet ne partiją, ir dabar jums teks susiimti nebe su Pi Jingu, o su manimi. Likite savo vietoje, pulkininke. Aš tuoj grįšiu.

Jis užspaudė nuorūką į ornamentuotą baliustradą, plačiu mostu įsikišo kandiklį į kišenę ir dingo už užuolaidų.

– Ar Džeriui niekas negresia? – sukuždėjo Margaretė.

Nuskambėjo ne kaip klausimas, o kaip malonės prašymas, tarytum pasigailėti ar nepasigailėti būtų buvę Kelio valioje.

– Tai tik Barzovas žino, – atsakė jis.

Jam knietėjo paaiškinti jai ėjimus, įrodyti, kodėl jam nebuvo kitokios išeities, tačiau žinojo, kad paaiškinus tragedija jos akimis atrodys tik nepalyginamai žiauresnė. Mirtį dėl apsirikimo ji dar įstengtų suprasti, tačiau mirties – šaltai apmąstyto, logiško žingsnio – nieku gyvu nepateisintų. Užuot su tuo susitaikius, jai geriau būtų, kad žūtų jie visi.

– Tai tik Barzovas žino, – sunkiai atsidusęs pakartojo jis.

Sandėris neatšauktas. Pergalės kaina – kaip sutarta. Barzovas,

matyt, dar nesuvokė, ką Kelis perka už sūnaus gyvybę.

– Kaip mums žinoti, ar Barzovas mus paleis, jeigu laimėsim? – paklausė technikas.

– Nežinia, kary. Nežinia.

Ir jam į sąmonę ėmė graužtis nauja dvejonė. Gal laimėta tik trumpa pertraukėlė prieš nuosprendžio vykdymą...

Pulkininkas Kelis nebenumanė, kiek laiko jie stovi ant lentos, laukdami grįžtant Barzovo. Nuo tolydžio užplūstančių sąžinės priekaištų ir nepaliaujamai slegiančios atsakomybės jo nervai apmirė. Sąmonė aptemo. Margaretė, netekusi paskutinių jėgų, miegojo, glėbyje laikydama Džerį, kurio gyvybės dar nebuvo pareikalauta. Polis gulėjo susirietęs savo laukelyje, apklotas jaunojo kapralo striuke. Ant Džerio buvusio laukelio, išsišiepęs taip, lyg iš drožinėtų šnervių tuoj tuoj ištrykš liepsna, stovėjo juodas Pi Jingo žirgas.

Balsą nuo balkono Kelis girdėjo neaiškiai – jam pasivaideno, jog tai eilinis košmaro fragmentas. Protas nesiejo žodžių su prasme, girdėjo tiktai jų skambesį. Tuomet atsimerkė ir pamatė judant Barzovo lūpas. Išvydo išdidų iššūkį akyse, suprato žodžius.

– Kadangi šiame žaidime pralieta tiek daug kraujo, būtų gaila palikti jį nesužaistą iki galo.

Barzovas it karalius įsitaisė ant Pi Jingo pagalvių, vieną ant kitos užsimetė juodais auliniais apautas kojas.

– Ketinu jus įveikti, pulkininke, ir nustebčiau, jei man sudarytumėt sunkumų. Apmaudu būtų leisti, kad laimėtumėt panaudojęs

akivaizdžią klastą, ant kurios užkibo Pi Jingas. Toliau taip lengvai neišsisuksit. Dabar, pulkininke, žaisite su manimi. Minutei laimėjote iniciatyvą. Tuojau pat, negaišuodamas, perimsiu ir iniciatyvą, ir visą žaidimą į savo rankas.

Kelis atsistojo tarsi monumentas tarp laukeliuose sėdinčių baltųjų figūrų. Pramoga, kuria taip smaginosi Pi Jingas, nesvetima ir majorui Barzovui. Tačiau tarp majoro ir partizanų vado elgesio Kelis pajuto skirtumą. Majoras tęsė žaidimą ne dėl to, kad jam patiko, o kad įrodytų, jog jis velniškai gudrus vyrukas, o amerikiečiai – menkystos. Matyt, jis dar nesuprato, kad Pi Jingas partiją jau pralošė. Arba nesuprato, arba Kelis apsiskaičiavo.

Kelis mintyse kilnojo figūrą po figūros, stengdamasis įsivaizduoti, kur jo plane yra riktas – jei iš tikrųjų yra, jei siaubinga, širdį draskanti auka padaryta veltui. Žaisdamas paprastą partiją, kai rizikuoji tiktai medinėmis figūrėlėmis, jis priešininkui siūlytų pasiduoti, ir tuo žaidimas baigtųsi. Tačiau dabar, kada ant kortos žmonių gyvybė, aiškią žaidimo baigties logiką užgožė skausminga, neatstojanti abejonė. Kelis neišdrįso atskleisti, jog planuoja pulti ir trimis ėjimais laimėti lošimą. Ne, pirmiau jis padarys ėjimus, įsitikins, kad Barzovas neturi jokių galimybių pasinaudoti jo riktu, jei tokio esama.

– O kaip bus su Džeriu? – sušuko Margaretė.

– Su Džeriu? A, teisingai, su berniuku. Na, ir kaip dabar bus su Džeriu, pulkininke? – tarė Barzovas. – Jei pageidaujate, padarysiu išimtinę nuolaidą. Gal norėtumėt atsiimti tą ėjimą? – Majoro mandagumas, nuotaikingas svetingumas atrodė karikatūriškai.

– Žaisti nesilaikant taisyklių, majore, nesąmonė, – nedvejodamas atkirto Kelis. – Kas kas, bet aš jūsų laužyti taisyklių neprašysiu.

Barzovo veide pasirodė gilios užuojautos išraiška.

– Nusprendžiau, ponia, ne aš, o jūsų vyras. – Jis paspaudė chronometro mygtuką. – Galite pasilaikyti vaiką iki tol, kol pulkininkas iššvaistys visų jūsų gyvybes. Paties ėjimas, pulkininke. Dešimt minučių.

– Imk jo pėstininką, – paliepė Kelis Margaretei. Ji nekrustelėjo. – Margarete! Ar girdi?

– Padėkit jai, pulkininke, padėkit, – priekaištingai tarė Barzovas.

Suėmęs už alkūnės, Kelis nesipriešinančią Margaretę nuvedė ant laukelio, kur stovėjo juodasis pėstininkas. Prisispaudęs motinai prie kito šono, ten nusekė ir Džeris. Kelis grįžo į savo laukelį ir, susikišęs rankas į kišenes, žiūrėjo, kaip tarnas tempia juodąjį pėstininką nuo lentos.

– Šachas, majore. Jūsų karaliui šachas.

Barzovas kilstelėjo antakį.

– Šachas, sakote? Kaip čia man išsisukus iš šitos bėdos? Ką čia padarius, kad jūs susidomėtumėt svarbesniais reikaliukais? – Pamojo tarnui. – Patraukit mano karalių per laukelį į kairę.

– Ženkit įstrižai per vieną laukelį į mano pusę, leitenante, – paliepė Kelis pilotui. Šis delsė. – Judėkit! Ar girdit?

– Klausau jūsų. – Balsas nuskambėjo pašaipiai. – Traukiamės, pulkininke, ką? – Leitenantas įžūliai lėtai išgūrino iš savo laukelio.

– Vėl šachas, majore, – ramiai tarė Kelis. Parodė į leitenantą. – Dabar jūsų karaliui grasina mano rikis.

Jis užsimerkė ir ėmė save raminti, jog neapsiskaičiavo, jog auka atnešė pergalę, jog Barzovui nebėra jokios išeities. Jis čia pat – trečias, paskutinis, ėjimas.

– Tai ką, – tarė Barzovas, – nieko gudriau nesugalvojot? O aš imsiu ir pridengsiu karalių valdove. – Tarnas pastūmė figūrą. – Dabar bus visai kitas reikalas.

– Imkit jo valdovę, – tarė Kelis toliausiai nužengusiam pėstininkui, sumuštajam technikui.

Barzovas pašoko.

– Palaukit!

– Nematėt? Norėtumėt atsiimti ėjimą? – įgėlė Kelis.

Barzovas šniokštuodamas pirmyn atgal žirgliojo po balkoną.

– Aišku, kad mačiau!

– Tiktai šitaip jūs galėjot išgelbėti karalių, – tarė Kelis. – Galit atsiimti ėjimą, bet įsitikinsit, kad kito ėjimo nėra.

– Nuimkit valdovę, ir tęsiam žaidimą! – suriko Barzovas. – Nuimkit ją!

– Nuimkit ją, – atkartojo Kelis, ir tarnas nustūmė figūrą už šoninės linijos. Technikas mirkčiodamas stovėjo per sprindį nuo Barzovo karaliaus. Kelis šį kartą labai tyliai tarė: – Šachas.

Barzovas niršiai iškvėpė orą.

– Iš tikrųjų šachas. Bet tai ne jūsų nuopelnas, pulkininke Keli, – ėmė tolydžio kelti balsą, – viskas per begalinį Pi Jingo kvailumą.

– Žaidimas baigtas, majore.

Technikas kvailai sukikeno, kapralas plestelėjo ant grindų, leitenantas apkabino pulkininką Kelį. Abu vaikai ėmė džiaugsmingai šūkauti. Tik Margaretė tebestovėjo kaip įkasta, pastirusi, persigandusi.

– Lieka, aišku, sumokėti pergalės kainą, – kandžiai tarė Barzovas. – Manau, esate tam pasiruošę.

Kelis išbalo.

– Toks buvo susitarimas. Jeigu reikalavimas jo laikytis jums suteiks malonumo...

Visą minutę Barzovas, rūsčiai susiraukęs, kišo į kandiklį naują cigaretę. Pagaliau prabilo – ir vėl giliaminčio pedanto tonu.

– Ne, vaiko aš neatimsiu. Į jus žiūriu taip pat, kaip ir Pi Jingas, – nesvarbu, ar karas paskelbtas oficialiai ar ne, jūs, amerikiečiai, esate priešai. Žiūriu į jus kaip į karo belaisvius.

– Tačiau, kadangi karas oficialiai nėra paskelbtas, aš, kaip savo šalies valdžios atstovas, neturiu kito pasirinkimo, kaip tik pasirūpinti, kad jūs būtumėt saugiai pervesti per sieną. Su tokia mintimi aš ir ėmiau tęsti Pi Jingo nebaigtą partiją. Kad jūs išlaisvinami, nei mano jausmai, nei žaidimo baigtis niekuo dėti. Pergalė mane būtų nudžiuginusi, o jums būtų buvusi vertinga pamoka. Tačiau jūsų likimas nuo to nebūtų pasikeitęs.

Vis taip pat rūsčiai dėbsodamas į juos, užsidegė cigaretę.

– Jūs labai kilnus, majore, – tarė Kelis.

– Patikėkit, tai darau tik politiniais sumetimais. Kol kas nėra tikslinga aštrinti mūsų šalių santykius. Kilniai elgtis su amerikiečiais – ne ruso dvasiai, tai loginis prieštaravimas. Ilga ir sunki istorija mus mokė ir gerai išmokė kilnius jausmus patausoti rusams. – Jo veide išryškėjo begalinė panieka. – Gal sužaistumėte dar vieną partiją, pulkininke, – medinėmis figūromis, be Pi Jingo išmonių? Nenorėčiau, kad išvyktumėt manydamas, jog žaidžiate geriau už mane.

– Labai ačiū, bet ne šįvakar.

– Ką gi, tuomet kitą kartą. – Barzovas pamojo sargybiniams, kad atidarytų sosto menės duris. – Tuomet kitą kartą, – pakartojo jis. – Rasis daugiau tokių kaip Pi Jingas mėgėjų pažaisti su jumis gyvomis figūromis, ir viliuosi, jog turėsiu garbės būti stebėtoju. – Jis plačiai nusišypsojo. – Kada ir kur pageidautumėte žaisti?

– Deja, laikas ir vieta priklauso nuo jūsų, – atsiduso pulkininkas Kelis. – Jei primygtinai reikalaujate naujos partijos, atsiųskite kvietimą, majore, ir aš atvyksiu.

1953

Tomo Edisono šuo

Vieną rytą Tampoje (Floridos valstijoje) saulėkaitoje ant parko suoliuko sėdėjo du senyvi vyrai – vienas atkakliai stengėsi skaityti aiškiai įdomią knygą, o antrasis, Haroldas K. Bulardas, sodriu, aiškiu, skardžiu adresų biuro informatoriaus balsu pasakojo apie savo gyvenimą. Jiems prie kojų gulėjo Bulardo Labradoro retriveris, kuris irgi erzino senyvąjį klausytoją, didele šlapia nosimi tyrinėdamas jo blauzdas.

Bulardas, iki pensijos sėkmingai darbavęsis įvairiuose baruose, mėgo prisiminti svarbius gyvenimo įvykius. Tačiau kliudė ta pati problema, kuri komplikuoja žmogėdrų gyvenimą, – o būtent, kad auka gali pasinaudoti tik kartą. Bet kas, praleidęs dalį dienos su juo ir jo šunimi, daugiau niekad nebesėdėdavo su juo ant to paties suoliuko.

Tad Bulardas su šunimi kasdien traukdavo į parką ieškoti naujų veidų. Šį rytą jiems pasisekė: iškart užklupo šį nepažįstamąjį, aiškiai ką tik atvykusį į Floridą – su užsagstytu storo seržo kostiumu, kieta apykakle, kaklaraiščiu – ir neturintį geresnio užsiėmimo, kaip skaityti.

– Taip, – tarė Bulardas, valandą bubenęs savo paskaitą, – penkiskart esu susikrovęs ir iššvaistęs didžiulį turtą.

– Jau sakėt, – tarė nepažįstamasis, kurio vardo Bulardas nepasiteiravo. – Ramiau, drauguži. Ei drauguži, baik, baik, – subarė šunį, vis agresyviau atakuojantį blauzdas.

– Argi? Jau sakiau, tikrai? – atsiliepė Bulardas.

– Du kartus.

– Du kartus iš nekilnojamojo turto, kartą iš metalo laužo, kartą iš naftos ir kartą iš daržininkystės.

– Jau sakėt.

– Argi? Gal ir sakiau. Dukart iš nekilnojamojo turto, kartą iš metalo laužo, kartą iš naftos ir kartą iš daržininkystės. Nesigailiu anė kiek.

– Tikiu, – pasakė nepažįstamasis. – Atsiprašau, ar negalėtumėt patraukt savo šuns? Lenda ir lenda...

– Maniškis? – nuoširdžiai nusistebėjo Bulardas. – Taikingiausias šunytis. Galit nebijoti.

– Aš nebijau. Jis tik nervina mane, uostinėja ir uostinėja blauzdas.

– Plastikas, – sukikeno Bulardas.

– Kas?

– Plastikas. Tikriausiai keliaraiščiuose yra plastiko. Dievaži, greičiausiai sagutės. Tos sagutės, galvą dedu, plastikinės. Šitas šuo dėl plastiko iš proto kraustos. Nežinau, kodėl, bet jeigu bus bent krislelis, tol uostinės, kol ras. Gal medžiagų jam kokių trūksta, bet, dievaž, paėst gauna geriau negu aš. Sykį sugraužė visą plastikinę dėžutę. Įsivaizduojat? Štai kuo aš, dievaži, versčiausi, tik kad daktariūkščiai liepė liautis ir duot varikliukui pailsėt.

– Galėtumėt pririšt šunį ten, prie ano medžio, – tarė nepažįstamasis.

– Kaip man pikta ant dabartinio jaunimo! – porino savo Bulardas. – Svaičioja, girdi, viskas atrasta, viskas ištyrinėta. Dar niekad nebuvo tiek galimybių, kaip dabar. Žinot, ką šiandien sakytų Horeisas Grylis?

– Jo nosis šlapia, – tarė nepažįstamasis ir atitraukė kojas, tačiau šuo pasislinko ir kantriai šniukštinėjo toliau. – Dranguži, baik!

– Šlapia nosis reiškia, kad jis sveikas, – pasakė Bulardas. – „Į plastiką, jaunime!“ Štai ką pasakytų Grylis. „Į atominę pramonę, jaunime!“

Šuo, neabejotinai aptikęs plastikines nepažįstamojo keliaraiščių sagutes, ir šiaip, ir taip kraipė galvą, ieškodamas, kaip atsikąsti tų gardumynų.

– Škac! – šūktelėjo nepažįstamasis.

– „Į elektroniką, jaunime!“ – tęsė Bulardas. – Neaiškinkit man, kad dabar nebėra galimybių. Galimybės visoje šalyje tiesiog siūlyte siūlosi į rankas. Kai buvau jaunas, reikėdavo gerokai paieškoti, kol rasdavai šiokią tokią galimybę. Šiais laikais...

– Atsiprašau, – ramiai tarė nepažįstamasis. Pokšt užvertė knygą, atsistojo ir staigiai atitraukė nuo šuns koją. – Reikia eiti. Geros dienos, pone.

Jis nužirgliavo per parką, susirado kitą suoliuką, atsisėdo, atsiduso ir ėmė skaityti. Tik spėjo ramiai atsikvėpti, kai staiga ir vėl ant blauzdų pajuto šlapią kempinę – šuns nosį.

– O, čia jūs! – sėsdamasis šalia, tarė Bulardas. – Jis jus atsekė. Sekė pėdsakais, o aš iš paskos. Plastikas, ar nesakiau? – Patenkintas apsidairė. – Ir gerai, kad pabėgot. Ten buvo per tvanku. Jokio pavėsio, jokio vėjelio.

– Ar šuo pasitrauktų, jei jam nupirkčiau dėžutę? – paklausė nepažįstamasis.

– Sąmojinga, sąmojinga, – pagyrė Bulardas. Staiga stuktelėjo nepažįstamajam per kelį. – Klausy-ykit, o jūs ne plastikų specialistas, ką? Aš čia pliurpiu apie plastikus, nors jei neklystu, tai jūsų sritis.

– Mano sritis? – padėjęs knygą, griežtai tarė nepažįstamasis. – Atleiskit... kaip gyvas nedirbau jokio darbo. Aš laisvas paukštis nuo devynerių metų, kai Edisonas mūsų kaimynystėje įsirengė laboratoriją ir man parodė intelekto matuoklį.

– Edisonas? – tarė Bulardas. – Tomas Edisonas, išradėjas?

– Jei jums patinka jį vadinti išradėju, prašom.

– Jei man patinka? – Bulardas nusikvatojo. – Vadinsiu, kaip nevadinsiu! Išrado elektros lemputę ir dar nežinia kiek visokių daiktų.

– Jei jums patinka manyti, kad elektros lemputę išrado jis, prašom. Nieko tokio.

Nepažįstamasis vėl ėmė skaityti.

– Klausykit, ką jūs čia dabar? – įtariai tarė Bulardas. – Šaipotės iš manęs? Kas tas per intelekto matuoklis? Nesu girdėjęs.

– Iš kur jūs girdėsit? – atsakė nepažįstamasis. – Mudu su ponu Edisonu susitarėm niekam nepasakoti. Aš niekam niekad ir nepasakojau. Ponas Edisonas sulaužė žodį – išplepėjo Henriui Fordui, bet Fordas jį prisaikdino daugiau niekam nepasakot – žmonijos labui.

Bulardas klausėsi kaip pakerėtas.

– Hm, tas intelekto matuoklis, – tarė jis, – buvo intelekto matavimo prietaisas, tiesa?

– Tai ne, elektrinis sviesto muštuvis.

– Ne, rimtai, – neatlyžo Bulardas.

– Gal ir vertėtų kam nors išsipasakot, – tarė nepažįstamasis. – Metų metus laikyti paslaptį – tikra kančia. Bet kaip man žinot, kad jūs niekam neišduosit?

– Džentelmeno garbės žodis, – patikino Bulardas.

– Manyčiau, tai pati tvirčiausia garantija, tiesa? – pamąstęs tarė nepažįstamasis.

– Tvirtesnės būt negali, – išdidžiai atsakė Bulardas. – Galvą guldau!

– Gerai.

Nepažįstamasis atsilošė ir užsimerkė, mintimis tarsi grįždamas į praeitį. Tylėjo visą minutę. Bulardas pagarbiai žiūrėjo į jį.

– Tai atsitiko tūkstantis aštuoni šimtai septyniasdešimt devintųjų rudenį, – pagaliau tyliai prabilo nepažįstamasis. – Niudžersyje, Menlo Parko mieste. Buvau devynerių. Mūsų kaimynystėje jaunas vyrukas, kurį visi laikė burtininku, įsirengė laboratoriją, ir ten nuolat blyksėjo, triokšėjo ir kitokie baisūs dalykai dėjosi. Visiems vaikams buvo prisakyta netrukdyti burtininkui, netriukšmauti, laikytis atokiai.

– Su Edisonu susipažinau ne iškart, bet labai susidraugavau su jo šunimi Šelmiu. Smarkiai panašus į jūsiškį tas Šelmis buvo. Dūkdavom, tąsydavomės su juo visur. Taip, pone, jūsų šuo kaip iš akies trauktas Šelmis.

– Tikrai? – maloniai nustebintas tarė Bulardas.

– Šventa teisybė, – atsakė nepažįstamasis. – Taigi, vieną dieną besitąsydami atsidūrėm prie Edisono laboratorijos durų. Nespėjau susivokt, kai Šelmis įstūmė mane pro duris, ir aš šliopt ant laboratorijos grindų ir žiopsau į patį poną Edisoną.

– Įsivaizduoju, kaip jis perpyko, – sužavėtas tarė Bulardas.

– Įsivaizduokit, kaip aš persigandau, – pasakė nepažįstamasis. – Pamaniau, kad prieš mane pats šėtonas. Ant kelių juoda dėžutė, o laidus nuo jos susikišęs į ausis! Jau norėjau dėt į padus, bet nustvėrė už apykaklės ir liepė sėstis.

– „Berniuk, atmink“, – sako Edisonas, – „juodžiausia tamsa prieš aušrą.“

– „Gerai, pone“, – atsakiau.

– „Jau daugiau kaip metai, berniuk“, – sako Edisonas, – „bandau rasti patvarų siūlelį kaitinamajai lempai. Plaukai, stygos, plaušai – niekas netinka. Taigi, bemąstydamas, ką čia dar išbandžius, atsipalaidavimui ėmiau knibinėtis prie kito sumanymo. Sulipdžiau šitą daikčiuką“, – sako rodydamas tą juodą dėžutę. – „Man kilo mintis, kad intelektas gali būti savotiška elektros atmaina, tad ir pagaminau štai šį intelekto matuoklį. Veikia! Tau, berniuk, apie jį pasakau pirmam. Manau, taip ir turi būti. Juk tavo karta subręs šlovingoje naujoje epochoje, kai žmonės bus išrūšiuojami taip pat paprastai, kaip apelsinai“.

– Netikiu! – šūktelėjo Bulardas.

– Trenk mane perkūnas! – atsakė nepažįstamasis. – Iš tikrųjų veikė. Nesakydamas, ko nori, jis išbandė matuoklį su savo dirbtuvės darbuotojais. Dievaži, kuo darbuotojas sumanesnis, tuo toliau į dešinę nukrypdavo juodosios dėžutės indikatoriaus rodyklė. Sutikau, kad išbandytų mane, ir rodyklė tik virptelėjo ir nepajudėjo iš vietos. Bet, kad ir kvailas, būtent tuomet aš pirmą ir vienintelį kartą pasitarnavau žmonijai. Kaip minėjau, nuo tada nesu nė piršto pajudinęs.

– Ir ką tokio padarėt? – smalsiai paklausė Bulardas.

– Aš sakau: „Pone Edisonai, išbandykime su šunimi." Ir kad jūs būtumėt matęs, kokį cirką Šelmiukas iškėlė, kai taip pasakiau! Lot, kaukt, draskytis – kad tik išsprukus. Kai pamatė, kad mes rimtai, kad išsprukti nepavyks, tiesiu taikymu strykt ant intelekto matuoklio ir išmušė Edisonui iš rankų. Bet mes jį prirėmėm prie sienos, ir Edisonas palaikė, o aš pridėjau prie ausų laidus. Nepatikėsit, rodyklė perslydo per visą skalę, net už skalėje pažymėto raudono brūkšnio!

– Sugadino prietaisą, – nusprendė Bulardas.

– „Pone Edisonai", – sakau, – „ką reiškia šitas raudonas brūkšnys?"

– „Berniuk", – sako Edisonas, – „tai reiškia, kad aparatas sugadintas, kadangi raudonuoju brūkšniu pažymėjau save."

– Ar nesakiau, kad sugadino? – apsidžiaugė Bulardas.

Nepažįstamasis rimtai tarė:

– Taigi kad nesugadino. Nieko panašaus, gerbiamasis. Edisonas patikrino, veikė idealiai. Kai Edisonas man tai pasakė, Šelmis, nekantraudamas ištrūkti, ir išsidavė.

– Kaip? – nepatikliai paklausė Bulardas.

– Suprantat, durys buvo užrakintos spyruokline spyna, be to, užsklęstos ir užkabintos kabliu. Tas šuo atsistojo, atkabino kablį, atitraukė skląstį ir jau dantimis įsitvėrė už rankenos, bet Edisonas spėjo jį nutverti.

– Negali būti! – suriko Bulardas.

– Buvo! – švytėdamas atrėmė nepažįstamasis. – Ir štai tuomet aš pamačiau, koks didis mokslininkas Edisonas. Jam rūpėjo žinoti tiesą, kad ir kokia ji būtų nemaloni.

– „Aha!" – sako Edisonas Šelmiui. – „Geriausias žmogaus draugas, ką? Kvailas keturkojis, ką?"

– Šelmio būta atsargaus. Apsimetė, kad negirdi. Kasosi, blusinėjasi, urgzdamas uostinėja pelių landas – kad tik nesusidurtų su Edisonu akis į akį.

– „Gyvenimėlis, Šelmiuk, ar ne?“ – sako Edisonas. – „Tegu kitas rūpinasi maistu, šilta pastoge, o tau tik drūnyti prie židinio, vaikytis panas, siausti su draugeliais. Nesuki galvos nei dėl paskolų, nei dėl politikos, nei dėl karo, nei dėl darbo – jokių rūpesčių. Tik uodegą pavizginai, ranką lyžtelėjai, ir dėl tavęs viskuo pasirūpinta.“

– „Pone Edisonai“, – sakau, – jūs norit pasakyt, kad šunys protingesni už žmones?“

– „Protingesni?“ – sako Edisonas. – „Tegu visas pasaulis sužino! Ką aš štai visus metus veikiu? Plūkiuosi kurdamas elektros lemputę tam, kad šunys galėtų naktimis dūkti!“

– „Klausykit, pone Edisonai“, – sako Šelmis, – „gal verčiau...“

– Pala, pala! – suriaumojo Bulardas.

– Tylos! – pergalingai sušuko nepažįstamasis. – „Klausykit, pone Edisonai“, – sako Šelmis, – „gal verčiau tegu viskas lieka paslaptyje? Šimtus tūkstančių metų šitokia tvarka visus puikiausiai patenkino. Nebūkit šunsnukis. Pamirškit šitą reikalą, sunaikinkit intelekto matuoklį, o aš jums pasakysiu, koks siūlelis tinka kaitinamajai lempai“

– Nesąmonė! – suriko Bulardas, raudonas kaip burokas.

Nepažįstamasis atsistojo.

– Iškilmingai prisiekiu – džentelmeno garbės žodis. Man už tai, kad tylėsiu, šuo davė slaptos informacijos apie fondų biržą, kuria pasinaudojęs apsirūpinau lėšomis pragyvenimui iki gyvos galvos. O paskutinieji Šelmio žodžiai buvo skirti Tomui Edisonui: „Bandykit

karbonizuotos medvilnės siūlelį", – patarė jis. Paskui gauja šunų, kurie klausėsi susirinkę už durų, sudraskė jį į skutelius.

Nepažįstamasis nusisegė keliaraiščius ir numetė Bulardo šuniui.

– Kuklus pagarbos ženklas, ponaiti. Pagarbos jūsų protėviui, per savo liežuvį palydėjusiam galvą. Geros dienos.

Pasikišo po pažastimi knygą ir nuėjo sau.

1953

Naujas žodynas

Įdomu man, kaip atrodė Ernesto Hemingvėjaus žodynas, kadangi jis puikiai išsivertė su paprastučiais, visiems žinomais ir suprantamais žodžiais. Nudėvėtas nubūtas tomelis, pone Hočneri[1]? Manasis – tirpios kavos ir tabako trupinių mišrainė senoviniame popieriuje, ir bet kas, jį pamatęs, teisingai konstatuos, kad aš valandų valandas jame rausiuosi, kaupdamas Arnoldo Dž. Toinbio lygio žodžių atsargą. Pridursiu, jog, norėdamas sužinoti, kuo skiriasi *principle* nuo *principal*[2] ir kaip teisingai rašyti *cashmere*, per nugarėlę jį net perlaužiau. Tai man brangus iš tėvo paveldėtas didžiulis „Websterio naujasis tarptautinis anglų kalbos žodynas“, kurio pagrindas – 1890 ir 1900 metų laidos „Tarptautinis žodynas“. Jame nėra nei *radar*, nei *Wernher von Braun*, nei *sulfathiazole*, bet aš juos ir taip žinau. O sulfatiazolį kažkada ir vartojau.

Ir štai dabar turiu didžiulę, gražią, naują „Random House“ leidyklos bombą. „Bomba“ vadinu nei menkinamąja, nei, tiesą sakant, jokia kita žodynuose teikiama reikšme. Noriu pasakyti, jog knyga sunki, turininga, teikianti peno mintims. Viena tokių minčių – kad Amerikos žodynų rinkoje grėsmingais konkurentais gali tapti bet kokia piniginga sumanių žmonių grupė. Jie gali pasitikslinti, ar surinko visus ankstesniuose žodynuose esamus žodžius, papildyti

nuo jų išleidimo atsiradusiais žodžiais bei išvengti klaidų, už kurias kiti žodynai buvo smarkiausiai taršomi.

„Random House“ įdėjo dar ir spalvotą pasaulio atlasą bei trumpus prancūzų, ispanų, vokiečių ir italų kalbų žodynus. Negi žiūrėsi kainos? O ir Kalėdos, viešpatėliau, čia pat.

Mario Pejis, 1961 metais laikraštyje „Times“ recenzuodamas žiauriai sutriuškintą trečiąjį peržiūrėtą ir pataisytą „Merriam-Websterio“ leidimą, priekaištavo, kad dėl „perdėto skrupulingumo“ neįtraukti kai kurie necenzūriniai žodžiai, „nors jų gausu daugelyje šiuolaikinės „literatūros“ veikalų bei ant tualetų sienų“. „Random House“ į šį priekaištą šiek tiek atsižvelgė. Nešvankybių neįtraukta tiek, kad koks nors pakistanietis galėtų iššifruoti „Paskutinę Bruklino stotį“ arba ir „Ulisą“, – tačiau leidėjai žengė drąsų pirmą žingsnį, manyčiau, išmintingai apsiribodami virškinamojo trakto reikalais. Radau tik vieną trumpą veiksmažodį, reiškiantį lytinę sueitį su moterimi, paplitusį, žinia, Edvardo Olbio dėka, nors žodyne šis nuopelnas jam ir nepriskirtas. Tas veiksmažodis – *hump*, pavyzdžiui, „*hump the hostess*“[3].

Jei manote, kad pačioje recenzijos pradžioje atkreipti dėmesį į nešvankius žodžius – vaikiška, tai galiu atsakyti, kad vaikystėje didžiuosius žodynus vartydavau tik tada, kai įtardavau juose esant paslėptų tik suaugusiesiems skirtų nešvankybių. Paieškos baigdavosi tuo, kad pasijusdavau susierzinęs ir piktas apžiūrinėjąs keistas *trammel wheel*, *arbalest* ar *dugong* iliustracijas.

Suprantama, žmonėms, kurie žodyną atsiverčia suabejoję kokio nors žodžio rašyba, susiginčiję dėl kokio nors žodžio reikšmės, spręsdami kryžiažodžius ar žaisdami žodžių loto, tinka bet koks

žodynas. Tačiau yra žmonių, kurie žodynais naudojasi – ar bent turi tokių ketinimų – rimtesniais tikslais. Šitai man paaiškėjo visai neseniai, vakarieniaujant su romanistu ir novelistu Ričardu Jeitsu ir prof. Robertu Skoulzu, pagarsėjusiu savo liaupsėmis Džono Barto „Ožiukui Džailzui". Jeitsas, kaip man pasirodė, itin susirūpinęs paklausė Skoulzą, kokį pilną žodyną jam pirktis. Buvo gavęs kūrybai riebią valstybinę stipendiją ir pirmučiausia ketino įsigyti tarp kietų viršelių supresuotą visą gimtąją kalbą. Baiminosi, kad gali nusipirkti *clunker*[▲] (beje, naujajame „Random House" gaminyje šio žodžio nėra).

Skoulzas Jeitsui protingai patarė įsigyti antrąjį „Merriam-Websterio" leidimą, kuris esąs daugiau norminamasis nei aiškinamasis. Norminamąjį aš įsivaizduoju kaip dorą policininką, o aiškinamąjį kaip kokį pagėrusį karo laikų draugelį. Jeitsas pažadėjo pirktis tą griežtąjį, bet, jergutėliau, jam tai tikrai nereikia oficialių anglų kalbos vartosenos taisyklių, kaip nebereikia mokytis važiuoti dviračiu. Kaip Skoulzas vėliau sakė, Jeitsas toks žmogus, kurio knygas leksikografai skaito tam, kad sužinotų, kokie įdomūs dalykėliai bręsta kalboje.

Kad staigiai sužinotumėte, ar žodynas norminamasis, ar aiškinamasis, susiraskite *ain't* ir *like*. Kaip žodžiais kaunamasi dėl žodžių, patyriau iš „Merriam-Websterio" trečiojo leidimo recenzijų. Trumpai apie *ain't*: „Merriam-Websterio" pirmajame leidime jis apibūdintas kaip nenorminis, šnekamosios kalbos žodis, antrajame – kaip nenorminis, tarminis, o trečiajame – kad *ain't* „nors daugelio smerkiamas

ir dažniau vartojamas mažiau išsilavinusių žmonių, šnekamojoje kalboje vartojamas... ir daugelio išsilavinusių žmonių, ypač frazėje *ain't I.*" Drįstu tvirtinti, kad mūsų valstybė susideda vien iš jautruolių parveniu, nes frazę *ain't I* išgirsi ne dažniau kaip tetervino tuoktuvių burbuliavimą.

„Random House" žodyne apie *ain't* pasakyta taip: „*Ain't* tradiciškai daugelio laikoma nenormine forma, todėl visi, nenorintys pasirodyti neišsilavinę, turėtų vengti ją vartoti. *Ain't* neoficialioje aplinkoje kartais vartoja ir kai kurie išsilavinę žmonės, ypač individualiame [sic], liaudiškame ar humoristiniame kontekste (*Ain't it the truth! She ain't what she used to be!*[5]), tačiau visiškai nepriimtina oficialiuose raštuose ir kalboje. Nors posakis *ain't I* galbūt pateisinamas – ir atrodo logiškesnis už *aren't I?*, ir malonesnis ausiai už *amn't I?* – apdairiau būtų *ain't* vengti." Kaip jums tokie patarimai parveniu?

Mano motina nepaminėta, tačiau ji mane mokė vietoj *ain't I?* ar *aren't I?*, ar *amn't I?* vartoti *am I not?* Greitis dar ne viskas. Todėl aš tai šen, tai ten mikrosekundę sugaištu. Svarbiausia – būti stilingu parveniu.

Dėl *like*, tariamai keistino į *as*. „M-W-1" sakoma: „*Like*, kaip jungtuko, vartojimas *as* reikšme (*Do like I do*[6]), nors kartais aptinkamas ir gerų rašytojų kūriniuose, yra provincializmas ir prieštarauja taisyklingai vartosenai." „M-W-2" apie tą patį dalyką teigia, jog jis „plačiai vartojamas tik neliteratūrinėje kalboje ir laikomas netaisyklingu." „M-W-3" susilaiko nuo bet kokių perspėjimų ir iliustruoja gerą, šiuolaikinę vartoseną pavyzdžiais iš Sent Pitersbergo (Floridoje) „Independent": „*wore his clothes like he was... afraid of getting dirt on them*"[7] ir Arto Linkleterio: „*impromptu programs*

where they ask questions much like I do on the air."[8] Beje, „M-W-3" pasirodė Eizenhauerio valdymo saulėleidyje, kai tiesiog visi kalbėjo taip, kaip Artas Linkleteris.

„Random House" leidykla, būdama pranašesnė, kadangi atsakinėja pamoką paskutinė, 1966 metais skelbia: „Nepaisant didelio paplitimo, ypač reklamos šūkiuose, *like* vietoje *as* vartosena yra visuotinai smerkiama mokytojų ir redaktorių. Sakinyje *Do as I say, not as I do*[9] keisti *as* į *like* neleistina. Viename kitame idiominiame posakyje, kur atstoja *as if*, jis gali būti pakenčiamas (*He raced down the street like crazy*[10]), tačiau šis pavyzdys aiškiai priklauso šnekamajai kalbai ir raštuose aptinkamas tik visiškai neoficialiuose kontekstuose." Žaviuosi. Pasakyta net ir tai, nuo ko kentėsi padaręs klaidą, ir jokio gailesčio tiems vėžio ir pinigų draugams, tiems godiems kalbos priešams, kurie mūsų vaikus po pamokų moko sakyti: „*Winston tastes good like a cigarette should.*"[11]

„Random House" nė velnias nepriverstų šį šūkį išspausdinti.

Sklaidydami naująjį žodyną, ieškodami žinovų sušukuotų nešvankybių bei griežtų paaiškinimų, pastebėsite, kad, be žodžių, čia įtraukta ir biografijų, ir svarbiausių vietovardžių, ir net garsių meno kūrinių pavadinimų: *A Streetcar Named Desire*, *Ralph Ellison*, *Mona Lisa*, *Kiselevsk*. Abejoju dėl biografijų ir meno kūrinių, nes jų, gal amžiams įkalintų žodyno puslapiuose, neaiški mišrainė. Pavyzdžiui, yra *Norman Mailer*, tačiau nerasite *William Styron*, *James Jones*, *Vance Bourjaily* ar *Edward Lewis Wallant*. Ir ar apie *Alger Hiss*

amžinai žinosime tik tiek ir ne daugiau: „gimęs 1904 m., JAV valstybės tarnautojas"? Ir kodėl nėra nė žodžio apie *Whittaker Chambers*? O kas įsiūlė *Peress*?

Tiesą sakant, būtent dėl esamų ir nesamų biografinių intarpų šis žodynas – ideali kalėdinė dovanėlė kiekvienam paranojikui. Nuo i iki 2059 puslapio – marios progų niūriai pasilinksminti. Kodėl yra informacijos apie Džo Kenedį tėvą, apie Džeką ir Bobį, o apie Tedį ar Žakliną – nėra? Ką norima pasakyti, T. S. Eliotą vadinant britų, o W. H. Odeną – anglų poetu? (Gal tokio skirtumo priežastis – kad Odenas turėjo Amerikos pilietybę.) Ir ar Robertui Velčui jaunesniajam segama etiketė „JAV saldumynų fabrikantas, pensininkas" tam, kad atrodytų kvailai? Ir kodėl Džono Dilindžerio atminimas įamžintas, o apie Adolfą Eichmaną – nė pypt, nė cypt?

Kas besumanytų įsibrauti į žodynų varžybas – o greičiausiai tai bus „General Motors" ar „Ford" – jie negailestingai iššijos šito veikalo klaidas. Jų nebus daug, nes „Random House" iššijojo savo pirmtakų darbus. Didžiausia klaida, mano galva, – tai, kad biografijos ir meno kūriniai nesudėti į atskirą priedą, kur juos galima lengvai pataisyti, išmesti ar papildyti.

Ar įrodžiau, kad šita knyga – nuostabi? Turinys – viršūnė, kaina – taip pat. Anksčiau ar vėliau kas nors pagerins ir tą, ir tą, nes gyvename laisvosios verslininkystės sąlygomis, ir kaunantis žaliems milžinams, laimi vartotojas.

Ir, kaip sakiau, daugumai žmonių gerai bet koks žodynas. Nesvarbu, kokį žodyną turėtų, *Homo Americanus* ir kalbės, ir rašys taip, kaip visada. Įsiklausykime, ką pasakė vienas pilietis, paklaustas, ką manąs apie tai, kad prezidentas Džonsonas vienoje svarbioje kalboje pavartojo žargoninę frazę „*cool it*[12]".

– O man visai nieko, – atsakė jis. – Ne tie laikai, kad Jungtinių Valstijų prezidentui reikėtų stengtis kalbėti literatūrine kalba. Gyvename liberaliais laikais. Politikai nebenešioja cilindrų. Tad leiskime ir anglų kalbai vilkėti sportiškai. Nenoriu pasakyti, kad prezidentas turėtų kalbėti kaip mažaraštis. Tačiau „*cool it*“ yra liaudiškas posakis, o svarbiausiam šalies pareigūnui turėtų būti leista kalbėti kaip kiekvienam mirtingajam. Nereikia bijoti, kad amerikiečiai palaikys banaliu, – gyvenime visi malonūs jausmai yra banalūs. Tačiau lingvistiniu požiūriu, Dizraelis – nuobodybė.“

Šie žodžiai, beje, pasigirdo iš Beneto Serfo, „The Random House Dictionary of the English Language“ leidėjo, lūpų. Moralas: nebūtinai kiekvienas naujo žodyno leidėjas turi būti naujas Semiuelis Džonsonas.

1967

1 A. E. Hočneris (Aaron E. Hotchner, g. 1920) – amerikiečių romanistas, dramaturgas, redaktorius; draugavo su E. Hemingvėjumi, parašė jo biografiją („Tėtė Hemingvėjus“).
2 Principas; direktorius.
3 Išdulkinti šeimininkę.
4 Šlamštas.
5 Ar ne tiesa? Ji nebe tokia, kokia buvo!
6 Daryk, kaip aš darau.
7 Drabužius vilkėjo taip, lyg... bijodamas išsipurvinti.
8 Improvizuotos programos, kuriose klausinėjama taip, kaip aš darau tiesioginiame eteryje.
9 Daryk, kaip sakau, o ne kaip darau.
10 Jis lėkė gatve kaip išprotėjęs.
11 „Winston“ skonis – tikros cigaretės skonis.
12 Ramiai, šalčiau.

Už sienos

Tas senas namas buvo perskirtas į du butus plona, menkiausius garsus praleidžiančia pertvara. Šiauriniame gale gyveno Leonardai, pietiniame – Hardžeriai,

Leonardai – vyras, žmona ir aštuonmetis sūnus – čia atsikėlė visai neseniai. Žinodami, kad siena plona, jie pusbalsiu taikiai ginčijosi, ar sūnus Polas ne per mažas, kad jį būtų galima vakare palikti vieną.

– Šššššš! – sušnypštė Polo tėvas.

– Ar aš šaukiu? – atsakė motina. – Kalbu normaliausiu balsu.

– Jeigu aš girdžiu, kaip Hardžeris traukia kamštį, tai ir jis puikiausiai girdi tave, – pasakė tėvas.

– Tegu girdi kas nori, man nėra ko gėdytis, – pasakė ponia Leonard.

– Tu Polą pavadinai mažiuku, – papriekaištavo ponas Leonardas. – Polui nesmagu, nesmagu ir man.

– Šitaip daug kas vaikus vadina, – pasiteisino ji.

– Mes šitaip jo turim nebevadinti, – pasakė tėvas. – Ir nuo šio vakaro turim nebežiūrėti kaip į mažiuką. Paspaudžiam ranką ir drožiam į kiną. – Jis atsisuko į Polą. – Tu juk nebijai, sūnau, ką?

– Pabūsiu, – atsakė Polas. Buvo ne pagal metus ištįsęs, liesas, iš motinos paveldėjęs minkštus, švelnius veido bruožus. – Nieko tokio.

– Teisingai! – tarė tėvas, stukteldamas jam į nugarą. – Jam tai bus nuotykis.

– Man dėl šito nuotykio būtų ramiau, jei kas nors su juo pabūtų, – pasakė motina.

– Jei tau nebus malonumo žiūrėti filmą, – pasiūlė tėvas, – veskimės ir jį.

Ponia Leonard apstulbo.

– Tai kad filmas ne vaikams.

– Man tas pat, – mandagiai tarė Polas.

Dėl ko tėvai nenori, kad jis matytų tam tikrus filmus, tam tikrus žurnalus, tam tikras knygas, tam tikras televizijos laidas, jam buvo paslaptis, kurią gerbė ir net šiek tiek mėgavosi.

– Kad pamatys, nenumirs, – pasakė tėvas.

– Betgi tu žinai, apie ką tas filmas, – pasakė ji.

– O apie ką? – naiviai paklausė Polas.

Ponia Leonard pažvelgė į vyrą, tikėdamasi pagalbos, bet jos nesulaukė.

– Apie vieną merginą, kuri neapgalvotai renkasi draugus, – paaiškino ji.

– A, – atsakė Polas, – tikriausiai neįdomus.

– Tai ar mes einam, ar neinam? – nekantriai tarė ponas Leonardas. – Iki seanso dešimt minučių.

Ponia Leonard prikando lūpą.

– Gerai! – ryžtingai tarė ji. – Tu užrakink langus ir galines duris, o aš surašysiu policijos, gaisrinės, kino teatro ir daktaro Feilio telefono numerius. – Atsisuko į Polą. – Numerį surinkti, sūnyti, mokėsi, tiesa?

– Taigi jis seniausiai moka! – sušuko ponas Leonardas.

– Šššššššš! – sušnypštė ponia Leonard.

– Atsiprašau. – Ponas Leonardas nusilenkė pertvarai. – Prašau man atleisti.

– Polai, sūnyti, – tarė ponia Leonard, – ką veiksi, kai mes išeisim?

– Na, tikriausiai žiūrėsiu pro mikroskopą, – atsakė Polas.

– Mikrobų nežiūrėsi, tiesa? – paklausė ji.

– Ne-a, tik plaukus, cukrų, pipirus ir panašius daiktus, – atsakė Polas.

Motina mąsliai suraukė antakius.

– Man regis, kad galima, kaip sakai? – tarė ji ponui Leonardui.

– Laisvai! – atsakė ponas Leonardas. – Jeigu tik nepradės nuo pipirų čiaudėt!

– Būsiu atsargus, – pažadėjo Polas.

Ponas Leonardas susiraukė.

– Šššššššš! – sušnypštė jis.

Polo tėvams išėjus, Hardžerių bute netrukus pasigirdo radijas. Iš pradžių tyliai – taip tyliai, kad Polas, svetainėje prie staliuko žiūrėdamas pro mikroskopą, nesuprato, ką kalba diktorius. Muzika buvo neaiški, nedarni – neatpažįstama.

Polas drąsindamasis stengėsi klausytis muzikos, o ne vyro ir moters barnio.

Primerkęs akį įsižiūrėjo pro mikroskopo okuliarą į plaukelį, sukdamas rankenėlę, kad sufokusuotų vaizdą. Plaukelis atrodė tartum

žvilgantis unguriukas, vietomis nuo šviesos taškuotas vaivorykštinėmis dulkelėmis.

Bet štai – tolydžio garsėdami, vyro ir moters balsai nustelbė radiją. Polas nervingai suktelėjo rankenėlę, ir objektyvas stuktelėjo į stiklelį, ant kurio gulėjo plaukas.

Dabar šūkavo moteris.

Polas išsuko objektyvo lęšį pasižiūrėti, ar labai sugadintas.

Dabar ėmė šaukti vyras – suriko kažką neįtikėtinai baisaus.

Polas atsinešė iš miegamojo servetėlę ir nušluostė matinį taškelį, palikusį lęšyje nuo susidūrimo su stikleliu. Tada objektyvo lęšį įsuko atgal.

Už sienos vėl stojo tyla, girdėjosi tik radijas.

Polas pasižiūrėjo pro okuliarą į pieno spalvos rūkelį sugadintame lęšyje.

Barnis vėl atsinaujino – riksmai, žiaurūs, beprotiški, garsyn ir garsyn.

Polas virpančiais pirštais ant naujo stiklelio pabėrė druskos ir pakišo po mikroskopu.

Vėl plonu, šaižiu, piktu balsu ėmė klykti moteris.

Polas vėl per smarkiai suktelėjo rankenėlę, ir naujasis stiklelis trikampėmis skeveldromis pažiro ant grindų. Polas pašoko, visas drebėdamas, pats vos nerėkdamas iš baimės ir nerimo. Jie turi liautis! Kad ir kas būtų, jie turi liautis!

– Jeigu nori išsirėkti, pagarsink radiją! – sušuko vyras.

Polas išgirdo, kaip grindimis nukaukšėjo aukštakulniai bateliai. Radijas ėmė baubti taip, kad nuo bosinių akordų Polas pasijuto tarsi įkalintas didžiuliame būgne.

– O dabar! – riaumojo radijas. – Keitei nuo Fredo! Nensei nuo jos sužavėto Bobo! Arturui nuo tos, kuri pusantro mėnesio jį dievina iš tolo! Gleno Milerio orkestras pagros amžinai visų mėgstamą melodiją „Žvaigždžių dulkės“! Dėmesio! Jei norite kam nors užsakyti muzikinį kūrinį, skambinkite numeriu Milton devyni trys tūkstantis! Klauskite panaktinio didžėjaus Semo!

Muzika užliejo ir sudrebino visą namą.

Už sienos trinktelėjo durys. Kažkas ėmė būgnyti į jas kumščiais.

Polas dar kartą pasižiūrėjo pro mikroskopą, bet nieko nematė, tik juto, kaip šiurpsta oda. Neabejojo – jeigu jis nesulaikys, vyras ir moteris vienas kitą užmuš.

Puolė daužyti kumšteliu į sieną.

– Pone Hardžeri! Liaukitės! – sušuko. – Ponia Hardžer! Liaukitės!

– Oliui nuo Lavinos! – atsišaukė panaktinis Semas. – Rutai nuo Karlo, kuris niekad nepamirš praėjusio antradienio! Vilburui nuo Merės, kuriai šįvakar taip ilgu! Soterio-Finegano orkestras su klausimu: „Mano meile, ką darai mano širdžiai?“

Sekundės pauzę užpildė dūžtančių indų džerškėjimas. Ir vėl viską užgožė muzikos tvanas.

Polas stovėjo prie sienos, drebėdamas iš bejėgiškumo.

– Pone Hardžeri! Ponia Hardžer! Nagi būkit geri!

– Įsiminkite numerį! – šaukė panaktinis Semas. – Milton devyni trys tūkstantis!

Polas apkvaitęs nudūlino prie telefono ir surinko numerį.

– Radijo stotis, – atsiliepė komutatoriaus operatorė.

– Gal galėtumėt sujungti mane su panaktiniu Semu? – paprašė Polas.

– Sveiki! – atsiliepė Semas. Jis valgė, kalbėjo pilna burna. Tolumoje Polas girdėjo švelnią, svajingą muziką – tą pačią, kurią už sienos griaudėjo kaimynų radijas.

– Ar galėčiau užsakyti muzikinį sveikinimą? – paklausė Polas.

– Kodėl gi ne, – atsakė Semas. – Kokiai nors priešvalstybinei organizacijai, įtrauktai į juoduosius Teisingumo departamento sąrašus, nepriklausai?

Polas akimirką pamąstė.

– Kad ne, nepriklausau, – atsakė jis.

– Varyk, – paragino Semas.

– Nuo pono Lemiuelio K. Hardžerio poniai Hardžer, – tarė Polas.

– O ką pasakyti? – paklausė Semas.

– Aš tave myliu, – pasakė Polas. – Susitaikykim ir pradėkim viską iš naujo.

Šaižus įniršusios moters balsas perrėkė radijo gausmą, ir net Semas išgirdo.

– Vaikuti... blogi popieriai? – tarė Semas. – Tėvai susivaidijo?

Polas pabūgo, kad, sužinojęs, jog jis ne Hardžerių vaikas, Semas nepadėtų ragelio.

– Taip, pone, – atsakė jis.

– Ir tu šiuo muzikiniu sveikinimu nori juos sutaikyti? – paklausė Semas.

– Taip, pone, – atsakė Polas.

Semas smarkiai susijaudino.

– Gerai, vaikuti, – kimstelėjusiu balsu tarė jis. – Padarysiu viską, ką galiu. Gal padės. Sykį šitaip išgelbėjau vyruką, susiruošusį nusišauti.

– Kaip jums pavyko? – apstulbo Polas.

– Jis paskambino ir pasakė, kad ketina sau į makaulę paleisti kulką, – pasakė Semas, – ir aš pagrojau „Mėlynąją laimės paukštę“.

Ir baigė pokalbį.

Polas padėjo ragelį ant svirtelės. Muzika nutilo, ir Polui piestu pasistojo plaukai. Buvo sukrėstas, pirmą kartą gyvenime patyręs, kokiu fantastišku greičiu veikia šiuolaikinės ryšių priemonės.

– Gerbiamieji! – prabilo Semas. – Manau, kiekvienam iš mūsų kartais ateina mintis: et, ir kokiems niekams aš eikvoju Dievo dovaną – gyvenimą! Galbūt pasirodys juokinga, nes, nepaisant to, kas man guli ant širdies, aš visada stengiuosi atrodyti linksmas ir žvalus, – tačiau kartais taip pagalvoju ir aš! O paskui tarytum kokiam angelui paraginus: „Dirbk, Semai, dirbk savo darbą!“, ima ir atsitinka kas nors svarbaus, kaip štai ką tik.

– Gerbiamieji! – tęsė Semas. – Esu paprašytas per stebuklingąjį radijo ryšį sutaikyti vyrą su žmona! Tuščias reikalas save apgaudinėti. Gyvenimas santuokoje ne rožėmis klotas. Būna ir šilta, ir šalta, o kartais net atrodo, kad baigta – nebeištversi!

Polą pakerėjo išmintinga, svari Semo kalba. Tiko, kad ir radijas veikė visu garsumu, nes Semas bylojo tarsi paties Dievo dešinioji ranka.

Kai Semas dėl didesnio įspūdžio stabtelėjo, už sienos stojo mirtina tyla. Stebuklas įvyko.

– Tai štai, – tęsė Semas, – mano profesijos žmogui reikia būti pusiau muzikantu, pusiau filosofu, pusiau psichiatru, pusiau elektriku! Ir dar! Bendraudamas su jumis, brangūs klausytojai, įsitikinau štai kuo: jei žmonės sutramdytų savo išdidumą ir savimeilę, nebebūtų jokių skyrybų!

Už sienos pasigirdo meilus burkavimas. Nuo minties, kokį nuostabų darbą jiedu su Semu daro, Polui sugniaužė gerklę.

– Brangieji! – tarė Semas. – Tai ir viskas, ką norėjau pasakyti apie meilę ir santuoką! Tai viskas, ką privalu žinoti kiekvienam! O dabar štai ką perduoda ponas Hardžeris poniai Lemiuel K. Hardžer: „Aš tave myliu! Susitaikykim ir pradėkim viską iš naujo!“ – Semas atsikosėjo. – Erta Kit padainuos „Kažkoks bjaurybė pavogė vestuvinį varpelį!“

Radijas už sienos nutilo.

Nutilo visas pasaulis.

Polą užplūdo svaigus nepatirtas jausmas: tarytum, ką tik atsisveikinęs su vaikyste, stovėtų ant gyvenimo – pilnakraujo, audringo, džiaugsmingo – slenksčio.

Už sienos pasigirdo lėtas šlepsėjimas.

– Tai tu šitaip! – tarė moteris.

– Šarlote... – baugščiai pralemeno vyras. – Mieloji, prisiekiu...

– „Aš tave myliu“, – kartėlio kupinu balsu tarė ji, – „susitaikykim ir pradėkim viską iš naujo.“

– Širdele, – beviltiškai meldė vyras, – tai kitas Lemiuelis K. Hardžeris. Tikrai kitas!

– Nori susigrąžinti žmoną? – tarė ji. – Gerai, nestosiu jai skersai kelio. Tegu turi ji tave, Lemiueli... tave, neįkainojamą turtą.

– Tikriausiai ji pati paskambino į radiją, – įsiterpė vyras.

– Tegu turi ji tave, apgavike tu, mergišiau, tu niekam tikęs Lochinvarai[1], – tęsė ji. – Bet atrodysi tu nekaip.

– Šarlote... padėk pistoletą, – ramino ją vyras. – Nesikarščiuok, kad nereikėtų gailėtis.

– Tai jau mano reikalas, šliuže tu.

Nupoškėjo trys šūviai.

Polas šoko į koridorių ir atsitrenkė į moterį, išlėkusią iš Hardžerio buto. Buvo stambi, šviesiaplaukė, minkšta ir išsiplaiksčiusi it suveltas patalas.

Abu aiktelėjo vienu balsu, o kai Polas leidosi bėgti, jinai stvėrė jį į glėbį.

– Saldainių nori? – suriko kaip išprotėjusi. – O gal dviračio?

– Ačiū, nenoriu, – suinkštė Polas. – Nenoriu dabar.

– Tu nieko nematei, nieko negirdėjai! – pagrasino ji. – Žinai, kas išdavikams būna?

– Žinau! – sušuko Polas.

Pasiraususi rankinuke, ji ištraukė saują kvepiančių servetėlių, segtukų ir pinigų.

– Še! – sušvokštė. – Čia tau! Jeigu laikysi liežuvį už dantų, bus ir daugiau.

Sugrūdo pinigus jam į kišenę ir, nuvėrusi nuožmiu žvilgsniu, išdūmė į gatvę.

Polas įlėkė į kambarį, šoko į lovą ir užsitraukė ant galvos antklodę. Karštame, tamsiame guolio urve jis pravirko – dėl to, kad jiedu su panaktiniu Semu prisidėjo prie žmogžudystės.

Netrukus į namą dunksėdamas įžengė policininkas ir lazdele pabeldė į abiejų butų duris.

Polas nustėręs išlindo iš savo karšto, tamsaus urvo ir atidarė duris.

Tuo pat metu atsivėrė ir kaimynų durys, tarpduryje pasirodė ponas Hardžeris, leisgyvis, bet sveikas.

– Klausau jūsų, – tarė Hardžeris, nedidukas, pliktelėjęs, su siaurais ūsiukais. – Kuo galiu būti naudingas?

– Kaimynai girdėjo šūvius, – pasakė policininkas.

– Tikrai? – mandagiai tarė Hardžeris. Paseilinęs mažylį pirštą, perbraukė sau per ūsus. – Keista. Aš nieko negirdėjau. – Griežtai nužvelgė Polą. – Vėl žaidei su tėvo ginklais, jaunuoli?

– Oi ne, ne! – persigandęs sušuko Polas.

– Kur tavo tėvai? – paklausė policininkas Polą.

– Išėjo į kiną, – atsakė Polas.

– Tai tu visiškai vienas? – paklausė policininkas.

– Taip, pone, – atsakė Polas. – Man čia kaip nuotykis.

– Atsiprašau, kad leptelėjau apie tuos ginklus, – tarė Hardžeris. – Name šūvius tikrai būčiau išgirdęs. Sienos plonos kaip popierius, o ničnieko negirdėjau.

Polas pažvelgė į jį dėkingu žvilgsniu.

– O tu, mažyli, irgi nieko negirdėjai? – paklausė policininkas.

Polas nespėjo susigaudyti, ką atsakyti, kai lauke pasigirdo triukšmas. Iš taksi automobilio rabždinosi stambi, motiniška ponia, visa gerkle kliegdama:

– Lemai! Lemai, pupuli!

Ji įvirto į vidų, bogindama lagaminą. Jis daužėsi į koją, kojinė sudrisko. Ji metė lagaminą ir, pripuolusi prie Hardžerio, apsivijo rankomis.

– Išgirdau tavo žinutę, brangusis, – tarė ji, – ir paklausiau panaktinio Semo. Sutramdžiau savimeilę ir štai aš čia!

– Rouze, Rouze, Rouze... mažyte mano, – tarė Hardžeris. – Daugiau niekad nepalik manęs.

Meiliai apsikabinę, jiedu nusvyravo į savo butą.

– Tu tik pažiūrėk, koks butas! – sušuko ponia Hardžer. – Vyrams be moterų – prapultis.

Kol ji darė duris, Polas pastebėjo, kaip ji džiaugiasi, matydama netvarką.

– Tu tikrai negirdėjai jokių šūvių? – paklausė policininkas Polą.

Pinigų gniužulėlis Polo kišenėje, atrodė, išburko sulig arbūzu.

– Negirdėjau, pone, – sumurmėjo jis.

Policininkas išėjo.

Polas uždarė buto duris, vilkdamas kojas nuslinko į miegamąjį ir krito į lovą.

Balsai, kuriuos Polas išgirdo, skambėjo šiapus sienos. Šilti balsai – jo tėvo ir motinos balsai. Mama dainavo vaikišką dainelę, o tėvas jį rengė.

– Mažytis Džonis miego norėjo, – plonu balseliu traukė motina, – miego norėjo, nusiaut nebespėjo. Kietai įmigo Džonis, kukū, kietai įmigo su batuku.

Polas atsimerkė.

– Ei, didelis vyras, – tarė tėvas, – o miegi nenusivilkęs.

– Na ir kaipgi nuotykis? – paklausė motina.

– Gerai, – per miegus atsakė Polas. – Kaip filmas?

– Jis ne vaikams, aukseli, – atsakė motina. – Bet žurnalas tau būtų patikęs. Apie meškas – apie meškiukus lepečkiukus.

Tėvas jai padavė Polo kelnes, ji jas pakratė, kad išsilygintų ir tvarkingai pakabino prie lovos ant kėdės atkaltės. Dar delnu palygino ir kišenėje užčiuopė pinigų gniužulą.

– Tos berniukų kišenės! – gėrėdamasi tarė ji. – Pilnos vaikiškų paslapčių. Kas čia? Užkerėta varlė? Stebuklingas peiliukas nuo pasakų karalaitės?

Paglostė gumulą.

– Jis jau ne mažas, jis didelis berniukas, – tarė tėvas. – Ir jau nebe to amžiaus, kad galvotų apie pasakų karalaites.

Motina pakėlė rankas.

– Neskubink, neskubink. Kai pamačiau jį miegantį, dar kartą suvokiau, kokia siaubingai trumpa vaikystė.

Ji įkišo ranką į kišenę ir ilgesingai atiduso.

– Berniukų rūbai taip greit dyla – ypač kišenės.

Ištraukusi gniužulą, kyštelėjo Polui po nosim.

– Na, gal pasakysi mamytei, kas čia? – linksmai tarė ji.

Gniužulas išsiskleidė it šalnos pakąsta chrizantema su vieno dolerio, penkinių, dešimtinių, dvidešimtinių bei kosmetinių servetėlių žiedlapiais. O nuo jo sklido jauną Polo galvelę svaiginantis aštrus muskuso kvapas.

Tėvas pauostė orą.

– Kuo čia taip kvepia? – paklausė jis.

Motina pavartė akis.

– „Tabu“, – pasakė ji.

1955

1 Kadaise labai populiaraus Valterio Skoto eilėraščio personažas.

Didingesnius statykis rūmus[1]

Su Greise ir Džordžu Maklelanais mes pažįstami jau pora metų. Kai atsikėlėme į kaimą, jie pirmieji atėjo mūsų pasveikinti.

Spėjau, kad po pirmų mandagių frazių pokalbis sunkiai megsis, tačiau nieko panašaus. Greisė, šaudydama žvitriomis, žibančiomis kaip žvirbliuko akimis, užkabino tokią temą, kad galėjo čiauškėti valandų valandas.

– Žinot ką, – žvaliai prabilo ji, – iš jūsų svetainės galima padaryti saldainiuką! Tiesa, Džordžai? Supranti, kaip?

– Naje, – pritarė jos vyras. – Visai gražiai atrodytų.

– Plėškit šitas baltai dažytas plokštes, – primerkusi akutes, sako Greisė. – Apmuškit gumbuotom pušies lentelėm, įtrinkit sėmenų aliejum su trupučiu umbros. Kušetę aptraukit ryškiai raudonai – raudonai raudonai. Įsivaizduojat?

– Raudonai? – sako Enė, mano žmona.

– Raudonai! Nebijokit ryškių spalvų.

– Pasistengsiu, – sako Enė.

– O visą tą sieną, tuos du bjaurius langiūkščius ir visa kita uždenkit tamsiai žaliomis užuolaidomis. Įsivaizduojat? Atrodys beveik kaip ta eksperimentinė svetainė vasario mėnesio „Pagražinkim namus ir sodą“. Jūs, aišku, prisimenat.

– Matyt, būsiu nepastebėjus, – sako Enė. Buvo rugpjūtis.

– O gal „Pavyzdingoje buityje“, Džordžai? – suabejojo Greisė.

– Taip staigiai neprisiminsiu, – sako Džordžas.

– Nieko, aš pasižiūrėsiu savo kartotekoj ir iškart rasiu.

Greisė staiga pakilo ir, nelaukdama pakvietimo, leidosi apžiūrinėti namo.

Ėjo iš kambario į kambarį, dovanodama kokį nors baldą „Gelbėjimo armijai“, akimoju naikindama pertvaras, žingsniais matuodama grindis, kurias pirmučiausia reikės iškloti žalsvai geltonu kilimu.

– Pradėkit nuo kilimo, – griežtai sako ji, – o toliau viską derinkit prie jo. Jeigu pradėsit nuo kilimo, jis taps pirmojo aukšto visumos centru.

– Hm, – numykė Enė.

– Manau, skaitėt „Devyniolika svarbiausių klaidų renkantis kilimą“ birželio „Gražiame būste“?

– Na taip, taip, žinoma, – sako Enė.

– Puiku. Tada nebeaiškinsiu, su kokiom bėdom susidurtumėt pradėję ne nuo kilimo. Džordžai... ak, jis vis dar svetainėj.

Aš užmečiau akį į Džordžą, sėdintį svetainėje ant kušetės, paskendusį mintyse. Jis atsitiesė ir nusišypsojo.

Sekdamas paskui Greisę, pabandžiau pakeisti temą.

– Žiūrėkit, jūs mūsų šiaurinės pusės kaimynai. O pietinės kas tokie?

Greisė skėstelėjo rankom.

– A! Jūs dar jų nepažįstat. Dženkinsai. Džordžai, – šūktelėjo ji, – jie klausia apie Dženkinsus.

Iš jos intonacijos supratau, kad mūsų pietiniai kaimynai – mieli neturtėliai.

– Na, Greise, jie visai malonūs žmonės, – sako Džordžas.

– Pasakė! Džordžai, – sako Greisė, – tu gi žinai, kokie tie Dženkinsai. Taip, jie malonūs, bet...

Ji nusijuokė ir palingavo galvą.

– Bet kas? – paklausiau.

Galvoje sukosi spėlionės: nudistai? narkomanai? anarchistai? žiurkėnų augintojai?

– Jie atsikėlė čia 1945 metais, – sako Greisė, – ir tuoj pat nusipirko du nuostabius fotelius. Ir...

Šįsyk ji atsiduso ir trūktelėjo pečiais.

– Ir kas? – neatstojau aš.

Ir suliejo rašalu? Ir kiauroje kojoje aptiko tūkstantinių banknotų ryšulėlį?

– Ir viskas, – pasakė Greisė. – Ir daugiau nieko.

– Kaip tai? – paklausė Enė.

– Nesuprantat? Taip gražiai pradėjo su tais dviem foteliais – ir išsikvėpė.

– A, – nutęsė Enė. – Supratau. Sužibėjo ir užgeso. Tad štai koks Dženkinsų trūkumas. Aišku.

– Fui, kokie tie Dženkinsai, – pridūriau aš.

Greisė nebeišgirdo. Ji kursavo iš svetainės į miegamąjį ir atgal, ir aš atkreipiau dėmesį, kad, įeidama arba išeidama iš svetainės, ji tiksliai toje pačioje vietoje sukteldavo į šalį. Susidomėjęs priėjau prie tos vietos, kurią ji aplenkdavo, ir pora kartų pašokau, tikrindamas, ar ten grindys netvirtos, ar kas.

Ji vėl įėjo ir, pamačiusi mane, iš nuostabos šūktelėjo:

– Oi!

– Aš ką nors padariau ne taip? – klausiu.

– Paprasčiausiai nesitikėjau čia pamatyti jus.

– Atsiprašau.

– Čia, matot, batsiuvio darbastalio vieta.

Aš pasitraukiau į šalį ir nejaukiai stebėjau, kaip ji pasilenkė prie įsivaizduojamo darbastalio. Man regis, būtent tada ji pirmą kartą mane nugąsdino, ir manęs visai neėmė juokas.

– Pora vinių stalčiukų atdari, o juose – gebenės, – paaiškino ji. – Žavu? – Ji vėl apėjo darbastalį, saugodamasi, kad nenusibrozdintų blauzdų, ir ėmė lipti laiptais į antrą aukštą. – Nieko prieš, kad apsidairysiu tenai? – žvaliai tarė ji.

– Prašom drąsiai, – paragino Enė.

Džordžas nebesėdėjo ant sofos. Minutėlę žiūrėjo į laiptus, tada pakėlė tuščią stiklinę.

– Gal galėčiau dar?

– Jūs jau atleiskit, Džordžai. Visai jus pamiršom. Na, žinoma. Vaišinkitės. Butelis ten, valgomajame.

Jis nudrožė tiesiai prie jo ir šliūkštelėjo gerą pusę stiklinės viskio.

– Plytelės vonioje, be abejo, visiškai nedera prie jūsų rankšluosčių, – pasigirdo viršuje Greisės balsas.

Enė, it tarnaitė sekdama jai iš paskos, šaltai pritarė:

– Be abejo.

Džordžas pakėlė stiklinę, mirktelėjo ir išmaukė iki dugno.

– Nepaisykit jūs jos, – tarė jis. – Ji tokios mados. Jūsų namas – kaip reikalas. Man patinka, patinka ir jai.

– Ačiū, Džordžai. Malonu girdėti.

Kai Enė ir Greisė nulipo žemyn, Enė atrodė visiškai nusivariusi.

– Oi jūs vyrai, vyrai! – tarė Greisė. – Manot, mes kvailutės, tiesa? – Ji draugiškai nusišypsojo Enei. – Nesupranta jie, ko reikia moterims. O apie ką judu kalbėjotės, kol mudvi taip smagiai plepėjom?

– Aš jam patariau apklijuoti medžius apmušalais, o ant raktų skylučių pakabinti kartūno užuolaidėles, – pasakė Džordžas.

– Hmmm, – numykė Greisė. – Ką gi, brangusis, laikas namo.

Priebutyje stabtelėjo.

– Šitas duris reikia supaprastint, – tarė ji. – Visas gražmenas lengvai nulupsit su kaltu. O kad mediena pašviesėtų, reikia nutepti baltais dažais ir tuoj pat nugremžti. Atrodys labiau jūsų stiliaus.

– Davėt labai daug naudingų patarimų, – pasakė Enė.

– Gražus namas ir taip, – pasakė Džordžas.

– Garbės žodis, – tarė Greisė, – nesuprantu, iš kur tiek daug menininkų vyrų. Kaip gyva nesu sutikusi nė vieno, turinčio menininko gyslelę.

– Nesąmonė, – tyliai tarstelėjo Džordžas.

Ir taip meiliai pažvelgė į savo brangiausiąją, kad aš apstulbau.

– Nyki, manau, mūsų gūžtelė, – Maklelanams išėjus, niūriai tarė Enė.

– Ką tu čia dabar? Puikiausias namas.

– Gal. Bet kiek darbo dar čia reikia įdėt. Aš net neįsivaizdavau. Na, jų namas tai, reik manyt, oho. Ji sakė, jie jame gyvena jau penkeri metai. Įsivaizduoji, kaip jinai per penkerius metus turėjo jį iščiustyt – iki paskutinės vinelės.

– Iš lauko nieko ypatinga. Šiaip ar taip, Ene, tai ne tavo charakteriui.

Ji krestelėjo galvą, tarsi norėdama atsipeikėti.

– Ne mano charakteriui, sakai? Išties niekad nejutau nė menkiausio noro lygiuotis į kaimynus. Bet šita moteriškė turi kažką tokio.

– Bala jos nematė! Draugaukim verčiau su Dženkinsais.

Enė nusijuokė. Greisės apžavai sklaidėsi.

– Išprotėjai? Draugauti su tokiais, kurie teturi du fotelius, kurie pradeda ir nebaigia?

– Gerai, draugausim su sąlyga, jeigu įsigis prie jų derančią naują sofą.

– Ir ne bet kokią sofą, o pačią pačią...

– Jei norės su mumis bičiuliautis, tegu nebijo ryškių spalvų ir pradeda nuo kilimo.

– Kalbos nėra, – tvirtai pasakė Enė.

Tačiau su Dženkinsais dar ilgai sveikinomės tik linkteldami galvą. Artimesnei pažinčiai nebuvo laiko. Greisė Maklelan didžiąją dienos dalį leisdavo pas mus. Beveik kiekvieną rytą, man išvykstant į darbą, ji atvilkdavo krūvą namų ūkiui skirtų žurnalų ir sodindavosi Enę jų peržiūrinėti, drauge ieškoti pačių tinkamiausių sprendimų, kaip pertvarkyti mūsų namą.

– Jie tikriausiai baisiai turtingi, – sykį per vakarienę sako Enė.

– Nemanau, – atsakiau. – Džordžas turi kuklią odos gaminių krautuvėlę, ir į ją retai kas užsuka.

– Na, tada, matyt, viską iki paskutinio cento leidžia namui.

– Tuo patikėčiau. Bet kodėl tau atrodo, kad jie turtingi?

– Iš jos kalbos pinigai jai nusispjaut. Net nemirkteli, kalbėdama apie portjeras po dešimt dolerių už metrą, arba kad virtuvės pertvarkymas kainuos ne daugiau, kaip pusantro tūkstantuko – aišku, neskaitant lauko akmenų židinio.

– Kokia gi virtuvė be lauko akmenų židinio?

– Ir be suapvalintos sofos.

– Ar tu negali ja kaip nors atsikratyt, Ene? Ji tave nukamuos. Sakyk, kad neturi laiko, ir viskas.

– Širdis neleidžia. Ji tokia maloni, draugiška ir vieniša, – bejėgiškai tarė Enė. – Be to, jai nepaaiškinsi. Kad ir ką sakyčiau, ji negirdi. Jai galvoj vien brėžiniai, audiniai, baldai, apmušalai ir dažai.

– Pakreipk kalbą kita tema.

– Pakreipsi tu Misisipę! Pradėk kalbėt apie politiką – ji aiškina, kaip pertvarkyt Baltuosius rūmus; pradėk kalbėt apie šunis – ji kalbės apie šunų būdas.

Suskambo telefonas. Pakėliau ragelį. Skambino Greisė Maklelan.

– Klausau, Greise.

– Jūs prekiaujat biuro baldais, teisybė?

– Teisybė.

– Ar pas jus kartais nepasitaiko senų kartotekų spintų?

– Pasitaiko. Nors jų nemėgstu, bet kartais tenka paimti.

– Gal perleistumėt man kokią?

Minutėlę pamąsčiau. Turėjau vieną tokį seną griozdą, kurį ruošiausi ištempt į sąvartyną. Taip ir pasakiau Greisei.

– Nuostabu! Praeito mėnesio „Pagražinkim namus“ yra straipsnis

apie senas kartotekų spintas. Apklijavus apmušalais ir nutepus permatomu šelaku, spinta – stačiai saldainiukas. Įsivaizduojat?

– Aha. Gerai, kaimynėle. Ryt vakare atvežu.

– Oi, koks jūs malonus. Gal ta proga užsuktumėt su Ene ko išgerti?

Kvietimą priėmiau ir padėjau ragelį.

– Na štai ir išmušė valanda, – tariau. – Marija Antuanetė pagaliau kviečiasi mus pasidairyti po Versalį.

– Aš bijau, – tarė Enė. – Mūsų namas paskui atrodys visiškai skurdus.

– Gyvenimas – ne vien buto gražinimas.

– Žinau, žinau. Pabūtum tu namie dieną ir pasakytum taip prie jos.

Kitą vakarą, kad atgabenčiau Greisei tą seną kartotekų spintą, namo grįžau ne su savo mašina, o su pikapu. Enė jau buvo pas Maklelanus. Džordžas išėjo man padėti.

Spinta buvo ąžuolinis senoviškas griozdas, ir, kol mes pūkšdami pagaliau įboginom ir pastatėm ją prieškambaryje, man beveik nebuvo kada apsidairyti po namo vidų.

Pirmiausia į akis krito kitos dvi prieškambaryje stovinčios sukriošusios kartotekų spintos, subjaurotos arba apmušalais, arba permatomu šelaku. Užėjau į svetainę. Enė, keistai šypsodamasi, sėdėjo ant sofos. Spyruoklės, išlindusios pro sofos dugną, rėmėsi į grindis. Kambarį apšvietė vienintelė lemputė voratinkliais aptrauktame šešių lizdų sietyne. Nuo vieno lizdo karojo laidas, vietomis sulopytas lipnia

juosta, prijungtas prie lygintuvo ant svetainės viduryje stovinčios lyginimo lentos.

Ant grindų – mažutis kilimėlis, koks paprastai klojamas vonioje, o grindų lentos seniai plautos ar dažytos – subraižytos, neaiškios spalvos. Visur dulkės, voratinkliai, langai murzini. Vienintelis tvarkos ar prabangos ženklas – dešimtys ant staliuko vėduokle paskleistų storų, blizgančių namų apdailai skirtų žurnalų.

Džordžas nervinosi ir buvo dar nekalbesnis nei paprastai. Supratau, kad varžosi mūsų. Paruošęs mums kokteilio, atsisėdo. Sėdėjo kaip ant adatų ir tylėjo.

Kas kita Greisė. Ta atrodė net pernelyg įsiaudrinusi, kupina neslepiamo pasididžiavimo. Keliskart per minutę tai prisėsdama, tai pašokdama, tai vėl prisėsdama, it balerina skraidė po kambarį, aiškindama kur, kaip ir ką pertvarkysianti. Trynė tarp pirštų įsivaizduojamus audinius, palaimingai raivėsi pintoje kėdėje, vieną gražią dieną virsiančioje tamsiai violetiniu šezlongu, išskėtusi rankas rodė, kokio pločio spintelė televizoriui, radijui ir gramofonui stovės prie sienos.

Sugniaužusi rankas, užsimerkė.

– Ar įsivaizduojat? Ar jūs įsivaizduojat?

– Tiesiog žavu, – pasakė Enė.

– Ir kiekvieną vakarą, Džordžui grįžtant namo, alaviniame ąsotyje tarp ledukų jau lauks martinio kokteliai, ir gros gramofonas.

Greisė atsiklaupė priešais tuštutėlę vietą, kur stovės spintelė, ore išrinko plokštelę, uždėjo ant įsivaizduojamo disko, paspaudė nesamą mygtuką ir vėl atsisėdo ant pintos kėdės. Aš net pakraupau, kai ji ėmė linguoti galvą pagal iliuzinės muzikos ritmą.

Po geros minutės neramu, atrodo, pasidarė ir Džordžui.

– Greise! Užmigsi.

Bandė pasakyti linksmai, tačiau balsas išdavė rūpestį.

Greisė papurtė galvą ir tingiai atsimerkė.

– Aš nemiegojau. Aš klausiausi.

– Bus išties nuostabus kambarys, – su nerimu žiūrėdama į mane, tarė Enė.

Greisė staiga vėl kaip įdiegta pašoko.

– O valgomasis! – Nieko nelaukdama, stvėrė žurnalą ir puolė vartyti. – Pala, kur jis yra, kurgi jis yra? Ne, ne šitame. – Numetė žurnalą. – A, aišku. Vakar išsikirpau ir įdėjau į kartoteką. Atsimeni, Džordžai? Valgomasis stalas su stikliniu viršumi, o apačioje lentyna gėlių vazonėliams.

– Mhm.

– Štai kas bus valgomajame! – džiugiai tarė Greisė. – Įsivaizduojat? Stalas permatomas, o apačioje geranijos, sanpaulijos ir kitos, kokios tik nori, gėlės. Gražu? – Ji nulėkė prie kartotekų spintų. – Jūs pamatytumėt spalvas!

Mudu su Ene mandagiai nusekėm iš paskos ir laukėm, kol ji stalčiuose vartė skirtukus. Pamačiau, kad stalčiai prigrūsti audinių ir apmušalų pavyzdžių, kortelių su dažų pavyzdžiais, žurnalų iškarpų. Dvi spintos pilnutėlės, ir jau buvo ko dėti į trečią, mano atvežtinę. Stalčiai buvo sužymėti paprastai: „Svetainė“, „Virtuvė“, „Valgomasis“ ir taip toliau.

– Kartoteka kaip reikiant, – tariau pro šalį einančiam su pilna stikline Džordžui.

Jis įdėmiai pasižiūrėjo į mane, tarsi svarstydamas, ar aš nesišaipau.

– Tai jau taip, – galiausiai tarė jis. – Yra skyrius ir dirbtuvei. Ji

nori, kad ją įsirengčiau pusrūsy. – Jis atsiduso. – Kada nors.

Greisė pakėlė mėlyno permatomo plastiko kvadratėlį.

– O čia medžiaga virtuvės užuolaidėlėms virš plautuvės ir automatinės indaplovės. Nepraleidžia vandens, švariai valoma.

– Graži, – pagyrė Enė. – Jūs turit automatinę indaplovę?

– Mmmmm? – nusišypsojo Greisė, mintimis nuklydusi kažkur toli toli. – A... indaplovę? Neturim, bet aš jau išsirinkau, kokios mums reikia. Mes jau nusprendėm, Džordžai, tiesa?

– Taip, brangioji.

– O kada nors... – džiugiai tarė Greisė, pirštais braukdama per korteles.

– Kada nors... – pakartojo Džordžas.

Kaip sakiau, nuo to laiko, kai susipažinom su Maklelanais, praėjo dveji metai. Enė, kad ir kokia gailestinga ir jautri, sugalvodavo nekaltų priežasčių, kad Greisė su savo žurnalais negalėtų visą dieną kiurksoti pas mus. Tačiau mes įpratom su Maklelanais kaimyniškai kartą kitą per mėnesį kviestis vieni kitus ko nors išgerti.

Džordžas man patiko. Matydamas, kad mes, priešingai negu kiti kaimynai, nesišaipom iš jo žmonos interjero paieškų, jis darėsi vis draugiškesnis ir šnekesnis. Greisę jis dievino ir numodavo į jos pomėgį taip, kaip per mūsų pirmąjį susitikimą, tik prie nepažįstamų žmonių. Tarp draugų jis nei žodeliu netrukdydavo ir nepašiepdavo jos svajonių.

Enė slegiančių Greisės monologų klausydavosi sakytum kokių krikščioniškų pamaldų – taktiškai ir kantriai. Mudu su Džordžu į

juos nekreipdavom dėmesio ir maloniai pasišnekučiuodavom apie ką tik nori, išskyrus namų gražinimą.

Per tuos pašnekesius pamažu paaiškėjo, kad Džordžui jau seniai striuka su finansais ir kad reikalai niekaip negerėja. Kiekvieną mėnesį, kai kioskuose pasirodo naujas namų ūkiui skirtas žurnalas, Džordžui atrodą, jog Greisės jau penkeri metai planuojamas „kada nors" dar labiau nutolsta. Štai dėl ko, nusprendžiau, o ne dėl Greisės jis padaugina išgerti.

O kartotekų spintos pilnėjo ir pilnėjo, o Maklelanų namas vis labiau šiuro. Tačiau jos entuziastingos svajonės apie gražų namą neblėso. Priešingai, jos entuziazmas netgi didėjo, ir mes ne kartą turėdavom sekioti jai iš paskos ir klausytis, kaip čia viskas atrodys.

Ir štai Maklelanams atsitiko vienas liūdnokas ir vienas baisiai džiugus dalykas. Liūdna buvo tai, kad Greisė pasigavo virusinę infekciją ir turėjo du mėnesius gulėti ligoninėje. Džiugu – kad Džordžas iš vieno nepažįstamo giminaičio paveldėjo šiek tiek pinigų.

Kol Greisė gulėjo ligoninėje, Džordžas dažnai užsukdavo pas mus pavakarieniauti, ir tą dieną, kai gavo palikimą, iš jo uždarumo neliko nė ženklo. Mūsų nuostabai, dabar jau jis su užsidegimu kalbėjo apie interjero apdailą, ir daugiau nieko.

– Jus jau irgi pagavo šišas, – juokdamasi tarė Enė.

– Kur nepagaus! Aš juk turiu pinigų! Aš įrengsiu namą būtent taip, kaip nori Greisė. Tai nustebs grįžusi iš ligoninės!

– Rimtai, Džordžai?

– Kuo rimčiausiai!

Ir mudu su Ene noriai ėmėmės jam padėti. Peržiūrėjom Greisės kartoteką ir radom smulkias instrukcijas, kaip ką daryti kiekviename

kambaryje, iki knygų atramėlių ir muilinių. Suieškoti visa, ko reikia, buvo darbelis ne iš lengvųjų, tačiau Džordžas, o ir Enė nenuleido rankų, be to, dėl pinigų nereikėjo sukti galvos.

Rūpesčio buvo dėl laiko, dėl pinigų – ne. Elektrikai, tinkuotojai, mūrininkai, staliai dirbo dieną naktį, už viršvalandžius gaudami papildomą atlyginimą, o Enė tik už ačiū nedavė ramybės parduotuvėms, skubindama pristatyti baldus visam namui.

Likus dviem dienoms iki Greisei grįžtant iš ligoninės, palikimas buvo ištirpęs, užtat namas blizgėjo. Džordžas neabejotinai buvo laimingiausias, išdidžiausias žmogus pasaulyje. Viskas buvo atlikta nepriekaištingai, išskyrus vieną dėmesio nevertą smulkmeną. Enei nepavyko gauti medžiagos svetainės užuolaidoms ir sofos apvalkalui tiksliai tokios geltonos spalvos kaip Greisės palikta audinio atraiža. Enė išrinko šiek tiek šviesesnio atspalvio. Mudu su Džordžu nematėm visiškai jokio skirtumo.

Ir štai Greisė, linksma, tik nusilpusi, laikydamasi Džordžui už parankės, grįžta namo. Vakarėjo, mudu su Ene laukėme svetainėje, stačiai virpėdami iš jaudulio. Pamačiusi, kad Džordžas veda žmoną keliuku prie namo, Enė puolė nervingai taisyti savo atneštą raudonų rožių puokštę staliuko viduryje stovinčioje masyvioje stiklinėje vazoje.

Išgirdome, kaip Džordžas pasuko rankeną, durys atsivėrė, ir Maklelanai peržengė savo išsvajoto namo slenkstį.

– Oi, Džordžai, – tyliai aiktelėjo Greisė.

Ji paleido jo ranką ir, sakytum stebuklingai sustiprėjusi vien nuo regimo vaizdo, ėmė apžiūrinėti kambarį po kambario taip, kaip tūkstantį kartų jau buvo apžiūrinėjusi. Tik šį kartą ji netarė nė žodžio.

Galiausiai grįžo į svetainę ir išsitiesė tamsiai violetiniame šezlonge.

Džordžas pritildė gramofoną taip, kad tesigirdėjo šnabždesys.

– Na, kaip?

Greisė atsiduso.

– Duok atsipeikėti, – tarė ji. – Nerandu žodžių, tinkamų žodžių.

– Patinka? – paklausė Džordžas.

Greisė pažvelgė į jį ir skeptiškai nusijuokė.

– Ak Džordžai, Džordžai, kaip nepatiks! Brangusis, viskas stačiai nuostabu! Štai dabar aš pagaliau savo namuose.

Jos lūpos suvirpo, ir mes visi susigraudinom.

– Viskas gerai? – kimiu balsu ištarė Džordžas.

– Tu viską sutvarkei nuostabiai. Taip švaru, taip gražu.

– Kur jau nebus švaru, – tarė Džordžas ir suplojo rankom. – Na, tau sveikata leis su mumis išgert?

– Bus tos sveikatos.

– Mūsų, Džordžai, neskaičiuok, – tariau aš. – Mes išeinam. Mums tik rūpėjo pamatyt jos išraišką įėjus į vidų, bet dabar mes išnykstam.

– Na ne, klausykit... – tarė Džordžas.

– Ne, rimtai. Mes išeinam. Jums reikia pabūti vieniems – trise, su namu.

– Luktelkit, – tarė Džordžas.

Jis nuskubėjo į akinamai baltą virtuvę ruošti kokteilio.

– Gerai, tai mes ir slenkam, – tarė Enė. Mes žengėm prie durų. – Nesistokit, Greise.

– Na, jeigu tikrai nepasiliekat, tai sudie, – sėdėdama šezlonge, tarė Greisė. – Net nežinau, kaip jums atsidėkoti.

– Seniai bebuvau patyrusi tokį malonumą, – tarė Enė. Ji su pasididžiavimu apžvelgė kambarį ir priėjusi prie staliuko truputį pataisė rožes. – Neramu man buvo tik dėl sofos apvalkalo ir užuolaidų spalvos. Ar nieko?

– Jūs irgi pastebėjot, Ene? Žadėjau net neužsiminti. Juk būtų kvaila dėl tokios smulkmenos gadinti nuotaiką sugrįžtuvių dieną.

Ji nežymiai susiraukė. Enė apsiniaukė.

– Ai kaip gaila. Tikiuosi, labai nenusiminėt.

– Ne ne, aišku, kad ne, – atsakė Greisė. – Nežinau, kas čia yra, bet tai visai nesvarbu.

– Galiu paaiškinti, – tarė Enė.

– Man rodos, kaltas oras.

– Oras? – pakartojo Enė.

– O kaip kitaip paaiškinti? Ta medžiaga tiek metų puikiausiai išlaikė spalvą, o čia žybt – per keletą savaičių ir išbluko.

Įėjo Džordžas, nešinas aprasojusiu alaviniu ąsočiu.

– Na, po vieną greitosiomis gal išgersit, ką?

Mudu su Ene dėkingi be žodžių čiupom taures.

– Šiandien atnešė naują „Gražaus būsto“ numerį, širdele, – tarė Džordžas.

Greisė trūktelėjo pečiais.

– Ar skaitysi vieną, ar visus – tas pats galas. – Ji pakėlė taurę. – Į sveikatą, brangieji, ir labai ačiū už rožes.

1951

1 Iš O. V. Holmso (O. W. Holmes, 1809–1894) eilėraščio.

Atsitikimas Hajanis porte

Toliausia nuo namų vieta, kur teko parduoti išorinius langus, – Hajanis Porte (Masačūsetso valstijoje), prieš pat prezidento Kenedžio vasarnamį. Paprastai darbo reikalais nuo Šiaurės Krofordo (Niu Hempšyro valstijoje), kur gyvenu, nenutolstu daugiau kaip dvidešimt penkias mylias.

Atsidūriau Hajanis Porte todėl, kad buvau neteisingai suprastas ir palaikytas aistringu respublikonu – Goldvoterio[1] šalininku. Tiesą sakant, apie Goldvoterį neturėjau jokios nuomonės.

O buvo taip. Šiaurės Krofordo „Liūtų" klubo renginių vedėjas, goldvoterininkas, į vieną susirinkimą pasikvietė tokį studentėlį Robertą Taftą Ramfurdą pakalbėti apie Vašingtone ir Hajanis Porte demokratų krečiamas eibes. Vaikinukas buvo kažkokios nacionalinės studentų organizacijos prezidentas, o ta organizacija siekė šalyje įgyvendinti, jo žodžiais tariant, esminius principus. Vienas iš esminių principų, pamenu, – atsikratyti pajamų mokesčių. Kad jūs būtumėt girdėję plojimus!

Man kažkodėl kirbėjo mintis, kad tam vaikinui politika rūpi ne daugiau, kaip man. Paakiai pajuodę, ir iš veido atrodė, kad nekantrauja kuo greičiau dingti. Žodžiais kalbėjo griežtais, tačiau balselis – it dūdelės liurlenimas. Vienintelis įdomus momentas buvo tada, kai

jis ėmė pasakoti apie tai, kad su Kenedžiais ir jų draugais dalyvavęs buriavimo varžybose, golfo ir teniso turnyruose. Sakė, jog tai, kad Bobis Kenedis puikiai žaidžiąs golfą, – propagandos burbulas. Iš tikrųjų iš Bobio golfo žaidėjas toks, kaip iš kiškio futbolininkas. Dar sakė, kad Pjeras Selindžeris – kaip reta netikęs golfo žaidėjas, ir visai nenusimanąs apie buriavimą ar tenisą.

Į susirinkimą pasiklausyti Roberto Tafto Ramfurdo buvo atvykę jo tėvai. Iš paties Hajanis Porto. Abu sūnumi labai didžiavosi – bent jau tėvas tai tikrai. Tėvas, nors buvo jau pasnigę, mūvėjo baltas flanelines kelnes, avėjo baltus pusbačius, vilkėjo dvieilį mėlyną švarką su varinėmis sagomis. Vaikinas jį pristatė kaip komodorą Viljamą Ramfurdą. Komodoras buvo nedidukas, šviesiai mėlynų akių ir su itin gauruotais antakiais. Kaip ir sūnus, atrodė panašus į netašytą, bet geraširdį meškiną. Vėliau iš vieno slaptosios tarnybos agento sužinojau, kad Kenedžiai Ramfurdus kartais pavadindavę „pūkuotukais“ – dėl to, kad buvo labai panašūs į meškiną iš knygos vaikams „Mikė Pūkuotukas“.

Tačiau komodoro žmona buvo ne „pūkuotukė“ – liesa, judri ir pora colių aukštesnė už komodorą. Meškinai iš išvaizdos atrodė viskuo patenkinti. Komodoro žmona tokia neatrodė. Mačiau, kad ją daug kas nervina.

Kai vaikinukas, tėvui vis paplojant, baigė Kenedžius dėti į šuns dienas, atsistojo Hėjus Boidenas, pastatų perkėlėjas. Jis, demokratas, Kenedžių šalininkas, vaikinukui davė garo. Pamenu tik, kad pradėjo taip:

– Vaikeli, dar pienas nuo lūpų nenudžiūvo, o jau šakojiesi. Kas iš tavęs bus, kai suaugsi?

Ir kad ims vanoti!

Vaikinukas neužsigavo. Tik susidrovėjo ir atsikirsdamas kažką paliurleno plonu balseliu. Užtat komodoras ne juokais įdūko. Išraudo kaip pomidoras. Pašoko ir dėjo atgal, ir visai taikliai, nors žmona jį vis tampė ir tampė už švarko su varinėmis sagomis. Ji stengėsi jį nuraminti, kad nekiltų skandalas, tačiau komodoras skandalus mėgo.

Susirinkimas tuo ir baigėsi. Galima sakyti, visi jautėsi nesmagiai, ir aš priėjau prie Hėjaus Boideno šnektelti apie vieną dalyką, neturintį jokio ryšio nei su Kenedžiu, nei su Goldvoteriu, o būtent apie mano jam parduotą vonios kabiną. Jis užsispyrė, girdi, susimontuosiąs pats, sutaupydamas kokius aštuonis su puse dolerio. Tačiau ji leido vandenį, dėl to įgriuvo valgomojo lubos, ir Hėjus teigė, esą, kaltas ne blogas montavimas, o gaminys. Hėjui po ginčo su vaikinu dar buvo likę nuodo, tad ėmė gelti man. Aš jam išklojau teisybę ir nuėjau sau, ir komodoras Ramfurdas čiupo ir paspaudė man ranką. Jam pasirodė, jog užstojau jo sūnų ir Barį Goldvoterį.

– Kuo jūs verčiatės? – paklausė mane.

Pasakiau, ir jis iškart užsisakė išorinius langus visam keturių aukštų namui Hajanis Porte. komodoras tą didelį seną namą vadino kotedžu.

– Jūs laivyno komodoras? – pasiteiravau.

– Ne, – atsakė jis. – Bet mano tėvas, prezidentaujant Viljamui Hovardui Taftui, buvo Laivininkystės departamento sekretorius. Mano tokia pilna pavardė: komodoras Viljamas Hovardas Taftas Ramfurdas.

– Gal tarnaujate kranto apsaugoje?

– Turite omeny „Kenedžių asmeninį laivyną“?

– Atleiskit, nesupratau.

– Sakau, dabar taip derėtų vadinti kranto apsaugą, – paaiškino jis. – Jos vienintelė pareiga, atrodo, saugoti Kenedžius, kada juos ant vandenslidžių tampo galingi smirdlaiviai.

– Vadinasi, kranto apsaugoje netarnaujat?

Neįsivaizdavau, ką dar jis galėtų veikti.

– 1946 metais buvau Hajanis Porto jachtklubo viršininkas.

Jis nešyptelėjo, nešyptelėjau ir aš, nešyptelėjo ir jo žmona Klarisė. Tačiau ji aiškiai atsiduso – lyg lietingą rytą kažkur toli toli būtų ūktelėjęs prekinis traukinys.

Tuomet nežinojau, kas Klarisei slegia širdį, – ji dūsavo todėl, kad komodoras nuo 1946 metų niekur ir niekuo nedirbo. Nuo tų metų jo vienintelis užsiėmimas buvo kiauras dienas griežti dantį ant visų iš eilės Jungtinių Valstijų prezidentų, tarp jų ir ant Eizenhauerio.

Ant Eizenhauerio – ypač.

Taigi, birželio pabaigoje su savo sunkvežimiu nuvažiavau į Hajanis Portą išmatuoti komodoro langų. Jo namas, kaip ir Kenedžio, stovėjo Irvingo alėjoje. Kodo kyšulyje pataikiau atsidurti tą pačią dieną, kaip ir prezidentas Kenedis.

Mašinų vora nusidriekė net per tris kaimus. Mašinų registravimo numeriai – iš visų šalies valstijų. Vora šliaužė keturių mylių per valandą greičiu. Mane pralenkė bent keli penkiasdešimt mylių sukorusių žygeivių būriai. Keturis kartus užvirė radiatorius.

Apmaudavau, kad esu tik eilinis pilietis ir kad tenka gaišti tokiose vorose. Bet paskui atpažinau priekyje limuziną vairuojantį žmogų. Tai buvo Edlajus Stivensonas. Jis šliaužė taip pat lėtai, kaip ir aš, ir jam irgi užvirė radiatorius.

Vienoje vietoje įstrigome taip ilgai, kad ir ponas Stivensonas, ir aš išlipome pavaikštinėti. Ta proga jo paklausiau, kaip klostosi reikalai Jungtinėse Tautose. Jis atsakė, kad ne blogiau negu buvo galima tikėtis. Šitiek ir pats žinojau.

Kai pagaliau prisikasiau iki Hajanis Porto, pamačiau, kad policija ir slaptoji tarnyba į Irvingo alėją nepraleidžia. Edlajų Stivensoną praleido, manęs – ne. Policininkai man liepė sekti paskui turistus, kurie buvo nukreipti į gatvę per kvartalą nuo Irvingo alėjos.

Ir štai aš Hajanyje, važiuoju pro „Prezidento motelį", pro „Pirmosios poros" vaflių parduotuvę, pro „PT-109" kokteilių barą ir mažytę golfo aikštę „Naujos ribos".

Užėjau į vaflių parduotuvę ir paskambinau Ramfurdams, norėdamas paklausti, kaip paprastam langų pardavėjui patekti į Irvingo alėją, nepakirstam švino krušos. Atsiliepė vyresnysis liokajus. Jis užsirašė sunkvežimio registracijos numerį, išklausinėjo, kokio aš ūgio, kokios spalvos akys ir visa kita. Pasakė, kad perspės slaptosios tarnybos žmones ir dabar jau jie mane praleis.

Diena slinko vakarop, buvau be pietų, tad nutariau pasistiprinti vafliu. Įvairių rūšių vafliai vadinosi Kenedžių, jų draugų ir giminaičių vardais. Vaflis su žemuogėmis ir grietine vadinosi „Džekė". Vaflis su ledų kūgeliu – „Karolina". Buvo net vaflis, pavadintas „Arturu Šlesindžeriu".

Suvalgiau „Tedį" ir užsigėriau puoduku „Džo".

✖

Šįsyk mane praleido. Įvažiavau į Irvingo alėją paskui Pakistano gynybos ministrą. Visa gatvė tuščia kaip Sacharos dykuma.

Prezidento namą užstojo nauja pustrečio metro aukščio ir kokių šešiasdešimt metrų ilgio nužievintų kedrų tvora su vartais. Ramfurdo namas stovėjo tiesiai kitapus gatvės. Tai buvo didžiausias ir vienas seniausių namų visoje gyvenvietėje, tinkuotas, su bokšteliais, balkonais. Jį visą juosė veranda.

Antro aukšto balkone kabojo didžiulis Bario Goldvoterio portretas. Akių vyzdžiuose įtaisyti dviračio atšvaitai. Akys spigino tiesiai į Kenedžių vartus. Aplink portretą – virtinė prožektorių, tad spėjau, kad naktį portretas apšviečiamas. Prožektoriai – su akidangčiais.

✖

Išorinių langų pardavėjui, ypač jei juos ir montuoji, sunku apsispręsti, kokiam visuomenės sluoksniui priklausai. Tad nutariau nesimaišyti po kojom ir dirbti savo darbą – matuoti langus. Tačiau komodoras mane sutiko kaip itin svarbų svečią. Pasiūlė išgerti, pavakarieniauti ir pernakvoti. Matuoti aš galėsiąs rytojaus dieną.

Taigi sėdome verandoje išgerti martinio kokteilio. Tačiau ne toje pusėje, iš kur matyti maloniausias – jachtklubo ir uosto – vaizdas, o toje, iš kur matėme į Hajanį nukreiptų vargšų turistų srautą. Komodoras įsileido šnekėti apie tuos kvailius.

– Jūs tik pažiūrėkit į juos! – sakė. – Svajojo apie prašmatnybes, o dabar mato, kad jų net nepauostys. Rimtai tikėjosi, kad juos pakvies

pažaisti futbolo su Junise, Frenku Sinatra bei Sveikatos ir socialinio aprūpinimo departamento sekretoriumi. Balsavo apžavėti, o še tau. Net Kenedžių kamino per medžius nepamatė. „Karolina“ pavadintas per brangus vaflis – vienintelė prašmatnybė, kurią jie gaus iš šitos valdžios.

Labai žemai praskrido malūnsparnis ir nusileido kažkur už Kenedžių tvoros. Klarisė paklausė, kas ten galėjo atskristi.

– Popiežius Jonas Šeštasis, – atsakė komodoras.

Nešinas dideliu dubeniu, išėjo vyriausiasis liokajus, vardu Džonas. Maniau, atnešė žemės riešutų ar kukurūzų spragėsių, o pasirodo – Goldvoterio ženkliukų. Komodoras Džonui liepė eiti su dubeniu į gatvę ir siūlyti ženkliukus žmonėms automobiliuose. Daug kas ėmė. Tie žmonės buvo nusivylę. Buvo įsižeidę.

Keletas penkiasdešimties mylių žygio dalyvių, tiesą sakant, iš paties Bostono sukorusių šešiasdešimt septynias mylias, paprašė leisti truputį pagulėti Ramfurdų pievutėje. Jie irgi buvo pikti. Manė, jog prezidentas ar bent teisingumo ministras privalėjo jiems padėkoti už tokį ilgą žygį. Komodoras pasakė, kad jie galį ne tik pagulėti, bet, jei prisisegsią Goldvoterio ženkliukus, gausią ir limonado. Tie su džiaugsmu prisisegė.

– Komodore, – tariau aš, – kur tas mielas jūsų sūnelis, kuris sakė kalbą Niu Hempšyre?

– Tas, kur sakė kalbą, mano vienturtis, – atsakė jis.

– Rėžė iš peties, – pasakiau aš.

– Tėvo vaikas, – pasakė jis.

Klarisė vėl atsiduso lyg būtų ūktelėjęs tolimas traukinys.

– Išėjo paplaukyti dar prieš jums atvažiuojant, – pasakė komo-

doras. – Turėtų jau grįžti, jei koks italų mafijozas su vandenslidėm nenukirto galvos.

Perėjome į uosto pusės verandą pasižiūrėti, ar nepamatysim jaunojo Roberto Tafto Ramfurdo plaukiojant. Kranto apsaugos kateris tolyn nuo Kenedžių paplūdimio vaikė motorlaivius su turistais. Iš vieno ekskursinio laivo pulkai žmonių žiopsojo į mūsų pusę. Gidas kalbėjo per labai stiprų garsiakalbį, ir mums beveik viskas buvo girdėti.

– Baltasis laivas – tai „Saldžiabalsis Ficas[2]", prezidento asmeninė jachta, – aiškino gidas. – Greta – „Marlinas", priklausantis prezidento tėvui Džozefui Patrikui Kenedžiui, buvusiam pasiuntiniui Jungtinėje Karalystėje.

– Prezidento ir jo tėvo smirdlaiviai, – pasakė komodoras. Jis visus motorlaivius vadino smirdlaiviais. – Šitas uostas turėtų būti skirtas vien burlaiviams.

Verandoje ant sienos kabojo uosto jūrlapis. Apžiūrėjau ir radau Ramfurdo kyšulį, Ramfurdo uolą ir Ramfurdo seklumą. Komodoras man pasakė, kad jo giminė Hajanis Porte nuo 1884 metų.

– Atrodo, Kenedžių vardais nieko nėra pavadinta, – sakau.

– Iš kur bus? – atsakė jis. – Jie čia tik nuo užvakar.

– Nuo užvakar? – nustebau.

Jis atsakė klausimu:

– Tūkstantis devyni šimtai dvidešimt pirmi – jums ne užvakar?

– Ne, pone, – aiškino gidas vienam keleiviui, – tai ne prezidento namas. Visi to klausia. Tas neišvaizdus tinkuotas griozdas, gerbiamieji, – Ramfurdo kotedžas. Sutinku su jumis, jis per didelis, kad vadintųsi kotedžu, betgi žinote, kokie tie turtuoliai.

– Dėl lupikiškų mokesčių demoralizuoti ir suėję į bankrotą, – pasakė komodoras. – Žinote, – tarė jis, – Kenedis Hajanis Porte ne pirmas prezidentas. Šitame pačiame name pas mano tėvą yra svečiavęsi ir Taftas, ir Hardingas, ir Kulidžas, ir Hūveris. Kenedis paprasčiausiai pirmasis prezidentas, užsimojęs paversti šį miestą Disneilendo Paatlantės filialu.

– Ne, ponia, – kalbėjo gidas, – aš nežinau, iš kur Ramfurdai ima pinigų, bet žinau, kad jie visiškai nieko nedirba. Tik sėdi verandoj, geria martinį ir žeriasi pinigus.

Komodoras įdūko. Girdi, pateiksiąs ekskursinio laivo savininkams milijono dolerių ieškinį. Žmona bandė jį raminti, bet jis patraukė į kabinetą skambinti savo advokatui. Nusitempė ir mane.

– Būsit liudytojas, – pasakė jis.

Tačiau jam nespėjus paskambinti advokatui, sučirškė telefonas. Skambino slaptosios tarnybos agentas Raimondas Boilis. Vėliau sužinojau, kad Kenedžių šeimoje Boilis buvo vadinamas „Ramfurdų specialistu“ arba „Ambasadoriumi Ramfurdianoje“. Kai iškildavo koks reikalas, susijęs su Ramfurdais, jį pavesdavo Boiliui.

Komodoras man liepė lipti į viršų ir klausytis dubliuotu telefonu koridoriuje.

– Pamatysit, kokie arogantiški dabartės valstybės tarnautojai, – pasakė jis.

Ką gi, užlipau į viršų.

– Neteko turėt reikalų su jokia įstaiga, kuri veiktų atviriau negu

slaptoji tarnyba, – man pakėlus ragelį, kalbėjo komodoras. – Esu matęs dūdų orkestrų, kurie ne taip krisdavo į akis. Ar pasakojau, kaip Kalvinas Kulidžas, irgi, žinokit, prezidentas, su mano tėvu ir manimi žvejojo jachtklubo prieplaukos gale?

– Pasakojot, pone, daug kartų, – atsakė Boilis. – Graži istorija, mielai kada nors ir vėl paklausyčiau. Bet dabar skambinu dėl jūsų sūnaus.

Komodoras vis vien tęsė pasakojimą.

– Prezidentas Kulidžas, – sakė jis, – neleido, kad kiti jam ant kabliuko mautų jauką, ir jūroje nebudėjo jungtinis Atlanto ir Ramiojo vandenyno laivynas, dangus nebuvo juodas nuo lėktuvų, o slaptosios tarnybos agentų pulkai netrypė kaimynų gėlių.

– Pone, – kantriai tęsė Boilis, – jūsų sūnus Robertas sulaikytas lipantis į prezidento tėvo laivą „Marlinas“.

– Kulidžo laikais mūsų gyvenvietėje nebuvo tokių smirdlaivių, kokie dabar teršia vandenį naftos produktais, smardina orą, nuodija žuvis, paplūdimį nukloja lipniais juoduliais.

– Gerbiamas komodore Ramfurdai, – sakė Boilis, – ar jūs girdėjot, ką sakiau apie jūsų sūnų?

– Aišku, girdėjau, – atsakė komodoras. – Sakėt, kad Robertas, Hajanis Porto jachtklubo narys, suimtas, nes prisilietė prie kito nario laivo. Tokiam, kaip tamsta, sausumos žmogui tai gal atrodo baisus nusikaltimas, tačiau jūroje nuo seno įprasta, pone Boili, kad pailsęs plaukikas gali įsitverti į svetimą laivą ir minutėlę atsipūsti, nebijodamas, kad jį apšaudys kranto apsauga ar dauš per pirštus slaptosios tarnybos nariai, arba, kaip aš labiau linkęs vadinti, Kenedžių rūmų dragūnai.

– Niekas nieko nešaudė, niekas nieko nedaužė, pone, – sakė Boilis. – Nepastebėta, kad plaukikas būtų pavargęs. Jūsų Robertas kaip šimpanzė užsikabarojo inkaro grandine. Pakilo ant denio. Manyčiau, vartoju tinkamus jūrų terminus. Leiskite priminti, kaip priminiau ir jam, jog nuo seno priimta, kad nekviesti, apie save nepranešę asmenys, tyčia ir tokiu greičiu besiartinantys prie prezidento, turi būti bet kokiomis priemonėmis, reikalui esant ir jėga, priversti grįžti atgal.

– Ar įsakymą išvaryti iš laivo davė Kenedis? – kamantinėjo komodoras.

– Laive, pone, nebuvo nė vieno Kenedžio.

– Tai smirdlaivis buvo tuščias?

– Laive buvo Edlajus Stivensonas, Volteris Roiteris ir vienas iš mano žmonių, pone, – atsakė Boilis. – Jie būdami apačioje išgirdo, kaip Robertas nušoko ant denio.

– Stivensonas ir Roiteris? – tarė komodoras. – Daugiau niekad neleisiu sūnui plaukioti dantyse neįsikandusiam durklo. Spėju, kad jis buvo iki sąmonės netekimo pridaužytas lazdomis už tai, kad atidarinėjo kingstonus.

– Labai juokinga, pone, – jau aštriau tarė Boilis.

– Jūs įsitikinęs, kad tai mano Robertas? – tarė komodoras.

– Kas dar, be Roberto, ant glaudžių segi Goldvoterio ženkliuką? – atsakė Boilis.

– Jums nepatinka jo politinės pažiūros? – pasišiaušė komodoras.

– Ženkliuką paminėjau tik kaip tapatybės nustatymo priemonę. Jūsų sūnaus politinės pažiūros slaptosios tarnybos nedomina. Jeigu įdomu, septynerius metus saugojau respublikoną ir trejus – demokratą, – pasakė Boilis.

– Jeigu įdomu, pone Boili, – tarė komodoras, – Dvaitas Deividas Eizenhaueris nebuvo respublikonas.

– Kad ir kas jis buvo, aš jį saugojau, – pasakė Boilis. – Dėl manęs jis galėjo būt ir zaratustrininkas. Saugosiu ir kitą prezidentą, kad ir kas jis būtų. Saugau ir tokius asmenis, kaip jūsų sūnus, nuo pernelyg laisvo elgesio prezidento aplinkoje pasekmių. – Boilio balsas skambėjo itin aštriai – lyg skardą rėžiantis pjūklas. – Oficialiai ir labai griežtai dabar perspėju, kad jūsų sūnus liautųsi ir daugiau nebandytų myluotis prezidento laivuose.

Komodoras suprato ir sutriko.

– Myluotis?

– Jūsų Robertas susitikinėja su mergina visokiuose uosto laivuose, – paaiškino Boilis. – Šiandien buvo sutaręs susitikti su ja „Marline“. Tikėjo, kad bus tuščias. Jam nosis ištįso, kai pamatė Edlajų Stivensoną ir Volterį Roiterį.

Komodoras keletą sekundžių patylėjo, tada tarė:

– Pone Boili, jūsų užuominos mane piktina. Jei sužinosiu, kad tarp žmonių skleidžiate tokias paskalas apie mano sūnų, verčiau perregistruokite savo pistoletą su visu dėklu žmonos vardu, nes pateiksiu ieškinį visam jūsų turtui. Mano Robertas niekad nedraugavo ir nedraugaus su jokia mergina, kurios negalėtų su pasididžiavimu supažindinti su motina ir manimi.

– Netrukus jūs su šia mergina susipažinsit, – pasakė Boilis. – Robertas su ja grįžta namo.

Komodoro griežtumo kaip nebūta. Su nerimu, nuolankiai tarė:

– Ar nepasakytumėt, kas ji tokia?

– Kenedi, pone, – atsakė Boilis, – Šila Kenedi, neseniai iš Airijos atvykusi Jungtinių Valstijų prezidento ketvirtos eilės pusseserė.

Čia pasirodė Robertas Taftas Ramfurdas su mergina ir pranešė, jog jiedu susižadėję.

Per vakarienę Ramfurdų kotedže buvo ir liūdna, ir gražu, ir džiugu, ir keista. Prie stalo sėdėjo Robertas su savo mergina, aš ir komodoras su savo ponia.

Mergina buvo tokia protinga, tokia nuoširdi ir tokia graži, kad man širdį suspausdavo vos į ją pažiūrėjus. Štai kodėl nuotaika vakarieniaujant buvo tokia keista. Mergina atrodė tokia patraukli, o jųdviejų su Robertu meilė tokia graži, tokia tyra, kad niekas nesurezgė ką nors protingesnio pasakyti. Valgėm daugiausia tylėdami.

Apie politiką komodoras užsiminė tik sykį. Robertą paklausė:

– Ar... eee... ar dar žadi važinėt po šalį sakyt kalbų, ar... eee?..

– Manau kurį laiką visai pasitraukt iš politikos, – atsakė Robertas.

Komodoras kažką sumurmėjo, bet niekas nesuprato, nes žodžiai jam springo gerklėje.

– Ką sakai, tėti? – paklausė Robertas.

– Sakau, – atsiliepė komodoras, – aš taip ir maniau.

Pažvelgiau į komodoro ponią, į Klarisę. Veide – nė raukšlelės. Atrodė atjaunėjusi, irgi graži. Pirmąkart per dievažin kiek metų ji jautėsi visiškai atsipalaidavusi.

Sakiau, kad per vakarienę, be kitko, buvo ir liūdna. Liūdna buvo matyti, koks nusiminęs ir tylus paliko komodoras.

Abu įsimylėjėliai išėjo paplaukyti mėnesienoje laivu. Komodoras su ponia ir aš susėdome uosto pusės verandoje išgerti brendžio. Saulė nusileidusi. Turistų srautas nutrūkęs. Penkiasdešimt mylių atpluošę žygeiviai, kurie dieną pasiprašė, kad jiems leistų pailsėti pievutėje, tebegulėjo, kietai įmigę, išskyrus vieną berniuką, skambinantį gitara. Jis skambino labai lėtai. Kartais atrodė: timptels stygą, praeina gera minutė, tada timpteli vėl.

Atėjo Džonas, vyresnysis liokajus, paklausti komodoro, ar jau įjungti senatoriaus Goldvoterio prožektorius.

– Man regis, šįvakar, Džonai, nejunkit, – pasakė komodoras.

– Gerai, pone, – atsakė Džonas.

– Aš vis dar už jį, Džonai, – pasakė komodoras. – Tegu niekas nesupranta manęs klaidingai. Tik manau, kad šįvakar jį reikia palikti ramybėje.

– Gerai, pone, – atsakė Džonas ir pasišalino.

Verandoje buvo tamsu, ir komodoro veido gerai neįžiūrėjau. Prieblanda, brendis ir lėti gitaros akordai jam leido kalbėti apie save tiesą be didelio skausmo.

– Palikime senatorių iš Arizonos ramybėje, – tarė jis. – Kas jis yra, visi žino. Klausimas – kas esu aš?

– Mielas žmogus, – iš patamsio tarė Klarisė.

– Kas aš dabar, kada Goldvoterio prožektoriai išjungti, o sūnus susižadėjęs su mergina iš Kenedžių giminės, jei ne žmogus, apie kurį ekskursantų gidas sakė: sėdi verandoj, geria martinį, žeriasi pinigus, ir daugiau nieko.

– Esi protingas, gražus, išsilavinęs vyriškis ir dar visai nesenas, – pasakė Klarisė.

– Reikėtų man susirast kokį darbą, – tarė jis.

– Mudviem abiem būtų daug smagiau, – pasakė ji. – Aš tave kaip mylėjau, taip mylėsiu. Bet dabar, brangusis, galiu prisipažint – baisiai sunku moteriai prisiversti žavėtis vyru, kuris ničnieko neveikia.

Mus apakino dviejų iš Kenedžių keliuko išvažiavusių automobilių žibintų šviesos. Automobiliai sustojo tiesiai prieš Ramfurdų kotedžą. Atrodė, jog sėdintieji automobilyje jį įdėmiai apžiūrinėja.

Komodoras perėjo į tą verandos pusę sužinoti, koks reikalas. Ir aš iš priekinio automobilio išgirdau Jungtinių Valstijų prezidento balsą.

– Komodore Ramfurdai, – tarė prezidentas, – gal galiu paklausti, kas atsitiko Goldvoterio iškabai?

– Nieko, pone prezidente, – pagarbiai atsakė komodoras.

– Tai kodėl ji neapšviesta? – paklausė prezidentas.

– Paprasčiausiai šįvakar neturėjau ūpo, ir tiek, pone, – atsakė komodoras.

– Su manimi pono Chruščiovo žentas, – tarė prezidentas. – Jam būtų labai įdomu pamatyti.

– Gerai, pone prezidente, – pasakė komodoras.

Stovėjo prie pat jungiklio. Ir įjungė. Visą apylinkę nutvieskė blykčiojanti šviesa.

– Ačiū, – tarė prezidentas. – Ir prašyčiau neišjungti, gerai?

– Nesupratau, pone prezidente, – tarė komodoras.

Automobiliai lėtai pajudėjo.

– Šitaip, – pasakė prezidentas, – lengvai rasiu kelią namo.

1963

1 Baris Goldvoteris (Barry Goldwater, 1909–1998) – senatorius, JAV konservatyviojo sparno politikų lyderis.
2 „Saldžiabalsis Ficas“ – Dž. F. Kenedžio senelio Dž. F. Ficdžeraldo pravardė.

Benamis

Didelio dvaro sodyboje palei Reiną, buvusiame jėgerio name katalikių vienuolių įkurtoje prieglaudoje ruseno aštuoniasdešimt viena gyvybės kibirkštėlė. Karlsvaldo kaimas buvo amerikiečių okupacinėje Vokietijos zonoje. Jei ne prieglauda, šiluma, suelgetautas valgis ir drabužiai, vaikai būtų klajoję visais pakraščiais ieškodami tėvų, seniai paliovusių ieškoti jų pačių.

Gražiu oru vienuolės po pietų, surikiavusios poromis, vaikus vesdavo per mišką iki kaimo ir atgal pakvėpuoti grynu oru. Senukas kaimo dailidė, dažnai stabčiojąs dustelėti ir pamąstyti, visada išeidavo pažiopsoti į linksmai straksinčių, kleganėių driskių eiseną ir su dirbtuvėn užsukusiais dykinėtojais paspėlioti, kokios tautybės tėvų pro šalį einantys vaikai.

– Žiū, prancūziukė, – sykį tarė jis. – Mat kaip akutėm šaudo!

– O žiūrėkit, kaip tas lenkiukas rankom mosikuoja. Jie, lenkai, mėgsta marširuoti, – tarė jaunas mechanikas.

– Lenkiukas? Kur tu matai lenkiuką? – paklausė dailidė.

– Ana ten, prieky, tas liesas, rimtas, – atsakė pašnekovas.

– A, tas. Ne, lenkai ne tokie aukšti, – pasakė dailidė. – Ir kur tu matęs lenką gelsvais plaukais? Jis vokietukas.

Mechanikas gūžtelėjo pečiais.

– Koks skirtumas? – tarė jis. – Dabar jie visi vokietukai. Kas dabar įrodys, kieno jie vaikai? Jei būtum pakariavęs Lenkijoj, žinotum, kad jis tipiškas lenkas.

– Žėk, žėk, kas dabar ateina, – išsišiepė dailidė. – Na, priešgina, dėl šito tai jau nesiginčysi. Pats tikriausias amerikoniukas! Ei, Džo, – šūktelėjo vaikui, – kada atsikovosi čempiono titulą?

– Džo! – sušuko mechanikas. – Kaip laikaisi, Rudasis Bombarduotojau[1]?

Pačiame eisenos gale vienas, be poros, žingsniuojantis mėlynakis tamsiaodis šešerių metų berniukas, droviai šypsodamasis, atsisuko į kasdien jį kalbinančius žiūrovus. Mandagiai linktelėjo ir sveikindamasis kažką sumurmėjo vokiškai, nes tik šią vieną kalbą ir temokėjo.

Jis vadinosi Karlas Haincas – tokią išgalvotą pavardę jam davė vienuolės. Tačiau jam prigijo dailidės duota pavardė – vienintelio kaimiečiams įsiminusio spalvotojo, buvusio sunkiasvorio pasaulio čempiono Džo Luiso pavardė.

– Džo! – šūktelėjo dailidė. – Linksmiau! Pablizgink dantukais, Džo.

Džo droviai išsišiepė.

Dailidė patapšnojo mechanikui per nugarą.

– Dabar ir šitas – vokietukas! Gal užaugs mums naujas sunkaus svorio čempionas.

Iš paskos einanti vienuolė paragino neatsilikti, ir Džo, pasukęs už kampo, dingo dailidei iš akių. Džo ir vienuolė dažnai eidavo kartu, kadangi Džo, kad ir kur būdavo pastatytas, visada atsidurdavo rikiuotės gale.

– Džo, – tarė ji, – tu baisus svajoklis. Ar tavo tėvynainiai visi tokie svajokliai?

– Atsiprašau, sese, – tarė Džo. – Užsigalvojau.

– Užsisvajojai.

– Sese, ar teisybė, kad aš amerikiečio kareivio sūnus?

– Kas tau taip sakė?

– Pėteris. Pėteris sakė, kad mano mama vokietė, o tėvas amerikietis kareivis. Tėvas išvažiavo, o mama mane paliko pas jus ir taip pat išvažiavo.

Pasakė be liūdesio – tik dvejodamas.

Pėteris, vyriausias iš prieglaudos vaikų, buvo pagiežingas keturiolikos metų senukas, vokietis, pamenantis ir savo tėvus, ir brolius, ir seseris, ir namus, ir karą, ir visokiausius valgius, kurių Džo neįstengė net įsivaizduoti. Pėteris jam atrodė antžmogis, daug kartų pabuvojęs ir rojuje, ir pragare, ir tiksliai žinantis, kodėl jie esą čia, kaip ir iš kur čia patekę.

– Nekvaršink sau galvos, Džo, – tarė vienuolė. – Niekas nežino, kas buvo tavo tėvai. Bet jie tikriausiai buvo geri žmonės, nes tu labai geras vaikas.

– O kas yra amerikiečiai? – paklausė Džo.

– Kitos šalies žmonės.

– Jie gyvena netoli nuo čia?

– Yra jų šiek tiek ir netoliese, bet jų namai labai labai toli – už plačių vandenų.

– Kaip mūsų upė?

– Daug platesnių, Džo. Už tokių vandenų, kokių tu dar nesi matęs. Per juos net kito kranto nesimato. Kad ir sėstum į valtį ir plauktum daug dienų, vis vien iki kito kranto nepriplauktum. Kada nors parodysiu tau žemėlapį. O Pėterio, Džo, nepaisyk. Jis viską išsigalvoja. Iš tikrųjų jis nieko apie tave nežino. Na, vykis kitus.

Džo paspartino žingsnį ir, prisivijęs rikiuotės galą, keletą minučių žvaliai, susikaupęs žygiavo su visais. Bet paskui vėl ėmė eiti koja už kojos, savo silpnu proteliu mėgindamas užčiuopti pamėkliškų žodžių prasmę: kareivis... vokietis... amerikietis... tėvynainiai... čempionas... Rudasis Bombarduotojas... vandenys, kokių dar nesi matęs...

– Sese, – tarė Džo, – ar visi amerikiečiai tokie kaip aš? Tokie rudi?

– Yra ir tokių, ir tokių, Džo.

– O tokių kaip aš daug?

– Taip. Labai daug.

– Kodėl aš jų nemačiau?

– Todėl, kad jie nebuvo užsukę į mūsų kaimą. Jie gyvena kitur.

– Aš noriu pas juos.

– Argi tau čia negera, Džo?

– Gera. Bet Pėteris sako, kad aš svetimas, kad aš nesu ir niekad nebūsiu vokietis.

– Pėteris! Klausai tu jo.

– O kodėl žmonės mane pamatę šypsosi, kalbina, prašo padainuot, o kai kalbu ir dainuoju, juokiasi?

– Džo, Džo! Žiūrėk, žiūrėk, – tarė vienuolė. – Ten, medy, matai? Žvirbliukas su palaužta kojyte. Vargšytis, mažiukas, bet šaunuolis. Matai jį, Džo? Strikt pastrikt, strikt pastrikt.

Vieną karštą vasaros dieną, kada rikiuotė ėjo pro dailidės dirbtuvę, dailidė išėjo laukan ir šūktelėjo Džo žinią, kuri jį ir sujaudino, ir išgąsdino.

– Džo! Ei, Džo! Tavo tėvas kaime. Dar nematei?

– Ne, pone... ne, nemačiau, – atsakė Džo. – O kur jis?

– Jis tave erzina, – griežtai tarė vienuolė.

– Pats pamatysi, kad neerzinu, Džo, – tarė dailidė. – Nežiopsok, kada eisi pro mokyklą. Įsižiūrėk į mišką ant šlaito. Tikrai pamatysi, Džo.

– Įdomu, kur dabar tas mūsų draugužis žvirbliukas, – subruzdo vienuolė. – Tikiuosi, kojytė jam gyja, kaip manai, Džo?

– Taip, sese, manau, kad gyja.

Ji plepėjo apie žvirbliuką, debesėlius ir gėlytes, bet artėjant prie mokyklos Džo liovėsi jai atsakinėjęs.

Miškas už mokyklos atrodė tylus, be gyvybės ženklų.

Staiga Džo pamatė, kaip iš miško išėjo stambus, iki pusės nuogas, segintis pistoleto dėklą rudaodis vyriškis. Jis užsivertė gertuvę, paskui atkala ranka nusišluostė burną, iš aukštai nužvelgęs pasaulį išdidžiai nusišypsojo ir vėl dingo miško prieblandoje.

– Sese! – aiktelėjo Džo. – Mano tėvas... aš mačiau savo tėvą!

– Ne ne, Džo... nematei.

– Jis ten, aukštai, miške. Aš jį mačiau. Sese, aš noriu pas jį.

– Ten ne tavo tėvas, Džo. Jis tavęs nepažįsta. Jis tavęs nelaukia.

– Sese, jis toks pat kaip aš!

– Tau negalima ten, Džo, ir negalima likti čia. – Ji paėmė jam už parankės ir timptelėjo. – Džo... nesiožiuok, Džo.

Džo tylėdamas pakluso. Iki pat namų – į prieglaudą jie grįžo kitu keliu, aplenkdami mokyklą, – nebepratarė nė žodžio. Jo nuostabiojo tėvo niekas iš vaikų nematė ir netikėjo, kad ir Džo jį matė.

Ir tik per vakarinę maldą jis apsipylė ašaromis.

O dešimtą valandą jaunoji vienuoliukė aptiko, kad jo lovelė tuščia.

Miške, po didžiuliu skarmalais apraišiotu tinklu, stūksojo juodas, alyvuotas pabūklas su vamzdžiu, nukreiptu į nakties dangų. Sunkvežimiai ir kita baterijos įranga buvo paslėpta ant šlaito aukštėliau.

Džo už skystos krūmokšnių priedangos drebėdamas spoksojo ir klausėsi tamsoje nematomų kareivių, rausiančių palei pabūklą apkasus. Jo ausis pasiekiantys žodžiai jam nieko nesakė.

– Seržante, kam mes apsikasam, jeigu ryte iš čia trauksimės, be to, tai tik manevrai? Ar ne geriau pataupyt jėgas ir tik dėl akių, jeigu yra prasmės, paraust?

– Ką žinai, vyruti, gal šiąnakt kaip tik yra prasmės apsikast, – atsakė seržantas. – Dešimt minučių – ir kad būtų padaryta. Supratai?

Seržantas išėjo į mėnesienos apšviestą aikštelę: rankom įsisprendęs į šonus, atmetęs plačius pečius, gyvas imperatorius. Džo pažino, kad čia tas pats vyras, kuriuo jis grožėjosi dieną. Seržantas patenkintas pasiklausė, kaip kareiviai kasa, o tada, Džo siaubui, žengė jo slėptuvės link.

Džo nekrustelėjo tol, kol didžiulis batas trenkė jam į šoną.

– Ai!

– Čia dabar kas? – Seržantas, stipriai nutvėręs, pastatė Džo. – Po šimts, vaike, ką tu čia veiki? Dumk! Bėk namo! Čia ne vieta žaisti. – Jis žibintuvėliu pašvietė Džo į veidą. – Po velnių, – burbtelėjo. – Kaip tu čia atsiradai? – Ištiesęs rankas, krestelėjo jį it skudurinę lėlę. – Kaip tu čia atsiradai, vaike, – plaukte?

Džo vokiškai išlemeno, jog ieškąs savo tėvo.

– Sakyk gi, kaip čia atsiradai? Ką čia veiki? Kur tavo mamytė?

– Ką ten radot, seržante? – pasigirdo balsas iš patamsio.

– Net nežinau, kaip pavadint, – atsiliepė seržantas. – Iš kalbos fricas, iš apsirengimo fricas, bet pažiūrėkit į jį iš arčiau.

Netrukus Džo apsupo keliolika vyrų. Iš pradžių jie jį kalbino garsiai, paskui pusbalsiu, lyg manydami, kad jis juos supras iš balso tono.

Džo ir šiaip, ir taip bandė paaiškinti, ko atėjęs, bet jie, netverdami iš nuostabos, tik juokėsi.

– Kaip jis išmoko vokiškai? Pasakykit, kad geri.

– Kur tavo tėtukas, berniuk?

– Kur tavo mamytė, berniuk?

– Špreken zy doič, berniuk? Žėkit, linksi. Jis tikrai moka vokiškai.

– Ei, tu gerai kerti vokiškai. Paklausk jo dar ko nors.

– Pašaukit leitenantą, – tarė seržantas. – Jis susikalbės su šituo vaiku ir supras, ką jis sako. Žėkit, kaip dreba. Mirtinai persigandęs. Eikše, vaike, nebijok. – Stambiomis letenomis apglėbė Džo. – Nusiramink, viskas bus gerrrai. Žiūrėk, ką turiu. Po šimts, šitas vaikas tikriausiai kaip gyvas šokolado nematęs. Nagi, paragauk.

Nieko bloga neatsitiks.

Saugiai įsitaisęs raumeningoje tvirtovėje, apsuptas blizgančių akių, Džo atsikando šokolado. Iš pradžių rausvą burną, o paskui visą sielą užplūdo neapsakomas, šiltas malonumas, ir jis nušvito.

– Šypsosi!

– Žėk, koks laimingas!

– Rupūs miltai, kaip gyvas į dangų patekęs! Dievaži!

– Kalbant apie iš namų išguitus žmones, – glėbyje spausdamas Džo, tarė seržantas, – nesu matęs didesnio benamio kaip šitas žmogeliukas. Visais atžvilgiais.

– Še, berniuk, imk dar šokolado.

– Nebeduokit daugiau, – subarė seržantas. – Norit, kad apsivemtų?

– Ką jūs, seržante, nenorim, kad apsivemtų. Tikrai nenorim.

– Kas čia atsitiko?

Švytuodamas žibintuvėliu, prie būrio atėjo leitenantas – nedidukas, elegantiškas negras.

– Radom berniuką, leitenante, – atsakė seržantas. – Užklydo į bateriją. Matyt, prašliaužė pro sargybą.

– Tai siųskit jį namo, seržante.

– Klausau. Taip ir ketinau padaryti. – Jis atsikrenkštė. – Bet čia ne bet koks berniukas, leitenante.

Jis atitraukė rankas, kad šviesa kristų į Džo veidą.

Leitenantas, netikėdamas savo akimis, prunkštelėjo ir atsiklaupė prie Džo.

– Kaip tu čia atsiradai?

– Jis kalba tiktai vokiškai, leitenante, – pasakė seržantas.

– Kur tavo namai? – vokiškai paklausė leitenantas.

– Už plačių vandenų, kokių nesat matęs, – atsakė Džo.

– Iš kur tu atsiradai?

– Mane Dievas sukūrė, – atsakė Džo.

– Iš šito vaikiščio išeis juristas, – angliškai tarė leitenantas. – Klausyk, – kreipėsi jis į Džo, – kuo tu vardu, kur tavo giminės?

– Džo Luisas, – atsakė Džo, – o jūs mano giminės. Aš pabėgau iš prieglaudos, nes mano vieta pas saviškius.

Leitenantas palingavo galva, atsistojo ir išvertė, ką sakė Džo.

Miške nuaidėjo džiaugsmingi šūksniai.

– Džo Luisas! Aš ir žiūriu, koks jis stambus ir galingas!

– Tu, žiūrėk, pasisaugok jo kairės!

– Jeigu jis Džo, tai tikrai atrado saviškius. Pataikė!

– Užsičiaupt! – staiga sukomandavo seržantas. – Visiems užsičiaupt! Tai nejuokinga! Čia nėra iš ko juoktis! Vaikas pasauly vienas kaip pirštas. Nėra ko juoktis.

Stojo pagarbi tyla, kurią galiausiai nutraukė kažkieno tylus balsas:

– Tikrai... nėra ko juoktis.

– Sėdam į džipą ir vežam jį į kaimą, seržante, – tarė leitenantas. – Kaprale Džeksonai, jūs liekat vadovauti.

– Pagirkit ten, kad Džo labai geras vaikas, – tarė Džeksonas.

– Na, Džo, – švelniu balsu vokiškai tarė leitenantas, – važiuosi su seržantu ir manimi. Parvešim tave namo.

Džo įsikibo seržantui į rankas.

– Tėveli! Tėveli, ne! Aš noriu likt su tavimi.

– Klausyk, sūneli, aš nesu tavo tėvelis, – neryžtingai tarė seržantas. – Aš nesu tavo tėvelis.

– Tėveli!

– Dievaži, seržante, jis stačiai prilipo prie tavęs, – tarė kareivis. – Plėšk neatplėši. Štai ir turi, seržante, sūnų, o jis tėtuką.

Nešinas Džo, seržantas nužingsniavo prie džipo.

– Klausyk, Džo, – tarė jis, – paleisk mane, man reikia vairuoti. Jeigu kabėsi ant manęs, negalėsiu vairuoti. Sėsk leitenantui ant kelių.

Kareiviai susibūrė aplink džipą ir surimtėję stebėjo, kaip seržantas įkalbinėja Džo paleisti rankas.

– Nenoriu plėšt per jėgą, Džo. Nagi, nusiramink, Džo. Paleisk rankas, Džo, man reikia vairuoti. Matai, negaliu nei vairuoti, nei nieko, kol tu įsitvėręs.

– Tėveli!

– Nagi, eikš pas mane ant kelių, Džo, – vokiškai tarė leitenantas.

– Tėveli!

– Džo, Džo, žiūrėk, – tarė vienas kareivis. – Šokoladas! Nori dar šokolado, Džo? Matai? Gausi visą plytelę, Džo. Tik paleisk seržantą ir sėsk leitenantui ant kelių.

Džo dar stipriau įsikibo į seržantą.

– Ei tu, nekišk šokolado atgal į kišenę! Atiduok Džo, – subarė kitas kareivis. – Kas nors atneškit iš sunkvežimio dėžę šokolado ir įmeskit ant galinės sėdynės. Kad vaikinui šokolado dvidešimčiai metų pakaktų.

– Klausyk, Džo, – prišoko kitas kareivis, – esi kada matęs laikrodėlį? Žiūrėk, čia laikrodėlis, Džo. Matai, berniuk, kaip šviečia? Sėsk leitenantui ant kelių, duosiu paklausyt, kaip tiksi. Tik, tik, tik,

Džo. Nori paklausyt?

Džo nekrustelėjo.

Kareivis padavė jam laikrodį.

– Vis tiek, Džo, imk. Atiduodu.

Ir numynė šalin.

– Ei, tu, – kažkas šūktelėjo jam įkandin, – išprotėjai? Tu gi už jį sumokėjai penkiasdešimt dolerių. Kam tokiam vaikeliui laikrodis už penkiasdešimt dolerių?

– Aš tai neišprotėjau. O tu?

– Aš irgi ne. Man regis, mes visi neišprotėję. Džo, nori peiliuko? Tik prižadėk, kad būsi atsargus. Visada pjauk nuo savęs. Supratai? Leitenante, kai vešit, prisakykit jam, kad visada pjautų nuo savęs.

– Aš nenoriu grįžti. Aš noriu likti su tėveliu, – proverksmiais tarė Džo.

– Kareiviams negalima vežiotis mažų vaikų, Džo, – vokiškai tarė leitenantas. – O mes anksti rytą iš čia išsikraustom.

– Ar grįšit manęs pasiimti? – paklausė Džo.

– Jei galėsim, grįšim, Džo. Kareivai niekad nežino, kur jiems kitą dieną lieps kraustytis. Jei galėsim, atvažiuosim tavęs aplankyti.

– Leitenante, ar galima Džo atiduoti šitą šokolado dėžę? – paklausė kareivis, nešinas kartono dėže su šokolado plytelėmis.

– Manęs neklauskit, – atsakė leitenantas. – Aš nieko nežinau. Nei aš šitos dėžės mačiau, nei ką nors apie ją girdėjau.

– Klausau.

Kareivis padėjo dėžę ant galinės džipo sėdynės.

– Jis nepaleis, – graudžiai tarė seržantas. – Vairuokit jūs, leitenante, o aš su Džo sėdu jūsų vieton.

Leitenantas su seržantu susikeitė vietomis, ir džipas pajudėjo.

– Ate, Džo!

– Būk gerutis, Džo!

– Nesuvalgyk iškart viso šokolado, girdi?

– Neverk, Džo. Nusišypsok.

– Išsišiepk, vaikine, – o, dabar kitas dalykas!

– Džo, Džo, atsibusk, Džo.

Pėterio, vyriausio prieglaudoje berniuko, balsas dusliu aidu atsimušė nuo akmeninių sienų.

Džo išsigandęs atsisėdo. Aplink jo lovelę susibūrę našlaičiai stumdėsi, norėdami dirstelėti į Džo ir visas jo brangenybes, sukrautas prie pagalvės.

– Kur tu gavai šitą kepurę, Džo, ir laikrodį, ir peilį? – paklausė Pėteris. – Ir kas toje dėžėje po lova?

Džo apsičiupinėjo galvą: pasirodo, ant jos – megzta vilnonė kareiviška kepurė.

– Tėvelis, – sumurmėjo pro miegus.

– Tėvelis! – pašaipiai nusijuokė Pėteris.

– Tikrai, – pasakė Džo. – Naktį buvau pas tėvelį, Pėteri.

– Jis moka vokiškai, Džo? – smalsiai paklausė mergaičiukė.

– Jis ne, bet jo draugas moka, – atsakė Džo.

– Nematė jis savo tėvo, – tarė Pėteris. – Tavo tėvas toli toli nuo čia ir niekad negrįš. Jis tikriausiai net kad tu gyvas nežino.

– Kaip jis atrodo? – paklausė mergaičiukė.

Galvodamas, ką atsakyti, Džo apžvelgė kambarį.

– Mano tėvelis didumo sulig lubom, – pagaliau tarė jis. – O platumo kaip šitos durys. – Triumfuodamas iš po pagalvės ištraukė šokolado plytelę. – Ir štai tokio rudumo! – tarė, duodamas plytelę vaikams. – Imkit, vaišinkitės. Aš daug turiu.

– Visai jis ne toks, – tarė Pėteris. – Tu išsigalvoji, Džo.

– Mano tėvelio šautuvas didumo beveik kaip šita lova, Pėteri, – linksmai tarė Džo, – o patranka kaip visas šitas namas. Ir tokių, kaip tėvelis, ten šimtų šimtai.

– Kažkas tave apgavo, Džo, – tarė Pėteris. – Ten buvo ne tavo tėvas. Iš kur tu žinai, kad jis tavęs neapgaudinėjo?

– Todėl, kad atsisveikindamas apsiverkė, – atviraširdiškai paaiškino Džo. – Ir davė žodį kaip galėdamas greičiau parvežti mane per vandenis namo. – Jis džiugiai nusišypsojo. – Ne kaip per upę, Pėteri, o per tokius vandenis, kokių tu dar nesi matęs. Jis davė žodį, ir tik tada aš jį paleidau.

1953

1 „Ruduoju Bombarduotoju“ buvo vadinamas Džo Luisas (Joe Louis, 1914–1981), sunkiasvoris boksininkas, pasaulio čempionas.

PRANEŠIMAS APIE BARNHAUSO EFEKTĄ

Pirmiausia leiskite pareikšti štai ką: kur slapstosi profesorius Arturas Barnhausas, aš, kaip ir visi, nežinau. Per pusantrų metų nuo tada, kai dingo, nesu iš jo gavęs jokios žinios, išskyrus trumpą mįslingą raštelį, kurį radau pašto dėžutėje Kalėdų išvakarėse.

Be to, jei skaitytojai iš šio straipsnio tikisi sužinoti, kaip jie galėtų sukelti vadinamąjį Barnhauso efektą, jiems teks nusivilti. Jei galėčiau ir jei norėčiau šią paslaptį išduoti, būčiau ne eilinis psichologijos dėstytojas, o kur kas svarbesnis veikėjas.

Šį pranešimą parašyti buvau prikalbintas todėl, kad profesoriaus vadovaujamas esu dirbęs mokslinį darbą ir pirmasis sužinojau apie stulbinantį jo atradimą. Tačiau tuomet, kai buvau jo studentas, paslapties, kaip atpalaiduoti ir nukreipti psichinę energiją, jis man nepatikėjo. Nenorėjo jos patikėti niekam.

Turiu pabrėžti, kad terminą „Barnhauso efektas" sukūrė bulvarinė spauda ir kad pats profesorius Barnhausas jo niekad nevartojo. Jis tą reiškinį vadino „psichodinamizmu", kitaip sakant, „minties galia".

Vargu ar yra bent vienas civilizuotas žmogus, kurį reikėtų įtikinėti, kad tokia galia egzistuoja, kadangi jos griaunamojo poveikio padarinius galima regėti kiekvienos valstybės sostinėje. Manau, žmonija seniai numanė tokią galią egzistuojant. Visiems žinoma,

kad kai kuriems žmonėms manipuliuoti daiktais, pavyzdžiui, lošimo kauliukais, sekasi geriau negu kitiems. Profesorius Barnhausas nustatė, kad tokia „sėkmė" yra pamatuojamo dydžio galia, o paties profesoriaus ji buvo milžiniško stiprumo.

Mano apskaičiavimu, profesoriaus psichikos galia tuomet, kai jis pasislėpė nuo žmonių, buvo kokius penkiasdešimt penkis kartus didesnė už ant Nagasakio numestos atominės bombos. Jis visai neblefavo, „Smegenų šturmo" operacijos išvakarėse generolui Honesui Barkeriui sakydamas:

– Esu įsitikinęs, kad sėdėdamas štai čia, už stalo, galiu priploti bet ką pasaulyje – nuo Džo Luiso iki Didžiosios kinų sienos.

Suprantama, dėl to kai kurie profesorių Barnhausą linkę laikyti dangaus pasiuntiniu. Tūkstančiai tokių tikinčiųjų Los Andžele įkūrė Pirmąją Barnhauso bažnyčią. Tačiau nei iš išvaizdos, nei pagal intelektą į dievybę jis nepanašus. Žmogus, užsibrėžęs nuginkluoti pasaulį, viengungis, mažesnio nei vidutinis amerikietis ūgio, apkūnus, namisėda. Jo intelekto koeficientas 143 – neblogas, aišku, bet ir neypatingas. Jis nėra nemirtingas, tačiau sveikata nesiskundžia, ir netrukus švęs keturiasdešimtmetį. Jeigu jis dabar gyvena vienas, tai labai dėl to nesikamuoja. Kiek jį pažinojau, buvo tykus, drovus ir labiau mėgo knygas bei muziką negu koledžo bendradarbių draugiją.

Nei jis pats, nei jo gebėjimai nėra antgamtiški. Jo skleidžiamos psichodinaminės bangos paklūsta daugeliui žinomų fizikinių dėsnių, veikiančių radijo bangų srityje. Kas namuose per radijo imtuvą negirdėjo džeržgiančios „Barnhauso iškrovos"? Barnhauso bangoms poveikį daro Saulės dėmės bei jonosferos pokyčiai.

Vis dėlto nuo paprastų radijo bangų Barnhauso bangos skiriasi keliais esminiais bruožais. Savo skleidžiamą energiją profesorius gali sutelkti bet kuriame pasirinktame taške, ir poveikio stiprumas visiškai nepriklauso nuo atstumo. Taigi, jau nekalbant apie tai, kad nieko nekainuoja, psichodinamizmas, kaip ginklas, smarkiai pranašesnis už bakterines ar atomines bombas: užuot dėl tarptautinės pusiausvyros nušlavus ištisas gyvenamas vietoves, profesorius gali pasirinkti pavienius pavojingus asmenis ar objektus.

Generolas Honesas Barkeris Atstovų rūmų Karo reikalų komitete pareiškė:

– Kol Barnhauso nerasim, apsisaugoti nuo Barnhauso efekto nėra jokios galimybės.

Bandymai Barnhauso bangas slopinti ar blokuoti žlugo. Premjeras Slezakas kaip į balą išmetė pasakiškus pinigus statydindamasis „Barnhausui atsparią" slėptuvę. Nepaisant keturių metrų storio švino šarvo, premjeras joje buvo dukart nutrenktas ant žemės.

Pasigirdo siūlymų ieškoti tokios, kaip profesoriaus, psichinės galios žmonių. Praeitą mėnesį senatorius Vorenas Foustas pareikalavo šiam tikslui lėšų, paskelbdamas ugningą šūkį: „Kas valdo Barnhauso efektą, tas valdo pasaulį!" Panašiai pasisakė ir komisaras Kropotnikas, ir prasidėjo naujos, tik kitokio pobūdžio, brangiai kainuojančios ginklavimosi varžybos.

Šios varžybos turi ir komišką atspalvį. Įvairių šalių valdžia nelyginant branduolinės fizikos specialistus popina geriausius pasaulio lošėjus. Pasaulyje, įskaitant mane, gal ir yra keletas šimtų psichodinamikos talentu apdovanotų žmonių. Tačiau, neįvaldę profesoriaus metodikos, jie taip ir liks tik kauliukų lošimo meistrai. O ir žinodami

paslaptį, jie grėsmingais ginklais taptų tik po gerų dešimt metų. Būtent tiek laiko prireikė pačiam profesoriui. Taigi, kol kas Barnhauso efektą valdo ir dar valdys Barnhausas.

Laikoma, jog „Barnhauso epocha" prasidėjo prieš pusantrų metų, „Smegenų šturmo" operacijos dieną. Mat tada psichodinamizmas įgavo politinę reikšmę. O iš tikrųjų šis reiškinys buvo atrastas 1942 metų gegužės mėnesį, kai profesorius atsisakė tiesioginio paskyrimo leitenantu į kariuomenę ir užsirašė eiliniu į artileriją. Kaip ir rentgeno spinduliai ar vulkanizuota guma, psichodinamizmas buvo atrastas atsitiktinai.

Kareivinėse draugai eilinį Barnhausą kartais kviesdavosi palošti iš pinigų. Jis apie azartinius lošimus nieko neišmanė, todėl dažniausiai išsisukdavo. Bet vieną vakarą iš mandagumo sutiko pažaisti dviem kauliukais[1]. Galima tai vadinti tragedija, galima – stebuklu, žiūrint, kaip vertinate tai, kas dabar dedasi pasaulyje.

– Išridenk septynias, tėvuk, – tarė kažkas.

Ir „tėvukas" dešimt kartų išrideno po septynias akis, apšvarindamas visą kompaniją. Atsigulęs atliko matematikos pratimą: ant skalbyklos kvitelio apskaičiavo šitokio sutapimo tikimybę. Pasirodo, toks šansas – vienas iš milijono! Apstulbintas iš kaimyno pasiskolino porą kauliukų. Pabandė išridenti septynetus, bet kauliukai riedėjo kaip paprastai. Truputį pagulėjęs, vėl ėmė žaisti su kauliukais. Išrideno dešimt septynetų iš eilės.

Kitas gal būtų švilptelėjęs ir pamiršęs. Tačiau profesorius ėmė apmąstinėti, kokiomis aplinkybėmis jam abu kartus taip pasisekė. Nustatė vieną bendrą veiksnį: prieš metant kauliukus, abu kartus jam galvoje šmėstelėjo tokia pati minčių seka. Būtent ši minčių seka taip surikiavo smegenų ląsteles, kad jos tapo galingiausiu ginklu pasaulyje.

Kareivis, gulėjęs gretimoje lovoje, pirmasis atidavė pagarbą psichodinamizmui:

– Neblogai pavarei, tėvuk.

Toks kuklus įvertinimas, žinia, nusmurgėlius pasaulio demagogus verstų kreivai nusišypsoti. Profesorius Barnhausas išties neblogai pavarė. Jo valiai paklūstantys kauliukai svėrė vos keletą gramų, tad jiems valdyti reikėjo labai nedaug jėgos, tačiau pats neabejotinas faktas, kad tokia jėga egzistuoja, buvo istorinės reikšmės.

Iš profesinio atsargumo jis savo atradimą atskleidė neiškart. Norėjo jį pagrįsti teoriškai, o tam reikėjo surinkti daugiau duomenų. Vėliau, kai ant Hirosimos buvo numesta atominė bomba, jis liežuvį laikė už dantų iš baimės. Tačiau visi jo eksperimentai anaiptol nebuvo, premjero Slezako žodžiais tariant, „buržuazijos sąmokslas, siekiant įbauginti visas tikrai demokratiškas valstybes“. Profesorius ir pats nenumanė, kur tie eksperimentai nuves.

Laikui bėgant jis nustatė dar vieną stulbinančią psichodinamizmo ypatybę: kuo ilgiau jį lavini, tuo galia stiprėja. Po pusmečio jis galėjo valdyti kauliukus, kuriais būdavo lošiama kitame kareivinių gale.

O 1945 metais, kai demobilizavosi, iš trijų mylių atstumo iš kamino išmušdavo plytas.

Visiškai nepagrįstai profesorius Barnhausas kaltinamas, esą galėjęs, tik nepanoręs, per minutę užbaigti pastarąjį karą. Karui baigiantis, jo pajėgumas buvo maždaug kaip 37 mm kalibro pabūklo, tikrai ne didesnis. Savo psichodinamine galia lengvąją artileriją jis pranoko tik demobilizavęsis ir grįžęs į Vajandoto koledžą.

Kai įstojau Vajandote į magistrantūrą, profesorius buvo dveji metai kaip grįžęs į fakultetą. Per atsitiktinumą jis buvo paskirtas mano diplominio darbo konsultantu. Dėl to gerokai nukabinau nosį, kadangi tiek kolegos, tiek studentai jį laikė juokingu keistuoliu. Tai paskaitose nepasirodydavo, tai per paskaitą užsimiršdavo kur esąs. Tiesą sakant, kai įstojau, tos jo ydos buvo nebe šiaip sau juokingos, o stačiai nepakenčiamos.

– Laikinai skiriame jus pas Barnhausą, – sutrikęs, tarsi atsiprašydamas tarė man Visuomeninių mokslų fakulteto dekanas. – Talentingas žmogus, sakyčiau, Barnhausas. Dabar gal taip nepasireiškia, bet prieš karą jis savo darbais plačiai garsino mūsų mažutį koledžą.

Kai pirmą kartą prisistačiau į profesoriaus laboratoriją, vaizdas nuliūdino dar labiau negu nuogirdos. Kur pažvelgsi, vienos dulkės – knygos ir prietaisai daug mėnesių neliesti. Įėjęs radau profesorių snaudžiantį už stalo. Kad kažkas veikta, bylojo tik trys kaupinos peleninės, žirklės ir rytinis laikraštis su iškarpytu pirmuoju puslapiu.

Profesorius pakėlė galvą, ir pamačiau, kad akys apsiblaususios iš nuovargio.

– Labas, – tarė jis, – naktį niekaip neišsimiegu. – Virpančiomis rankomis prisidegė cigaretę. – Tai jūs tas jaunuolis, kuriam turėsiu

padėti rašyti diplominį?

– Taip, pone profesoriau, – atsakiau. Per tas kelias minutes mano būgštavimai peraugo į paniką.

– Kariavote Europoje? – paklausė jis.

– Kariavau.

– Daug kur vieni griuvėsiai liko, tiesa? – Suraukė antakius. – Patiko kariauti?

– Nepatiko.

– Kaip manot, bus naujas karas?

– Panašu, kad bus.

– Ką daryti, kad nebūtų?

Gūžtelėjau pečiais.

– Beviltiškas reikalas.

Jis įdėmiai pažvelgė į mane.

– Apie tarptautinę teisę, JTO ir panašius dalykus nusimanot?

– Tik tiek, kiek rašoma spaudoje.

– Aš irgi, – atsiduso jis. Parodė storą albumą su iškarpomis iš laikraščių. – Seniau visai nesidomėjau tarptautiniais santykiais. Dabar tyrinėju juos kaip seniau tyrinėdavau žiurkių elgesį labirinte. Visi kartoja tą patį: „Beviltiškas reikalas".

– Būtų stebuklas, jeigu... – pradėjau aš.

– Stebuklais tikite? – staiga pertraukė profesorius. Iš liemenės kišenėlės išsiėmė du kauliukus. – Pamėginsiu išridenti dvi akis, – tarė jis. Ir triskart iš eilės išrideno po dvi akis. – Galimybė, kad taip pavyks, viena iš 47 000. Štai jums ir stebuklas.

Jis akimirką nušvito, o tada baigė pokalbį, sakydamas, jog jau dešimt minučių vėluojąs į paskaitą.

Savo paslapties man patikėti jis neskubėjo ir apie triuką su kauliukais daugiau nebeužsiminė. Spėjau, kad jie pripildyti švino, o paskui ir visai užmiršau. Jis man pavedė stebėti, kaip žiurkinai perbėgs elektrifikuotais metaliniais takeliais prie maisto ar prie patelių. Šis bandymas buvo atliktas ir išvados padarytos dar ketvirtajame dešimtmetyje. Ne gana to, kad dirbau betikslį darbą, profesorius įkyrėjo man pašaliniais klausimais. Jo mėgstamiausi buvo šie:

– Kaip manot, ar būtinai reikėjo ant Hirosimos mesti atominę bombą? – ir: – Kaip manot, ar kiekvienas mokslo pasiekimas naudingas žmonijai?

Tačiau tokia kvaila padėtis truko neilgai.

– Duokit vargšams gyvūnėliams pailsėti, – praėjus gal mėnesiui, vieną rytą pasakė jis. – Norėčiau, kad man padėtumėt išspręsti žymiai įdomesnę problemą – būtent, ar aš sveiko proto.

Grąžinau žiurkes į narvelius.

– Darbelis paprastas, – pusbalsiu tarė jis. – Stebėkite rašalinę ant mano stalo. Jei jai nieko neatsitiks, taip ir pasakykit, ir aš ramiai – ir dargi su palengvėjimu – keliausiu į artimiausią ligoninę.

Abejodamas linktelėjau.

Jis užrakino laboratorijos duris ir nuleido užuolaidas, taigi kurį laiką buvome prieblandoje.

– Žinau, kad esu nenormalus, – tarė jis. – O tas mano nenormalumas todėl, kad bijau savęs paties.

– Man jūs atrodot šiek tiek keistokas, bet tikrai ne...

– Jei tai rašalinei nieko neatsitiks, vadinasi, aš pamišęs, – pertraukė mane ir įjungė šviesą. Prisimerkė. – Kad suprastumėt, koks tai pamišimas, pasakysiu, kokios mintys man neleido užmigti. Man vaidenasi, jog aš galbūt galiu išgelbėti pasaulį. Man vaidenasi, jog galiu padaryti, kad nė viena šalis nekęstų nepriteklių ir kad karai išnyktų amžiams. Man vaidenasi, jog galbūt galėčiau tiesti per džiungles kelius, drėkinti dykumas, pernakt patvenkti upes.

– Suprantu, pone profesoriau.

– Stebėkit rašalinę!

Klusniai ir su baime įsistebeilijau į rašalinę. Atrodė, jog iš jos sklinda plonas zyzimas, paskui ji ėmė bauginamai vibruoti ir galiausiai šokčioti ant stalo. Apšokusi du ratus, sustojo, vėl ėmė zyzti, įkaito iki raudonumo ir, plykstelėjusi melsvai žalsva liepsna, pažiro į skeveldras.

Plaukai man tikriausiai pasistojo piestu. Profesorius tyliai nusijuokė.

– Magnetai? – išstenėjau.

– Taigi kad būtų magnetai, – burbtelėjo jis.

Tuomet jis man ir papasakojo apie psichodinamizmą. Jis žinojo tik tai, kad tokia galia egzistuoja, paaiškinti jos nemokėjo.

– Šita galia manyje, tiktai manyje – ir tai siaubinga.

– Priešingai, tai nuostabu, stebuklinga! – sušukau.

– Jei mokėčiau tik rašalines šokdinti, būčiau baisiai patenkintas. – Sielvartingai susigūžė. – Bet mano galia, jaunuoli, ne žaislas. Jei norit, galim pavažiuot už miesto, ir aš parodyčiau, ką turiu omeny.

Jis man papasakojo apie sutrupintus akmenis, suskaldytus ąžuolus, sugriautus nebenaudojamus ūkio pastatus penkiasdešimt mylių spinduliu nuo koledžo.

– Visa tai padariau sėdėdamas čia ir galvodamas – ir net nelabai įtemptai.

Nervingai pasikasė pakaušį.

– Niekad nedrįsau kaip reikiant susikaupti – bijojau pridirbti bėdos. Dabar mano galia tokia, kad bet koks įgeidis gali suveikti kaip bomba.

Stojo nejauki tyla.

– Dar prieš keletą dienų ketinau neišsiduoti, kad ši galia nebūtų panaudota piktam, – tęsė jis. – Dabar nusprendžiau, jog savintis tokią galią neturiu teisės. Tai būtų tolygu savintis atominę bombą.

Pasirausė popierių krūvoje.

– Čia, atrodo, apie tai pasakyta visa, ko reikia.

Padavė man laiško valstybės sekretoriui juodraštį.

Gerbiamas pone,

aš atradau naują galią, kuri nieko nekainuoja ir, galimas dalykas, yra naudingesnė už atominę energiją. Norėčiau, kad ji kuo efektyviau pasitarnautų taikos labui, todėl kreipiuosi į jus patarimo, kaip tai būtų galima kuo geriau padaryti.

Nuoširdžiai jūsų

A. Barnhausas

– Net neįsivaizduoju, kas iš to išeis, – pasakė profesorius.

Ir prasidėjo nepaliaujamas trijų mėnesių košmaras. Ir dieną, ir naktį šalies politiniai veikėjai bei karo specialistai važiavo pasižiūrėti profesoriaus triukų.

Išsiuntus laišką, po penkių dienų buvome perkelti į Virdžiniją ir apgyvendinti senuose rūmuose netoli nuo Šarlotsvilio. Gyvenome už spygliuotos vielos užtvarų, saugomi dvidešimties sargybinių. Šis reikalas buvo pavadintas „Laimės šulinio" projektu ir griežtai įslaptintas.

Draugiją mums palaikė generolas Honesas Barkeris ir Valstybės departamento atstovas Viljamas K. Katrelas. Į profesoriaus kalbas apie taiką ir visuotinę gerovę šiedu atsakydavo atlaidžiomis šypsenomis ir plačiais išvedžiojimais apie praktines priemones ir būtinybę atsižvelgti į realias aplinkybes. Keletą savaičių šitaip auklėtas, profesorius, šiaip jau gana nuolaidus, ėmė vis labiau ožiuotis.

Pirmiausia jis sutiko atskleisti minčių seką, jo smegenis paverčiančią psichodinaminiu siųstuvu. Tačiau Katrelui ir Barkeriui pernelyg įkyriai spaudžiant, ėmė išsisukinėti. Iš pradžių sakė, jog šią informaciją galėtų paprasčiausiai perteikti žodžiu. Paskui ėmė aiškinti, kad jai išdėstyti reikėtų rašyti ilgą ataskaitą. Galiausiai kartą vakarieniaujant, kada generolas Barkeris perskaitė slaptą įsakymą dėl „Smegenų šturmo" operacijos, profesorius pareiškė:

– Ataskaitai parengti gali prireikti penkerių metų. – Nuvėręs generolą rūsčiu žvilgsniu, pridūrė: – O gal ir dvidešimt.

Tokio kategoriško pareiškimo sukeltą apmaudą nustelbė malonus jaudulys laukiant „Smegenų šturmo" operacijos. Generolas buvo šventiškai nusiteikęs.

– Laivai taikiniai dabar artėja prie Karolinos salų, – džiugiai pranešė jis. – Visas šimtas dvidešimt! Tuo pat metu Niu Meksike rengiamasi iššauti dešimt „V-2“ raketų bei pakelti į orą penkiasdešimt radiju valdomų reaktyvinių bombonešių tariamam puolimui prieš Aleutų salas. Įsivaizduokit sau! – Švytėdamas priminė instrukciją: – Šį trečiadienį lygiai vienuoliktą nulis nulis liepsiu jums susikaupti, ir jūs, profesoriau, iš visų jėgų galvosite, kaip paskandinti laivus taikinius, ore susprogdinti „V-2“ raketas ir numušti bombonešius, kol jie nepasiekė Aleutų salų! Susidorosit, ką?

Profesorius pabalo ir užsimerkė.

– Mielas drauge, aš jums jau sakiau, kad ir pats nežinau, ką galiu padaryti. – Ir piktai įgėlė: – O ta „Smegenų šturmo“ operacija, dėl kurios su manimi visai nesitarėte, man atrodo vaikiška ir nežmoniškai brangiai kainuojanti išmonė.

Generolas Barkeris pasišiaušė.

– Profesoriau, – tarė jis, – jūsų specialybė – psichologija, ir aš nedrįsčiau jums kaip psichologui patarinėti. Mano sritis – šalies gynyba. Turiu trisdešimties metų sėkmingos tarnybos patirtį, tad prašyčiau, profesoriau, mano sprendimų nekritikuoti.

Profesorius kreipėsi į poną Katrelą.

– Klausykit, – maldaujamai tarė jis, – betgi mes visi siekiame padaryti galą karams ir visokiems kariškiems reikalams, ar ne? Argi nebūtų naudingiau ir daug pigiau, jei aš perstumčiau į sausros rajonus debesų masę ar panašiai? Prisipažįstu, aš menkai išmanau tarptautinę politiką, bet man atrodo, jei niekas nieko nestokotų, tai nebūtų reikalo kariauti. Aš, pone Katrelai, norėčiau ten, kur nėra nei anglies, nei vandens energijos, sukti generatorius, drėkinti dykumas

ir taip toliau. Jūs galėtumėt apskaičiuoti, ko kokiai šaliai trūksta, kad geriau išnaudotų savo išteklius, o aš galėčiau viskuo aprūpinti, ir tai Amerikos mokesčių mokėtojams nekainuotų nė cento.

– Laisvės kaina – nenuilstamas budrumas, – pamokomai atsakė generolas.

Ponas Katrelas priekaištingai nužvelgė generolą.

– Deja, generolas savaip teisus, – tarė jis. – Labai norėčiau, kad pasaulis priimtų jūsų idealus, tačiau jis paprasčiausiai tam nepribrendęs. Mus supa ne broliai, o priešai. Mes stovime ant karo slenksčio ne todėl, kad trūksta maisto ar išteklių, – vyksta kova dėl valdžios. Kas valdys pasaulį – mes ar jie?

Profesorius nenorom linktelėjo ir pakilo nuo stalo.

– Prašau atleisti, ponai. Šiaip ar taip, jūs geriau išmanot, ko mūsų šaliai reikia. Padarysiu, ką liepsit. – Tada atsisuko į mane. – Nepamirškit slaptai prisukti laikrodžio ir konfidencialiai išleisti laukan katės, – niūriai burbtelėjo ir ėmė lipti laiptais į miegamąjį.

Nacionalinio saugumo sumetimais „Smegenų šturmo“ operacija buvo atliekama slaptai nuo Amerikos mokesčių mokėtojų, kurių pinigais ir buvo dengiamos visos išlaidos. Į operaciją įtraukti stebėtojai, techninis personalas ir kariškiai žinojo, kad vyks kažkoks bandymas, – tačiau koks, net nenutuokė. Kas iš tikrųjų vyks, žinojo, įskaitant mane, tik trisdešimt septyni žmonės.

„Smegenų šturmo“ dieną Virdžinijoje buvo neįprastai šalta. Židinyje traškėjo degantys rąstigaliai, ir liepsnos atšvaitai žaidė ant

svetainės pasieniais sustatytų metalinių spintelių. Iš dailių senovinių baldų buvo likusi tik Viktorijos laikų dvivietė sofutė, pastatyta pačiame kambario viduryje, priešais tris televizorius. Dešimčiai žmonių, kuriems buvo leista stebėti, įneštas ilgas suolas. Televizorių ekranuose – iš kairės į dešinę – buvo matyti dykumos ruožas, į kurį turėjo kristi raketos, bandomųjų triušių vaidmeniui skirtas laivynas ir dangaus sklypas virš Aleutų salų, kuriame pasirodys kaukianti radijo bangomis valdomų bombonešių rikiuotė.

Likus pusantros valandos iki operacijos pradžios, per radiją buvo pranešta, kad raketos parengtos, stebėjimo laivai atsitraukė iki saugaus atstumo ir bombonešiai pakilo į orą. Pas mus, Virdžinijoje, negausus žiūrovų būrelis, susėdęs pagal rangą ant suolo, plėšė cigaretę po cigaretės ir beveik nesikalbėjo. Profesorius Barnhausas tebebuvo miegamajame. Generolas Barkeris lakstė šen ir ten nelyginant šeimininkė, ruošianti šventinius pietus dvidešimčiai asmenų.

Likus dešimčiai minučių iki operacijos pradžios, įėjo profesorius su generolu iš paskos. Profesorius buvo apsirengęs kasdieniškai: su sportbačiais, pilkomis flanelės kelnėmis, mėlynu nertiniu ir baltais, pakaklėje prasegtais marškiniais. Abu susėdo ant sofutės. Generolą iš įtampos mušė prakaitas, profesorius buvo nusiteikęs linksmai. Jis pasižiūrėjo į vieną ekraną, antrą, trečią, užsirūkė ir atsilošė.

– Matom bombonešius! – sušuko stebėtojai Aleutuose.

– Raketos paleistos! – riktelėjo radistas iš Niu Meksiko.

Visi susyk sužiurom į didelį elektrinį laikrodį virš židinio, o profesorius su šypsenėle žiūrėjo kaip žiūrėjęs į televizorius. Generolas nenatūraliu balsu skaičiavo likusias sekundes:

– Penkios... keturios... trys... dvi... viena... Susikaupt!

Profesorius Barnhausas užsimerkė, suspaudė lūpas ir ėmė pirštais glostinėti smilkinius. Taip sėdėjo kokią minutę. Televizoriuose vaizdas susijaukė, radijo signalus užgožė Barnhauso iškrovos džeržgėjimas. Profesorius atsikvėpė, atsimerkė ir ramiai nusišypsojo.

– Ar pasistengėt iš visų jėgų? – nepasitikėdamas paklausė generolas.

– Išsikroviau iki galo, – atsakė profesorius.

Televizoriuose vaizdas susitvarkė, o per radiją pasigirdo visų stebėtojų pasigėrėjimo riksmai. Aleutų dangų išraižė švilpiančių žemyn liepsnos apimtų bombonešių dūmų juostos. Tuo pat metu danguje virš raketų taikinio pasirodė baltų dūmelių spiečius, lydimas tolimo sprogimų trenksmo.

Generolas Barkeris, netverdamas iš džiaugsmo, kraipė galvą.

– Eik tu sau! – krykštavo jis. – Eik tu sau, eik tu sau, eik tu sau!

– Žiūrėkit! – šalia manęs suriko admirolas. – Laivynas... laivynas sveikas!

– Atrodo, linksta pabūklai, – tarė ponas Katrelas.

Mes pašokom nuo suolo ir susigrūdom prie televizorių, kad geriau matytume, kas darosi pabūklams. Ponas Katrelas neapsiriko. Pabūklų vamzdžiai nulinko iki pat denio. Mes ten, Virdžinijoje, įsirėkavom taip, kad nebesigirdėjo ir radijo. Įsismaginę profesoriaus pasigedom tik tada, kai mus nutildė du trumpi Barnhauso iškrovos pliūpsniai. Radijo imtuvai užgeso.

Sunerimę apsidairėm. Profesorius buvo dingęs. Atlapojęs duris, susijaudinęs sargybinis mums suriko, jog profesorius pabėgo. Mosikuodamas pistoletu, rodė į vartus – jie buvo išlaužti ir vos laikėsi ant vyrių. Tolumoje į kalną sparčiai kilo valdiškas mikroautobusas ir netrukus, persiritęs per keterą, dingo iš akių. Oras buvo troškus nuo dūmų, degė visos mašinos. Vytis nebuvo kuo.

– Po velnių, kas jam užėjo? – suriaumojo generolas.

Ponas Katrelas išbėgo į verandą ir įsliūkino atgal į kambarį, skaitydamas pieštuku parašytą raštelį. Įbruko jį man į saują.

– Mūsų bičiulis po durų plaktuku paliko meilės laiškelį. Gal jūs, jaunuoli, malonėtumėt jį ponams perskaityti, o aš einu, pasivaikščiosiu po mišką, reikia nervus apraminti.

– „Ponai“, – ėmiau skaityti, – „aš, kaip pirmasis nepaprasto galingumo ginklas, turintis sąžinę, pasitraukiu iš šalies gynybos arsenalo. Tai pirmas atvejis istorijoje, kada ginklas humaniškais sumetimais pasišalina iš tarnybos. A. Barnhausas.“

Nuo pat tos dienos profesorius, suprantama, ėmė sistemingai naikinti pasaulyje ginklų atsargas, ir dabar kariuomenę įmanoma apginkluoti nebent akmenimis ir pasmailintomis lazdomis. Tikros taikos jo veikla neatnešė, greičiau sukėlė linksmą, bekraujį karą, kurį galėtume pavadinti „skundikų karu“. Kiekvienoje valstybėje dabar knibžda priešų agentų, turinčių vienintelę užduotį – nustatyti, kur esama karinės ginkluotės. Kai tik profesorius iš spaudos sužino, ginklai kaipmat sunaikinami.

Kiekvieną dieną pasirodo pranešimų ne tik apie psichodinamizmo būdu sutrupintas ginklų atsargas, bet ir gandų apie profesoriaus buvimo vietą. Vien tik praeitą savaitę spaudoje pasirodė trys straipsniai, kurių viename įrodinėjama, esą jis slapstąsis Anduose, inkų miesto griuvėsiuose, kitame – Paryžiaus kanalizacijoje, trečiame – neištirtose Karlsbado urvų ertmėse. Kaip žmogus, pažįs-

tantis profesorių, esu linkęs manyti, kad jam tokios slėptuvės būtų pernelyg romantiškos ir nepatogios. Yra daug trokštančių jį nudobti, tačiau ir milijonai tokių, kurie jį mielai paslėptų ir globotų. Noriu manyti, kad jis kaip tik tokio žmogaus namuose.

Neabejotina dėl vieno dalyko: dabar, kada rašau šias eilutes, profesorius Barnhausas tebėra gyvas. Vos prieš dešimt minučių Barnhauso iškrovos papliūpa buvo nutraukusi radijo laidą. Per pusantrų metų nuo jo dingimo buvo bent keli pranešimai, jog jis miręs. Visi jie pasirodydavo, kai, laikinai nutilus Barnhauso iškrovoms, būdavo aptinkamas koks nors neatpažintas, į profesorių panašus negyvėlis. Po pirmųjų trijų pranešimų iškart pasigirsdavo kalbos apie ginklavimąsi ir karo atnaujinimą. Tačiau ginklų žvangintojai netruko įsitikinti, kaip kvaila per anksti švęsti profesoriaus mirtį.

Ne vienas karštas patriotas, paskelbęs apie baisiosios Barnhauso tironijos galą, jau po kelių sekundžių krisdavo paslikas tarp suknežintos tribūnos nuolaužų ir vėliavos skutų. Tačiau kiekvienoje šalyje yra pasirengusių kariauti, ir jie niūrūs laukia to, kas neišvengiama, – profesoriaus Barnhauso mirties.

Klausti, kiek dar profesorius gyvens, tolygu klausti, kada sulauksime naujo pasaulinio karo džiaugsmų. Jis iš neilgaamžių giminės: motina mirė penkiasdešimt trejų, tėvas – keturiasdešimt devynerių, panašaus amžiaus mirė ir seneliai. Jei išsislapstys nuo priešų, gyvens, sakykim, dar penkiolika metų. Turint omeny, kiek tų priešų daug ir kokie jie atkaklūs, penkiolika metų atrodo visa amžinybė. Realiau galvoti apie penkiolika dienų, valandų ar minučių.

Profesorius žino, kad gyventi jam liko neilgai. Taip sprendžiu iš raštelio, palikto man pašto dėžutėje Kalėdų išvakarėse. Raštelis be parašo. Murziname popiergalyje išspausdinta dešimt sakinių. Pirmieji devyni, prikaišioti psichologų žargono ir nuorodų į negirdėtus tekstus, man pasirodė visiškai nesuprantami. Dešimtasis – priešingai – visai nesudėtingas, iš paprastų žodžių, tačiau dėl nelogiško turinio pats keisčiausias ir mįslingiausias. Raštelį palaikiau kurio nors kolegos nevykusiu pokštu, ir kad kiek – būčiau išmetęs. Vis dėlto kažkodėl nubrukau ant apgriozdinto rašomojo stalo, kur tarp kitų niekniekių gulėjo ir profesoriaus lošimo kauliukai.

Tik po kelių savaičių suvokiau, kad iš tikrųjų raštelis yra prasmingas, kad pirmieji devyni sakiniai, juos išnarpliojus, sudaro instrukciją. Tačiau dešimtasis sakinys kaip buvo, taip ir liko nesuprantamas. Ir tik vakar vakare susigaudžiau, kaip jį susieti su kitais. Tas sakinys man toptelėjo vakare, be tikslo mėčiojant profesoriaus lošimo kauliukus.

Buvau žadėjęs šiandien išsiųsti šį straipsnį redakcijai. Tačiau po vakarykščio esu priverstas arba sulaužyti pažadą, arba atiduoti straipsnį neužbaigtą. Vėluosiu nedaug, kadangi vienas iš keleto viengungiško gyvenimo privalumų – galimybė greit pakeisti gyvenamąją vietą ir gyvenimo būdą. Reikalingus daiktus galiu susikrauti per keletą valandų. Laimė, turiu pakankamai lėšų, kurias per savaitę galima paversti anoniminiais, lengvai realizuojamais vertybiniais popieriais. Susitvarkau ir iškart išsiunčiu šį straipsnį.

Ką tik grįžau iš gydytojo. Sakė, jog esu sveikas kaip ridikas. Aš dar jaunas ir, jei viskas bus gerai, tikrai nugyvensiu iki gilios senatvės, nes mano giminės iš abiejų pusių garsėjo ilgaamžiškumu.

Trumpai tariant, ketinu dingti.

Profesorius Barnhausas anksčiau ar vėliau mirs. Bet iki tol aš jau būsiu seniai pasiruošęs. Taigi, dabartiniams – ir, tikiuosi, būsimiesiems – ginklų žvangintojams sakau – saugokitės. Barnhausas mirs, tačiau Barnhauso efektas išliks.

Vakar vakare dar kartą išbandžiau popierėlyje surašytą netiesioginę instrukciją. Paėmiau profesoriaus lošimo kauliukus ir, mintyse kartodamas paskutinį, košmariškąjį sakinį, penkiasdešimt kartų iš eilės išmečiau po septynias akis.

Iki!

1950

1 Žaidžiant dviem kauliukais, 7 arba 11 akių reiškia laimėjimą, 2, 3 arba 12 – pralaimėjimą.

Eufo klausimu

Ponios ir ponai Federalinio ryšių komiteto nariai, dėkoju už galimybę duoti parodymus svarstomu klausimu.

Gaila, netgi pasakyčiau, skaudu, kad šis dalykas iškilo į viešumą. Bet kadangi žinia apie jį pasklido ir atkreipė jūsų, oficialios institucijos, dėmesį, ką gi, papasakosiu viską, kaip buvo, melsdamas Dievo, kad pasisektų jus įtikinti, jog mūsų atradimas Amerikai visai nereikalingas.

Neneigiu: mes trys – radijo pranešėjas Liu Harisonas, fizikas daktaras Fredas Bokmanas ir aš, sociologijos profesorius, – patyrėme dvasios ramybę. Tikrai patyrėme. Taip pat nesakau, kad siekti dvasios ramybės yra blogai. Bet jeigu kas svajoja gauti dvasios ramybę mūsų atrastu būdu, verčiau tegu svajoja gauti infarktą.

Liu, Fredas ir aš dvasios ramybę patyrėme sėdėdami foteliuose, įsijungę nešiojamo televizoriaus dydžio aparatą. Nereikia nei vaistažolių, nei auksinių taisyklių, nei kūno lavinimo, nei knaisiotis po svetimas bėdas, kad pamirštum savąsias; nereikia nei kokių pomėgių, nei daosizmo, nei atsisspaudimų, nei kontempliacijos, sėdint lotoso poza. Tas prietaisas, man regis, ir yra tai, ką daugelis miglotai nujautė būsiant didžiausiu civilizacijos laimėjimu: elektroninis daikčiukas, pigus, lengvai pritaikomas serijinei gamybai, vien spragtelėjus mygtuką, suteikiantis ramybę. Matau, vieną tokį ir čia turite.

Pirmą sintetinės dvasios ramybės dozę gavau prieš pusmetį. Būtent tada, savo gailesčiui, susipažinau ir su Liu Harisonu. Liu – vienintelės mūsų miesto radijo stoties pranešėjas. Jis užsidirba pragyvenimui maldamas liežuviu, ir nenustebčiau, išgirdęs, jog būtent dėl jo liežuvio žinia pasiekė ir jus.

Liu rengia bene trisdešimt įvairių laidų, tarp jų ir savaitinę laidą, skirtą mokslui. Kiekvieną savaitę jis kviečiasi kokį nors profesorių iš Vajandoto koledžo ir ima interviu jo specialybės tema. Tai štai, prieš pusę metų parengė laidą apie jauną svajotoją, mano studijų draugą daktarą Fredą Bokmaną. Aš pavėžėjau Fredą į radijo studiją, ir jis man pasiūlė užeiti ir pažiūrėti. Na ką, aš ir užėjau.

Fredui Bokmanui trisdešimt, bet atrodo kaip aštuoniolikos. Gyvenimas neįspaudė pėdsakų, nes jis mažai jam skiria dėmesio. Daugiausia dėmesio jis skiria tam, apie ką Liu Harisonas kaip tik ir ketino jį klausinėti, – apie aštuonių tonų skėtį, su kuriuo jis klausosi žvaigždžių. Tai didžiulė radijo antena, pritaisyta ant teleskopo cokolio. Kaip suprantu, užuot stebėjęs žvaigždes pro teleskopą, jis nukreipia šitą daiktą kur nors į kosminę erdvę ir gaudo nuo įvairių dangaus kūnų ateinančius radijo signalus.

Kosmose, suprantama, žmonių valdomų radijo stočių nėra. Tiesiog daugybė dangaus kūnų skleidžia didelę energiją, ir kai ką galima aptikti radijo bangomis. Fredo įtaisas geras tuo, kad gali aptikti žvaigždes, nuo teleskopų slepiamas didžiulių kosminių dulkių debesų. Radijo signalai, perėję kiaurai per tuos debesis, patenka į Fredo anteną.

Ir tai dar ne viskas, ką tas įtaisas geba, ir interviu su Fredu įdomiausią dalyką Liu Harisonas pataupojo laidos pabaigai.

– Tai labai įdomu, daktare Bokmanai, – sako Liu. – Sakykit, ar

jūsų radijo teleskopas aptiko visatoje ką nors tokio, ko nebuvo aptikta paprastais šviesos teleskopais?

Čia ir buvo viršūnė.

– Taip, – atsakė Fredas. – Mes kosmose aptikome apie penkiasdešimt taškų, kurių neužstoja kosminės dulkės, skleidžiančių galingus radijo signalus. Tačiau ten, atrodo, nesama visai jokių dangaus kūnų.

– Žiūrėk tu man! – apsimestinai nustebęs sako Liu. – Čia tai bent! Ponios ir ponai, pirmą kartą radijo istorijoje transliuojame garsus iš paslaptingųjų daktaro Bokmano tuštumų.

Iki Fredo antenos universiteto miestelyje buvo nutiestas laidas. Liu pamojo technikui, kad įjungtų antenos sugaunamus signalus.

– Ponios ir ponai, nebūties balsas!

Garsas kaip garsas – nelygus, sakytum pradurtos padangos šnypštimas, ir tiek. Buvo numatyta jį transliuoti penkias sekundes. Kai technikas išjungė, mudu su Fredu, it idiotai, nežinia ko plačiausiai šypsojomės. Jaučiausi ramut ramutėlis, mane visą maloniai dilgčiojo. Liu Harisonas atrodė tarsi iš netyčių įgriuvęs į „Kopakabanos“ naktinio klubo persirengimo kambarį. Jis dirstelėjo į sieninį laikrodį ir išsižiojo. Tas monotoniškas šnypštimas buvo perduodamas į eterį penkias minutes! Jei technikas nebūtų rankogaliu netyčia užkabinęs jungiklio, gal būtų transliuojamas iki šiol.

Fredas nervingai sukikeno, o Liu puolė ieškoti scenarijuje savo žodžių.

– Šnabždesys iš niekur, – tarė Liu. – Daktare Bokmanai, ar kas nors pasiūlė, kaip pavadinti šitas įdomias tuštumas?

– Ne, – atsakė Fredas. – Kol kas joms nėra nei pavadinimo, nei apibrėžimo.

Kas tai per tuštumos, dar turės būti ištirta, tačiau aš pasiūliau jas vadinti „Bokmano euforija“, ir, atrodo, šis pavadinimas gali prigyti. Mes nežinom, kas tai per tuštumos, tačiau žinom jų poveikį, taigi toks pavadinimas visiškai tinkamas. Kadangi euforija reiškia žvalumą ir puikią savijautą, tai išties vienintelis tinkamas žodis.

Po laidos Fredas, Liu ir aš vienas kitą apdalijom širdingais, beveik sentimentaliais komplimentais.

– Jokia laida man nesuteikė tiek malonumo kaip šita, – sakė Fredas.

Šiaip jau nuoširdumu jo neapkaltinsi, tačiau tąsyk kalbėjo visiškai nuoširdžiai.

– Man tai vienas įsimintiniausių gyvenimo įvykių, – sakė Fredas. Atrodė suglumintas. – Buvo nepaprastai malonu.

Mes drovėjomės mus apėmusio jausmo, todėl sutrikę suskubom išsiskirstyti. Aš skubėjau namo ko nors išgerti, o ten manęs laukė dar vienas stebinantis dalykas.

Namuose buvo tylu, ir aš pora kartų perėjau per kambarius, kol pamačiau, kad esu ne vienas. Mano žmona Suzana, gera, miela moteriškė, didžiuojasi, kad skaniai ir laiku maitina savo šeimą, o dabar, še tau, guli ant sofos ir užsisvajojusi spokso į lubas.

– Širdele, – nedrąsiai sakau, – aš grįžau. Laikas vakarieniauti.

– Šiandien per radiją buvo Fredo Bokmano laida, – svajingu balsu sako ji.

– Žinau. Buvau pas jį studijoj.

– Tai buvo kažkas nežemiška, – atsiduso ji. – Stačiai nežemiška. Tas kosminis garsas... Kai tik jį paleido, aš nuo visko tarytum atsijungiau. Guliu, dar negalėdama atsipeikėt.

– Aha, – sakau, prikandęs lūpą. – Na, aš einu ieškot Edžio.

Edis – mano sūnus, jam dešimt metų, jis neįveikiamos mūsų mikrorajono beisbolo komandos kapitonas.

– Nesivargink, tėte, – pasigirdo balselis iš patamsio.

– Tu namie? Kas atsitiko? Sprogo atominė bomba ir dėl to varžybos neįvyko?

– Ne-a. Sužaidėm aštuonis padavimus.

– Jiems taip įkrėtėt, kad daugiau nebenorėjo, ką?

– Ne, jie gerai žaidė. Išlygino rezultatą, du iškrito, ir turėjo du atsarginius. – Atrodė, lyg atpasakotų sapną. – O paskui, – tęsė išplėtęs akis, – žaisti kažkaip pasidarė nebeįdomu, visi išsivaikščiojo. Parėjau namo, mama, žiūriu, guli susirangiusi, tai ir aš priguliau ant grindų.

– Kodėl? – klausiu negalėdamas patikėti savo ausimis.

– Tėte, – susimąstęs sako Edis, – nė velnio nesuprantu, kodėl.

– Edi! – sako jam motina.

– Mam, – sako Edis, – duodu kepurę pridėt, tu irgi negali paaiškint.

Duodu kepurę pridėt, to niekas nebūtų paaiškinęs, tačiau mane ėmė įkyriai graužti vienas įtarimas. Surinkau Fredo Bokmano numerį.

– Fredai, nesutrukdžiau tau vakarienės?

– Gerai būtų, – sako Fredas. – Namie nė kąsnelio, o šiandien automobilį palikau Merionai, kad nuvažiuotų apsipirkti. Dabar ieško kokios nors neuždarytos maisto parduotuvės.

– Variklio neužvedė, ką?

– Variklį, kodėl, užvedė, – sako Fredas. – Ir į parduotuvę nuvažiavo. Ir staiga pasijuto tokia laiminga, kad ėmė ir išdrožė iš parduotuvės. – Iš balso Fredas atrodė nusiminęs. – Moteris, sutinku, turi teisę apsigalvot, bet kai meluoja – skaudu.

– Meriona melavo? Netikiu.

– Ji bandė mane įtikint, kad iš parduotuvės su ja išėjo visi, net ir pardavėjai su pardavėjomis.

– Fredai, – sakau, – turiu tau kai ką papasakot. Ar galiu po vakarienės pas tave atvažiuot?

Kai nuvažiavau į Fredo Bokmano sodybą, jis apstulbęs spoksojo į vakarinį laikraštį.

– Visas miestas išsikraustė iš proto! – sako Fredas. – Visi automobiliai nei iš šio, nei iš to pasuko prie kelkraščio, lyg duodami kelią gaisrinei. Rašo, kad žmonės nutildavo vidury sakinio ir penkias minutes liko išsižioję. Šimtai vienmarškinių slampinėjo šaltyje išsišiepę it reklamuodami dantų pastą. – Jis pakratė laikraštį. – Ar apie tai tu ir norėjai pasikalbėt?

Aš linktelėjau.

– Visa tai dėjosi tuomet, kai buvo transliuojamas tas garsas, todėl sakau, gal...

– Jokių „gal". Kad priežastis kita – vienas šansas iš milijono, – sako Fredas. – Laikas atitinka sekundė sekundėn.

– Tačiau laidos nedaug kas klausėsi.

– Jei mano teorija teisinga, jos klausytis nebūtina. Iš kosmoso gaunamus silpnučius signalus mes transliavom apie tūkstantį kartų sustiprinę. Visi esantieji siųstuvo veikimo zonoje ar norėdami, ar nenorėdami gavo gerą dozę sustiprintų bangų. – Jis patraukė

pečiais. – Matyt, čia panašiai, kaip būtų, jeigu eitum pro degančios marihuanos lauką.

– O kodėl tada tokio poveikio tu nejutai darbo metu?

– Todėl, kad tų signalų aš nestiprindavau ir netransliuodavau. Radijo stoties siųstuvas – štai kas jiems suteikė tokią galią.

– Ir ką dabar ketini daryt?

Fredas nustebo:

– Ką daryt? Parašyt pranešimą kokiam tinkamam žurnalui, ką daugiau.

✖

Švyst atsilapojo durys, ir į kambarį nesibeldęs įlėkė įraudęs ir uždusęs Liu Harisonas. Toreadorišku mostu nusimetė paltą.

– Tai jis irgi taikosi? – klausia, rodydamas į mane.

Fredas tik sumirksėjo.

– Taikosi į ką?

– Į milijonus, – sako Liu. – Milijardus.

– Stebuklai, – sako Fredas. – Apie ką jūs šnekat?

– Apie žvaigždynų garsus! – sušuko Liu. – Žmonėms taip patiko, kad eina iš proto. Laikraščius skaitėt? – Minutę surimtėjo. – Juk viskas dėl to garso, daktare, ar ne?

– Mes irgi taip manom, – atsakė Fredas. Atrodė susirūpinęs. – O kaip konkrečiai jūs siūlot mums gaut tuos milijonus ir milijardus?

– Pardavinėdami žemės sklypus! – entuziastingai sušuko Liu. – Liu, sakau sau, kaip išspausti iš šito prietaisėlio pinigo, jeigu tu negali monopolizuot kosmoso? Be to, Liu, sakau sau, kaip tu gali

parduoti tai, ką žmonės gauna nemokamai klausydamiesi transliacijos?

– Gal čia toks dalykas, iš kurio pelnytis nedera, – įkišau savo trigrašį aš. – Mes, suprantat, daug ko nežinom...

– Ar laimė – blogas dalykas? – pertraukė mane Liu.

– Ne, neblogas, – sutikau.

– Tai va, tuo žvaigždžių šnabždesiu mes darysim žmones laimingus. Negi sakysi, kad tai blogai?

– Žmonės turi jaustis laimingi, – sako Fredas.

– Puiku, – išdidžiai sako Liu. – Duosim mes jiems laimės. O atsidėkoti mums galės pirkdami nekilnojamąjį turtą. – Jis dirstelėjo pro langą. – Puiku – štai daržinė. Galim čia ir pradėt. Įrengiam daržinėj siųstuvą, nutiesiam laidą iki jūsų antenos, daktare, ir galim pardavinėt sklypus.

– Atsiprašau, – sako Fredas, – nepagaunu minties. Gyvenvietei čia netikus vieta. Keliai prasti, autobusai nevažinėja, jokio prekybos centro, vaizdas nepatrauklus, žemė akmenuota.

Liu alkūne pabaksnojo Fredui į šoną.

– Daktare, daktare... žinia, kad yra trūkumų, bet turėdami daržinėje siųstuvą jūs galėsite jiems duoti vertingiausio dalyko pasauly – laimės.

– Euforijos kalvos, – sakau aš.

– Nuostabu! – sušuko Liu. – Aš parūpinsiu klientų, o jūs, daktare, sėdėsit daržinėj laikydamas pirštą ant jungiklio. Kai tik galimas pirkėjas įkels koją į Euforijos kalvas ir jūs pavaišinsit jį doze laimės, jis už sklypą paklos kiek tik panorėsit.

– Namai namučiai, nors ir po smilga. Kad tik elektra nedingtų, – tariau aš.

– O išpardavę čia visus sklypus, – švytinčiomis akimis tęsė Liu, – siųstuvą pervežam į kitą vietą ir viską pradedam iš naujo. Gal sutelksim net visą siųstuvų parką. – Spragtelėjo pirštais. – Mintis! Siųstuvus įtaisyti automobiliuose.

– Man kažkodėl neatrodo, kad policija mus už tai paglostytų, – sako Fredas.

– Na, jeigu jie imtų šniukštinėti, jungiklį spustelit ir įkrečiat jiems laimės. – Gūžtelėjo pečiais. – Po šimts, aš kilniaširdiškai gal net kampinį sklypą jiems parduočiau.

– Ne ne, – ramiai sako Fredas. – Jei imčiau lankyti bažnyčią, negalėčiau pastoriui ir į akis pažiūrėt.

– Įkrėstume dozę ir jam, – linksmai sako Liu.

– Ne ne, – sako Fredas. – Atsiprašau.

– Gerai. – Liu pašoko ir ėmė žingsniuoti pirmyn atgal po kambarį. – Aš tai numačiau. Turiu kitą, visiškai teisėtą variantą. Pagaminam nediduką stiprintuvą su siųstuvu ir antena. Savikaina būtų ne didesnė kaip penkiasdešimt žalių, tad kainą nustatom prieinamą eiliniam piliečiui – tarkim, penki šimtai žalių. Susitariam su telefono kompanija, kad signalus iš jūsų antenos perduotų į namus, turinčius tuos aparatukus. Aparatukai telefono linija priima signalą, jį sustiprina ir transliuoja visam namui, ir visi, kas namie, laimingi. Suprantat? Užuot klausęsi radijo ar žiūrėję televizorių, visi norės įsijungti laimės šaltinį. Nei tau aktorių, nei dekoracijų, nei brangių filmavimo kamerų, nei nieko – pakanka vien to šnypštimo.

– Tą aparatuką galima pavadint euforijafonu, – pasiūliau, – arba sutrumpintai „eufu“.

– Nuostabu, nuostabu! – sušuko Liu. – Ką jūs sakot, daktare?

– Nežinau, – padvejojo Fredas. – Tai ne mano sritis.

– Visi mes ne genijai, daktare, – atlaidžiai sako Liu. – Aš apsiimu tvarkyti verslo, o jūs – techninius reikalus. – Jau buvo besivelkąs paltą. – O gal jūs nenorit tapt milijonierium?

– Noriu, noriu, tikrai noriu, – suskubo patikinti Fredas. – Kaip nenorėsi.

– Šaunu, – trindamas delnus sako Liu. – Pirmiausia reikės sukonstruoti ir išbandyti aparatuką.

Čia jau Fredo sritis, ir mačiau, kad šis reikalas jį sudomino.

– Tai išties visai paprastas prietaisėlis, – sako jis. – Manau, kad kitą savaitę jį sulipdysim ir galėsim čia išbandyti.

Pirmasis euforijafono, arba eufo, bandymas vyko Fredo Bokmano svetainėje šeštadienį, praėjus penkioms dienoms nuo sensacingosios Fredo ir Liu radijo laidos.

Bandomieji triušiai buvom septyni – Liu, Fredas su žmona Meriona, aš, mano žmona Suzana ir sūnus Edis. Bokmanai aplink sudedamą staliuką pristatė kėdžių, ant staliuko stovėjo pilka plieninė dėžutė.

Iš dėžutės styrojo ilgas, iki lubų, antenos botagas. Kol Fredas krapštėsi prie dėžutės, mes gurkšnojom alų, kramsnojom sumuštinius ir netverdami iš jaudulio plepėjom visokius niekus. Edis alaus, aišku, negėrė, nors jam raminamųjų reikėjo labiau už kitus. Buvo suirzęs, kad neleidom į futbolo varžybas, o atsivežėm į sodybą, ir grėsė pavojus, kad jis apmaudą išgieš ant Bokmanų senovinių baldų. Jis palei stiklines duris žarstekliu energingai daužė seną teniso kamuoliuką.

– Edi, – dešimtą kartą sudraudė Suzana, – prašau liautis.

– Be baimės, be baimės, – atsainiai mestelėjo Edis, viena ranka gaudydamas nuo keturių sienų atšokusį kamuoliuką.

Meriona, motiniškus jausmus skirianti nepriekaištingai baldų priežiūrai, su neslepiamu sielvartu žiūrėjo, kaip Edis svetainėje elgiasi lyg sporto salėje. Liu ją bandė nuraminti savaip.

– Tegu niokoja šitą lūšną, – sako Liu. – Netrukus kelsitės gyvent į rūmus.

– Paruošta, – pusbalsiu sako Fredas.

Mes apsimestinai drąsiai sužiurom į jį. Fredas prie pilkosios dėžutės prijungė du laidus nuo telefono linijos. Ji ėjo tiesiai nuo antenos universiteto miestelyje, o laikrodinis mechanizmas turėjo anteną laikyti nukreiptą į vieną iš paslaptingųjų dangaus tuštumų – patį stipriausią Bokmano euforijos šaltinį. Įkišo kištuką į grindjuostėje įtaisytą elektros rozetę ir uždėjo ranką ant jungiklio.

– Pasirengę?

– Fredai, nereikia! – šūktelėjau ne juokais išsigandęs.

– Junkit, junkit, – paragino Liu. – Jei Belas nebūtų išdrįsęs kam nors paskambinti, tai ir šiandien gyventume be telefono.

– Aš stovėsiu prie jungiklio ir, jeigu kas, – kaipmat išjungiu, – padrąsino Fredas.

Pasigirdo trakštelėjimas, dūzgimas, ir eufas ėmė veikti.

Kambaryje suošė gilus, vieningas atodūsis. Edis paleido iš rankos žarsteklį, iškilmingo valso žingsniu perėjo per kambarį, atsiklaupė prie motinos ir paguldė galvą jai ant kelių. Fredas prisimerkęs, niūniuodamas pasitraukė iš savo posto.

Pirmasis prabilo Liu Harisonas.

– Tačiau kas iš to materialinio turto? – rimtai tarė jis, tęsdamas pokalbį su Meriona.

Ieškodamas pritarimo, atsisuko į Suzaną.

– Mhm, – svajingai linguodama galvą, atsakė Suzana.

Ji apkabino Liu ir kokias penkias minutes jį bučiavo.

– Klausykit, – sakau, plekšnodamas Suzanai į nugarą, – gražiai sutariate, vaikučiai? Ar ne šaunu, Fredai?

– Edi, – it rūpestinga mama sako Meriona, – man regis, prieškambary spintoj yra tikras beisbolo kamuoliukas. Kietas. Ar nebūtų smagiau negu su teniso kamuoliuku?

Edis nekrustelėjo.

Fredas, jau kietai užsimerkęs, šypsodamasis vis dar klaidžiojo po kambarį. Bato kulnas užkliuvo už lempos laido, ir jis dribo į židinį, galva tiesiai į pelenus.

– Oplia, draugužiai, – sako neatmerkdamas akių. – Užsigavau į geležį galvą.

Ir guli, kaip nudribęs, protarpiais sukikendamas.

– Senokai skambina už durų, – sako Suzana. – Man regis, nieko svarbaus.

– Užeikit, užeikit! – sušukau.

Visiems kažkodėl pasirodė baisiai juokinga. Visi stačiai plyšom iš juoko, taip pat ir Fredas, kuriam kvatojant židinyje dulkė pilki pelenų debesėliai.

Pro duris įėjo mažutis, labai rimtas baltai apsirengęs senukas ir iš prieškambario baimingai spoksojo į mus.

– Pienininkas, – neryžtingai tarė jis. Padavė Merionai popierėlį. – Neįskaitau paskutinės eilutės, – pasakė jis. – Kas ten parašyta apie kaimišką sūrį, sūrį, sūrį, sūrį, sūrį...

Senukas tilo, tilo ir nutilo ir it siuvėjas, parietęs kojas, įsitaisė ant grindų šalia Merionos. Tylėdamas prasėdėjo beveik valandą, tada veide šmėstelėjo nerimas.

– Aš, žinokit, tik minutei, – abejingai sako jis. – Palikau pienvežį ant kampo, visiems trukdys.

Mėgino stotis. Liu suktelėjo eufo garso rankenėlę. Pienininkas suglebo ant grindų.

– Aaaaaaaaaa, – aiktelėjo visi.

– Tokią dieną tik ir sėdėt kambary, – sako pienininkas. – Per radiją pranešė, kad mus nuo Atlanto užkabins uragano uodega.

– Tegu kabina, – sakau. – Savo automobilį pastačiau po storu sausuoliu.

Atrodė, kad taip ir reikia. Niekas neprieštaravo. Vėl panirau į šiltą tylos miglą ir visiškai apie nieką negalvojau. Šitaip atsijungdavau, atrodė, vos kelias sekundes, kol išgirsdavau naujų svečių šneką. Dabar žinau, kad tokie tarpsniai trukdavo ne mažiau kaip šešias valandas.

Sykį, pamenu, mane pažadino įkyrus durų skambutis.

– Taigi sakiau – užeikit, – sumurmėjau.

– Aš ir užėjau, – sumurmėjo pienininkas.

Durys atsilapojo, ir mus rūsčiai nužvelgė įėjęs valstijos policininkas.

– Kas, po velnių, ant kelio paliko pienvežį? – klausia. Pamatė pienininką. – Aha! Nesuprantat, kad ant tokio nežymaus posūkio kas nors gali trenktis į jūsų griozdą ir užsimušti? – Nusižiovavo, ir nuožmią veido išraišką pakeitė maloni šypsena. – Et, po šimts, mažai tikėtina, – sako. – Pats nežinau, kodėl paklausiau. – Atsisėdo šalia Edžio. – Ei, berniuk, šitie daikčiukai tau patinka? – Išsiėmė iš dėklo revolverį. – Žiūrėk, visai kaip kaubojaus Kesidžio.

Edis paėmė revolverį, nusitaikė į Merionos butelių kolekciją ir iššovė. Didelis mėlynas butelis pažiro smulkiomis skeveldromis, ir suskilo langas, prie kurio stovėjo kolekciją. Pro plyšį ėmė švilpti šaltas oras.

– Bus policininkas, – prunkštelėjo Meriona.

– Dieve, koks aš laimingas, – sakau vos ne ašarodamas. – Turiu puikiausią šunelį, puikiausius bičiulius ir puikiausią žmonytę pasauly.

Girdėjau dar du šūvius, o tada vėl panirau į žavingą transą.

Vėl mane pažadino durų skambutis.

– Kiek reikės sakyti – užeikit, po galais, – tariau, nepraplėšdamas akių.

– Taigi užėjau, – sako pienininkas.

Girdėjau trepsint daugel kojų, bet kas ten – man buvo visai nesmalsu. Kiek vėliau pajutau, kad man sunkoka kvėpuoti. Patyrinėjęs nustačiau, kad tysau ant grindų, o man ant krūtinės ir pilvo prigulė keletas skautų.

– Jums ko nors reikia? – klausiu naujokėlį, ritmingai iškvepiantį karštą orą man į veidą.

– „Bebrų" skiltis renka senus laikraščius, bet tiek to, – sako jis. – Mums juos reikėtų kažkur tempti.

– O tėvai žino, kur jūs?

– Aišku. Jie mūsų nesulaukė ir atvažiavo čia.

Mostelėjo nykščiu į pasieny susėdusias kelias poras: nors pro išdaužtą langą juos čaižė vėjas ir lietus, visi šypsojosi.

– Mam, būtų gerai ko nors užvalgyt, – sako Edis.

Liu Harisonas suktelėjo eufo garso rankenėlę.

– Aaaaaaaaaa, – aiktelėjo visi.

Kai transą vėl nutraukė atbudusi sąmonė, apčiupinėjau aplink save, ieškodamas „Bebrų" skilties skautų, bet jų nebebuvo. Atsimerkęs pamačiau, kad ir jie, ir Edis, ir pienininkas, ir Liu, ir policininkas stovi prie lango ir džiūgauja. Lauke kaukė, šėlo vėjas, pro išdaužtą langą it orinio šautuvo kulkas žerdamas lietaus lašus. Švelniai papurčiau Suzaną, ir mudu nuėjom prie lango pasižiūrėti, kas ten taip įdomu.

– Grius, grius, grius! – ekstazės apimtas šaukė pienininkas.

Mudu su Suzana spėjom prieiti pačiu laiku – mums visiems džiaugsmingai šūkaujant, didžiulė vinkšna nuvirto ant mūsų sedano.

– Trrriooookšt! – sušuko Suzana, ir aš įsijuokiau taip, kad net pilvą įskaudo.

– Pašaukit Fredą, – paliepė Liu. – Nematys, kaip grius jo daržinė!

– Mmm? – iš židinio atsiliepė Fredas.

– Ai, Fredai, nepamatei, – sako Meriona.

– O dabar tai bus vaizdelis! – suriko Edis. – Dabar duos į elektros laidus. Žiūrėkit, kaip svyra ana tuopa!

Tuopa sviro vis arčiau ir arčiau elektros laidų ir, vėjui smarkiau siūbtelėjus, griuvo su kibirkščių spiečiumi ir laidų raizgalyne. Šviesa name užgeso.

Girdėjosi tik vėjo kauksmas.

– Kaip čia niekas nesidžiaugia? – išlemeno Liu. – A, eufas – jis nebeveikia!

Iš židinio pasigirdo baisus vaitojimas.

– Jėzau, man, atrodo, smegenų sukrėtimas.

Meriona parklupo prie vyro ir ėmė aimanuoti.

– Mieliausias mano, vargšeli, kas gi tau?

Pažvelgiau į moterį, kurią laikiau apsikabinęs, – klaiki purvina senė ragana, akys raudonos, įdubusios, plaukai kaip Medūzos.

– Viau, – pasibjaurėjęs žiaugtelėjau ir nusukau akis.

– Katinėli, – suinzgė ragana, – čia aš, Suzana.

Visur skardėjo dejonės, gailūs balsai maldavo valgyti ir gerti. Staiga kambaryje pasidarė baisiai šalta. O vos prieš minutę man atrodė, kad esu atogrąžose.

– Kas, po velnių, nužagė mano pistoletą? – paniuręs sako policininkas.

Kampe sėdėjo liūdnas „Western Union" pasiuntinukas, kurio iki tol nebuvau pastebėjęs, ir, caksėdamas liežuviu, sklaidė pluoštą telegramų.

Mane nukrėtė drebulys.

– Galiu lažintis, dabar sekmadienio rytas, – sakau. – Mes čia karksom dvylika valandų!

O buvo pirmadienio rytas. Pasiuntinukas apstulbo:

– Sekmadienio rytas? Aš čia užėjau sekmadienio vakare. – Jis apsidairė. – Panašu į kino kroniką iš Buchenvaldo, ar ne?

Dienos didvyriu tapo „Bebrų“ skiltininkas, parodęs nepaprastą jaunatvišką ištvermę. Rėkaudamas kaip senas seržantas, surikiavo savo būrį į dvi gretas. Kol mes visi bejėgiškai tysojom ant grindų, inkšdami iš alkio, šalčio ir troškulio, „Bebrai“ užkūrė krosnį, prinešė antklodžių, uždėjo kompresus Fredui ant galvos ir daugeliui ant nubrozdintų blauzdų, užkimšo išdaužtą langą ir privirė kibirus kakavos bei kavos.

Praėjus dviem valandoms nuo tos minutės, kai dingo elektra ir užgeso eufas, name buvo šilta, visi buvo sotūs. Sunkiausi plaučių ir gerklės ligoniai – tėvai, kiaurą parą prasėdėję prie išmušto lango, – buvo pripenėti penicilino ir išgabenti į ligoninę. Pienininkas, „Western Union“ pasiuntinukas ir policininkas gydymo atsisakė ir iškeliavo namo. „Bebro“ skiltis šauniai atsaliutavo ir išėjo. Lauke avarinė brigada taisė elektros liniją. Liko tik pradinė grupelė – Liu, Fredas, Meriona, Suzana, aš ir Edis. Fredo įsitaisyta gerokų gumbų ir mėlynių, tačiau smegenų sukrėtimo, paaiškėjo, nebūta.

Suzana pavalgiusi tuoj pat užsnūdo. Ir štai ji sujudėjo.

– Kas mums buvo?

– Laimė, – sakau. – Su niekuo nesulyginama, nesibaigianti laimė – kilovatai laimės.

Liu Harisonas kambario kampe kažką karštligiškai rašė. Atrodė it anarchistas: akys paraudusios, juodi barzdos šeriai pasišiaušę.

– Gera mintis – kilovatai laimės, – tarė jis. – Pirkit laimę kaip elektrą.

– Užsikrėskit laime kaip gripu, – pasakė Fredas ir nusičiaudėjo.

Liu į jį nekreipė dėmesio.

– Pradėsim plačią kampaniją, aišku? Pirmoji reklama – inteligentams: „Už vienos knygos kainą galite įsigyti šešiasdešimt eufo valandų. Knyga galite nusivilti. Eufas jūsų niekad nenuvils.“ Kitą žiebsim tarnautojams...

– Į paslėpsnius? – paklausė Fredas.

– Gerbiamieji, kas čia jums dabar? – sako Liu. – Purkštaujat lyg eksperimentas būtų nepavykęs.

– Ar plaučių uždegimas ir išbadėjimas buvo mūsų svajonių svajonė? – paklausė Meriona.

– Šiame kambaryje susirinko tipiški Amerikos visuomenės atstovai, ir visus juos mes padarėm laimingus, – sako Liu. – Ir ne valandą, ne dieną, o dvi paras be pertraukos. – Mandagiai pakilo nuo kėdės. – Kad eufo mėgėjų gyvybei negrėstų pavojus, reikia jį įjungiančio ir išjungiančio laikrodinio mechanizmo, aišku? Savininkas jį nustato taip, kad grįžai iš darbo – eufas įsijungia, vakarienė – išsijungia, eini gult – vėl išsijungia, papusryčiavai – vėl įsijungia, eini į darbą – išsijungia, paskui įsijungia žmonai su vaikais.

Jis abiem rankom susibraukė plaukus, užvertė akis.

– Ir kaip apsimoka... Dieve, kaip apsimoka! Nereikia pirkt brangių žaislų vaikams. Už vieno kino bilieto kainą galės gaut trisdešimt eufo valandų. Už butelio viskio kainą – šešiasdešimt eufo valandų!

– Arba butelį kalio cianido visai šeimai, – sako Fredas.

– Kaip jūs nesuprantat? – nusistebėjo Liu. – Juk tai suvienys šeimas, išgelbės amerikiečių namų židinį. Nereikės pyktis dėl to, ką

žiūrėti per televizorių ar klausytis per radiją. Eufas įtinka absoliučiai visiems – tuo mes įsitikinom. O kad eufo laida būtų nuobodi – neįmanomas dalykas.

Jį pertraukė beldimasis į duris. Galvą įkišęs elektrikas pranešė, kad po poros minučių bus elektra.

– Klausykit, Liu, – sako Fredas, – šitas monstriukas gali sunaikinti civilizaciją greičiau negu gaisras Romą. Mes šituo smegenų kvaišinimu neužsiimsim. Taškas.

– Juokaujat! – apstulbo Liu. Atsisuko į Merioną. – Negi jūs nenorit, kad jūsų vyras užsidirbtų milijoną?

– Tik ne iš šito elektroninio opiumo, – šaltai atsakė Meriona.

Liu pliaukštelėjo sau per kaktą.

– Betgi žmonėms to reikia. Atsisakyti reikštų tą pat, ką Luji Pasterui atsisakyti pasterizuoti pieną.

– Kaip gerai, kad atsiras elektra, – pakeitė temą Meriona. – Ir šviesa, ir karštas vanduo, ir siurblys, ir... Dieve!

Sulig šiuo žodžiu užsidegė šviesa, ir tą pačią akimirką mudu su Fredu stryktelėję griuvom ant pilkosios dėžutės. Staliukas sulūžo, ir kištukas išlėkė iš rozetės. Paraudusios eufo lemputės po sekundės užgeso.

Fredas šaltu veidu išsitraukė iš kišenės atsuktuvą ir nuėmė dėžutės dangtelį.

– Ar nenorėtumėt pasismaginti ir pakovoti su pažanga? – sako jis, duodamas man Edžio pamestąjį žarsteklį.

Įtūžęs ėmiau triuškinti eufo stiklinius ir vielinius gyvybinius organus. Kairiąja ranka, Fredo padedamas, stūmiau Liu, bandantį užstoti aparatą nuo žarsteklio.

– O aš maniau, jūs mane palaikysit, – pasakė Liu.

– Žioptelk apie eufą kam nors bent žodį, – pagrasinau, – ir aš su didžiausiu malonumu sutvarkysiu tave taip pat, kaip ir eufą.

Ponios ir ponai Federalinio ryšių komiteto nariai, maniau, kad šis reikalas numarintas. Privalėjo būti numarintas. Tačiau per Liu Harisono ilgą liežuvį žinia iškilo į viešumą. Jis jums padavė prašymą leisti eufą naudoti komerciniais tikslais. Jis ir jo rėmėjai pasistatydino nuosavą radijo teleskopą.

Dar kartą tvirtinu, kad Liu nieko neperdeda. Visa tai, ką jis žada, eufas tikrai suteiks. Laimės pojūtis net ir nepaprastos bėdos akivaizdoje – gilus ir tvarus. Pirmasis eksperimentas galėjo baigtis tragiškai, tačiau šito galima lengvai išvengti, įtaisius aparatą, automatiškai įjungiantį ir išjungiantį laikrodinį mechanizmą. Štai šitas ant stalo prieš jus stovintis aparatas, matau, aprūpintas tokiu mechanizmu.

Ar eufas veikia, abejoti nėra ko. Jis tikrai veikia. Esminis klausimas – ar Amerikai lemta įžengti į naują, liūdną istorijos etapą, kada žmonės laimės nebe sieks, o pirks. Ne laikas leisti, kad šalyje paplistų transo manija. Vienintelė nauda iš eufo galėtų būti tik tokia, jei kažkokiu būdu priešams primestume dvasios ramybę, o saviškius nuo jos apsaugotume.

Baigdamas norėčiau pabrėžti, kad Liu Harisonas, pasišovęs tapti eufo valdovu, – žmogus be sąžinės, nevertas visuomenės pasitikėjimo. Pavyzdžiui, visai nenustebčiau, jei jis yra įjungęs štai šio eufo

laikrodinį mechanizmą, kad jo skleidžiamos bangos paveiktų jūsų nuomonę, priimant sprendimą. Tiesą sakant, man atrodo, kad jis ėmė kažkaip įtartinai dūgzti, ir man norisi verkti iš laimės. Turiu puikiausią sūnelį, puikiausių bičiulių ir puikiausią žmonytę pasauly. O mielasis Liu Harisonas, patikėkit, – garbingiausias žmogus, kokių reta. Aš iš visos širdies jam linkiu sėkmingai įgyvendinti savo naująjį sumanymą.

1951

Grįžk pas savo mieliausiąją ir sūnų!

Glorija Hilton su savo penktuoju vyru Niu Hempšyre gyveno neilgai. Neilgai tai neilgai, tačiau spėjau jiems parduoti vonios kabiną. Šiaip jau verčiuosi pardavinėdamas aliumininius išorinius langus su tinkleliais nuo vabzdžių, bet mūsų versle įprasta – jeigu pardavinėji langus, tai parduodi ir vonios kabinas.

Jie pas mane užsisakė kabiną Glorijos Hilton asmeninei voniai. Tai buvo, sakyčiau, mano karjeros zenitas. Vieni gauna užduotį statyti galingas užtvankas ar didingus dangoraižius, kiti – pažaboti baisias epidemijas, treti – vesti į kovą didžiules kariuomenes.

Aš?

Aš gavau užduotį apsaugoti nuo skersvėjų žinomiausią pasaulyje kūną.

Žmonės dažnai klausinėja, ar artimai pažinojau Gloriją Hilton. Paprastai atsakau:

– Tą moterį gyvą mačiau tik kartą, ir tai tik pro šilto oro sklendę.

Taip ta vonia, kuriai reikėjo kabinos, buvo šildoma – pro sklendę grindyse. Su kūrykla ji nebuvo sujungta. Pro ją į vonią kilo šiluma

iš apačioje esančio kambario palubės. Nenuostabu, kad Glorijai Hilton vonioje būdavo šalta.

Montuodamas kabiną, pro sklendę išgirdau garsią šneką. Buvau labai keblioje padėtyje: kontaktiniu cementu prie vonios krašto klijavau vandeniui nepralaidų intarpą, todėl negalėjau sklendės uždaryti. Turėjau nori nenori klausytis pokalbio apie svetimus reikalus.

– Nešnekėk tu man apie meilę, – sakė Glorija Hilton savo penktajam vyrui. – Nieko tu apie meilę neišmanai. Tu nežinai, kas meilė yra.

Dar nebuvau pasižiūrėjęs pro sklendę, todėl, girdėdamas jos balsą, jos veidą įsivaizdavau tokį, kokį matydavau filmuose.

– Gal tu ir teisi, Glorija, – atsakė penktasis vyras.

– Garbės žodis, aš teisi, – sako Glorija.

– Na, – sako jis, – tada diskusija, aišku, baigta. Kaip drįsčiau suabejoti šventu Glorijos Hilton garbės žodžiu?

Kaip atrodo jis, žinojau. Mat su juo ir tarėmės dėl vonios kabinos. Jam įsiūliau ir du „Fleetwood" išorinius langus vonios kambariui su automatiškai susivyniojančiais tinkleliais nuo vabzdžių. Kai tarėmės, žmoną jis vis vadino „panele Hilton". Panelė Hilton norėtų šio, panelė Hilton norėtų to. Buvo tik trisdešimt penkerių, tačiau su ratilais paakiuose atrodė šešiasdešimties.

– Gaila man tavęs, – sakė Glorija Hilton. – Gaila visų, negalinčių mylėti. Niekas nevertas gailesčio labiau už juos.

– Kuo daugiau tu kalbi, – sako jis, – tuo labiau tikiu, kad aš vienas iš jų.

Jis, žinoma, buvo rašytojas. Mano žmona žino daug visokių niekų apie Holivudą, ir ji man sakė, kad Glorija Hilton buvo ištekėjusi už kelių policininko, paskui už milijonieriaus cukraus magnato, paskui

už aktoriaus, vaidinusio Tarzaną, paskui už savo agento – ir galiausiai už rašytojo. Su tuo rašytoju, Džordžu Mura, aš ir susipažinau.

– Žmonės suka galvas, kodėl toksai gyvenimas, – sako Glorija. – Aš žinau. Labai paprasta: dauguma vyrų nežino, ką reiškia žodis „meilė“.

– Bent jau pripažink, kad aš stengiuosi suprasti, ką jis reiškia, – sako Mura. – Štai jau metai, kai aš ničnieko nenuveikiau, tik vis stengiausi suprasti, ką reiškia meilė, na, dar užsakiau vonios kabiną.

– Ir tikriausiai kaltini mane, – sako ji.

– Dėl ko? – sako jis.

– Dėl to, kad nuo tada, kai susituokėm, neparašei nė eilutės, – sako ji. – Matyt dėl to kažkodėl kalta aš.

– Ne toks, manyčiau, aš lėkštas, – sako jis. – Žinau, kad tai tik paprasčiausias sutapimas. Nebeturiu įkvėpimo, o tai, kad kiauras naktis baramės, kad ištisas dienas neatsiginam fotografų, reporterių ir vadinamųjų draugų, su šiuo faktu neturi nieko bendra.

– Tu iš tų, kuriems patinka kankintis, – sako ji.

– Kurgi ne, labai smagu, – sako jis.

– Pasakysiu atvirai, – sako ji, – aš tavim nusivyliau.

– Žinojau, kad anksčiau ar vėliau taip pasakysi.

– Ir dar noriu pasakyt, – sako ji, – kad nusprendžiau šitam farsui padaryt galą.

– Labai malonu, kad man tai praneši vienam iš pirmųjų, – sako jis. – Ar man duot žinią Luelai Parsons, ar tuo jau pasirūpinta?

Baigiau klijuoti ant vonios krašto intarpą, todėl galėjau uždaryti sklendę. Dirstelėjau pro groteles žemyn – ogi Glorija Hilton. Plaukai pilni suktukų. Nepasidažiusi. Antakiai, ir tie neparyškinti.

Su apatinuku ir prasiviepusiu chalatėliu. Prisiekiu, ta moteris atrodė ne gražesnė, nei gulėta išgulėta sofa-lova.

– Visai nejuokinga, – sako ji.

– Kai tekėjai, žinojai, kad aš rašytojas rimtas, – sako jis.

Ji atsistojo. Iškėlė rankas tarytum Mozė, skelbiantis žydams, jog Pažadėtoji Žemė čia pat, už artimiausios kalvos.

– Tai ir grįžk pas savo mieliausiąją ir sūnų, – sako ji. – Aš tikrai nestosiu skersai kelio.

Uždariau sklendę.

Po penkių minučių pas mane į viršų atėjo Mura ir liepė kraustytis iš vonios kambario.

– Panelė Hilton nori į vonią, – sako jis.

Niekad nemačiau keistesnės veido išraiškos, kaip jo tada. Paraudęs, akyse ašaros – o patį smaugia, negalėdamas išsiveržti, kažkoks kvailas juokas.

– Dar nepabaigiau, – sakau.

– Užtat panelė Hilton pabaigė, – sako jis. – Kraustykitės!

Tad išėjau, sėdau į savo sunkvežimį ir nuvažiavau į miestą išgerti kavos. Kėbule ant stovo, visiems matomai, kėpsojo vonios kabinos durys ir, aišku, traukė daugelio praeivių dėmesį.

Dauguma žmonių užsisako kabinos duris be jokio piešinio, na, nebent su flamingu ar jūrų arkliuku. Lorense, Masačūsetso valstijoje, esančioje gamykloje flamingą ar jūrų arkliuką duryse su smėliasroviu padaro vos už šešių dolerių priemoką. Tačiau Glorija

Hilton pageidavo didžiulės, gero pusmetrio pločio „G“ su natūralaus dydžio jos pačios galva centre. Ir kad akys būtų pusantro metro nuo vonios dugno aukštyje, nes būtent tokiame aukštyje būna jos akys, kada basa stovi vonioje.

Lorense kilo baisus sujudimas.

Su manim gėrė kavą toks Haris Krokeris, santechnikas.

– Kad skaičiai būtų visiškai tikslūs, – sako jis, – tu, tikiuosi, išsireikalavai ją pamatuoti pats.

– Jos vyras pamatavo, – atsakiau.

– Sekasi žmonėms, – sako jis.

Nuėjau prie telefono ir paprašiau sujungti su Mura. Norėjau sužinoti, ar jau galiu grįžti ir baigti darbą. Numeris buvo užimtas.

Kai grįžau toliau gerti kavos, Haris Krokeris man sako:

– Nepamatei vaizdo, kurį mūsų mieste vargu ar kas bepamatys.

– Kas buvo? – klausiu.

– Ką tik dviejų šimtų mylių per valandą greičiu pralėkė Glorija Hilton su tarnaite, – sako jis.

– Į kurią pusę? – klausiu.

– Į vakarus, – sako jis.

Tada vėl pamėginau susiskambinti su Mura. Glorija Hilton išvažiavo, galvoju, baigėsi ir ilgos telefoninės šnekos. Tačiau numeris buvo užimtas dar kokią valandą. Sakau, gal kas išrovė telefono laidus, bet telefonininkė patikino, kad jis veikia.

– Pabandykit sujungt dar kartą, – sakau jai.

Šįsyk prisiskambinau.

Atsiliepė Mura. Vos ištariau „Alio“, o jis baisiausiai susijaudino. Jaudinosi ne dėl nebaigtos montuoti vonios kabinos. Susijaudino todėl, kad mane palaikė kažkokiu Džonu.

– Džonai, Džonai, – sako man, – ačiū Dievui, paskambinai!

– Džonai, – sako, – žinau, ką apie mane manai, ir nesmerkiu, kad taip manai, – bet nepadėk ragelio, išklausyk, ką noriu pasakyt. Džonai, ji mane paliko. Šis gyvenimo etapas – baigtas! Renku šukes. Džonai, maldauju, – sako, – atvažiuok. Prašau, Džonai, labai labai prašau.

– Pone Mura... – sakau.

– Taip? – sako jis.

Jo balsas nuskambėjo tyliau. Matyt, jam pasirodė, jog aš įėjau į kambarį.

– Pone Mura, čia aš, – sakau.

– Kas jūs? – sako.

– Montuoju pas jus vonios kabiną, – sakau.

– Aš laukiau tarpmiestinio skambučio, – sako jis. – Prašom atlaisvinti liniją.

– Atsiprašau, – sakau, – aš tik norėjau sužinoti, kada man pas jus baigti darbą.

– Niekada! – riktelėjo. – Pamirškit! Velniop tą kabiną!

– Pone Mura, – sakau, – aš negaliu grąžinti šitų durų.

– Atsiųskit man sąskaitą, – sako jis. – Aš jas jums dovanoju.

– Kaip pasakysit, – sakau. – Atvežiau jums ir du „Fleetwood“ langus.

– Meskit į šiukšlyną! – sako jis.

– Pone Mura, – sakau, – jūs, atrodo, kažkodėl be nuotaikos.

– Tikras aiškiaregys! – sako jis.

– Gal tas duris išmest ir yra prasmės, – sakau, – bet išoriniai langai dar niekam nepakenkė. Leiskit, nuvažiuoju ir įdedu. Jūs net nejusit, kad aš pas jus esu.

– Gerai jau, gerai! – pasakė ir padėjo ragelį.

„Fleetwood“ langai – mūsų pasididžiavimas, todėl montuojame juos kruopščiai ir be skubos. Palei visą rėmą dedame intarpą, kaip ir montuodami vonios kabiną. Tad, kol klijai sustings, teko stoviniuoti Muros namo pasieny. Tiesą sakant, į kambarį su „Fleetwood“ langais gali iki pat lubų prileisti vandens, ir jis neištekės – bent jau pro langus tai tikrai.

Man laukiant, kada klijai sustings, išėjo Mura ir klausia, ar nenorėčiau išmesti taurelės.

– Atsiprašau? – sakau.

– Gal jūsiškiai darbe negeria? – sako.

– Tik per televiziją, – sakau.

Jis nusivedė mane į virtuvę, ištraukė butelį, ledukų ir pora stiklinių.

– Man labai malonu, – sakau.

– Gal aš ir nežinau, kas yra meilė, – sako, – bet, Dievas mato, niekad nesu pasigėręs vienas.

– Gersim, kol pasigersim? – sakau.

– Jei neturit kitokių pasiūlymų, – sako jis.

– Reikėtų pagalvot, – sakau.

– Klaida, – sako jis. – Šitaip daug gyvenime prarandat. Todėl

jūs, jankiai, tokie šalti, – sako jis. – Per daug galvojat. Todėl taip retai tuokiatės.

– Iš dalies dėl to, kad trūksta pinigų, – sakau.

– Ne, ne, – sako jis. – Šaknys giliau. Jūs, jankiai, nedrįstat sugniaužt rankoj dagio.

Turėjo man paaiškint, kad jei dagį griebsi staigiai ir stipriai, tai neįsidursi.

– Dėl to dagio tai aš netikiu, – sakau.

– Tipiškas Naujosios Anglijos gyventojų atsargumas, – sako jis.

– Spėju, kad jūs kilęs ne iš čia, – sakau.

– Šita laimė mane aplenkė, – sako jis. Esąs iš Los Andželo.

– Sakyčiau, irgi neblogai, – sakau.

– Apsimetėlių buveinė, – sako jis.

– Ne man spręsti, – sakau.

– Todėl ir persikėlėm čia, – sako jis. – Taip mano žmona – antroji žmona – per vestuves sakė reporteriams: „Traukiamės toliau nuo visų apsimetėlių. Gyvensime ten, kur žmonės yra tikri. Gyvensime Niu Hempšyre. Mano vyras ir aš pasijusime savimi. Jis rašys, rašys ir rašys. Jis man parašys tokį gražų scenarijų, kokio dar nėra buvę literatūros istorijoje."

– Puiku, – sakau.

– Laikraščiuose ar žurnaluose apie tai neskaitėt? – sako jis.

– Neskaičiau, – sakau. – Draugavau su panele, kuri prenumeravo žurnalą „Kino įdomybės", bet tai buvo labai seniai. Net nežinau, koks jos likimas.

Taip mums besišnekant, iš penkių litrų butelio viskio ar išgaravo, ar buvo pavogta, ar kaip kitaip prapuolė geras penktadalis.

Pokalbį atpasakojau netiksliai, nes vienu metu Mura pasisakė vedęs, būdamas tik aštuoniolikos, – ir kas tas Džonas, kuriuo jis mane palaikė, kada jam paskambinau.

Kalbėti apie Džoną Murai buvo skaudu.

– Džonas, – sakė, – mano vienturtis. Penkiolikmetis. – Apsiniaukė, mostelėjo į pietryčius. – Vos už dvidešimties mylių – taip arti ir taip toli, – tarė.

– Jis pas motiną Los Andžele nepasiliko? – paklausiau.

– Šiaip jis gyvena pas ją, – paaiškino Mura, – bet mokosi Maunt Henryje.

Maunt Henryje labai gera privati berniukų mokykla.

– Persikėliau į Niu Hempšyrą dar ir dėl to, kad būčiau arčiau jo. – Palingavo galvą. – Vis tikėjau, kad jis anksčiau ar vėliau atsilieps – paskambins ar atrašys.

– O jis kaip ne, taip ne? – sakau.

– Nė karto, – sako Mura. – Žinot, kokie buvo jo paskutiniai žodžiai man?

– Nagi ne, – sakau.

– Kai išsiskyriau su jo motina ir vedžiau Gloriją Hilton, jo paskutiniai žodžiai buvo: „Tėve, tu menkysta. Kol gyvas nenoriu daugiau tavęs girdėt.“

– Žiau... žiauru, – sakau.

– Bičiuli, – kimiu balsu sako Mura, – labai žiauru. – Nuleido galvą. – Taip ir pasakė – menkysta. Jaunas, o žodį pataikė.

– Tai ar šiandien vis dėlto jam prisiskambinot? – sakau.

– Paskambinau mokyklos direktoriui, pasakiau, kad šeimoje didelė bėda ir kad lieptų Džonui tuoj pat man paskambinti, – pasakė Mura.

– Ačiū Dievui, padėjo, – tęsė jis. – Ir nors aš tikras menkysta, jis sutiko rytoj pas mane atvažiuot.

Besišnekant Mura man pasiūlė kada nors pasidomėti statistika. Pažadėjau.

– Ar statistika apskritai, ar tam tikros srities? – pasitikslinau.

– Vedybų statistika, – sako jis.

– Bijau net pagalvoti, kas ten slepiasi, – sakau.

– Žvilgterkit į statistiką, – sako Mura, – ir pamatysit, kad kai žmonės tuokiasi aštuoniolikos – kaip aš su pirmąja žmona, – penkiasdešimt procentų tikimybės, kad santuoka subyrės kaip kortų namelis.

– Aš vedžiau aštuoniolikos, – sakau.

– Ir iki šiol su pirmąja? – klausia.

– Greit bus dvidešimt metų, – sakau.

– Ar nedingteli kartais, kad iš jūsų atėmė jaunystės metus, kada būtumėt galėjęs džiaugtis laisve, ūžti, eiti per mergas?

–Na, Niu Hempšyre, – sakau, – tokie metai – tarp keturiolikos ir aštuoniolikos.

– Tada pasakysiu kitaip, – sako. – Tarkim, gyveni tuos metus susituokęs, riejiesi, kaip ir visi sutuoktiniai, dėl menkniekių, pinigų nėr, rūpesčių kalnas...

– Visiškai sutinku, – sakau.

– Ir, tarkim, studija nuperka tavo knygą, užsako pagal ją parašyti scenarijų, o pagrindinį vaidmenį filme atliks Glorija Hilton, – sako jis.

– Sunkiai įsivaizduoju, – sakau.

– Na, gerai, – sako, – kokia būtų didžiausia sėkmė jūsų darbe?

Turėjau pagalvoti.

– Ko gera, taip būtų, jei gaučiau užsakymą visame „Conners“ viešbutyje įstatyti „Fleetwood“ langus. Susidarytų gal penki šimtai langų, jei ne daugiau, – sakau.

– Puiku! – sako jis. – Pasirašėt sutartį. Kišenėje pirmą kartą tiek pinigų. Susibarėt su žmona, ją keikiat, gailitės savęs. O viešbučio valdytoja – Glorija Hilton. Glorija Hilton tokia, kaip kine.

– Aš jūsų klausau, – sakau.

– Tarkim, pradėjot statyt tuos penkis šimtus „Fleetwood“ langų, – sako jis, – statot langą, ir kiekvieną kartą pro stiklą lyg kokiam dievaičiui šypsosi Glorija Hilton.

– Ar dar turit ko nors išgert? – sakau.

– Ir įsivaizduokit, kad šitai tęsiasi tris mėnesius, – sako jis. – Ir kiekvieną vakarą grįžtate namo pas žmoną, pas moterį, kurią pažįstat taip gerai, kad jums ji beveik kaip sesuo, o ji jus nuolat graužia dėl visokių menkniekių...

– Žinot, kad šitame kambaryje ir be „Fleetwood“ langų labai šilta, – sakau.

– Ir, tarkim, Glorija Hilton jums staiga sako, – tęsė jis: – „Nebijok būti laimingas, vargšeli, mielasis! Ak, brangusis, mudu sukurti vienas kitam! Nebijok būti laimingas su manimi! Aš tirpstu matydama, kaip tu dedi langus! Aš kenčiu matydama, koks tu nelaimingas, žinodama, kad tu priklausai kažkokiai kitai moteriai, žinodama, kokį laimingą tave galiu padaryti, jei tik tu taptum mano!“

✖

Paskui, pamenu, mudu su Mura išėjom laukan paieškoti dagių. Jis ketino man parodyti, kaip reikia griebti dagį ir neįsidurti.

Greičiausiai neradom. Pamenu, kad be perstojo juokdamiesi rovėm ir svaidėm į sieną visokias žoles. Bet vargu ar tarp jų buvo dagių.

O paskui mudu ten po atviru dangumi pasimetėme. Aš pašūkavau, pašūkavau, bet jis atsišaukdavo vis tyliau ir tyliau, tad galiausiai grįžau namo.

Kaip tos mano sugrįžtuvės atrodė, neatsimenu, bet žmona atsimena. Sako, jog su ja kalbėjau šiurkščiai ir nepagarbiai. Anot jos, aš gyręsis, jog sudariau sutartį su „Conners“ viešbučiu įdėti penkis šimtus „Fleetwood“ langų. Be to, siūlęs kada nors pasidomėti ankstyvų vedybų statistika.

Paskui užlipau į viršų ir išlupau vonios kabinos duris. Girdi, mudu su Mura mainomės durimis.

Iškėlęs duris, užmigau vonioje.

Žmona prižadino, bet pavariau šalin. Sakiau, kad Glorija Hilton įsigijo „Conners“ viešbutį ir kad žadu ją vesti.

Bandžiau jai aiškinti kažką svarbaus apie dagius, bet man pynėsi liežuvis, ir vėl užmigau.

Tada žmona mane apibarstė putojančio muilo milteliais, paleido į vonią šaltą vandenį ir nuėjo miegoti į svečių kambarį.

Kitą dieną apie trečią nuvažiavau pas Murą baigti statyti langų ir išsiaiškinti, ar mes vakar nusprendėm, ką daryti su kabinos durimis, o jei taip, tai ką. Sunkvežimyje vežiausi dvejas duris: savąsias su flamingu ir kitas su Glorija Hilton.

Paspaudžiau durų skambutį, bet staiga išgirdau barbenant į langą antrame aukšte. Pasižiūriu, Glorijos Hilton vonios kambario lange – Mura. Mano kopėčios kaip tik buvo atremtos į palangę, tad užlipau ir paklausiau Murą, kas atsitiko.

Jis atidarė langą ir pakvietė į vidų. Visas išbalęs, dreba.

– Sūnus jau atvažiavo? – klausiu.

– Atvažiavo, – sako. – Apačioj. Prieš valandą parsivežiau iš autobusų stoties.

– Judu jau geruoju? – klausiu.

Mura pakratė galvą.

– Žiauriai tebepyksta, – sako. – Penkiolikmetis, o su manim kalba lyg man būtų prosenelis. Minutei užlipau į viršų ir nebedrįstu grįžti.

Paėmė man už parankės.

– Klausykit, – sako, – lipkit žemyn ir kaip nors paruoškit dirvą.

– Jei mokėčiau, – sakau, – tai jėgas pataupyčiau dirvai purenti namie.

Trumpai jam nupiešiau anaiptol ne idealią padėtį namie.

– Kad ir kas bebūtų, – sako, – nekartokit mano klaidos. Kad ir kas, saugokit šeimos židinį. Žinau, kartais šeimyninis gyvenimas bjauriai apkarsta, bet gyvenime esti tūkstantį kartų bjauresnių dalykų.

– Na, ačiū Dievui bent už vieną dalyką, – sakau.

– Kokį? – klausia jis.

– Glorija Hilton man kol kas neapsireiškė ir neprisipažino mylinti, – pasakiau.

Nusileidau į apačią pas Muros sūnų.

Džonas buvo apsivilkęs kostiumu, kaip tikras vyras. Net ir su liemene. Buvo su akiniais juodais rėmeliais. Atrodė kaip koledžo profesorius.

– Džonai, – sakau, – aš senas tavo tėvo draugas.

– Šit kaip? – sako ir nužvelgė mane nuo galvos iki kojų.

Rankos pasisveikinti nedavė.

– Atrodai subrendęs, – sakau.

– Turėjau subręsti, – sako jis. – Kai tėvas mus su motina paliko, tapau šeimos galva, sutinkat?

– Džonai, – sakau, – tavo tėvas, žinok, irgi nesijautė labai laimingas.

– Labai liūdna girdėti, – sako jis. – Maniau, kad gyventi su Glorija Hilton vyrams neapsakoma laimė.

– Džonai, – sakau, – suaugęs suprasi daug ką, ko dabar nesupranti.

– Tikriausiai turit omeny branduolinę fiziką, – sako jis. – Nekantrauju.

Nusigręžė, pasižiūrėjo pro langą.

– Kur tėvas? – paklausė.

– Čia, – nuo laiptų atsiliepė Mura. – Čia tas kvailys nelaimingas.

Ėmė leistis girgždančiais laiptais.

– Aš gal grįžtu į mokyklą, tėve, – sako vaikinukas.

– Taip greit? – sako Mura.

– Man pasakė, kad atsitiko bėda, aš ir atvažiavau, – sako vaikinukas. – Atrodo, jokios čia bėdos nėra, todėl, jeigu nieko prieš, norėčiau grįžti.

– Nieko prieš? – sako Mura. Ištiesė sūnui rankas. – Džonai... – sako, – man plyš širdis, jei tu mane dabar paliksi nepasakęs, kad...

– Nepasakęs ko? – sako vaikinukas lediniu balsu.

– Kad man atleidi, – sako Mura.

– Niekada, – sako vaikinukas. – Labai gaila, bet šito tikrai nepadarysiu. – Jis linktelėjo. – Kai tik būsit pasiruošęs važiuoti, tėve, – sako, – aš lauksiu automobilyje.

Ir išėjo iš kambario.

Mura susmuko ant kėdės ir susiėmė rankom galvą.

– Ką man dabar daryt? – sako. – Ko gera, tokios bausmės ir nusipelniau. Belieka sukąsti dantis ir kęsti.

– Žinau vieną būdą, – sakau.

– Kokį? – sako jis.

– Įspirti jam į užpakalį, – pasakiau.

Mura taip ir padarė.

Rūškanas, niūrus nuėjo prie automobilio.

Liepė Džonui išlipti, atseit, reikia pataisyti priekinę sėdynę.

Tada kad žiebs pėdos šonu vaikinukui į užpakalį. Spyris, manau, nebuvo skaudus, bet ganėtinai stiprus.

Vaikinukas polkos žingsniu nušokavo į pakalnę prie krūmų, kur mudu su jo tėvu vakar ieškojom dagių. Kai pagaliau sustojo – veide nuostaba, ir daugiau nieko.

– Džonai, – sako jam Mura, – man labai gaila, bet nieko kita nesugalvojau.

Šįkart vaikinukas nebeatsikirto.

– Gyvenime esu padaręs daug rimtų klaidų, – sako Mura, – bet šito nelaikau klaida. Myliu tave, myliu tavo motiną, ir spardysiu tave tol, kol tau širdis pasakys, kad man reikia duoti dar vieną šansą.

Vaikinukas vis dar nesumojo, ką pasakyti, bet buvo matyti, kad visai netrokšta dar kartą gauti į užpakalį.

– Dabar grįžk į vidų, – sako Mura, – ir aptarsim šitą reikalą kaip civilizuoti žmonės.

Kai jie grįžo į vidų, Mura liepė sūnui paskambinti į Los Andželą motinai.

– Pasakyk, kad gražiai susitaikėm ir kad aš baisiai nelaimingas, su Glorija Hilton baigta, ir noriu, kad motina man leistų grįžti pas ją bet kokiomis sąlygomis, – sakė Mura.

Vaikinukas visa tai persakė motinai, ir ji apsiverkė, ir vaikinukas apsiverkė, ir Mura apsiverkė, ir aš apsiverkiau.

O tada Muros pirmoji žmona jam pasakė, kad jis galįs kada nori grįžti namo. Štai ir viskas.

O vonios kabinos durų klausimą išsprendėme taip: aš pasiėmiau Muros duris, o jis – manąsias. Atvirai kalbant, duris už dvidešimt du dolerius išmainiau į duris už keturiasdešimt aštuonis dolerius, neskaitant Glorijos Hilton paveikslo.

Žmona, kai grįžau namo, buvo išėjusi. Įstačiau naująsias duris. Į viršų užlipo sūnus, žiūri. Nosis kažko paraudus.

– Kur mama? – klausiu.

– Išėjo, – sako jis.

– Kada grįš? – klausiu.

– Sakė, gal visai nebegrįš, – sako sūnus.

Man suspaudė širdį, bet prieš sūnų neišsidaviau.

– Eilinis pokštas, – sakau. – Ji visada taip sako.

– Negirdėjau, kad būtų taip sakius, – sako jis.

Atėjo ir vakarienės metas, o žmonos kaip nėra, taip nėra. Ne juokais išsigandau. Stengiausi baimės neparodyti. Paruošiau mudviem su sūnumi vakarienę. Sakau:

– Na, ji, matyt, kažkur užtruko.

– Tėve... – sako sūnus.

– Ką? – sakau.

– Ką tu vakar mamai padarei? – sako. Ir dar tokiu valdingu tonu.

– Žiūrėk savo reikalų, – sakau, – o tai gausi į užpakalį.

Kaipmat ataušo.

Devintą žmona, ačiū Dievui, parėjo namo.

Linksmai nusiteikusi. Pasakė, kad smagiai praleidusi laiką viena – viena pasivaikščiojusi po parduotuves, viena papietavusi restorane, viena nuėjusi į kiną.

Pabučiavo mane ir užlipo į viršų.

Išgirdęs paleistą dušą, staiga prisiminiau Glorijos Hilton atvaizdą vonios kabinos duryse.

– O Viešpatie! – sušukau.

Puoliau į viršų paaiškinti, kaip duryse atsirado šitas atvaizdas ir kad nieko nelaukdamas ryt iš ryto jį panaikinsiu.

Įėjau į vonios kambarį.

Žmona maudėsi po dušu.

Ūgio ji sulig Glorija Hilton, tad atvaizdas ant durų jai tiko tartum kaukė.

Mačiau žmonos kūną su Glorijos Hilton galva.

Žmona visai nebuvo įsižeidus. Dargi nusikvatojo. Jai atrodė juokinga.

– Spėk, kas aš? – paklausė ji.

1962

Elnias gamyklos teritorijoje

Iš Iliumo gamyklos, Federalinės aparatūros gamintojų korporacijos filialo, didžiulių juodų kaminų virstantys aitrūs dūmai su suodžiais sklaidėsi virš šimtų vyrų ir moterų, stovinčių eilėje priešais raudonplytę įdarbinimo kontorą. Buvo vasara. Iliumo gamykla, jau ir taip antra pagal dydį pramonės įmonė Amerikoje, kad įvykdytų kariuomenės užsakymus, trečdaliu didino darbuotojų skaičių. Maždaug kas dešimt minučių kompanijos policininkas, atidaręs įdarbinimo kontoros duris, išleisdavo iš patalpos vėsų kondicionuoto oro gūsį ir įleisdavo tris naujus kandidatus.

– Trys užeikit, – tarė policininkas.

Vidutinio ūgio, dar trisdešimties neturintis vyriškis su ūsais ir akiniais, maskuojančiais jaunyvą veidą, į kontorą įėjo, eilėje prastovėjęs keturias valandas. Nuo dūmų bei rugpjūčio kaitros ir nuotaika, ir specialiai pirktas kostiumas suprastėjo, be to, saugodamas vietą eilėje, jis liko nepietavęs. Tačiau atrodė guvus. Prie registratorės priėjo paskutinis iš trijų.

– Gręžėjas, ponia, – prisistatė pirmasis.

– Pas poną Komodį, septinta kabina, – pasakė registratorė.

– Plastiko presuotojas, panele, – prisistatė antrasis.

– Pas poną Hoitą, antra kabina, – pasakė ji. – Specialybė? – kreipėsi į mandagųjį vyriškį nuo suodžių papilkėjusiu kostiumu. – Frezuotojas? Monteris?

– Rašymas, – atsakė tas. – Visokie rašto darbai.

– Turit omeny reklamą?

– Taip... tai ir turiu omeny.

Žiūrėjo į jį dvejodama.

– Na, nežinau. Mes tokių žmonių nekvietėm. Su mašinomis dirbti nemokate, tiesa?

– Su spausdinimo mašinėle, – pajuokavo jis.

Registratorės būta rimtos moterytės.

– Kompanija vyrų stenografistų nesamdo, – pasakė ji. – Nueikit pas poną Dilingą, dvidešimt šešta kabina. Gal ras jums darbo reklamos ir informacijos skyriuje.

Jis pasitaisė kaklaraištį, švarką, išspaudė šypseną, turėjusią reikšti, kad darbo gamykloje jis ieško šiaip sau, dėl įdomumo. Užėjo į dvidešimt šeštą kabiną ir ištiesė ranką ponui Dilingui, iš pažiūros bendraamžiui.

– Pone Dilingai, aš Deividas Poteris. Norėjau šnektelti dėl darbo reklamos ir informacijos srityje.

Ponas Dilingas, tiek ir tiek prisižiūrėjęs jaunų vyrų, besistengiančių nuslėpti karštą norą gauti darbo, atsakė mandagiai, bet santūriai:

– Bijau, pone Poteri, kad pataikėte ateiti netinkamu laiku. Konkurencija šioje srityje, kaip turbūt žinote, didžiulė, ir šiuo metu vargiai ką galėtume jums pasiūlyti.

Deividas linktelėjo.

– Aišku.

Jam nebuvo tekę ieškotis darbo didelėje įmonėje, o ponas Dilingas davė suprasti, kad tai didis menas – jei nemoki dirbti su mašinomis. Pakvipo dvikova.

– Vis tiek prisėskit, pone Poteri.

– Ačiū. – Žvilgtelėjo į laikrodį. – Greit reikės lėkt į redakciją.

– Dirbate kokiame vietiniame laikraštyje?

– Taip. Dorsete, apie dešimt mylių nuo Iliumo, leidžiu savaitraštį.

– Ak, šit kaip. Labai mielas miestelis. Ketinate laikraščio atsisakyt ar kaip?

– Na, ne visai. Tai tik vienas iš variantų. Laikraštį nusipirkau tuoj po karo, leidžiu jau aštuonerius metus, bet nenorėčiau užsisėdėti. Gerai būtų išbandyti jėgas kitur. Viskas priklauso nuo to, kokio pobūdžio darbą galėčiau gauti.

– Turite šeimą? – maloniai pasiteiravo ponas Dilingas.

– Taip. Žmona, du sūnūs ir dvi dukros.

– Gražu. Gausi šeimyna ir visų po lygiai, – pasakė ponas Dilingas. – O esate dar labai jaunas.

– Man dvidešimt devyneri, – pasakė Deividas. Šyptelėjo. – Tokios gausios šeimos mes neplanavom. Bet užderėjo dvynukų. Iš pradžių dvyniai sūnūs, o štai prieš kelias dienas gimė dukrytės.

– Ak, šit kaip! – tarė ponas Dilingas. Pamerkė akį. – Turėdamas tokią šeimą, kiekvienas jaunas žmogus rūpintųsi patikimu pajamų šaltiniu, ar ne?

Ir vienas, ir kitas užuominą palaikė nereikšminga dviejų šeimos galvų mandagaus pokalbio detale.

– Tiesą sakant, mes ir norėjom dviejų berniukų ir dviejų mergaičių, – tarė Deividas. – Nesitikėjom jų susilaukti taip staigiai, bet dabar jaučiamės patenkinti. O kai dėl patikimo pajamų šaltinio... gal pasirodysiu nekuklus, bet manau, kad tuo atveju, jei laikraščiui kas nutiktų, tam tikriems žmonėms mano administracinė ir žurnalistinė patirtis, įgyta jį leidžiant, pasirodytų dar ir kaip vertinga.

– Ko mūsų šaliai trūksta, – susikaupęs degdamasis cigaretę filosofiškai tarė Dilingas, – tai žmonių, nusimanančių, nebijančių imtis atsakomybės ir atliekančių darbą iki galo. Gaila, reklamos ir informacijos srityje ne kažin ką gero galime pasiūlyti. Darbas, suprantat, svarbus, įdomus, bet nežinau, ką pasakytumėt apie pradinį atlyginimą.

– Na, aš tik norėčiau sužinoti, kokia padėtis... kokios galimybės. Net neįsivaizduoju, kokį atlyginimą įmonė mokėtų žmogui, turinčiam mano patirtį.

– Tokie patyrę specialistai kaip jūs paprastai klausia: kaip aukštai ir kaip greit galėčiau iškilti? O atsakymas toksai – riba, iki kurios energingas, ambicingas, kūrybingas žmogus gali kilti, – dangus. O ar greit, ar lėtai, priklauso nuo to, kokį darbą ir kaip jis pageidauja ir sugeba dirbti. Tokiam, kaip jūs, pradžiai galėtume pasiūlyti, na, tarkim, šimtą dolerių per savaitę, bet tai nereiškia, kad tokios sąlygos nesikeistų dvejus metus, o gal tik du mėnesius.

– Manyčiau, kad ir neįsivažiavus iš tokio atlyginimo jau galima išlaikyt šeimą, – pasakė Deividas.

– Darbas reklamos srityje panašus į tai, kuo užsiimate dabar. Mūsų reklamos specialistai laikosi aukštų rašymo, redagavimo ir medžiagos pateikimo standartų, ir mūsų pranešimai spaudai nekeliauja į laikraščių redakcijų šiukšliadėžes. Mūsų žmonės dirba profesionaliai ir vertinami kaip geri žurnalistai. – Jis atsistojo. – Turiu vieną reikaliuką – dešimt minučių, ne daugiau. Gal galėtumėt luktelti? Įdomu su jumis kalbėtis.

Deividas pasižiūrėjo į laikrodį.

– Na, dešimt, penkiolika minučių galėčiau dar pabūti.

Po trijų minučių Dilingas, kažkieno pralinksmintas, kikendamas grįžo į kabiną.

– Paskambinau Lu Flemeriui, mūsų reklamos skyriaus vadovui. Jam reikia stenografistės. Tokio, kaip Lu, reikia paieškot. Pas mus visi jį stačiai garbina. Ilgai dirbęs savaitrašty, ko gera, dėl to su juo taip lengva bendrauti. Papasakojau apie jus, žiūrėjau, ką sakys. Jūs niekuo neįpareigotas – tik persakiau, ką girdėjau iš jūsų, kad dairotės darbo. Ir spėkit, ką pasakė Lu!

– Tu įsivaizduoji, Nene? – telefonu sakė Deividas Poteris žmonai. Buvo vienom glaudėm ir skambino iš kompanijos ligoninės. – Rytoj iš ligoninės grįši namo pas solidų vyrą, užkalantį šimtą dolerių per savaitę – kiekvieną savaitę. Ką tik gavau ženkliuką su pavarde ir perėjau medicininę apžiūrą!

– O! – nusistebėjo Nenė. – Baisiai skubiai, ką? Nemaniau, kad taip iškart pas juos pulsi.

– O ko laukt?

– Na... nežinau. Ar tu gerai supranti, kas ten tavęs laukia? Tu juk niekad nesi dirbęs kitiems ir neįsivaizduoji, kaip dirbama didelėje įmonėje. Žinau, kad ketinai teirautis Iliume dėl darbo, bet maniau, kad laikraščio vis vien dar metus nemesi.

– Kitąmet man bus trisdešimt, Nene.

– Na, ir kas?

– Pradėti karjerą pramonėje gana vėlu. Čia yra mano amžiaus vyrų, dirbančių jau dešimt metų. Konkurencija žiauri, o po metų bus dar žiauresnė. Be to, kas žino, ar po metų Džeisonas dar benorės pirkt iš manęs laikraštį?

Edas Džeisonas buvo Deivido padėjėjas, neseniai baigęs koledžą, jo tėvas norėjo jam nupirkti laikraštį.

– O šita laisva vieta reklamos skyriuje kitąmet, Nene, bus užimta. Keisti darbą pats laikas dabar – šiandien!

Nenė atsiduso.

– Turbūt. Bet tai nepanašu į tave. Yra žmonių, kuriems gamykloje gerai, jiems toks darbas prie širdies. Bet tu visąlaik buvai nuo nieko nepriklausomas. Be to, pats žinai, tau patinka leisti laikraštį.

– Žinau, – atsakė Deividas, – man sunku bus jo atsisakyti. Kol neturėjom vaikų, leisti laikraštį buvo tikras malonumas, bet dabar tai nebepatikima – o reikės vaikus ir į mokslą leist, ir šiaip.

– Bet, mielasis, – tarė Nenė, – juk laikraštis duoda pajamų.

– O vieną dieną ims ir žlugs, – pasakė Deividas, spragteldamas pirštais. – Įsidės koks dienraštis įdėklą su Dorseto žiniomis arba...

– Dorsetiečiai taip mėgsta savo laikraštuką, kad neleistų žlugti. Jie mėgsta tave, jiems patinka tavo rašiniai.

Deividas linktelėjo.

– Bet kas bus po dešimties metų?

– O kas bus po dešimties metų darbo gamykloje? Arba bet kur kitur.

– Vis dėlto labiau tikėtina, kad gamykla tebebus. Kad išlaikyčiau tokią didelę šeimą, neturiu teisės rizikuoti, Nene.

– Mielasis, šita didelė šeima nebus laiminga, jeigu tu dirbsi ne ten, kur tau patinka. Aš noriu, kad tu ir toliau būtum laimingas – važinėtum po apylinkes, rinktum naujienas, kalbėtumeisi su žmonėmis, pardavinėtum reklamas, grįžtum namo ir rašytum, ką nori, kuo pats tiki. Kur tu, kur gamykla!

– Taip reikia.

– Kad jau taip nusprendei, ką gi. Aš savo pasakiau.

– Tai ta pati žurnalistika, aukšto lygio žurnalistika, – pasakė Deividas.

– Tik neskubėk tuoj pat parduot laikraščio Džeisonui. Paskirk jį atsakingu, bet dar kokį mėnesį palaukim, gerai?

– Laukti nėra prasmės, bet jeigu labai nori, sutinku.

Deividas pakėlė prie akių brošiūrą, kurią gavo perėjęs medicininę apžiūrą.

– Štai paklausyk, Nene: pagal kompanijos draudimo nuostatus ligos atveju gaunu dešimt dolerių dienpinigių gydymo išlaidoms, dvidešimt šešias savaites – pilną atlyginimą, šimtą dolerių ypatingoms gydymo išlaidoms. Gyvybės draudimas kainuoja perpus mažiau negu draudžiantis savarankiškai. O už tai, kiek pagal taupymo programą išleidžiu pirkdamas valstybines obligacijas, kompanija po dvylikos metų moka penkių procentų dividendus nuo kompanijos kapitalo. Kasmet dvi, o po penkiolikos metų trys savaitės mokamų atostogų. Nemokama narystė kompanijos užmiesčio klube. Po dvidešimt penkerių metų galiu gauti mažiausiai šimto dvidešimt penkių dolerių, o jei padarau karjerą ir išbūnu įmonėje ilgiau kaip dvidešimt penkerius metus – tai ir kur kas didesnę mėnesinę pensiją!

– Nieko sau! – nusistebėjo Nenė.

– Kvailystė būtų praleist tokią progą, Nene.

– Ir vis tiek geriau būtum palaukęs, kol aš su mergytėm grįšiu namo, apsitvarkysiu, o ir tu pats su jomis apsiprastum. Jaučiu, kad tu taip padarei iš baimės.

– Ką tu, Nene. Pabučiuok abi mažytes nuo manęs. Man reikia eit prisistatyt savo viršininkui.

– Savo kam?

– Viršininkui.

– Pamaniau, kad man pasigirdo.

– Iki, Nene.

– Iki, Deividai.

Deividas prisisegė ženkliuką su pavarde prie atlapo ir išėjo iš ligoninės ant įkaitusio asfalto, plytinčio aptvertoje gamyklos teritorijoje. Iš aplinkinių pastatų sklido duslus dundesys, pyptelėjo pravažiuojantis sunkvežimis, į akį Deividui įkrito šlako trupinėlis. Nosinės kampeliu šiaip taip iškrapštė. Kai regėjimas atsitaisė, ėmė dairytis pastato Nr. 31, kur bus jo kabinetas ir viršininkas. Iš ten, kur stovėjo, driekėsi keturios žmonių ir mašinų pilnos gatvės, ir kiekviena atrodė begalinė.

Jis sustabdė praeivį, ne taip baisiai skubantį, kaip kiti.

– Ar nepasakytumėt, kaip rasti pastatą Nr. 31, pono Flemerio kabinetą?

Užkalbintas žmogus buvo senyvas, žvitrių akių, atrodė, kad gamyklos žvangesys, dvokas ir skuba jam teikia tokį malonumą, kokį Deividas būtų jautęs balandį Paryžiuje. Pašnairavo į Deivido ženkliuką su pavarde, paskui į veidą.

– Naujokas, tiesa?

– Taip, pirma diena.

– Ką jūs galit žinot? – Senis nustebęs pakinkavo galva, pamerkė akį. – Naujokas. Pastatas Nr. 31? Žinot, 1899 metais, kai pradėjau čia dirbt, pastatą Nr. 31 iš čia galėjai matyt kaip ant delno – iki pat

jo buvo vien išdramblota dykvietė. Dabar visas plotas užstatytas. Matot tą vandens cisterną už puskilometrio? Tai va, ten atsišakoja 17-oji alėja, einat ja beveik iki pat galo, tada per bėgius ir... Sakot, naujokas? Tada gal geriau aš jus palydėsiu. Atėjau šnektelt dėl pensijos, bet nedega. Mielai pasivaikščiosiu.

– Ačiū.

– Penkiasdešimt metų išdirbau, – pasigyrė jis ir ėmė Deividą vesti per alėjas ir skersgatvius, per bėgius, rampas ir tunelius, pro pastatus, pilnus čerškančių, zvimbiančių, burzgiančių mašinų, galiausiai – koridoriais žaliomis sienomis su numeruotomis juodomis durimis.

– Dabar penkiasdešimt metų išdirbt nebeįmanoma, – su gailesčiu tarė senis. – Į darbą nūnai be aštuoniolikos nebepriima, o šešiasdešimt penkerių išleidžia į pensiją.

Užkišo už atlapo nykštį, kad geriau matytųsi auksinis ženkliukas. Jame firmos ženklo fone buvo įspaustas skaičius „50“.

– Jūs, jaunimas, apie šitokį daikčiuką, nors ir labai norėtumėt, galit ir nesvajot.

– Labai gražus ženkliukas, – pagyrė Deividas.

Senis parodė duris.

– Štai Flemerio kabinetas. Laikykit liežuvį už dantų, pirma susipažinkit, išklausykit, ką jie sakys. Sėkmės.

Lu Flemerio sekretorė buvo išėjusi, tad Deividas pasibeldė į vidaus kabineto duris.

– Pas mane? – pasigirdo malonus vyriškio balsas. – Prašom užeiti.

Deividas pravėrė duris.

– Ponas Flemeris?

Lu Flemeris buvo nedidukas, neseniai trečią dešimtį perkopęs dručkis. Pasitiko Deividą maloniai šypsodamasis.

– Kuo galiu būti naudingas?

– Esu Deividas Poteris, pone Flemeri.

Kalėdų senelio šypsena iš Flemerio veido nunyko. Jis atsilošė, susimetė kojas ant stalo, į plačią burną įsikišo saujoje slėptą cigarą.

– Velnias, maniau, skautų būrio vadas. – Pasižiūrėjo į laikrodį, įmontuotą miniatiūriniame kompanijos naujausios automatinės indaplovės modelyje. – Gamykloje skautų ekskursija. Turėjo prieš penkiolika minučių būt pas mane, išklausyt paskaitėlę apie skautiją ir pramonę. Penkiasdešimt šeši procentai kompanijos vadovaujančio personalo – buvę skautai „Ereliai".

Deividas ėmė juoktis, bet, pajutęs, kad juokiasi vienas, užsičiaupė.

– Įspūdingas skaičius, – pasakė jis.

– Iš tikrųjų, – rimtai tarė Flemeris. – Daug sako apie skautiją ir pramonę. Dabar, prieš parodydamas jums darbo vietą, privalau paaiškinti vertinimo sistemą. Tokia instrukcija. Dilingas jums nepasakojo?

– Net nebepamenu. Išsyk tiek daug informacijos...

– Na, čia nieko sudėtinga, – pasakė Flemeris. – Kas pusmetį bus pildoma jūsų vertinimo lentelė, kuri ir jums, ir mums padės susidaryti vaizdą, kaip dirbate, kokią darote pažangą. Trys artimiausi bendradarbiai savarankiškai įvertins jūsų veiklą, tada visa informacija bus perkelta į bendrą suvestinę, kurios kopijas gausite jūs, aš ir kadrų skyrius, o originalas keliaus pas reklamos skyriaus viršininką. Labai naudingas dalykas ir pirmučiausia jums pačiam, jei tik sugebėsite daryti reikiamas išvadas. – Pamojavo prieš Deividą

vertinimo lapą. – Matot? Vertinama išvaizda, lojalumas, punktualumas, iniciatyvumas, bendradarbiavimas ir panašūs dalykai. Jūs savo ruožtu pildysite kitų darbuotojų vertinimo lenteles. Visais atvejais vertinimas atliekamas anonimiškai.

– Supratau.

Deividas pajuto, kaip veidas kaista iš pasipiktinimo. Pasistengė pyktį užgniaužti, tikindamas save, jog tai provincialo reakcija ir kad jam bus labai į naudą mokytis mąstyti kaip didelės, veiklios komandos nariui.

– Dabar dėl atlyginimo, Poteri, – tarė Flemeris. – Prašyti manęs jį padidinti – beprasmiška. Jis skaičiuojamas remiantis vertinimo lentele ir atlyginimų kreive. – Pasirausęs stalčiuje, ištraukė ir paklojo ant stalo grafiką. – Štai, matot kreivę? Ji rodo kompanijos darbuotojų su aukštuoju išsilavinimu vidutinį atlyginimą. Matot – jis gali didėti. Trisdešimtmetis vidutiniškai uždirba tiek, keturiasdešimtmetis – štai tiek ir taip toliau. O štai viršutinė kreivė rodo, kiek gali uždirbti tobulėjantys, darantys ryškią pažangą žmonės. Matot? Ji ir aukštesnė, ir kyla staigiau. Jums kiek metų?

– Dvidešimt devyneri, – atsakė Deividas, bandydamas pamatyti skaičius grafiko šone.

Flemeris pastebėjęs nedviprasmiškai uždengė skaičius ranka.

– Aha. – Flemeris paseilino pieštuką ir ant atlyginimų vidurkio kreivės patupdė mažytį „x“. – Štai jums ir atsakymas.

Deividas pasižiūrėjo į iksą, akimis nusekė kreivę per visą lapą, per gūbrelius, nuolaidžias įkalnes, nykias plynaukštes, kol ties paraštė, reiškiančia šešiasdešimt penkerius metus, ji staiga nutrūko. Grafikas nedavė jokios dingsties ko nors teirautis ir buvo kurčias

bet kokiems argumentams. Atitraukęs akis nuo grafiko, Deividas pažvelgė į žmogų, su kuriuo ateityje reikės turėti reikalų.

– Jūs, pone Flemeri, kažkada leidote savaitraštį, taip?

Flemeris nusijuokė.

– Jaunystėje, būdamas naivus idealistas, Poteri, platindavau prekių reklamas, rankiodavau paskalas, rinkdavau tekstus, rašydavau vedamuosius, šventai tikėdamas išgelbėsiąs pasaulį!

Deividas sužavėtas nusišypsojo.

– Tikras cirkas, tiesa?

– Cirkas? – pakartojo Flemeris. – Greičiau balaganas. Padeda greit subręsti. Maždaug po pusmečio supratau, kad galuojuosi už skatikus, kad eilinis mirtingasis neišgelbės net ir kelių trobų kaimo ir kad pasaulio išvis neverta gelbėti. Todėl nusprendžiau ieškotis rimto darbo. Laikraštį pardaviau, atėjau čia ir čia tebesu.

Sučirškė telefonas.

– Klausau, – saldžiu balsu tarė Flemeris. – Reklamos skyrius. – Maloni šypsena staiga dingo. – Negali būt. Pokštas, atspėjau? Kur? Iš tikrųjų – nemeluojat? Gerai, gerai. Velnias! Ir dar tokiu laiku. Neturiu ko pasiųsti, o pats negaliu išeiti dėl tų prakeiktų skautų. – Padėjo ragelį. – Poteri, jums pirma užduotis. Gamyklos teritorijoje elnias!

– Elnias?

– Nežinau kaip, bet pateko. Santechnikas nuėjo į beisbolo aikštelę priešais pastatą Nr. 217 taisyti geriamojo vandens fontanėlio ir išbaidė iš po tribūnų briedį. Dabar jis užspeistas prie metalurgijos laboratorijos. – Atsistojo ir tvojo delnu į stalą. – Gelbėkit! Ši istorija, Poteri, apskries visą šalį. Žmones tokie dalykai domina. Pirmuosiuose puslapiuose! Ir reikėjo Elui Tapinui kaip tik šiandien važiuot į

Aštabulos gamyklą fotografuot naujo ten sumeistrauto viskozimetro! Tiek to, išsikviesiu fotografą iš miesto, pasakysiu, kad jus, Poteri, susirastų prie metalurgijos laboratorijos. Jūs susirinkit faktus ir žiūrėkit, kad jis padarytų reikiamas nuotraukas. Gerai?

Išlydėjo Deividą į koridorių.

– Grįžkit tuo pačiu keliu, kuriuo atėjot, tik ties motoriukų cechu sukit ne į dešinę, o į kairę, perėjęs per hidraulikos cechą 9-ojoj alėjoj sėskit į 11-tą autobusą, jis nuveš tiesiai į vietą. Kai bus surinkta medžiaga ir padarytos nuotraukos, suderinsim su teisės skyrium, gamyklos saugos viršininku, mūsų skyriaus vadovybe, pastatų ir teritorijos administracija – ir į spaudą. Paskubėkit. Elnias – ne darbuotojas, nelauks. Pirma diena darbe, o jau rytoj jūsų straipsnis, jei tik bus aprobuotas, pasirodys pirmuosiuose šalies laikraščių puslapiuose. Fotografo, su kuriuo susitiksit, pavardė Makgarvis. Atsiminsit? Išmušė jūsų sėkmės valanda, Poteri. Visų akys bus nukreiptos į jus.

Ir užtrenkė duris Deividui už nugaros.

Deividas nukulniavo koridoriumi, nudundėjo laiptais ir nuskuodė alėja, alkūnėmis užgaudamas tokius pat lenktyniautojus su laiku. Daugelis atsisukdavo pasigėrėti ryžtingu jaunu vyriškiu.

Jis ėjo ir ėjo, o galvoje dūzgė informacijos spiečius: Flemeris, pastatas Nr. 31; elnias, metalurgijos laboratorija; fotografas, Elas Tapinas. Ne. Elas Tapinas Aštabuloje. Flenis, fotografas iš miesto. Ne. Makameris. Ne. Makameris – viršininkas. Penkiasdešimt šeši procentai skautų „Erelių". Elnias prie viskozimetro laboratorijos. Ne. Viskozimetras Aštabuloje. Nueiti pas viršininką Denerį gauti tikslių instrukcijų. Trys savaitės atostogų, išdirbus penkiolika metų.

Viršininkas ne Deneris. Šiaip ar taip, viršininkas pastate Nr. 319. Ne. Feneris pastate Nr. 39981983319.

Deividas sustojo, atsidūręs aklagatvio gale prieš suodiną langą. Žinojo viena: vieta nematyta, atmintis streikuoja, o elnias – ne darbuotojas. Ausys kurto nuo tango muzikos, nosį rietė svylančios izoliacijos dvokas. Deividas nosine nuo stiklo nukrapštė sklypelį purvo, vildamasis išvysti ką nors, kas padėtų susivokti.

Viduje eilėmis ant suolų sėdėjo moterys, muzikos ritmu linguodamos galvas ir kyščiodamos lituoklius į didžiulius spalvotų laidų lizdus, ant begalinių konvejerio juostų, slenkančių pro jas. Viena pakėlė galvą ir tango ritmu linktelėjo, pamerkdama akį. Deividas spruko šalin.

Aklagatvio pradžioje susistabdė praeivį ir paklausė, ar tas nieko negirdėjęs apie gamyklon užklydusį elnią. Žmogus pakratė galvą ir taip keistai nužvelgė Deividą, kad šis suprato, jog atrodo baisiai susijaudinęs.

– Girdėjau, jis kažkur prie laboratorijos, – susitvardęs tarė Deividas.

– Kokios laboratorijos? – paklausė žmogus.

– Kad gerai ir nežinau, – atsakė Deividas. – Jų čia ne viena?

– Chemijos? – bandė padėti žmogus. – Medžiagų bandymo? Dažų? Izoliacijos?

– Ne... kitokia, – pasakė Deividas.

– Na, aš galiu pusę dienos vardint laboratorijas ir nepataikyt tos, kurios reikia. Atsiprašau, bėgsiu. O ar jūs kartais nežinot, kuriame pastate diferencialinis analizatorius?

– Atleiskit, nežinau, – atsakė Deividas.

Jis susistabdė dar kelis žmones, bet nė vienas nebuvo nieko

girdėjęs apie elnią, tada nusprendė tuo pačiu keliu grįžti pas savo viršininką, bala nematė, kokia jo pavardė. Skubančių žmonių srautai jį blaškė ir šen, ir ten, stumdė į užutėkius ir vėl traukė į pagrindinį srovę, protas tolydžio drumstėsi, ir kuo toliau, tuo labiau jis kliovėsi vien savisaugos instinktu.

Aklai pasirinkęs vieną pastatą, užėjo atsigauti nuo vasaros karščio. Iškart apkurtino pjaustomų, štampuojamų, iš dūmų ir dulkių krintančių, milžiniškų kūjų lankstomų į keisčiausius pavidalus plieno lakštų žvangėjimas. Prie durų ant medinės taburetės sėdėjo plaukuotas, raumeningas vyras ir stebėjo, kaip gigantiškos tekinimo staklės apdoroja siloso bokšto dydžio plieno liejinį.

Deividui šovė mintis peržiūrėti kompanijos telefono abonentų knygą, kol atpažins viršininko pavardę. Šūktelėjo už poros žingsnių sėdinčiam mašinistui, tačiau metalo žvangesys užgožė jo balsą. Paplojo tam per petį.

– Ar yra kur netoli telefonas?

Vyras linktelėjo. Sulenkęs delnus Deividui prie ausies, sušuko:

– Lipkit viršun ir pro... – Žnegtelėjo kūjis. – Į kairę ir eikit, eikit, kol... – Tiltinis kranas ant žemės numetė rietuvę plieno lakštų. – Nuo ten ketvirtos durys. Rasit užsimerkęs.

Spengiančiomis ausimis, skaudama galva Deividas vėl išėjo į gatvę ir užsuko dar pro kitas duris. Čia viešpatavo tyla, dvelkė kondicionuotu oru. Koridorius vedė į auditoriją, kur būrys vyrų apžiūrinėjo ant besisukančios pakylos prožektorių apšviestą dėžę su galybe ciferblatų ir jungiklių.

– Atsiprašau, panele, – kreipėsi jis į prie durų sėdinčią sekretorę, – gal pasakytumėt, kur galėčiau rasti telefoną?

– Čia pat už kampo, pone, – atsakė ji. – Bet, man regis, šiandien

įleidžiami tik kristalografai. Jūs kristalografas?

– Taip, – atsakė Deividas.

– Tada gerai, eikit. Pavardė?

Jis pasisakė, kas esąs, ir šalia sekretorės sėdintis vyriškis įrašė pavardę į kortelę. Su kortele ant krūtinės Deividas pasuko prie telefono. Bet jį nusitvėrė išsišiepęs stambiadantis plikis, kurio kortelėje buvo įrašyta: „Stenas Dankelis, Prekybos skyrius", ir nusitempė prie stendo.

– Daktare Poteri, – tarė Dankelis, – sakykit, ar tokia turi būti rentgeno spektrogoniometro konstrukcija, ar tokia?

– Tokia, tokia, – patvirtino Deividas. – Tokia ir ne kitokia.

– Martinio, daktare Poteri? – tarė patarnautoja, nešina padėklu.

Vienu mauku išlenkęs taurę, Deividas krūtinėje pajuto palaimingą dilginančią šilumą.

– Kaip jums atrodo, daktare, kokius būtiniausius reikalavimus turi atitikti rentgeno spektrogoniometras? – paklausė Dankelis.

– Reikia, kad būtų tvirtas, pone Dankeli, – atsakė Deividas ir paliko Dankelį prisiekinėjantį, kad tvirtesnio daikto nesą pasaulyje.

Telefono būdelėje Deividui vos perbėgus pavardes iš A, sąmonėje stebuklingai sušvito jo viršininko pavardė: Flemeris! Susirado numerį ir paskambino.

– Pono Flemerio kabinetas, – atsiliepė moteris.

– Gal galėčiau su juo pasikalbėti? Deividas Poteris.

– O, ponas Poteris. Ponas Flemeris kažkur išėjo, bet jums paliko žinutę. Sakė, kad istorijoje su elniu radosi papildomas niuansas. Kai sugaus, elniena bus patiekta per pikniką „Ketvirčio amžiaus" klube.

– „Ketvirčio amžiaus" klube? – nesuprato Deividas.

– O, tai labai puikus klubas, pone Poteri. Skirtas žmonėms, išdirbusiems kompanijoje dvidešimt penkerius ir daugiau metų. Gėrimai, cigarai – veltui, ir apskritai viskas aukščiausios rūšies. Ten visiems nepaprastai smagu.

– O apie elnią daugiau nieko?

– Tik tiek, kiek jums persakė, – ir ji padėjo ragelį.

Stovėdamas prieš auditoriją, į tuščią skrandį susipylęs jau trečią taurę martinio, Deividas Poteris ir šen, ir ten dairėsi elnio.

– Daktare Poteri, neabejokite, mūsų rentgeno spektrogoniometras tikrai tvirtas, – nuo auditorijos laiptų jam sušuko Stenas Dankelis.

Kitapus gatvės žaliavo gyvatvore atitvertas sklypas. Deividas pro gyvatvorę išlindo į beisbolo aikštės pakraštį. Perkirtęs aikštę, užėjo į pavėsį už tribūnos ir atsisėdo atsiremdamas į vielinio tinklo tvorą, skiriančią gamyklos teritoriją nuo tankaus pušyno. Tvoroje buvo dveji viela užraizgyti vartai.

Deividas ketino minutėlę pasėdėti, nusiraminti ir apgalvoti, ką daryti toliau. Tarkim, paprašyti, kad Flemeriui praneštų, jog jis staiga sunegalavo, kas iš esmės labai arti tiesos, arba...

– Štai jis! – riktelėjo kažkas iš kito aikštės galo.

Pasigirdo linksmi šūksniai, komandos, kojų dunksėjimas.

Elnias su aplaužytais ragais nėrė po tribūna, pamatė Deividą, šoko atgal į aikštę ir kaip paklaikęs leidosi bėgti patvoriu. Šlubčiojo, o rusvame kailyje juodavo suodžių ir tepalo ruožai.

– Ramiai! Nebaidykit jo! Tegu ten ir stovi. Šaudyti į miško, ne į gamyklos pusę.

Išėjęs iš už tribūnos, Deividas pamatė kelias eiles vyrų, didžiuliu pusračiu palengva artėjančių prie tvoros kampo, į kurį buvo

užspeistas elnias. Pirmutinėje eilėje – keliolika kompanijos policininkų su pistoletais rankose. Kiti persekiotojai apsiginklavę lazdomis, akmenimis ir greitosiomis iš vielos susuktomis kilpomis.

Elnias drėkstelėjo kanopa per žolę, pašoko, mostelėjo aplaužytais ragais į žmonių pusę.

– Palaukit! – pasigirdo pažįstamas balsas.

Per aikštę vyrams įkandin burzgė kompanijos limuzinas. Pro langą galvą iškišęs buvo Deivido viršininkas Lu Flemeris.

– Nešaukit, kol nenufotografavom jo gyvo, – sukomandavo Flemeris.

Jis traukte ištraukė iš limuzino fotografą ir išstūmė į priekinę eilę.

Čia Flemeris pamatė Deividą, stovintį atokiai nuo visų, nugara atsirėmusį į vartus.

– Šaunuolis, Poteri! – sušuko Flemeris. – Mikliai apsisukot! Fotografas pasiklydo, turėjau pats atvežti.

Fotografas tvykstelėjo blykste. Elnias šoko ir kiek įkerta leidosi bėgti palei tvorą Deivido link. Deividas atlankstė vielą ir plačiai atidarė vartus. Akimirksniu elnio balta uodega nušmėžavo tarp medžių ir dingo.

Mirtiną tylą sutrikdė pirma manevrinio garvežio švilpukas, paskui – vartų skląsčio tarkštelėjimas. Uždaręs vartus, Deividas žengė į mišką. Neatsigręžė.

1955

Melas

Buvo ankstyvas pavasaris. Blausios saulės spinduliai stingo ant pilko susigulėjusio sniego. Ant gluosnių šakelių auksu miglojo papurę, greit pražysiantys kačiukai. Konektikuto greitkeliu iš Niujorko dūmė juodas rolsroisas. Prie vairo sėdėjo juodaodis vairuotojas Benas Barklis.

– Neviršykit greičio, Benai, – tarė daktaras Remenzelis. – Nesvarbu, kad leidžiamas greitis kartais atrodo juokingas, vis vien neviršykit. Skubėti nėra ko – laiko užtektinai.

Benas sumažino greitį.

– Pavasaris, tad ir mašinai ūpas lėkti, – pasakė jis.

– O tu pristabdyk, gerai? – tarė daktaras.

– Klausau, pone! – atsakė Benas. Tada tylesniu balsu pašnekino šalia sėdintį trylikametį berniuką, daktaro Remenzelio sūnų Elį. – Ne vien žmonės ir gyvūnai pavasarį atkunta, – tarė Eliui. – Atkunta ir mašinos.

– Hm, – numykė Elis.

– Visiems smagu, – tęsė Benas. – Argi tau nesmagu?

– Smagu, smagu, – abejingai atsakė Elis.

– Kur nebus smagu – važiuoji į tokią puikią mokyklą, – pasakė Benas.

Ta puiki mokykla – Vaithilo privati parengiamoji berniukų mokykla Šiaurės Marstone, Masačūsetso valstijoje. Į ją ir dūmė rolsroisas. Buvo numatyta, kad Elis įsiregistruos rudens semestrui, o tėvas, 1939 metų laidos abiturientas, dalyvaus mokyklos stebėtojų tarybos posėdyje.

– Regis man, berniokas kažko be nuotaikos, daktare, – tarė Benas.

Kalbėjo nerimtai. Pavasaris traukė už liežuvio plepėti, ir tiek.

– Kas yra, Eli? – užsigalvojęs tarstelėjo daktaras.

Jis peržiūrinėjo brėžinius – Elio Remenzelio, daktaro proprosenelio, vardo bendrabučio trisdešimties kambarių priestato planus. Juos daktaras Remenzelis buvo paskleidęs ant riešutmedžio stalelio, atlenkto nuo priekinės sėdynės atlošo. Daktaras buvo stambaus sudėjimo, orios povyzos vyriškis. Gydytojavo tik iš pašaukimo, nes jau gimė turtingas kaip Irano šachas.

– Dėl kažko nerimauji? – paklausė Elį, nepakeldamas akių nuo planų.

– Ne-a, – atsakė Elis.

Elio motina Silvija, graži moteris, sėdėjo šalia daktaro ir skaitinėjo Vaithilo mokyklos prospektą.

– Tavim dėta, – tarė ji Eliui, – netilpčiau savam kaily iš džiaugsmo. Juk netrukus prasidės ketveri geriausi tavo gyvenimo metai.

– Žinau, – atsiliepė Elis.

Neatsisuko. Motina matė tik jo pakaušį, šiurkščių rudų plaukų verpetą virš standžios baltos apykaklės.

– Įdomu, kiek Remenzelių mokėsi Vaithile, – tarė Silvija.

– Tai tas pat, kas klausti, kiek kapinėse numirėlių, – pajuokavo

daktaras. – Visi, – atsakė ir į savo, ir į Silvijos klausimą.

– Jeigu suskaičiuotume visus Remenzelius, kurie mokėsi Vaithile, kelintas būtų Elis? – tarė Silvija. – Štai kas man įdomu.

Klausimas daktarą Remenzelį šiek tiek suerzino – pasirodė ne visai taktiškas.

– Tokios sąskaitos nevedamos, – pasakė jis.

– Na, apytikriai, – neatlyžo žmona.

– Norint pasakyt bent apytikriai, – tarė jis, – reikėtų peržiūrėti visus sąrašus nuo pat aštuonioliktojo amžiaus galo. Be to, klausimas, ar priskaičiuoti prie Remenzelių Šofildus, Heilius ir Maklelanus.

– Būk geras, pasakyk apytikriai, – tarė Silvija, – kiek galėjo būti tik Remenzelių.

– Na... – šnarindamas planus, gūžtelėjo pečiais daktaras, – gal kokie trisdešimt.

– Vadinasi, Elis – trisdešimt pirmasis! – apsidžiaugė skaičiumi Silvija. – Tu trisdešimt pirmasis, sūnuti, – tarė žiūrėdama į Elio pakaušį.

Daktaras Remenzelis vėl sušnarino planus.

– Aš nenoriu, kad jis, kaip koks kvailys, visiems girtųsi esąs trisdešimt pirmasis ar panašiai, – tarė jis.

– Elis ne toks kvailas, nesigirs, – pasakė Silvija.

Nors ir beturtė, ji buvo smarki ir ambicinga moteris. Ir po šešiolikos santuokinio gyvenimo metų ji vis dar atlapaširdiškai smalsavo ir žavėjosi turtuolių dinastijų papročiais.

– Man pačiai įdomu, o ne tam, kad Elis girtųsi savo eilės numeriu, – tarė Silvija. – Nueisiu ten, kur laiko visus sąrašus, ir sužinosiu, kelintas jis iš eilės. Kol tu posėdžiausi, o Elis atliks reikalus registratūroj, aš paieškosiu sąrašų.

– Gerai jau, gerai, – pasakė daktaras Remenzelis, – ieškok, kad taip nori.

– Ir ieškosiu, – tarė Silvija. – Tau neįdomu, o man įdomu.

Laukė atkirčio, bet nesulaukė. Smarkuolė Silvija mėgo priešgyniauti itin santūriam vyrui, visus ginčus dažniausiai užbaigdama maždaug tokiais žodžiais: „Ką gi, širdyje aš, matyt, kaip buvau, taip ir liksiu kaimo vištelė, taigi teks tau su tuo susitaikyti."

Tačiau daktaras į žaidimą nesileido įtraukiamas. Jį labiau domino bendrabučio planai.

– O naujuosiuose kambariuose bus židiniai? – paklausė Silvija.

Senajame bendrabutyje buvo keletas kambarių su labai gražiais židiniais.

– Tuomet statybos išlaidos padvigubėtų, – pasakė daktaras.

– Norėčiau, jei būtų galima, kad Elio kambarys būtų su židiniu, – pasakė Silvija.

– Jie vyresniųjų klasių mokiniams.

– Sakau, gal kartais atsirastų galimybė... – pradėjo Silvija.

– Apie kokias tu čia galimybes? – nutraukė daktaras. – Nori, kad pareikalaučiau Eliui skirti kambarį su židiniu?

– Ne pareikalautum, o... – tarė Silvija.

– Įsakmiai paprašyčiau? – užbaigė mintį daktaras.

– Galbūt širdyje aš kaimo vištelė, – tarė Silvija, – bet štai vartau prospektą ir matau, kiek pastatų pavadinta Remenzelių garbei, kiek šimtų tūkstančių dolerių Remenzeliai skyrę stipendijoms, ir man peršasi mintis, kad žmogus su Remenzelio pavarde turi teisę prašyti bent šiokių tokių privilegijų.

– Aš tau visiškai nedviprasmiškai sakau, – tarė daktaras Remenzelis, – neprašyk Eliui jokių jokiausių išskirtinių sąlygų.

– Aš ir neketinu, – atsakė Silvija. – Kodėl tu vis įsivaizduoji, kad aš tau padarysiu gėdą?

– Nieko aš neįsivaizduoju, – atsakė jis.

– Bet galvot, ką noriu, aš galiu, tiesa? – tarė ji.

– Kad taip nori, galvok, – pasakė jis.

– Ir galvosiu, – linksmai, be jokių „atsiprašau" pakartojo ji. Pasilenkė pasižiūrėti į planus. – Manai, tiems atvykėliams šitie kambariai patiks?

– Kokiems atvykėliams? – paklausė jis.

– Taigi tiems afrikiečiams, – paaiškino ji.

Turėjo omeny trisdešimt afrikiečių, kurie Valstybės departamento prašymu nuo ateinančio semestro turėjo būti priimti į Vaithilą. Dėl jų ir buvo plečiamas bendrabutis.

– Tie kambariai ne vien jiems, – pasakė jis. – Afrikiečiai negyvens izoliuoti.

– A, – nutęsė Silvija. Minutę pagalvojusi tarė: – Ar gali atsitikti taip, kad Eliui tektų gyventi viename kambaryje su afrikiečiu?

– Pirmamečiai traukia burtus, kas su kuo gyvens, – pasakė daktaras. – Prospekte ir apie tai parašyta.

– Eli, – kreipėsi į sūnų Silvija.

– M? – atsiliepė Elis.

– Kaip tau patiktų, jeigu tektų gyventi su kokiu nors afrikiečiu?

Elis abejingai gūžtelėjo pečiais.

– Būtum nieko prieš? – paklausė Silvija.

Elis vėl gūžtelėjo pečiais.

– Turbūt nieko prieš, – pasakė Silvija.

– Taip ir turi būt, – pasakė daktaras.

Rolsroisas susilygino su senu ševrolė, visiška griuvena – net bagažinė, kad neišsižiotų, surišta skalbinių virve. Daktaras Remenzelis puse akies dirstelėjo į vairuotoją ir, staiga susijaudinęs, džiaugsmingai Benui Barkliui paliepė važiuoti greta.

Daktaras persilenkė pro Silviją, nuleido lango stiklą ir šūktelėjo ševrolė vairuotojui:

– Tomai! Tomai!

Vyriškis buvo daktaro klasės draugas. Pažinęs daktarą Remenzelį, linksmai pamojavo jam uniforminiu Vaithilo kaklaraiščiu. Tada mostelėjo į šalia sėdintį simpatišką sūnų ir, išdidžiai šypsodamasis, linkčiodamas galva, davė suprasti, jog berniuką veža į Vaithilą.

Daktaras Remenzelis parodė į susivėlusį Elio pakaušį ir plačiai nusišypsojo – girdi, aš irgi. Perrėkdami vėjo ūžesį, jie sutarė kartu papietauti Šiaurės Marstone, „Bugienio" viešbutyje, daugiausia aptarnaujančiame atvykėlius į Vaithilą.

– Viskas, – pasakė daktaras Remenzelis Benui Barkliui, – pirmyn!

– Žinai, – tarė Silvija, – tikrai reikėtų, kad kas nors parašytų straipsnį... – Atsigręžusi pasižiūrėjo pro galinį langą į toli atsilikusį seną klebetą. – Kam nors tikrai reikėtų parašyti.

– Apie ką? – paklausė daktaras. Pastebėjo, kad Elis sėdi ant sėdynės susikuprojęs. – Eli! – griežtai paliepė. – Sėdėk tiesiai!

Tada atsisuko į Silviją.

– Dauguma žmonių įsitikinę, kad parengiamosios mokyklos – tik tuščiagarbių turtuolių vaikams, – tarė Silvija, – betgi tai netiesa.

Pervertusi prospektą, susirado citatą.

– „Vaithilo mokykla laikosi nuostatos, – skaitė ji, – neatstumti berniukų vien dėl to, kad šeima neįstengia sumokėti už mokslą. Dėl to priėmimo komisija kasmet iš maždaug 3 000 kandidatų atrenka 150 perspektyviausių berniukų, neatsižvelgdama į tai, ar jų tėvai išgalės sumokėti visą 2 200 dolerių mokestį už mokslą, ar ne. Tiems, kam reikalinga finansinė parama, jos gauna pagal poreikį. Kai kuriais atvejais mokykla net dengia išlaidas aprangai ir transportui."

Silvija pakraipė galvą.

– Man regis, tai puiku. Daug kas net nežino, kad Vaithile gali mokytis ir paprasto vairuotojo sūnus.

– Jei jis pakankamai gabus, – pasakė jis.

– Remenzelių dėka, – su pasididžiavimu tarė Silvija.

– Ir daugybės kitų žmonių dėka, – pasakė daktaras.

Silvija garsiai skaitė toliau:

– „1799 metais Elis Remenzelis padėjo pagrindą dabartiniam stipendijų fondui, dovanodamas mokyklai keturiasdešimt akrų sklypą Bostone. Dvylika akrų iki šiol tebėra mokyklos nuosavybė, ir jų dabartinė vertė – trys milijonai dolerių."

– Eli! – šūktelėjo daktaras. – Sėdėk tiesiai! Kas tau yra?

Elis atsitiesė, bet tuoj pat vėl ėmė gležti lyg sniego senis pragare. Buvo svarbi priežastis, dėl kurios Eliui norėjosi gūžtis į kamuoliuką ir net mirti, išnykti. Pasakyti, kas tai per priežastis, neprisivertė. Elis gūžėsi, kuprojosi, nes žinojo, kad į Vaithilą jis nepriimtas. Neišlaikė stojamųjų egzaminų. Elio tėvai to nežinojo, kadangi, radęs pašto dėžutėje tą žiaurų pranešimą, Elis sudraskė jį į skutelius.

Daktaras Remenzelis ir jo žmona nė kiek neabejojo, kad jų sūnus bus priimtas į Vaithilą. Kitokios galimybės jie neįsivaizdavo, todėl net nesidomėjo, kaip Eliui sekėsi egzaminai, ir nesistebėjo, kodėl nesulaukė jokio pranešimo.

– O ką Eliui reiks daryt registruojantis? – paklausė Silvija, kai juodasis rolsroisas perkirto Rodailendo sieną.

– Nežinau, – atsakė daktaras. – Man regis, dabar tai sudėtinga ceremonija, reikia pildyti po keturis egzempliorius anketų, įvesti duomenis į perforacines korteles, žodžiu, popierizmas. Stojamieji egzaminai – irgi nauja išmonė. Mano laikais pakako paprasto pokalbio su direktorium. Direktorius, būdavo, pasižiūri, šio bei to paklausinėja ir sako: „Tinka".

– O ar būdavo, kad pasakydavo: „Netinka"? – paklausė Silvija.

– Žinoma, – atsakė daktaras Remenzelis, – jei vaikas visiškai bukas ar panašiai. Reikia, kad atitiktų tam tikrus reikalavimus. Visada taip buvo. Afrikiečiai taip pat turi atitikti tuos pačius reikalavimus. Jie bus priimti ne dėl to, kad Valstybės departamentas nori palaikyti gerus santykius su jų tėvynėmis. Mes iškėlėm sąlygas. Tie vaikai turi atitikti reikalavimus.

– Ir atitiko? – paklausė Silvija.

– Matyt, kad atitiko, – atsakė daktaras Remenzelis. – Girdėjau, kad priėmė visus, o jie laikė tokį pat egzaminą kaip ir Elis.

– Sunkus buvo egzaminas, aukseli? – paklausė Silvija. Iki tol jai ir į galvą neatėjo paklausti.

– Mh, – sumykė Elis.

– Ką sakai? – paklausė ji.

– Aha, – atsakė Elis.

– Džiugu, kad keliami griežti reikalavimai, – pasakė ji ir susizgribo, jog nusišnekėjo. – Na taip, reikalavimai griežti, – tęsė. – Todėl ir mokykla tokia garsi. Todėl ir ją baigusiems gyvenime gerai klojasi.

Silvija ėmė toliau skaitinėti prospektą. Atsivertė sulankstomą „Žolyno", kaip tradiciškai buvo vadinama Vaithilo teritorija, žemėlapį. Skaitė Remenzelių atminimui skirtus vietų pavadinimus: Senfordo Remenzelio paukščių draustinis, Džordžo Maklelano Remenzelio čiuožykla, Elio Remenzelio bendrabutis, o po to perskaitė ketureilį žemėlapio kampe:

Kai naktis nusileidžia
Ant „Žolyno" taip tyliai,
Tai Vaithilas, jį
Atpažįstam, nes mylim.

– Žinai, – tarė Silvija, – kai taip skaitai, mokyklos himno žodžiai atrodo tokie nuvalkioti. Bet kai gieda mokyklos choras, taip gražu, taip gražu, net ašaras traukia.

– M-m, – sumykė daktaras Remenzelis.

– Ar jį sukūrė vienas iš Remenzelių?

– Nemanau, – atsakė daktaras Remenzelis. Ir staiga prisiminė: – Ne, pala... Tai juk naujasis himnas. Jį sukūrė ne Remenzelis, o Tomas Hiljeris.

– Tas, kurį pakeliui pralenkėm?

– Tas pats, – patvirtino daktaras Remenzelis. – Tomas. Prisimenu ir kaip jis kūrė.

– Sukūrė stipendininkas? – tarė Silvija. – Kaip gražu! Jis juk buvo stipendininkas, tiesa?

– Jo tėvas dirbo Šiaurės Marstone paprastu automobilių mechaniku.

– Girdi, Eli, kokioje demokratiškoje mokykloje tu mokysiesi? – tarė Silvija.

Po pusvalandžio Benas Barklis sustabdė limuziną priešais „Bugienį“, netaisyklingos konstrukcijos kaimo viešbutį, dvidešimčia metų senesnį už pačią respubliką. Jis stovėjo Vaithilo „Žolyno“ pakraštyje. Tolumoje, anapus neliestos Senfordo Remenzelio paukščių draustinio žalumos, kyšojo mokyklos pastatų stogai ir bokšteliai.

Beną Barklį daktaras Remenzelis išleido su automobiliu pusantros valandos savais reikalais, o Silviją ir Elį įsivedė į vidų, kur viskas jam buvo pažįstama – žemos lubos, alaviniai indai, laikrodžiai, dailūs mediniai baldai, paslaugūs patarnautojai, rinktiniai valgiai ir gėrimai.

Pastiręs iš baimės dėl to, kas jo laukia, Elis praeidamas alkūne užkliudė senovinį laikrodį, ir šis gailiai sudejavo.

Silvija pasuko į tualetą. Daktaras Remenzelis su Eliu peržengė valgomojo slenkstį, šeimininkė pasisveikino, abu vadindama vardais. Juos pasodino prie staliuko ties vieno iš trijų Jungtinių Valstijų prezidentais tapusių Vaithilo auklėtinių portretu.

Valgomasis sparčiai pilnėjo. Kiekviena nauja šeima vedėsi bent po vieną Elio amžiaus berniuką. Dauguma berniukų vilkėjo Vaithoilo uniforminius švarkelius – juodus, su melsvais apvadais, su Vaithoilo

emblema ant viršutinės kišenėlės. Tik keletas, kaip ir Elis, dar neturėjo teisės vilkėti uniformą – jie atvyko vildamiesi įstoti.

Daktaras užsisakė martinio, tada atsisuko į sūnų:

– Tavo mamai atrodo, kad tau čia priklauso ypatingos privilegijos. Tikiuosi, tu taip nemanai.

– Nemanau, – atsakė Elis.

– Man būtų didi gėda, – pompastiškai tarė daktaras Remenzelis, – jei išgirsčiau, kad tu piktnaudžiauji Remenzelio pavarde, tartum Remenzeliai būtų kokie išskirtiniai.

– Žinau, – liūdnai atsakė Elis.

– Vadinas, išsiaiškinom, – pasakė daktaras. Daugiau neturėjo ko pridurti.

Jis pasisveikino ir persimetė vienu kitu žodžiu su keletu pažįstamų, paspėliojo, kam pasieny padengtas ilgas stalas. Nusprendė, jog svečių sporto komandai. Grįžo Silvija, teko Eliui griežtai šnibždtelėti, kad, prie stalo prisiartinus damai, būtina atsistoti.

Silvija atsinešė daug naujienų. Ilgasis stalas, pasakė ji, skirtas trisdešimčiai berniukų iš Afrikos.

– Šitiek spalvotųjų šiame viešbutyje nėra pietavę nuo pat įkūrimo, – pusbalsiu tarė ji. – Kaip keičiasi laikai!

– Kad laikai greitai keičiasi, tiesa, – pasakė daktaras Remenzelis. – Bet dėl čia buvojusių spalvotųjų tu apsirinki. Pro čia kadaise ėjo svarbus „Požeminio geležinkelio“[1] maršrutas.

– Tikrai? – nusistebėjo Silvija. – Kaip įdomu! – It paukštė dairėsi aplink. – Čia viskas labai įdomu. Gaila tik, kad Elis be uniforminio švarkelio.

Daktaras Remenzelis paraudo.

– Jam dar nepriklauso, – pasakė jis.

– Žinau, – pasakė Silvija.

– Tik jau neik prašyti leidimo Eliui jau dabar apsivilkti uniforma, – pasakė daktaras.

– Net neketinau, – kiek įsižeidusi pasakė Silvija. – Kodėl tu vis įsivaizduoji, kad aš galiu tau padaryti gėdą?

– Tiek to. Atsiprašau. Nekreipk dėmesio, – pasakė daktaras Remenzelis.

Silvija pralinksmėjo, uždėjo ranką Eliui ant peties ir švytinčiomis akimis sužiuro į valgomojo tarpdury pasirodžiusį vyriškį.

– Štai pats brangiausias man po vyro ir sūnaus žmogus, – tarė ji.

Taip ji apibūdino daktarą Donaldą Voreną, Vaithilo mokyklos direktorių. Daktaras Vorenas, liesas, ką tik įžengęs į septintą dešimtį, tarpdury su viešbučio valdytoju tikrino, ar pasiruošta priimti afrikiečius.

Čia Elis staiga pašoko ir rovė iš valgomojo – toliau nuo košmaro. Be ceremonijų smuko pro daktarą Voreną, nors gerai jį pažinojo, o šis jį pašaukė vardu. Daktaras Vorenas palydėjo jį liūdnu žvilgsniu.

– Po velnių, – tarė daktaras Remenzelis, – kas jam užėjo?

– Gal labai supykino? – spėjo Silvija.

Tačiau nebeturėjo kada smulkiau aiškintis, nes daktaras Vorenas juos užmatė ir skubiai priėjo prie jų stalo. Elio poelgis jį aiškiai sugluminо. Daktaras Vorenas pasisveikino, paklausė, ar galėtų prisėsti.

– Žinoma, žinoma, – maloniai pakvietė daktaras Remenzelis. – Mums garbė. Tikrai.

– Aš ne valgyti, – pasakė daktaras Vorenas. – Valgysiu prie ilgojo stalo su naujaisiais mokiniais. Norėjau šnektelėti. – Pamatė, jog stalas padengtas penkiems. – Ko nors laukiate?

– Pakeliui pralenkėme Tomą Hiljerį su sūnumi, – atsakė daktaras Remenzelis. – Turėtų netrukus pasirodyti.

– Tai gerai, tai gerai, – užsigalvojęs pasakė daktaras Vorenas. Neramiai pasimuistė, žvilgtelėjo į duris, pro kurias išmovė Elis.

– Ar Tomo sūnus nuo rudens mokysis Vaithile? – paklausė daktaras Remenzelis.

– Ką? – tarė daktaras Vorenas. – A, taip, taip. Mokysis.

– Bus stipendininkas kaip ir tėvas? – paklausė Silvija.

– Netaktiškas klausimas, – pastebėjo daktaras Remenzelis.

– Labai atsiprašau, – tarė Silvija.

– Nieko nieko, šiais laikais tai visai deramas klausimas, – atsakė daktaras Vorenas. – Šitokios informacijos dabar nebeslepiame. Mes didžiuojamės savo stipendininkais, o jiems yra dėl ko didžiuotis savimi. Tomo sūnus stojamuosius egzaminus išlaikė tokiais puikiais pažymiais, kokių dar niekas nebuvo gavęs. Mums garbė, kad jis mokysis pas mus.

– O Elio pažymių mes net nežinom, – pasakė daktaras Remenzelis. Pasakė linksmai, bet neturėdamas vilties, kad Elis egzaminus būtų išlaikęs puikiai.

– Spėju, jis tarp stiprių vidutiniokų, – tarė Silvija. Spėjo pagal Elio pažymius pradinėje – nuo vidutiniškų iki labai prastų.

Direktorius nustebo.

– Argi aš nepranešiau, kokius pažymius jis gavo? – tarė jis.

– Kad po egzaminų mes su jumis nebuvom susitikę, – pasakė daktaras Remenzelis.

– O laiškas, kurį išsiunčiau?.. – tarė daktaras Vorenas.

– Koks laiškas? – nesuprato daktaras Remenzelis. – Argi mes gavom laišką?

– Mano laiškas, – negalėdamas patikėti, tarė daktaras Vorenas. – Nemaloniausias laiškas, kokį man yra tekę rašyti.

Silvija papurtė galvą.

– Mes negavom iš jūsų jokio laiško.

Daktaras Vorenas bejėgiškai atsirėmė į kėdės atkaltę.

– Aš pats išsiunčiau, – tarė jis. – Tikrai pats išsiunčiau – prieš pusę mėnesio.

Daktaras Remenzelis gūžtelėjo pečiais.

– Amerikos pašte laiškai šiaip jau nedingsta, – tarė jis, – bet vienas kitas, matyt, kur nors pasimeta.

Daktaras Vorenas susiėmė rankom galvą.

– Dieve mano... vaje, vaje... – tarė jis. – Aš ir nusistebėjau pamatęs Elį. Nesitikėjau, kad norės važiuoti kartu su jumis.

– Jis važiavo ne gamtos vaizdais pasigrožėti, – pasakė daktaras Remenzelis. – Atvažiavo užsiregistruoti.

– Noriu žinoti, kas buvo parašyta laiške, – tarė Silvija.

Daktaras Vorenas pakėlė galvą, sunėrė rankas.

– Parašyta buvo štai kas, ir tokius žodžius rašyti man buvo kaip niekad sunku: „Remdamasis pradinio mokslo ir stojamųjų egzaminų pažymiais, privalau pranešti, kad jūsų sūnus, mano geras pažįstamas Elis niekaip neįstengtų atlikti to, ko reikalaujama iš Vaithilo mokinių.“ – Daktaro Voreno balsas sustiprėjo, žvilgsnis padrąsėjo. – „Priimti Elį į Vaithilą, tikėtis, kad jis susidoros su Vaithilo mokomąja programa“, – užbaigė jis, – „būtų ir nerealu, ir negailestinga jo paties atžvilgiu.“

Į valgomąjį žąsele suėjo trisdešimt afrikiečių berniukų, lydimi dėstytojų, Valstybės departamento tarnautojų ir atitinkamų šalių diplomatų.

Įėjo ir Tomas Hiljeris su sūnumi, net nenutuokiantys, koks bjaurus nemalonumas ištiko Remenzelius, ir linksmai, tarytum neatsidžiaugdami gyvenimu, pasisveikino su Remenzeliais bei daktaru Vorenu.

– Jei norėsit, vėliau galėsim pasikalbėti apie tai plačiau, – kildamas tarė daktaras Vorenas. – Dabar man reikia eiti, bet vėliau...

Ir skubiai nuėjo.

– Man į galvą netelpa, – tarė Silvija. – Man stačiai į galvą netelpa.

Tomas Hiljeris su sūnumi atsisėdo. Hiljeris pažvelgė į valgiaraštį, patrynė delnus ir tarė:

– Ir kas čia geresnio? Noriu valgyt. – Tada pridūrė: – Sakykit, o kur jūsiškis?

– Minutei išėjo, – ramiai atsakė daktaras Remenzelis.

– Reikia eit jo paieškot, – tarė vyrui Silvija.

– Dar ne, vėliau, – sudraudė daktaras Remenzelis.

– Tas laiškas, – tarė Silvija. – Elis apie jį žinojo. Jis rado ir suplėšė. Aišku, suplėšė!

Ir pravirko, supratusi, kokius baisius spąstus Elis sau paspendė.

– Šiuo metu man neįdomu, kaip pasielgė Elis, – tarė daktaras Remenzelis. – Šiuo metu man įdomiau, kaip elgsis kai kurie kiti žmonės.

– Kaip suprasti? – paklausė Silvija.

Daktaras Remenzelis, piktas, karingai nusiteikęs, atsistojo visu įspūdingu stotu.

– Labai paprastai, – tarė jis. – Noriu pažiūrėti, kaip lengvai žmonės įtikinami pakeisti nuomonę.

– Būk geras, – tarė Silvija, mėgindama jį sulaikyti, nuraminti, – pirmučiausia reikia rasti Elį.

– Pirmučiausia, – pakėlė balsą daktaras Remenzelis, – reikia, kad Elis būtų priimtas į Vaithilą. O tada surasim ir atsivesim čia.

– Bet, mielasis... – pradėjo Silvija.

– Jokių „bet“, – nukirto daktaras Remenzelis. – Čia dabar sėdi dauguma stebėtojų tarybos narių. Visi jie artimi mano arba mano tėvo bičiuliai. Jei jie daktarui Vorenui lieps Elį priimti, tai ir priims. Jei atsirado vietos šitiems svetimšaliams, – pasakė jis, – atsiras, po velnių, ir Eliui.

Jis tuoj pat žengė prie gretimo stalo, dribo ant kėdės ir ėmė kažką aiškinti užkandžiaujančiam rūsčiam, didingam senam ponui. Tas senas ponas buvo tarybos pirmininkas.

Silvija atsiprašė suglumusių Hiljerių ir išėjo ieškoti Elio.

Beklausinėdama rado. Sėdėjo vienas ant suoliuko po alyvomis, jau sukrovusiomis pumpurus.

Išgirdęs žvyruotu taku grikšinčius motinos žingsnius, Elis liko sėdėti kaip sėdėjęs, atsidavęs likimo malonei.

– Sužinojot, – tarė jis, – ar man pačiam pasakyt?

– Apie tave? – švelniai tarė ji. – Kad neįstojai? Daktaras Vorenas mums pasakė.

– Aš suplėšiau jo laišką, – prisipažino Elis.

– Aš tave suprantu, – pasakė ji. – Mes su tėvu per daug tave įtikinėjom, kad privalai mokytis Vaithilę ir kad kitaip negali būti.

– Man jau palengvėjo, – tarė Elis. Pabandė nusišypsoti – pavyko nesunkiai. – Dabar, po visko, man daug lengviau. Porą kartų norėjau pasisakyt, bet neprisiverčiau. Nežinojau, kaip.

– Tai aš kalta, ne tu, – pasakė ji.

– Ką tėvas veikia? – paklausė Elis.

Silvija taip stengėsi paguosti Elį, kad visai pamiršo, ką sumanė jos vyras. Dabar staiga suvokė, jog daktaras Remenzelis daro baisią klaidą. Ji nenorėjo, kad Elis būtų priimtas į Vaithilą, suprato, kad mokytis Vaithile Eliui būtų kančia.

Jai liežuvis neapsivertė sūnui pasakyti, ką veikia jo tėvas, todėl tepasakė:

– Jis tuoj ateis, sūneli. Jis viską supranta. – Paskui pridūrė: – Tu čia palauk, aš einu jo paieškot, ir tuoj pat ateisim.

Bet ieškoti daktaro Remenzelio jai neprireikė. Kaip tik tuo metu jis išėjo iš viešbučio ir pamatė žmoną ir sūnų. Priėjo prie jų. Atrodė kaip apdujęs.

– Na, ir? – tarė ji.

– Nė vienas... nė vienas nesutiko, – prislėgtu balsu ištarė daktaras Remenzelis.

– Ir labai gerai, – pasakė Silvija. – Man akmuo nuo širdies nusirito. Garbės žodis.

– Kas nesutiko? – paklausė Elis. – Kas ir dėl ko nesutiko?

– Tarybos nariai, – nudelbęs akis, atsakė daktaras Remenzelis. – Aš jų prašiau tau padaryti išimtį – pakeisti sprendimą ir leisti tau lankyti mokyklą.

Elis pašoko, akimirksniu užsiplieskęs iš gėdos, nežinodamas, ar tikėti, ar ne.

– Tu, tu... ką? – riktelėjo visai nevaikiškai. – Kaip tu drįsai? – piktai pridūrė.

Daktaras Remenzelis linktelėjo.

– Ir jie taip sakė.

– Taip negalima! – sušuko Elis. – Baisu! Kaip tu drįsai!

– Tu teisus, – nuolankiai leidosi baramas daktaras Remenzelis.

– Štai dabar man tikrai gėda, – pasakė Elis, ir buvo matyti, jog taip ir yra.

Daktaras Remenzelis jautėsi toks prislėgtas, kad nesumojo, kaip geriau pasiteisinti.

– Aš atsiprašau jūsų abiejų, – galiausiai tarė. – Labai negerai padariau.

– Vieną kartą Remenzelis paprašė to, kas nepriklauso, – tarė Elis.

– Benas turbūt dar neatvažiavo, – tarė daktaras Remenzelis. Kad Benas neatvažiavęs, ir taip buvo aišku. – Palaukim jo čia, – tarė jis. – Nenoriu ten grįžti.

– Remenzelis paprašė to, kas nepriklauso, – lyg Remenzelis būtų kažkoks išskirtinis, – pasakė Elis.

– Manau, kad mes... – pradėjo daktaras Remenzelis, ir nebaigtas sakinys pakibo ore.

– Ką tu manai, kad mes?.. – nesuprato žmona.

– Manau, kad mes, – pasakė daktaras Remenzelis, – čia daugiau nebesirodysim.

1962

1 „Požeminis geležinkelis“ – konspiracinis sistemos, kuria XIX a. naudojosi bėgantys iš JAV pietinių valstijų vergai negrai, pavadinimas. Bėglių grupių vadovai buvo vadinami „palydovais“, namai, kuriuose galėdavo apsistoti, – „stotimis“, ir pan.

Be kūno

Mes, senimas, gimusieji tada, kai viso šito dar nebuvo, su amfibišku – naujoviška šio žodžio prasme – būviu, matyt, iki galo taip ir neapsiprasim. Aš pats neretai pasiilgstu dalykų, kurie šiais laikais ničniekam nereikalingi.

Pavyzdžiui, niekaip negaliu išmesti iš galvos minčių apie savo verslą – buvusį verslą. Juk sukau jį net trisdešimt metų, pradėjęs nuo nulio, o dabar įrenginiai rūdija, apauga purvais. Bet nors ir suprantu, kad kvaila tuo rūpintis, kartais pasiskolinu iš saugyklos kūną, apeinu gimtąjį miestą ir kiek pajėgdamas valau bei sutepu įrenginius.

Žinia, įrenginiai buvo reikalingi tam, kad uždirbtum pinigų, bet dabar pinigų visur pilna. Tiesa, nebe tiek daug kaip seniau, nes iš pradžių žmonės iš to džiaugsmo ėmė pinigus mėtyt, ir vėjas juos nešiojo kur pakliūva. Daugelis apsukruolių prisirinko pilnus maišus ir kur nors paslėpė. Gėda prisipažinti, bet ir aš pats prisirinkau gerą pusę milijono ir įkišau į saugią vietą. Kartais, būdavo, išsiimu ir perskaičiuoju, bet tai buvo labai seniai. Dabar net nebeatsimenu, kur paslėpiau.

Tačiau mano rūpestis buvusiuoju verslu – gyvi niekai, palyginti su tuo, kaip mano žmona Medžė rūpinasi mūsu senuoju namu. Juk tuos trisdešimt metų, kol aš sukau savo verslą, ji tik ir svajojo apie nuosavą

namą. Vieną kartą ryžomės, ir še tau – tik spėjom pasistatydinti ir įsirengti, kai visi mūsų pažįstami tapo amfibiški. Medžė kartą per mėnesį nuomojasi kūną ir išvalo, išblizgina visus kambarius, nors dabar iš namų naudos nebent tik termitams ir pelėms – apsaugo nuo plaučių uždegimo.

Kiekvieną kartą, kai man prieina eilė lįsti į kūną ir budėti saugykloje, įsitikinu, jog moterims apsiprasti su amfibišku būviu nepalyginamai sunkiau.

Medžė kūną skolinasi daug dažniau negu aš, ir tai būdinga apskritai visoms moterims. Kad patenkintume paklausą, saugyklose moterų kūnų laikome trigubai daugiau negu vyrų. Neretai susidaro įspūdis, kad moteris stačiai negali tverti be kūno, kurį galėtų dabinti drabužiais, kuriuo galėtų grožėtis veidrodyje. O jau Medžė, duok Dieve jai sveikatos, turbūt nenurims, kol neprisimatuos aliai vieno kūno visose pasaulio saugyklose.

Medžė tuo negali atsidžiaugti. Niekad netraukiu jos per dantį, nes dabar ji visai kitas žmogus. Senasis jos kūnas, šviesiai tiesiai pasakysiu, buvo ne iš gerųjų, ir anais laikais jai dažnai gesdavo nuotaika dėl to, kad tokį kūną reikia tampyti. Bet ką ji, vargšė, galėjo padaryti? Visi turėdavo apsieiti su gimstant gautu kūnu. Bet aš ją ir tokią mylėjau.

Na, o kai išmokom gyventi amfibiškai ir kai pastatėm saugyklas, sukaupėm kūnų atsargas bei leidom naudotis visuomenei, Medžė vos iš proto neišsikraustė. Pasiskolino varjetės pažibos dovanotą platininės blondinės kūną, ir jau maniau, kad iš jo nebeištrauksim.

Nepasitikėjimą savimi jai kaip ranka nuėmė.

Man, kaip daugumai vyrų, ne itin svarbu, kokį kūną gaunu. Į saugyklas buvo atrinkti tik tvirti, gražūs, sveiki kūnai, todėl man visi vienodai geri. Kartais, norėdami prisiminti senus laikus, mudu su Medže imam kūnus drauge, ir aš jai leidžiu išrinkti man tokį, kad derėtų prie josios. Įdomu, kad ji man nuolat išrenka aukštą blondiną.

Mano senasis kūnas, kurį jinai sakosi mylėjusi trečdalį šimtmečio, buvo juodaplaukis, nedičkis, o į pabaigą ir pilvūzas. Esu žmogus, ir man skaudu buvo, kai jį, užuot atidavę į saugyklą, išmetė į atliekas. Geras buvo kūnas, jaukus, patogus, ne greituolis, ne gražuolis, bet patikimas. Tačiau paklausos tokiems kūnams nūnai, manau, nėra. Bent jau aš tokio skolintis nepageidauju.

Nemaloniausią nuotykį su skolintu kūnu patyriau tada, kai mane įkalbėjo paimti daktaro Eliso Konigvaserio kūną. Jis yra Amfibų pionierių draugijos nuosavybė ir naudojamas tik kartą per metus Pionierių dienos paradui per Konigvaserio atradimo metines. Visi įtikinėjo, kad man būsianti didelė garbė įlįsti į Konigvaserio kūną ir vadovauti paradui.

Aš, kvailys, ir patikėjau.

Bet kad mane dar kartą įkalbėtų lįsti į tą kailį – nieku gyvu. Įlįskit į tą išdėvą, ir bus aišku, kodėl Konigvaseris atrado, jog žmonės gali apsieiti be kūnų. Tame senajame jo kūne neįmanoma išbūti. Opos, galvos skausmai, artritas, plokščiapadystė... nosis kaip kablys, akys kaip kiaulės, o veidas kaip nudėvėtas sakvojažas. Žmogus jis buvo

ir yra malonus kaip reta, bet anuomet, kai buvo pririštas prie to kūno, niekas to nežinojo, nes vengdavo prie jo prisiartinti.

Kai pradėjom rengti Pionierių dienos paradus, kalbinom Konigvaserį grįžti į senąjį kūną ir vadovauti paradui, bet jis – ne, ir baigta, todėl visada tenka pasmailinus liežuvį priprašyti to imtis kokį kvaišelį. Konigvaseris taip pat žygiuoja, bet kaip dvimetris kaubojus, galintis dviem pirštais pergnybti alaus skardinę.

Konigvaseris šitame kūne elgiasi kaip vaikas. Gnaibytų ir gnaibytų alaus skardines, ir per paradus mes visi su savo kūnais turim stovėti aplink jį ir žavėtis.

Man regis, kad senais laikais jis vargu ar ką sugnybdavo.

Niekas jam nieko nesako, juk jis – didysis Amfibizmo epochos pradininkas, bet kaip jis gadina kūnus! Beveik kiekvieną kartą, pasiskolinęs kūną, norėdamas prieš visus pasirodyti, jį būtinai sužaloja. Tada kam nors tenka lįsti į chirurgo kūną ir lopyti.

Nepamanykit, kad taip atsiliepti apie Konigvaserį nepagarbu. Priešingai, kad žmogus elgiasi vaikiškai – didelis komplimentas, nes būtent tokiems žmonėms gimsta didžios idėjos.

Istorijos draugijos būstinėje kabo jo andainykštis portretas, ir iš išvaizdos matyti, kad jis ir suaugęs liko nesubrendęs – visai nesirūpino gamtos jam dovanotu išgverusiu kūnu.

Plaukai siekė pečius, kelnės su kulnų pramuštom skylėm vilkosi žeme, švarko apačioje tabalavo sudriskusio pamušalo girlianda. Pamiršdavo, kad reikia pavalgyti, per šaltį ar lietų vaikščiodavo pusplikis, o liga susirūpindavo tik atsidūręs ant mirties slenksčio. Anuomet tokius žmones vadindavom išsiblaškėliais. Dabartiniu supratimu jis, žinia, darėsi amfibiškas.

Konigvaseris buvo matematikas ir gyveno iš proto. Iš kūno, kurį turėjo visur tampytis podraug su savo įstabiu protu, naudos jam buvo tiek, kiek iš krūvos metalo laužo. Kada susirgdavo ir nori nenori turėdavo bent kiek pasirūpinti kūnu, imdavo pompastiškai maždaug taip išvedžioti:

– Vienintelis vertingas žmogaus daiktas – protas. Kodėl jis turi būti pririštas prie odos, kraujo, plaukų, mėsos, kaulų, gyslų maišo? Nenuostabu, kad žmonės nieko negali pasiekti, juk jie pasmerkti visą gyvenimą kęsti parazitą, kurį visą laiką reikia maitinti, saugoti nuo blogo oro ir mikrobų. Ir, kad ir kaip tą nesąmonę penėtum ir saugotum, ji vis vien nusidėvi!

– Kam, – klausdavo, – toks daiktas reikalingas? Kas jau tokia ta protoplazma, kad velniškai sunkią jos naštą reikia visur kur tampytis su savimi?

– Blogiausia, – sakydavo Konigvaseris, – ne tai, kad pasauly per daug žmonių, o kad per daug kūnų.

Kai jam išpuvo dantys ir visus teko ištraukti, o patogaus protezo nesisekė gauti, jis dienoraštyje parašė: „Jei gyvoji materija gebėjo evoliucionuoti tiek, kad galėjo išeiti iš vandenyno, kur gyvenimo sąlygos buvo puikios, ji neabejotinai galėtų žengti dar vieną žingsnį ir išsinerti iš kūnų, kurie, kai pagalvoji, tik trukdo gyventi."

Nesupraskit neteisingai, jis nebuvo davatka ir nepavydėjo tiems, kieno kūnai buvo geresni už jo. Jis paprasčiausiai manė, kad su kūnais daugiau bėdos negu naudos.

Didelės vilties sulaukti, kad žmonės iš tiesų išsiners iš kūnų, jis neturėjo. Jis tik norėjo, kad taip įvyktų. Kartą apie tai įsigalvojęs vienmarškinis vaikščiojo po parką ir užsuko į zoologijos sodą paspoksoti, kaip šeriami liūtai. Prasidėjus lietui ir šlapdribai, pasuko namo, bet susidomėjo gaisrininkais, su dirbtinio kvėpavimo aparatu ant įlankos kranto gaivinančiais skenduolį.

Liudininkai tvirtino, jog senukas įbridęs į vandenį ir net nemirkteldamas ėjęs tolyn, kol paniręs. Konigvaseris sakė pažvelgęs į nelaimėlio veidą ir supratęs, jog žmogui su tokiu veidu tik ir belieka nusižudyti. Pasukęs namo ir, būdamas visai netoli namų, supratęs, jog ten gulintis kūnas – jo paties.

Jis spėjo grįžti į kūną kaip tik tuomet, kai gaisrininkai atstatė kvėpavimą, ir, tik norėdamas padėti savivaldybės tarnyboms, parvedė jį namo. Įvedė kūną į spintą, o pats išėjo, palikęs jį spintoje.

Kūną išsiimdavo tik tada, kai reikėdavo ką nors parašyti arba pavartyti knygą ar kai reikėdavo jį pamaitinti, kad turėtų pakankamai energijos tiems smulkiems darbeliams atlikti. O šiaip jo kūnas kaip apdujęs, nejudėdamas, beveik neeikvodamas energijos sėdėdavo spintoje. Kažkada neseniai Konigvaseris man užsiminė, kad, naudodamas tą daiktą tik būtinais atvejais, per savaitę jam išlaikyti išleisdavęs apie dolerį.

Bet geriausia buvo tai, kad Konigvaseriui nereikėjo miegoti, kada jam norėjosi miego; nereikėjo bijoti, kada jam atrodydavo, jog gali nukentėti; nereikėjo lakstyti po parduotuves ir ieškoti daiktų, kurių

jis norėjo turėti. O kai jis sunegaluodavo, Konigvaseris laikydavosi nuo jo atokiai, kol pasitaisydavo, ir Konigvaseriui nebereikėjo leisti daugybės pinigų, kad jam būtų patogu.

Periodiškai išsiimdamas kūną iš spintos rašyti, jis parengė knygą apie tai, kaip išeiti iš savo kūno, kurią dvidešimt trys leidyklos atmetė be jokių komentarų. Dvidešimt ketvirtoji pardavė du milijonus egzempliorių. Knyga pakeitė žmonių gyvenimą labiau negu ugnies, skaičių, raidyno, žemės ūkio ar rato išradimas. Kada kažkas Konigvaseriui taip pasakė, jis susiraukė – girdi, toks kuklus pagyrimas menkina jo knygą. Manyčiau, jis teisus.

Laikydamasis Konigvaserio instrukcijų, beveik kiekvienas maždaug per porą metų galėjo išmokti kada panorėjęs atsiskirti nuo kūno. Pirmiausia reikėjo įsisąmoninti, koks parazitas ir diktatorius kūnas esti didžiąją gyvenimo dalį, paskui – atskirti tai, ko nori ar nenori kūnas, nuo to, ko nori ar nenori tu pats – tavo psichika. Paskui, kai visą dėmesį sutelki tam, ko tu nori, ir kaip įmanoma labiau ignoruoji kūno poreikius, išskyrus elementarią priežiūrą, tavo psichika, suvokusi savo teises, tampa savarankiška.

Taip, net nenumatydamas padarinių, elgėsi Konigvaseris, kol parke atsiskyrė nuo kūno ir psichika patraukė pasižiūrėti, kaip šeriami liūtai, o nevaldomas kūnas nubrido į įlanką.

Galiausiai, kai psichika tampa pakankamai savarankiška, kad atsiskirtum nuo kūno, reikia išmokti dar vieną triuką – vedi kūną vienur, o psichiką staiga stumteli visai kitur. Stovint to padaryti kažkodėl neišeina – reikia žingsniuoti.

Iš pradžių Medžės ir mano psichikos, atsiskyrusios nuo kūnų, jausdavosi nejaukiai, kaip ir pirmieji vandens gyviai, prieš milijonus

metų išmesti į sausumą, kurie tik raitydavosi, rangydavosi ir žiopčiodavo dumble. Bet laikui bėgant įgudome, nes psichika, žinia, prisitaiko daug greičiau negu kūnas.

Mudu su Medže atsiskirti nuo kūnų turėjom rimtą priežastį. Visi pirmieji, surizikavę atsiskirti, tam turėjo rimtų priežasčių. Medžės kūnas sirgo, ir jo dienos jau buvo suskaičiuotos. O aš pats neturėjau jokio noro, jos netekęs, toliau gyvalioti. Tad mudu išstudijavom Konigvaserio knygą ir pabandėm išlaisvinti Medžę iš kūno, kol dar gyvas. Kad vienas be kito nenuobodžiautume, atsiskyriau nuo kūno ir aš. Ir pačiu laiku – po pusantro mėnesio jos kūnui atėjo paskutinioji.

Todėl mes kasmet ir žygiuojame Pionierių dienos parade. Žygiuoja ne bet kas – tik pirmieji penki tūkstančiai mūsų, tapusių amfibiškais. Mes buvom bandomieji triušiai, ar šiaip, ar taip neturintys ko prarasti, ir visiems įrodėm, kaip malonu ir saugu šitaip gyventi – nepalyginamai saugiau negu metai po metų tęsti rizikingą egzistenciją kūne.

Beveik visiems anksčiau ar vėliau radosi priežasčių išbandyti tokį būvį. Mūsų prisirinko milijonai, o galiausiai daugiau kaip milijardas – nematomų, bekūnių, nepažeidžiamų ir, dievaži, pasitikinčių savimi, niekam nepavojingų, nieko nebijančių būtybių.

Bekūniame būvyje visi amfibizmo pionieriai gali sutilpti ant adatos smaigalio. O sulindę į kūnus per Pionierių dienos paradą išsiskleidžiame didžiuliame plote, suryjame daugiau kaip tris tonas maisto, kad pakaktų energijos žygiuoti, ne vienas pasigauname slogą ar dar bjauresnę ligą, pykstamės, kai kieno nors kūnas nu-

mina kitam kūnui koją, tie, kurių kūnai žygiuoja bendrose gretose, pavydi žygiuojantiems pačiame priekyje – visko, velniai rautų, ir neišvardinsi.

Aš paradais visai nesižaviu. Kūnų kamšatyje pabunda visi bjauriausi instinktai, kad ir kokios puikios būtų mūsų psichikos. Pavyzdžiui, pernai per Pionierių dieną siaubingai kepino. Valandų valandas stirksant leipėjančiuose nuo karščio ir troškulio kūnuose, žmonėms nori nenori nelaikė nervai.

Taigi, žodis po žodžio, ir parado vadas pagrasino: jei mano kūnas dar kartą sumaišys koją, jis savo kūnu mano kūną prikuls iki sąmonės netekimo. Savaime aišku, jam, kaip vadui, tais metais teko geriausias kūnas, neskaitant Konigvaserio kaubojaus, bet aš atrėžiau, girdi, eik, kvaily, velniop. Jis kaip užsimos, ir aš susyk išsinėriau iš kūno ir net nepasidomėjau, ar jis pataikė, ar ne. Turėjo pats tempti mano kūną į saugyklą.

Vos išsivadavau iš kūno – mano pyktis kaipmat išgaravo. Aš juk viską supratau. Būdamas kūne, tik šventasis gali ilgiau kaip keletą minučių išlikti malonus ar protingas arba jaustis laimingas – nebent tik protarpiais ir labai neilgai. Kiek teko sutikti amfibų, visi – kol be kūno – malonūs, linksmi, įdomūs pašnekovai. Ir neteko sutikti tokio, kuris nesugižtų, įlindęs į kūną.

Vos įlįsk į kūną, ir viršų paima chemija – visokios liaukos verčia jaudintis, norėti muštis ar valgyti, širsti ar mylėti – na, tiesiog nežinia, kas dar gali užeiti.

Štai kodėl aš nepykstu ant priešų – žmonių, nusistačiusių prieš amfibus. Jie niekad nepalieka kūnų ir net nebando to išmokti. Be to, jie nori, kad ir kiti to nedarytų ir kad amfibai grįžtų į kūnus ir iš jų nebeišlįstų.

Po mano apsižodžiavimo su parado vadu Medžė, išgirdusi, kas atsitiko, taip pat pametė savo kūną moterų kolonoje. Ir mudu abu iš to didelio džiaugsmo, kad atsikratėm kūnų ir parado, patraukėm pasižiūrėti priešų.

Manęs į juos spoksoti visai nevilioja. Medžei įdomu pasižiūrėti, ką dėvi moterys. Būdamos visą laiką su kūnais, priešų moterys drabužių, šukuosenų ir makiažo madas keičia daug dažniau negu mes moterų kūnų saugyklose.

Manęs mados nedomina, o ir visa, ką gali matyti bei girdėti priešų teritorijoje, – tokia nuobodybė, kad ir gipso statula ten ilgai neištvertų.

Populiariausia priešų kalbų tema – senovinis dauginimosi būdas, kuris, palyginti su amfibų metodu, toks jau varginantis, juokingas, nepatogus, kad trūksta žodžių. Jei ne apie dauginimąsi, tai apie maistą, cheminius junginius, kuriuos jie saujomis kemša į savo kūnus. Arba apie nuogąstavimus, kuriuos seniau vadindavom politika, – įdarbinimo politiką, socialinę politiką, valstybinę politiką.

Priešai mūsų nekenčia už tai, kad galime kada panorėję juos slapčia stebėti, o jie mūsų, jeigu be kūno, niekad negali matyti. Panašu, kad jie mūsų mirtinai bijo, nors bijoti amfibų tokia pat nesąmonė, kaip bijoti saulėtekio. Mums nieko nereikia, tegu jie valdo visą pasaulį, išskyrus kūnų saugyklas. Bet jie buriasi į krūvas, tarytum mes

bet kurią akimirką galime ūbaudami smigti iš dangaus ir padaryti jiems kažką baisaus.

Jie visur prikaišiojo prietaisų amfibams aptikti. Tie griozdai nė supuvusio skatiko neverti, bet su jais priešams ramiau – sakytum, jiems grasina galingos pajėgos, bet jie nepanikuoja, o imasi svarių, apgalvotų priemonių. Technika... Jie nuolat vieni kitus drąsina, kiek visokios technikos turį, kai mes nieko tokio neturime. Jei technika reiškia ginklus, tai jie visiškai teisūs.

Sakyčiau, tarp jų ir mūsų – karo stovis. Tačiau mes nesiimame jokių veiksmų, tik stengiamės laikyti paslaptyje paradų bei kūnų saugyklų vietas, o kai priešai surengia antskrydį ar iššauna raketą ar dar ką, sprunkam iš kūnų, ir viskas.

Priešai dėl to dar labiau niršta, nes antskrydžiai ir raketos nepigiai atsieina, o sprogdinti niekam nenaudingus daiktus – vadinasi, leisti pavėjui mokesčių mokėtojų pinigus. Mes visada žinom, ką, kada ir kur jie ketina daryti, taigi apsisaugoti nuo jų – vienas juokas.

Bet jie anaiptol ne kvailiai, turint omeny, kad jiems reikia ne tik mąstyti, bet ir kūnais rūpintis, tad, traukdamas į juos pažiopsoti, visada būnu atsargus. Todėl ir tada, kai mudu su Medže vidury lauko pamatėm saugyklą, buvau besprunkąs. Pastaruoju metu su niekuo nebuvom kalbėjęsi apie priešų ketinimus, o saugykla atrodė baisiai įtartinai.

Medžė, pabuvojusi varjetės pažibos kailyje, buvo nusiteikusi optimistiškai. Ji nusprendė, jog saugykla – aiškus įrodymas, kad priešai praregėjo ir patys rengiasi tapti amfibais.

Ką gi, galėjo būti ir taip. Saugykla naujutėlaitė, aprūpinta kūnais, atidaryta, neprikibsi. Apsukom aplink ją keletą ratų, ir Medžės ratai vis siaurėjo ir siaurėjo, mat, jai baisiai rūpėjo iš arčiau pasižiūrėti, kas gero siūloma moterų skyriuje.

– Maunam iš čia, – sakau.

– Aš tik pasižiūrėti, – sako Medžė. – Nieko bloga neatsitiks, kad pasižiūrėsiu.

Bet vos pamačiusi, kas eksponuojama pagrindinėje vitrinoje, ji pamiršo ir kur esanti, ir kaip čia patekusi.

Tokio stulbinančio grožio moters kūno nebuvau matęs – aukštaūgė, dieviškos figūros. Ir tai dar ne viskas. Kūno oda buvo vario spalvos, plaukai ir nagai žalsvai gelsvi, vakarinė suknia auksinio brokato. Greta – milžino blondino kūnas su melsva feldmaršalo uniforma su raudonais antsiuvais, nusagstyta medaliais.

Tikriausiai priešai užpuolė kokią nors atokesnę saugyklą, išvogė kūnus, vata padailino figūras, išdažė ir išpuošė gražiais drabužiais.

– Medže, grįžk! – sušukau.

Gražuolė sujudėjo. Sukaukė sirena, ir iš slėptuvių pasipylę kareiviai puolė sulaikyti kūno su Medže.

Saugykla buvo amfibams paspęsti spąstai!

Medžę suviliojusio kūno kojos buvo surištos, todėl Medžė negalėjo žengti išsivadavimui būtinų kelių žingsnių.

Kareiviai triumfuodami nusitempė ją kaip karo belaisvę. Norėdamas jai padėti, įsigavau į vienintelį prieinamą kūną – puošnųjį feldmaršalą. Atsidūrėme beviltiškoje padėtyje, kadangi ir feldmaršalas buvo prievilas su iš anksto surištom kojom. Kareiviai nutempė mane paskui Medžę.

Pasipūtėlis jaunas majoras, kareivių vyresnysis, žengė kelkraščiu iš pasididžiavimo net pasistrykčiodamas. Jam pirmajam pavyko sugauti amfibus, o, priešų supratimu, tai buvo tikras žygdarbis. Jie daug metų kovojo su mumis, prikaitė dievažin kiek milijonų dolerių, bet skaitytis su jais amfibus privertė tik po to, kai sučiupo mus.

Pasiekėme miestą. Žmonės, išlindę pro langus, mojavo vėliavomis, pasitikdami kareivius valiavimais, o mudu su Medže švilpimu. Tai buvo žmonės, nenorintys tapti amfibiškais, manantys, kad būti amfibiškam – kažkas baisaus, – žmonės įvairių rasių, tautybių, stori, ploni, dideli, maži, susivieniję kovoti su amfibais.

Paaiškėjo, kad mudviem su Medže teks stoti prieš teismą. Praleidę naktį kalėjime surištom rankom ir kojom, buvom nutempti į teismo salę, kur iš visų kampų į mus spoksojo televizijos kamerų akys.

Mudu su Medže buvom visiškai nusikamavę, nes nežinia kada buvom taip ilgai įstrigę kūnuose. Kalėjime, kai reikėjo prieš teismą kaip niekad daug galvoti, kūnams nedavė ramybės alkis, be to, nieko negalėjom padaryti, kad būtų patogu gulėti ant gultų, ir, žinia, kūnams reikia aštuonių valandų išsimiegoti.

Buvome kaltinami dezertyravimu, už kurį pagal priešų įstatymus grėsė mirties bausmė. Priešų supratimu, amfibai – bailiai, sprukę iš savo kūnų tada, kai reikėjo, kad kūnai drąsiai ir vaisingai darbuotųsi žmonijos labui.

Vilties, kad būsim išteisinti, neturėjom. Juk šis procesas buvo surengtas tik tam, kad eilinį kartą patrimituotų, kokie teisūs jie ir kokie neteisūs mes. Salė buvo pilnut pilnutėlė aukšto rango kariškių rūsčiais, bebaimiais, tauriais veidais.

– Pone Amfibe, – tarė prokuroras, – esate, manau, tokio amžiaus, kad prisimenate, kaip visi žmonės turėjo taikytis prie gyvenimo kūnišku pavidalu, dirbti ir kovoti už savo įsitikinimus?

– Aš prisimenu, kaip kūnai nuolat veldavosi į kautynes ir niekas nežinodavo, nei kodėl, nei kaip joms padaryti galą, – mandagiai atsakiau. – O dėl įsitikinimų, tai visi, kaip vienas, buvo įsitikinę, kad kautis yra blogai.

– Ką pasakytumėte apie kareivį, kuris pabėga iš ugnies linijos? – paklausė jis.

– Kad jis apkvaitęs iš baimės.

– Vadinasi, pasitarnavo tam, kad būtų pralaimėtas mūšis?

– Kas be ko. – Čia mūsų nuomonės sutapo.

– O ar ne taip pat pasielgė amfibai, išduodami žmoniją, pabėgdami iš gyvenimo kovos lauko?

– Ne visai suprantu, apie kokį pabėgimą jūs kalbate. Dauguma mūsų tebesame gyvi, – atsakiau.

Tai tiesa. Mirties mes neįveikėm, ir nežinau, ar to norėjom, bet gyvenimo trukmę, palyginti su gyvenimu kūne, tikrai smarkiai pailginom.

– Jūs pabėgote nuo savo pareigos! – pasakė jis.

– Kaip ir jūs, pone, bėgtumėte iš degančio namo, – pasakiau aš.

– Palikdami kitus kovoti vienus!

– Jie visi gali pasitraukti taip pat, kaip mes – durys atviros. Galite pasitraukti bet kurią minutę. Reikia tik aiškiai žinoti, ko reikia jums ir ko – jūsų kūnui, ir sutelkti visą...

Teisėjas puolė daužyti plaktuku taip, kad, maniau, sutrupės. Juk jie sudegino visus, kiek įstengė rasti, Konigvaserio knygos egzempliorius, o aš čia per visus televizijos kanalus skaitau paskaitą, kaip ištrūkti iš kūno.

– Jei būtų jūsų, amfibų, valia, – tarė prokuroras, – visi spjautų į savo pareigas, ir nebeliktų mums įprastos gyvenimo sanklodos ir pažangos.

– Aišku, – sutikau. – Tai ir yra esmė.

– Ir žmonės nebesidarbuotų, siekdami įgyvendinti savo tikslus? – neatlyžo jis.

– Anais laikais turėjau bičiulį, kuris septyniolika metų gamykloje grężiojo skylutes tokiuose kvadratiniuose, kaip ten jie vadinasi, bet taip ir nesužinojo, kam to reikia. Kitas pažįstamas augino vynuoges ir tiekė stiklo fabrikui, bet ne maistui; kam fabrikui reikėjo vynuogių, jis irgi nesužinojo. Kai pagalvoju apie tokius dalykus, šlykštu darosi – aišku, dabar, kada esu su kūnu, – o kai prisimenu, kokiu darbu aš pats užsidirbdavau pragyvenimui, darosi dar šlykščiau.

– Vadinasi, jūs niekinate žmones ir visa, ką jie daro, – pasakė jis.

– Žmones aš myliu – ir net labiau negu seniau. Man tik apmaudu, kad žmonės priversti dėti tiek pastangų kūnų priežiūrai. Tapkite amfibu ir pamatysit, kokie laimingi žmonės tada, kai jiems nereikia rūpintis, kuo papenėti kūną arba kaip jo neperšaldyti žiemą, arba kas bus, kai jis nusidėvės.

– Vadinasi, nebėra nei siekių, nei žmogaus didybės!

– Na, kaip čia pasakius, – atrėmiau. – Pas mus yra ir labai didžių žmonių. Bet jie būtų didūs ar su kūnais, ar be. Ko tikrai nėra – tai baimės. – Įsispitrinau į artimiausios televizijos kameros objektyvą. – Štai koks pats nuostabiausias dalykas – žmonės gyvena nieko nesibaimindami.

Vėl trinktelėjo teisėjo plaktukas, ir kariškiai ėmė šūkauti, kad užgožtų mano balsą. Televizininkai išjungė kameras, visi žiūrovai buvo išprašyti lauk, liko tik patys didieji tūzai. Supratau, kad užmyniau ant voties. Televizijos žiūrovams dabar beliko klausytis vargonų muzikos.

Kai sąmyšis aprimo, teisėjas paskelbė, kad teismas baigtas ir kad mudu su Medže, kaip dezertyrai, pripažinti kalti.

Padėties pabloginti buvo nebeįmanoma, todėl daviau atkirtį.

– Nevykėliai jūs, dabar aš jus suprantu, – tariau. – Be baimės jūs – nė žingsnio. Jūs tik tai ir temokate – ir patys bijotės, ir kitus bauginate tam, kad jūsų klausytų. Vienintelis jūsų džiaugsmas – žiūrėti, kaip žmonės dreba iš baimės, kad ko nepadarytumėte jų kūnams ar jų neatimtumėte.

Ir Medžė įkišo savo trigrašį:

– Tik baugindami jūs atkreipiate į save dėmesį.

– Teismo įžeidimas! – suriko teisėjas.

– O bauginti žmones jūs galite tik neleisdami jiems atsikratyti kūnų, – pridėjau aš.

Kareiviai čiupo mudu su Medže ir ėmė tempti iš teismo salės.

– Jūs pradedate karą! – surikau.

Visi sustingo, stojo mirtina tyla.

– Mes ir taip kariaujam, – įsitempęs tarė vienas generolas.

– Mes – ne, – atsakiau, – bet kariausim, jei jūs tuojau pat neišlaisvinsit manęs ir Medžės.

Iš feldmaršalo lūpų mano žodžiai nuskambėjo rūsčiai ir įtikinamai.

– Jūs juk neturite ginklų, – tarė teisėjas, – jokios technikos. Be kūnų amfibai yra niekas.

– Skaičiuoju iki dešimties, ir jei mūsų nepaleisit, – tariau jam, – amfibai okupuos visos jūsų gaujos kūnus, nuves iki artimiausios uolos ir nušokdins į prarają. Pastatas apsuptas.

Be abejo, blefavau. Viename kūne negali būti dviejų asmenybių, tačiau priešai tuo nebuvo tvirtai įsitikinę.

– Vienas! Du! Trys!

Generolas nurijo seilę, išbalo ir nežymiai mostelėjo ranka.

– Atriškit juos, – išlemeno.

Kareiviai, taip pat persigandę, kaipmat šoko vykdyti įsakymo. Medžė ir aš buvom išlaisvinti.

Žengiau pora žingsnių, dvasią nukreipiau kitur, ir gražuolis feldmaršalas, žvangėdamas medaliais, it stovimas laikrodis nusirito laiptais.

Pajutau, kad Medžės prie manęs nėra. Ji užtruko tame kūne su vario spalvos oda ir žalsvai gelsvais plaukais ir nagais.

– Be to, – išgirdau ją sakant, – atlygindami už mums padarytą skriaudą, malonėkite ne vėliau kaip ateinantį pirmadienį šį kūną nepažeistą pristatyti į Niujorką mano adresu.

– Bus padaryta, ponia, – pasakė teisėjas.

Kai grįžom namo, Pionierių dienos paradas buvo pasibaigęs, ir dalyviai būriavosi prie vietinės saugyklos, parado vadas išsinėrė iš kūno ir atsiprašė manęs dėl savo elgesio.

– Niekis, Herbai, – pasakiau, – nereikia atsiprašinėti. Tu buvai kitas žmogus. Per paradą buvai su kūnu.

Būti amfibiškam puiku ne tik dėl to, kad nepažįstame baimės, bet ir dėl to, kad žmonės atleidžia visas kvailystes, kurių prikreti, būdamas kūne.

Kas be ko, yra ir minusų, bet kur jų nebūna? Kad išlaikytume saugyklas, aprūpintume visuomeninius kūnus maistu, ir mums kartais tenka dirbti. Bet tai menka bėda, o didieji trūkumai, kuriais kai kas, girdžiu, nusiskundžia, – visai ne trūkumai, o senoviška mąstysena žmonių, nepaliaujančių jaudintis dėl to, dėl ko jaudindavosi prieš pereidami į amfibišką būvį.

Kaip sakiau, senimas, ko gera, niekad su juo gerai neapsipras. Pavyzdžiui, man neretai užeina liūdnos mintys apie tai, kas ištiko manąjį mokamų tualetų verslą, kuriam atidaviau trisdešimt metų.

O jauniklių tokios praeities atgyvenos nejaudina. Jiems net nelabai rūpi, kad kas neatsitiktų mūsų saugykloms, ne taip, kaip senimui.

Spėju, bene toks bus naujas evoliucijos etapas – žmonės negrįžtamai atsiskirs nuo kūnų, kaip tos pirmosios amfibijos, kurios išropojo iš dumblo į saulėkaitą ir niekad nebegrįžo į jūrą.

1953

Neklaužada

Rytas, pusė aštuonių. Moliu aplipusios mašinos krypuodamos, džergždamos ardė kalvą už restorano, o sunkvežimiai vežė žemes. Restorane ant lentynų džingsėjo indai. Staliukai drebėjo, ir geraširdis storulis muzikos prikimšta galva žiūrėjo, kaip kiaušinienėje virpa tryniai. Žmona buvo išvažiavusi pas gimines. Turėjo rūpintis savimi pats.

Geraširdis keturiasdešimtmetis storulis, Džordžas M. Helmholcas, buvo Linkolno vidurinės mokyklos Muzikos katedros vedėjas bei orkestro vadovas. Likimas jam buvo palankus. Kiekvienais metais atgydavo ta pati didelė jo svajonė. Jis svajodavo vadovauti orkestrui, už kurį puikesnio pasaulis nebūtų matęs. Ir svajonė kiekvienais metais išsipildydavo.

Išsipildydavo todėl, kad Helmholcas buvo įsitikinęs, jog gražesnės svajonės negali būti. Tokio geležinio įsitikinimo paveikti, „Kivanio“, „Rotary“ ir „Liūtų“ klubų nariai pirkdavo orkestrui uniformas, kainuojančias dvigubai daugiau negu jų geriausi kostiumai, mokyklos vadovybė Helmholcui leido nepaisyti išlaidų limito, perkant brangų rekvizitą, o orkestrantai nerdavosi iš kailio. Negabiuosius Helmholcas skatino bent jau nebijoti.

Helmholcui gyvenime viskas sekėsi, išskyrus finansinius reikalus. Šioje srityje jis, didžiosios svajonės užvaldytas, buvo visiškai žalias.

Prieš dešimt metų kalvą už restorano pardavė restorano savininkui Bertui Kvinui už tūkstantį dolerių. Dabar net ir pačiam Helmholcui buvo aišku, kad jis prigautas.

Kvinas prisėdo prie orkestro vadovo. Buvo viengungis, nedidukas, juodbruvis, be humoro jausmo. Ne itin sveikatingas. Amžinai neišsimiegojęs, persidirbęs, neprisiverčiantis maloniai nusišypsoti. Nuotaikos būdavo dvejopos: arba įtarus, dejuoklis, arba pasipūtęs, pagyrūnas. Pirmoji nuotaika užeidavo jam netekus pinigų. Antroji – uždirbus.

Atsisėdo prie Helmholco, nusiteikęs arogantiškai, pagyrūniškai. Čiulpsėdamas dantų krapštuką, ėmė dėstyti savo viziją.

– Įdomu, kiek akių iki manęs matė šitą kalvą? – sakė Kvinas. – Faktas, kad tūkstančių tūkstančiai, bet niekas neįžvelgė to, ką įžvelgiau aš. Na, kiek akių?

– Mažiausiai dvi – mano, – atsakė Helmholcas.

Jam kalva asocijavosi su dusuliu, kopiant į šlaitą, nemokamomis gervuogėmis, mokesčiais, orkestro piknikais.

– Šita kalva, tėvo palikimas, jums buvo gyva rakštis, – tarė Kvinas. – Nusprendėt įpiršti man ir pasipelnyti.

– Visai neturėjau tikslo pasipelnyti, – paprieštaravo Helmholcas. – Dievas mato, mokėjot visai nebrangiai.

– Jūs tik dabar taip pragydot, – piktdžiugiškai tarė Kvinas. – Taip, Helmholcai, jūs tik dabar taip pragydot. Dabar ir jūs matot, kad prekybos rajonas plečiasi. Dabar ir jūs matot tai, ką įžvelgiau aš.

– Matau, – atsakė Helmholcas. – Tik šaukštai jau popiet.

Jis apsižvalgė, norėdamas pakeisti pokalbio temą, ir netoliese pamatė penkiolikmetį vaikinuką, su plaušine šluota valantį grindis.

Buvo nedidukas, bet sprando ir rankų raumenys – kieti, diržingi. Dar vaikiškų veido bruožų, bet stabtelėjęs atsikvėpti, pirštais su viltimi perbraukė per šilkinius paausių ir panosės gyvaplaukius. Plaušinę šluotą stumdė negalvodamas, kaip robotas, tačiau stengdamasis neapsitaškyti pamuilėmis juodų batų.

– Įsigiju aš šitą kalvą ir ką darau? – tęsė Kvinas. – Likviduoju, o tai tas pat, kas išgriauti užtvanką. Staiga visiems parūps ten, kur būta kalvos, statydintis parduotuves.

– Mhu, – numykė Helmholcas.

Jis maloniai šyptelėjo vaikinukui. Pastarojo veide nė raumenėlis nekrustelėjo.

– Kiekvienam savo, – tarė Kvinas. – Jums – muzika, man – įžvalgumas. – Ir nusišypsojo, kadangi abiem buvo visiškai aišku, kas užčiuopė aukso gyslą. – Jei mąstyti, tai su užmoju! – tęsė Kvinas. – Jei svajoti, tai su užmoju! Štai ką reiškia būti įžvalgiam. Būti akylesniam už kitus.

– Kas tas berniukas? – tarė Helmholcas. – Mokykloj matytas, bet vardo nežinau.

Kvinas niūriai nusijuokė.

– Ožiukas Bilis? Smogikas? Rudolfas Valentinas? Mitruolis Gordonas? – Tada pašaukė vaikinuką: – Ei, Džimai! Ateik čia.

Helmholcas apstulbo – vaikinuko akys buvo bejausmės it žuvies.

– Mano svainio sūnus iš pirmosios santuokos, – pasakė Kvinas. – Pavardė Džimas Doninis, jis iš Čikagos pietinio rajono ir labai kietas.

Džimas Doninis dar tvirčiau sugniaužė šluotos kotą.

– Labai malonu, – tarė Helmholcas.

– Labas, – abejingai burbtelėjo Džimas.

– Dabar gyvena pas mane, – pasakė Kvinas. – Dabar jis mano vaikas.

– Gal pavėžėti į mokyklą, Džimai?

– Aha, būtų gerai, – pasakė Kvinas. – Matysim, koks jis jums pasirodys. Su manim nesišneka. – Pasisuko į Džimą. – Eik, vaikeli, nusiprausk, nusiskusk.

Džimas išsliūkino it robotas.

– Kur jo tėvai?

– Motina mirusi. Tėvas vedė mano seserį, pametė ir dar vaiką užkrovė jai ant galvos. Paskui teismas prikibo, kad negerai auklėjanti, ir atidavė į globos namus. Paskui nusprendė suvis išsiųsti iš Čikagos, na ir užkrovė man ant galvos. – Jis palingavo galvą. – Įdomus dalykas – gyvenimas, Helmholcai.

– Kartais nelabai, – atsakė Helmholcas. Atstūmė į šalį kiaušinienę.

– Sakytum, kitos veislės žmogus, – stebėdamasis tarė Kvinas. – Visai ne toks, kaip vietiniai vaikai. Tie batai, juoda striukė... ir nešneka. Su kitais vaikais nesueina. Nesimoko. Man regis, kad nei skaityt, nei rašyt nelabai moka.

– O muziką jis mėgsta? Paišybą? Gyvūnus? – paklausė Helmholcas. – Ką nors kolekcionuoja?

– Žinot, ką jis mėgsta? – atsakė Kvinas. – Šveist tuos savo batus – įlis kur į kampą ir šveičia šveičia. O laimės viršūnė tai, kai užsidaro vienas, prisikloja ant grindų komiksų, šveičia batus ir žiūri televizorių. – Kreivai šyptelėjo. – Taip, turi ir kolekciją. Atėmiau ir išmečiau į upę.

– Išmetėt į upę? – nusistebėjo Helmholcas.

– Išmečiau, – patvirtino Kvinas. – Aštuonis peilius – kai kurių geležtės sprindžio ilgumo.

Helmholcas pablyško.

– Mat kaip. – Pajuto šiurpstant pakaušį. – Mūsų mokykloj tai nauja problema. Net nežinau, ką pasakyti. – Tarsi rinkdamas išblaškytas mintis, subraukė į dailią krūvelę pabertą druską. – Tai kaip ir liga, ką? Taip reikėtų suprast?

– Liga? – Kvinas tvojo kumščiu į stalą. – Kurgi ne! – Pastukseno sau į krūtinę. – Bet daktaras Kvinas turi puikių vaistų.

– Kokių? – paklausė Helmholcas.

– Joks jis ne vargšas ligoniukas, – niūriai tarė Kvinas. – Prisiklausė tokių užuojautų iš socialinių darbuotojų, nepilnamečių bylų tyrėjų ir dar dievažin iš ko. Šiukšlė jis, daugiau nieko. Spausiu tol, kol arba pasitaisys, arba sės cypėn iki gyvos galvos. Arba – arba.

– Supratau, – pasakė Helmholcas.

– Muzikos klausytis mėgsti? – linksmai paklausė Helmholcas Džimą, jiedviem važiuojant į mokyklą.

Džimas neatsiliepė. Glostinėjosi ūselius ir žandenas, kuriuos paliko neskustus.

– Niekad ritmingai nebarbeni pirštais ar nestukseni koja? – klausinėjo Helmholcas. Pastebėjo, kad Džimo batai papuošti tik žvangėti skirtomis grandinėlėmis.

Džimas nuobodžiaudamas atsiduso.

– Gal švilpauji? – tęsė Helmholcas. – Jei ką nors tokio darai, vadinasi, turi raktą į visiškai naują, nuostabiausią pasaulį.

Džimas paniekinamai prunkštelėjo.

– Štai! – tarė Helmholcas. – Pademonstravai pagrindinį varinių pučiamųjų instrumentų veikimo principą. Bet kurio jų dieviškas garsas išgaunamas pirmiausia orą išpučiant pro lūpas.

Džimas pasikreipė, net sugirgždėjo Helmholco senutėlio automobilio sėdynės spyruoklės. Helmholcas, tai palaikęs susidomėjimo ženklu, su draugiška šypsena pažvelgė į vaikinuką. Tačiau Džimas pasikreipė tam, kad iš vidinės ankštos striukės kišenės išsiimtų cigaretę.

Nuliūdintas Helmholcas nutilo ir nebekalbėjo. Tik privažiavęs mokyklą ir įsukęs į mokytojų automobilių stovėjimo aikštelę, sugalvojo, ką pasakyti.

– Kartais, – tarė Helmholcas, – pasijuntu toks vienišas, viskuo pasišlykštėjęs, kad nėr kur dėtis. Rodos, kad galėčiau spjauti ir prikrėsti visokių kvailysčių – net jeigu paskui man atsirūgtų.

Džimas meistriškai išpūtė dūmų žiedą.

– Ir tada! – Helmholcas spragtelėjo pirštais ir spustelėjo klaksoną. – Ir tada, Džimai, aš prisimenu, kad yra pasaulio kampelis, tegu ir mažytis, kur galiu tvarkytis kaip noriu! Galiu ten pasitraukti ir džiaugtis, kol vėl pasijusiu atsigavęs ir laimingas.

– Gerai jums, – tarė Džimas ir nusižiovavo.

– Tikrai, kad gerai, – pasakė Helmholcas. – Tas kampelis – oras aplink mano orkestrą. Galiu jį pripildyti muzikos. Ponas Byleris, zoologas, turi drugius. Ponas Trautmanas, fizikas, – švytuoklę ir kamertoną. Svarbiausia mūsų, mokytojų, pareiga – rūpintis, kad kiekvienas gyvenime turėtų tokį savo kampelį. Aš...

Automobilio durelės atsidarė, trinktelėjo, ir Džimas nuėjo. Helmholcas užgesino Džimo nuorūką ir pakasė aikštelėje po žvyru.

Pirmoji Helmholco pamoka tą rytą buvo su pradedančiaisiais, C grupės, orkestrantais, kurie kiek sugebėdami bumbsėjo, ūbavo ir tūtavo, prieš save regėdami ilgą, ilgą ilgą kelią per B grupę į A grupę, Linkolno vidurinės mokyklos orkestrą, puikiausią orkestrą pasauly.

Helmholcas užlipo ant pakylos ir iškėlė lazdelę.

– Jūs sugebat daugiau negu jums atrodo, – tarė jis. – Viens... du... trys... – Ir mostelėjo lazdele.

C grupė leidosi į grožio paiešką – it surūdijęs manevrinis garvežys su sulipusiais vožtuvais, užsikimšusiais cilindrais, kiaurais atvamzdžiais, neteptais guoliais.

Valandai praėjus, Helmholcas tebesišypsojo, nes galvoje girdėjo muziką tokią, kokia ji kada nors taps. Jam džiūvo gerklė, nes visą tą valandą pradainavo su orkestru. Išėjo į koridorių atsigerti iš fontanėlio.

Gerdamas išgirdo žvangčiojant grandinėles. Pakėlęs akis, prieš save išvydo Džimą Doninį. Mokinių upeliai tekėjo iš klasės į klasę, sukosi draugiškais verpetais, tekėjo toliau. Džimas buvo vienas. Sustojo jis ne su kuo nors pasisveikinti, o su kelnių klešne pablizginti batų. Atrodė panašus į melodramos šnipą, nieko nepasiilgstantį, nieko nemėgstantį, tik laukiantį dienos, kai viskas versis aukštyn kojom.

– Sveikas, Džimai, – tarė Helmholcas. – Žinai, kaip tik apie tave galvojau. Mokykloje yra daug užklasinių klubų ir komandų. Ten galima užmegzti daug pažinčių.

Džimas įdėmiai nužvelgė Helmholcą nuo galvos iki kojų.

– O gal aš nenoriu megzti pažinčių, – pasakė jis. – Nepagalvojot apie tai?

Tvirtai statydamas kojas, kad žvangėtų grandinėlės, nuėjo šalin.

Grįžęs ant pakylos repetuoti su B grupe, Helmholcas rado kvietimą į skubų fakulteto mokytojų posėdį.

Posėdyje buvo svarstomas vandališkas poelgis.

Kažkas įsilaužė į mokyklą ir nusiaubė pono Kreino, Anglų kalbos ir literatūros katedros vedėjo, kabinetą. Vargšo Kreino turtas – knygos, diplomai, Anglijos vietovių nuotraukos, vienuolika pradėtų romanų – buvo suplėšyta, suglamžyta, sumaišyta, suversta, sutrypta, sulaistyta rašalu.

Helmholcui pykino širdį. Negalėjo patikėti, kad taip atsitiko. Nedrįso net galvoti. Patikėti privertė sapnas. Helmholcui prisisapnavo vaikėzas: dantys – barakudos, nagai – kabliai. Pabaisa įlindo pro mokyklos langą į orkestro repeticijų kambarį, nudribo ant grindų. Pabaisa nagais į skutelius draskė didžiausio visoje valstijoje būgno odą. Helmholcas atsibudo ne savo balsu rėkdamas. Beliko rengtis ir važiuoti į mokyklą.

Antrą valandą nakties naktinis sargas žiūrėjo, kaip Helmholcas orkestro repeticijų kambaryje glosto būgno odą, varto būgną ant pastovo, įjungia, išjungia, įjungia, išjungia vidaus apšvietimą. Būgnas buvo sveikutėlis. Naktinis sargas išėjo apeiti mokyklos.

Sveikas buvo visas orkestro turtas. Laimingas it šykštuolis, skaičiuojantis savo pinigus, Helmholcas išglostė visus iki vieno instrumentus. Paskui ėmė šveisti didžiąsias žygio dūdas. Šveisdamas girdėjo, kaip jos griaudėja, matė, kaip blykčioja nuo saulės, o prieky plevėsuoja valstybės ir Linkolno vidurinės vėliavos.

– Pum pum, tata rata, pum pum, tata rata! – džiaugsmingai dainavo Helmholcas. – Pam pa ram, tra ta ta, pum pum, pum pum bummm!

Galvodamas, ką dar su įsivaizduojamu orkestru pagrojus, už sienos, chemijos laboratorijoje, išgirdo krebždesį. Helmholcas ištykino į koridorių, staigiai atidarė duris ir uždegė šviesą. Džimas Doninis rankose laikė po butelį su rūgštimi. Rūgštimi buvo aplaistyta periodinė elementų lentelė, formulių prirašytos klasės lentos, Lavuazjė biustas. Helmholcas kaip gyvas nebuvo matęs baisesnio reginio.

Džimas šyptelėjo, nevykusiai demonstruodamas drąsą.

– Išeik, – paliepė Helmholcas.

– Ką darysit? – tarė Džimas.

– Valysiu. Gelbėsiu, kas galima, – kaip apdujęs atsakė Helmholcas.

Paėmė gniužulą naudotos vatos ir ėmė šluostyti rūgštį.

– Kviesit farus? – tarė Džimas.

– Aš... aš nežinau, – atsakė Helmholcas. – Nesugalvoju. Jei būčiau sugavęs žalojant bosinį būgną, tikriausiai būčiau iškart užmušęs. Bet dėl to, ką čia padarei... ką tuo norėjai parodyti, neturiu ką pasakyt.

– Reikia būdoj sukelt aliarmą, – tarė Džimas.

– Reikia? – pakartojo Helmholcas. – Matyt, kad reikia, jeigu atsirado mokinys, norintis ją pribaigti.

– O kas iš jos gera? – tarė Džimas.

– Gal ir ne kažkiek, – atsakė Helmholcas. – Bet ji yra geriausias žmonių sugalvotas dalykas.

Jautėsi bejėgis – jo kalba buvo žirniai į sieną. Jis žinojo, kokiomis stygomis – baimės, svajonių, meilės – priversti berniūkščius elgtis

vyriškai. Bet šitas berniūkštis – be baimės, be svajonių, be meilės.

– Jei tu sugriautum visas mokyklas, – tarė Helmholcas, – nebeliktų jokios vilties.

– Kokios dar vilties? – paklausė Džimas.

– Vilties, kad kiekvienas džiaugsis gyvenimu, – atsakė Helmholcas. – Net ir tu.

– Juokaujat, – atsakė Džimas. – Būda – viena kankynė. Tai ką darysit?

– Kažką reikės daryt, tiesa? – atsakė Helmholcas.

– O man nusispjaut, – pasakė Džimas.

– Žinau, – pasakė Helmholcas. – Žinau.

Jis nuėjo į savo kabinetėlį šalia orkestro repeticijų kambario. Surinko direktoriaus namų telefono numerį. Nieko negalvodamas laukė, kada skambutis prižadins senį iš miego.

Džimas ėmė skudurėliu valytis batus.

Nebelaukdamas, kada direktorius atsilieps, Helmholcas staiga numetė ragelį ant šakutės.

– O ar yra tau kas nenusispjaut, ar tik plėšyti, kapoti, laužyti, skaldyti, trupinti, daužyti? – suriko jis. – Kas nors ar tik tie batai?

– Pirmyn! Skambinkit kam norit.

Helmholcas atrakino spintelę ir išėmė iš jos trimitą. Grūste įgrūdo Džimui į rankas.

– Še! – sušniokštė įsikarščiavęs. – Čia mano turtas. Brangiausias mano daiktas. Imk ir daužyk. Nepajudinsiu nė piršto. Be to, galėsi pasidžiaugti, matydamas, kaip man širdis plyšta.

Džimas keistai dėbtelėjo į jį ir padėjo trimitą.

– Aš... – pradėjo Džimas.

Helmholcas griebė jam už diržo, pakišo koją ir pargriovė ant grindų.

Helmholcas nutraukė Džimui batus ir nusviedė į kampą.

– Še! – suriko įniršęs.

Trūkt ir pastatė vaikinuką ant kojų ir vėl įbruko į rankas trimitą.

Džimas Doninis stovėjo basas. Kojinės liko batuose. Vaikinukas nuleido žvilgsnį žemyn. Kojos, pirma atrodžiusios kaip didelės juodos kaladės, buvo siaurutės, it viščiuko sparneliai – kaulėtos, pamėlusios ir net nelabai švarios.

Vaikinukas sudrebėjo, tada ėmė krūpčioti. Kiekvienas krūptelėjimas, atrodė, iš jo kažką išpurto, kol galiausiai iš vaikinuko nieko neliko. Visiškai nieko. Džimo galva tabalavo lyg prieš mirtį.

Helmholcą apėmė gailestis. Apkabino vaikinuką.

– Džimai! Džimai... vaikeli, paklausyk manęs!

Džimas nustojo krūpčioti.

– Žinai, ką turi? Trimitą, – tarė Helmholcas. – O žinai, kuo jis ypatingas?

Džimas tiktai atsiduso.

– Jis priklausė Džonui Filipui Sūsai[1]! – pasakė Helmholcas. Švelniai papurtė vaikinuką, kad atsipeikėtų. – Aš jį mainau, Džimai, į tavo batus. Jis tavo, Džimai! Džono Filipo Sūsos trimitas – tavo! Jo vertė, Džimai, šimtai... tūkstančiai dolerių!

Džimas nuleido galvą Helmholcui ant peties.

– Jis geriau už batus, – tarė Helmholcas. – Gali išmokti groti. Tu, Džimai, dabar ne bet kas. Tu – Džono Filipo Sūsos trimito savininkas!

Helmholcas atsargiai paleido Džimą, bijodamas, kad vaikinukas ims ir susmuks. Džimas nesusmuko. Stovėjo vienas. Ir tebelaikė apglėbęs trimitą.

– Parvešiu tave namo, Džimai, – tarė Helmholcas. – Gražiai elkis, o aš niekam nė žodžio apie tai, kas buvo šiąnakt. Blizgink trimitą ir stenkis gražiai elgtis.

– Ar galiu pasiimti batus? – kimiu balsu paklausė Džimas.

– Ne, – atsakė Helmholcas. – Iš tų batų tau nieko gera.

Jis parvežė Džimą namo. Atidarė automobilio langus, ir šviežias oras vaikinuką atgaivino. Išleido jį prie Kvino restorano. Tuščioje gatvėje nuaidėjo minkštas Džimo basų kojų dunksėjimas šaligatviu. Jis įlipo pro langą į savo kambarėlį šalia virtuvės. Daugiau – jokio garso.

Kitą rytą vėl krypavo ir džeržgė moliu aplipusios mašinos, įgyvendindamos Berto Kvino viziją. Jos lygino plotą už restorano, kur būta kalvos. Plotas darėsi lygus kaip biliardo stalas.

Helmholcas vėl sėdėjo prie staliuko. Vėl prie jo prisėdo Kvinas. Džimas vėl šluostė grindis. Nudūręs akis, vengdamas pasižiūrėti į Helmholcą. Nepaisydamas, kad pamuilės trykšta ant lengvų, siaurų rudų pusbačių.

– Antrą rytą iš eilės pusryčiaujat ne namie, – tarė Kvinas. – Ar kas nutiko?

– Žmona dar negrįžus, – atsakė Helmholcas.

– Katė iš namų... – tarė Kvinas pamerkdamas akį.

– Katė iš namų, – pasakė Helmholcas, – šitai pelei neramu.

Kvinas pasilenkė arčiau.

– Ar dėl to ir kėlėtės iš lovos vidury nakties, Helmholcai? Kad neramu vienam? – Mostelėjo galva Džimui. – Vaike! Eik atnešk ponui Helmholcui jo dūdą.

Džimas pakėlė galvą, ir Helmholcas išvydo, kad jo akys vėl kaip žuvies. Džimas nužingsniavo trimito.

Kvinas nebeslėpė susinervinimo ir pykčio.

– Atimat iš jo batus, įduodat dūdą ir manot, kad aš nesusidomėsiu? – pratrūko jis. – Kad nieko neklausinėsiu? Kad nesužinosiu, jog užklupot jį niokojant mokyklą? Nevykęs būtų nusikaltėlis iš jūsų, Helmholcai. Paliktumėt nusikaltimo vietoj ir savo lazdelę, ir gaidas, ir vairuotojo pažymėjimą.

– Visai nesistengiau užtrinti pėdsakų, – atsakė Helmholcas. – Elgiausi, kaip atrodė geriau. Ketinau jums pasakyti.

Kvino batai, cypčiodami it pelės, sudunksėjo į grindis.

– Tikrai? – tarė jis. – Aš irgi turiu jums naujienų.

– Kokių? – nerimastingai paklausė Helmholcas.

– Tarp mudviejų su Džimu viskas baigta, – atsakė Kvinas. – Kas buvo naktį – tai paskutinis lašas. Išsiųsiu jį ten, iš kur atkeliavo.

– Kad vėl mėtytų po visokius globos namus? – neryžtingai tarė Helmholcas.

– Tegu specialistai sprendžia, ką daryt su tokiu vaikpalaikiu.

Kvinas atsilošė, triukšmingai atsikvėpė ir su palengvėjimu sudribo.

– Nedarykit to, – tarė Helmholcas.

– Darysiu, – atsakė Kvinas.

– Tai jį pribaigs, – tarė Helmholcas. – Jis neištvers, jei jūs, kaip ir kiti, juo atsikratysit.

– Jis visiškai nejautrus, – pasakė Kvinas. – Aš jam nei galiu padėti, nei pakenkti. Niekas negali jo paveikti. Jis visiškai be nervų.

– Jis ne nervų, o randų kamuolys, – pasakė Helmholcas.

Randų kamuolys grįžo nešinas trimitu. Abejingai padėjo ant stalo priešais Helmholcą.

Helmholcas prisivertė šypteleti.

– Jis tavo, Džimai, – tarė jis. – Aš jį tau dovanoju.

– Pasiimkit, kol ne vėlu, Helmholcai, – tarė Kvinas. – Jam jis nereikalingas. Išsimainys į peilį ar cigarečių pakelį, daugiau nieko.

– Jis dar nesupranta, kas tai per daiktas, – tarė Helmholcas. – Tam reikia laiko.

– Jis ko nors vertas? – paklausė Kvinas.

– Ko nors vertas? – netikėdamas savo ausimis, pakartojo Helmholcas. – Ko nors vertas? – Jam į galvą netilpo, kaip galima žiūrėti į instrumentą ir nejausti jo spinduliuojamos šilumos. – Ko nors vertas? – sumurmėjo. – Jis priklausė Džonui Filipui Sūsai.

Kvinas kvailai sumirksėjo.

– O kas anas toks?

Helmholco rankos suplastėjo it gaištančio paukščio sparnai.

– Kas buvo Džonas Filipas Sūsa? – sudejavo jis.

Daugiau neįstengė pratarti. Tema viršijo išvargusio žmogaus galimybes. Gaištantis paukštis išleido paskutinį kvapą ir nebekrustelėjo.

Po ilgos tylos Helmholcas pakėlė trimitą. Pabučiavo šaltą pūstuką ir, mintyse girdėdamas puikų maršą, pamaigė pistonus. Už trimito taurės Helmholcas matė Džimo Doninio veidą, sakytum plūduriuojantį ore – visiškai kurčią ir aklą. Dabar Helmholcas suprato žmonių ir jų turtų bergždumą. Buvo įsivaizdavęs, kad didžiausiu savo turtu,

trimitu, pažadins Džimo sielą. Trimitas buvo niekam tikęs.

Helmholcas apsisprendė. Tvojo trimitą į stalo kraštą. Tada surietė aplink kabyklos stulpą. Suriestą padavė Kvinui.

– Sulaužėt, – apstulbo Kvinas. – Ir kam? Ką norėjot tuo įrodyt?

– Aš... aš nežinau, – atsakė Helmholcas.

Giliai krūtinėje, tarsi įkaitusiame ugnikalnyje, kunkuliavo siaubingai šventvagiški žodžiai. Neištvėrė, ir jie išsiveržė.

– Gyvenimas, po velnių, beprasmis, – pasakė Helmholcas. Kovodamas su ašaromis, susigėdęs, susiraukė.

Helmholcas, tas vaikščiojantis kalnas, sugniužo. Džimo Doninio akyse įsižiebė gailestis ir nerimas. Jose įsižiebė gyvybė. Dabar tai buvo žmogaus akys. Helmholco žodžiai rado atsaką. Kvinas pažvelgė į Džimą, ir vienatvės nukamuoto senio veide pirmą kartą šmėstelėjo kažkas panašaus į viltį.

Po dviejų savaičių Linkolno vidurinėje prasidėjo naujas semestras.

Orkestro repeticijų kambaryje C grupės nariai laukė savo vadovo – laukė, kad toliau aiškėtų jų, kaip muzikantų, likimas.

Helmholcas užlipo ant pakylos ir pabarškino lazdele į dirigento pultą.

– „Pavasario balsai“, – paskelbė jis. – Visi girdėjot? „Pavasario balsai“!

Šnarindami lapus, muzikantai susidėjo ant piupitrų gaidas. Po pasirengimo stojus reikšmingai tylai, Helmholcas žvilgtelėjo į Džimą Doninį, sėdintį blogiausio mokyklos orkestro blogiausių trimitininkų užnugaryje.

Jo trimitas, Džono Filipo Sūsos trimitas, Džordžo M. Helmholco trimitas, buvo sutaisytas.

– Galvokite taip, – tarė Helmholcas. – Mūsų tikslas – padaryti pasaulį gražesnį negu radome į jį atėję. Tai įmanoma. Jūs galite tai padaryti.

Džimas Doninis pusbalsiu šūktelėjo nevilties kupiną žodį. Jis buvo skirtas vienam žmogui, tačiau jame sutvenktas skausmas įsirėžė į visų ausis.

– Kaip? – paklausė Džimas.

– Mylėkit save, – atsakė Helmholcas, – ir išdainuokit tai savo instrumentu. Viens... du... trys... – ir mostelėjo lazdele.

1955

1 Dž. F. Sūsa (John Philip Sousa, 1854–1932) – amerikiečių kompozitorius ir dirigentas, vadinamas „maršų karaliumi".

PILOTUOJAMOSIOS RAKETOS

Aš, Michailas Ivankovas, mūrininkas, gyvenantis Ukrainos Sovietų Socialistinėje Respublikoje, Ilbos kaime, sveikinu ir užjaučiu jus, naftos produktų pardavėją Čarlzą Ešlendą, gyvenantį Jungtinėse Amerikos Valstijose, Floridos valstijoje, Titasvilio mieste. Spaudžiu dešinę.

Pirmasis tikras kosmonautas buvo mano sūnus majoras Stepanas Ivankovas. Antrasis – jūsų sūnus kapitonas Brajentas Ešlendas. Jų atminimas gyvuos tol, kol žmonės kels akis į dangų. Jie dabar kaip mėnulis, planetos, saulė ir žvaigždės.

Aš nemoku anglų kalbos. Šiuos širdies diktuojamus žodžius tariu rusiškai, o mano gyvasis sūnus Aleksejus juos rašo angliškai. Anglų kalbos, taip pat ir vokiečių jis mokosi mokykloje. Anglų kalbos pamokos – jo mėgstamiausios. Jis žavisi jūsiškiais Džeku Londonu, O. Henriu ir Marku Tvenu. Aleksejui septyniolika. Jis ketina būti mokslininku, kaip ir jo brolis Stepanas.

Aleksejus prašo, kad jums pasakyčiau, jog jis ketina dirbti mokslinį darbą taikos, o ne karo labui. Ir dar prašo, kad pasakyčiau, jog nejaučia jūsų sūnui neapykantos. Jis supranta, kad jūsų sūnus vykdė jam duotą įsakymą. Daug ką jis man sako ir norėtų šį laišką rašyti pats. Jo supratimu, keturiasdešimt devynerių metų žmogus – labai senas,

ir jis mano, kad senukas, mokantis tik kloti plytą ant plytos, nesugebės apie kosmose žuvusius jaunus vyrus pasakyti nieko dora.

Jei jis taip nori, tegu rašo savo laišką apie Stepano ir jūsų sūnaus mirtį. O čia mano laiškas, ir aš paprašysiu Aksinijos, Stepano našlės, man jį perskaityti, kad matyčiau, jog Aleksejus tiksliai surašė mano mintis. Aksinija irgi labai gerai moka angliškai. Ji vaikų gydytoja, graži moteris. Ji apsikrovusi darbu, kad ne taip sielvartautų dėl Stepano.

Papasakosiu jums, pone Ešlendai, anekdotą. Kai į kosmosą pakilo antrasis SSRS palydovas su šunimi, tarp žmonių pasklido kalbos, kad iš tikrųjų palydove ne šuo, o prieš dvi dienas areštuotas apsivogęs pieninės direktorius Prochoras Ivanovas. Tai tik anekdotas, bet jis man padėjo įsivaizduoti, kokia žiauri bausmė būtų išsiųsti gyvą žmogų į kosmosą. Galvodavau ir galvodavau apie tai. O naktimis sapnuodavau, ir sapnuodavau, kad tas nubaustasis – aš pats.

Galėjau apie gyvenimą kosmose paklausinėti vyresniojo sūnaus Stepano, bet jis buvo toli – Pakaspijy, Gurjeve. Todėl paklausiau jaunėlio. Aleksejus pasijuokė iš mano baimės. Sakė, kad kosmose galima gyventi visai patogiai. Sakė, kad greit į kosmosą keliaus daug jaunų vyrų. Iš pradžių jie skris palydovuose. Vėliau skris ir į mėnulį. Dar vėliau – į kitas planetas. Jis juokėsi iš manęs, girdi, tokios paprastos kelionės baugina tik senus žmones.

Aleksejus sakė, kad vienintelis nepatogumas bus nesvarumas. Man tai atrodo didelė kliauda. Aleksejus sakė, kad jie turės gerti iš buteliukų

su čiulptukais ir apsiprasti su nuolatine kritimo būsena bei išmokti valdyti judesius, kadangi nejaus traukos pasipriešinimo. Ir viskas. Aleksejaus manymu, tokie dalykai ne itin vargins. Sakė, jog pats tikisi netrukus nuskristi į Marsą.

Mano žmona Olga taip pat juokėsi iš manęs, atseit, aš per senas, kad suprasčiau, jog prasidėjo didi kosminė epocha.

– Virš galvos šviečia du rusų mėnuliukai, – sakė ji, – o mano vyras vienintelis tuo dar netiki!

Bet aš ir toliau sapnuodavau šiurpius sapnus apie kosmosą, o kadangi dabar daugiau žinojau, jie būdavo labai tikroviški. Sapnuodavau, kaip geriu iš buteliuko su čiulptuku, kaip krintu, krintu ir krintu ir kaip keistai juda mano rankos, kojos. Galbūt tie sapnai buvo balsas iš aukštybių. Galbūt kažkas stengėsi mane perspėti, kad netrukus Stepanas kankinsis kosmose taip, kaip sapnuose kankindavausi aš. Galbūt kažkas stengėsi mane perspėti, kad netrukus Stepanas bus kosmose nužudytas.

Aleksejui labai nesmagu, kad laiške amerikiečiui pasakoju tokius dalykus. Jis sako, kad jūs mane laikysit prietaringu valstiečiu. Tebūnie. Man regis, ateities mokslininkai juoksis iš dabartinių mokslininkų. Juoksis dėl to, kad dabartiniai mokslininkai labai daug svarbių dalykų laiko prietarais. Ką sapnuodavau apie kosmosą, viskas išsipildė. Stepanas ten, aukštai, labai smarkiai kankinosi. Prabuvęs kosmose keturias dienas, Stepanas kartais rėkdavo kaip kūdikis. Aš irgi per sapną rėkdavau kaip kūdikis.

Aš nesu bailys, ir asmeninė ramybė man nėra svarbiau už žmonių gyvenimo sąlygų pagerinimą. Nesibaiminau aš ir dėl savo sūnų.

Per karą patyriau daug kančių, todėl suprantu, kad dėl didelio džiaugsmo reikia iškęsti dideles kančias. Bet kai pagalvodavau apie kančias, *kurias tikrai teks kentėti žmogui kosmose, neįsivaizduodavau tokia kaina pelnyto džiaugsmo. Šitai buvo gerokai prieš Stepanui pakylant su palydovu.*

Aš nuėjau į biblioteką pasiskaityti apie Mėnulį bei planetas ir įsitikinti, ar tikrai apsimoka ten keliauti. Aleksejaus neklausinėjau, nes žinojau, kad jis man pripasakos, kaip įdomu bus ten pabuvoti. Bibliotekoje išsiaiškinau, kad Mėnulyje ir planetose nėra sąlygų nei žmonėms, nei jokiai gyvybei. Ten arba per karšta, arba per šalta, arba per daug nuodingų medžiagų.

Apie tai, ką sužinojau bibliotekoje, namie nepasakojau, nes nenorėjau vėl būti išjuoktas. Tylomis laukiau, kada mus aplankys Stepanas. Žinojau, kad jis iš mano klausimų nesijuoks. Atsakys moksliškai. Jis daug metų dirbo projektuodamas raketas. Jis apie kosmosą žinos viską.

Pagaliau Stepanas atvažiavo mūsų aplankyti ir atsivežė gražuolę žmoną. Jis buvo neaukštas, bet pečiuitas ir protingas. Buvo pervargęs. Akys įdubusios. Jau žinojo, kad bus pasiųstas į kosmosą. Pirmiausia pakilo palydovai su radijo siųstuvais. Paskui pakilo palydovas su šunimi. Paskui pakils palydovai su beždžionėmis. Po to pakils palydovas su Stepanu. Stepanas dirbo dieną naktį, projektuodamas savo kosminį būstą. Man apie tai pasakoti neturėjo teisės. Neturėjo teisės pasakoti net žmonai.

Mano sūnus jums, pone Ešlendai, būtų patikęs. Jį visi mėgo. Jis buvo taikus žmogus. Majoro laipsnį gavo ne dėl kariškų nuopelnų, o todėl, kad labai gerai nusimanė apie raketas. Jis buvo mąstantis žmogus. Dažnai man sakydavo, kad norėtų būti, kaip ir aš, mūrininkas. Anot jo, mūrininkas turi laiko netrukdomas apmąstyti visokius dalykus. Nesakiau jam, kad mūrininkas beveik apie nieką, išskyrus akmenis ir skiedinį, negalvoja.

Paklausinėjau Stepano apie kosmosą, ir jis nesijuokė. Atsakinėjo labai rimtai. Rimtumui buvo pagrindo. Stepanas man aiškino, kodėl jis pats pasirengęs kentėti kosmose.

Jis patvirtino, kad aš teisus. Kosmose žmogaus laukia dideli išbandymai, o Mėnulis ir planetos netinka žmonėms gyventi. Galbūt kur nors yra ir tinkamų planetų, bet jos per toli, kad žmonės per savo gyvenimą jas pasiektų.

– Tai ką tada reiškia ta didžioji kosminė epocha, Stepanai? – paklausiau jo.

– Ilgą laiką tai bus palydovų epocha, – paaiškino jis. – Mėnulį pasieksim greitai, tačiau bus labai sunku jame išbūti ilgiau kaip kelias valandas.

– Tai ko tada veržtis į tą kosmosą, jei iš to beveik nieko gera? – paklausiau.

– Ten bus galima daug ką sužinoti ir pamatyti, – sakė jis. – Bus galima pažvelgti į kitus pasaulius tiesiogiai, o ne pro atmosferos sluoksnį.

Bus galima pažvelgti į savo planetą, stebėti oro sroves, atlikti tikslius matavimus. – Pastarasis pasakymas mane nustebino. Maniau, kad pasaulyje jau viskas labai gerai išmatuota. – Bus galima daug sužinoti apie nuostabius materijos ir energijos srautus kosminėje erdvėje, – kalbėjo Stepanas. Ir apsakė, kiek daug kitokių džiuginančių poetiškų ir mokslinių įspūdžių ten galima būsią patirti.

To man pakako. Užsikrėčiau didžiuliu Stepano džiaugsmu, kurį jam kėlė mintis apie tai, kokie gražūs, neiškreipti vaizdai atsivers iš kosmoso. Pagaliau, pone Ešlendai, aš supratau, kodėl kančios bus ne veltui. Kai vėl ėmiau sapnuoti apie kosmosą, sapnuodavau, jog žiūriu žemyn į gražų žalią mūsų planetos kamuolį, jog žiūriu aukštyn į kitus pasaulius ir juos matau taip aiškiai, kaip niekas dar nėra matęs.

Ne dėl Sovietų Sąjungos, pone Ešlendai, bet dėl to kosmoso grožio ir tikrovės dirbo ir žuvo Stepanas. Jis nemėgo kalbėti apie kosmoso panaudojimą kariniais tikslais. Tai Aleksejus mėgo apie tokius dalykus svarstyti, apie puikias galimybes iš palydovų šnipinėti, iš palydovų nukreipti į taikinius raketas, apie pasaulio užvaldymą, apšaudant ginklais nuo paties Mėnulio. Aleksejus manė, jog Stepanas palaikys jo žavėjimąsi tokiomis vaikiškai žiauriomis idėjomis.

Stepanas išgirdęs nusišypsojo, bet tik todėl, kad mylėjo Aleksejų. Mintys apie karą, apie tai, kaip galima pakenkti priešui, pasinaudojant palydovais ar Mėnuliu, šypsenos jam nekėlė.

– Mes galime būti priversti mokslo laimėjimus panaudoti ir šitaip, Aleksejau, – pasakė jis. – Bet jei toks karas išties kils, daugiau ničniekas nebeturės prasmės. Mūsų pasaulis bus dar netinkamesnis gyventi negu bet kuri kita Saulės sistemos planeta.

Nuo tada Aleksejus apie karą nebetarė nė vieno gero žodžio.

Vėlai vakare Stepanas su žmona išvažiavo. Pažadėjo vėliausiai po metų vėl apsilankyti, bet aš jo gyvo daugiau nebeišvydau.

Kai buvo pranešta, jog Sovietų Sąjunga į kosmosą paleido palydovą su žmogumi, aš nežinojau, kad tas žmogus – Stepanas. Net įtarti to nedrįsau. Nekantravau vėl sulaukti Stepano, išklausinėti, ką tas žmogus pasakė prieš pakildamas, kaip buvo apsirengęs, kokių patogumų turėjo palydove. Buvo paskelbta, kad tą patį vakarą, aštuntą valandą, galėsim išgirsti to žmogaus balsą iš kosmoso.

Klausėmės. Išgirdom. Tas žmogus buvo Stepanas.

Tai buvo stipraus žmogaus balsas. Laimingo žmogaus. Išdidaus, doro, išmintingo žmogaus balsas. Mes juokėmės iki ašarų, pone Ešlendai. Mes šokom. Mūsų Stepanas – svarbiausias žmogus pasaulyje! Jis pakilo virš visos žmonijos ir dabar, žvelgdamas žemyn, pasakojo, kaip atrodo mūsų pasaulis, žvelgdamas aukštyn, pasakojo, kaip atrodo kiti pasauliai.

Su švelniu humoru Stepanas pasakojo apie savo kosminį būstą. Sakė, jog tai dešimties metrų ilgio ir keturių metrų skersmens cilindras. Esą visai jauku. Dar Stepanas sakė, kad jo būste yra langiukų, yra televizijos kamera, yra teleskopas, yra radaras ir daugybė visokiausių prietaisų. Kokia laimė gyventi laikais, kai dedasi tokie dalykai! Kokia laimė būti tėvu žmogaus, kuris kosmose yra visos žmonijos akys, ausys ir širdis!

Sakė, jog išbūsiąs ten visą mėnesį. Pradėjom skaičiuoti dienas. Kiekvieną vakarą klausydavom Stepano pasakojimų įrašų transliacijos. Apie tai, kad iš nosies bėga kraujas, kad pykina, kad kaip kūdikis

rėkia, – nė žodžio. Girdėjom tik ramius, orius pasakojimus. Dešimtą dieną Stepano kalbos įrašų transliacijos nebebuvo. Aštuntą valandą skambėjo tik muzika. Apie Stepaną nebuvo jokių pranešimų, ir mes supratom, kad jis nebegyvas.

Tik dabar, po metų, sužinojom, kaip Stepanas žuvo ir kur yra jo kūnas. Apsipratęs su ta siaubinga žinia, pone Ešlendai, aš tariau:

Tebūnie. Tegu prisiminimas apie majorą Stepaną Ivankovą ir kapitoną Brajentą Ešlendą kiekvieną kartą, kai žvelgsim į dangų, būna priekaištas mums, kad sukūrėme pasaulį, kuriame nėra pasitikėjimo. Tegu prasideda nuo šių dviejų vyrų tautų tarpusavio pasitikėjimo metas. Tegu žymi jie pabaigą meto, kada mokslas mūsų gerus, narsius sūnus išsviedė į aukštybes mirtinam susitikimui.

Įdedu mūsų šeimos nuotrauką, padarytą per paskutinį Stepano apsilankymą. Stepanas joje labai gražiai išėjęs. Vandens telkinys tolumoje – Juodoji jūra.

Michailas Ivankovas

Gerbiamas pone Ivankovai,

ačiū už laišką apie mūsų sūnus. Paštu jo aš negavau. Jis buvo paskelbtas visuose laikraščiuose po to, kai jūsiškis ponas Koševojus jį perskaitė iš Jungtinių Tautų tribūnos. Man skirto egzemplioriaus aš taip ir negavau. Matyt, ponas Koševojus pamiršo jį įmesti į pašto dėžutę. Nieko tokio. Matyt, tai naujoviškas svarbių laiškų pristatymo būdas – per reporterius. Sako, jūsų laiškas – bene svarbiausias pastarojo meto

įvykis, neminint fakto, jog dėl to, kas atsitiko su mūsų sūnumis, tarp mūsų šalių vos nekilo karas.

Aš rusų kalbos nemoku ir neturiu ją mokančių pažįstamų, todėl, atleiskit, rašau angliškai. Aleksejus galės jums perskaityti. Pasakykit jam, kad jis labai gerai rašo angliškai – geriau už mane.

Na, jei būčiau norėjęs, laiškui parašyti žinovų padėjėjų būčiau radęs tiek ir tiek – tokių, kurie būtų mielai parašę laišką nepriekaištinga rusų kalba, nepriekaištinga anglų, nepriekaištinga kokia tik nori kalba. Atrodo, jog pas mus visi tokie, kaip jūsų sūnus Aleksejus. Visi geriau už mane žino, ką turėčiau jums parašyti. Sako, jei atrašyčiau jums taip, kaip reikia, galėčiau įeiti į istoriją. Vienas didelis Niujorko žurnalas už atsakymą jums man siūlė du tūkstančius dolerių, ir paskui paaiškėjo, kad laiško už tuos pinigus man net nebūtų reikėję rašyti. Žurnalistai jį jau buvo parašę, ir man beliko pasirašyti. Nesijaudinkit. Nepasirašiau.

Patikėkit, pone Ivankovai, gana man jau žinovų. Jei norit mano nuomonės – ne kas kitas, o žinovai pasmerkė mūsų sūnus mirti. Kai tik jūsiškiai žinovai ką nors padaro, mūsiškiai žinovai nenusileidžia – padaro fantastišką triuką už milijardus dolerių, tada nenusileidžia ir jūsiškiai – padaro dar fantastiškesnį, kol galų gale įvyko – žinote, kas. Tie žinovai elgėsi kaip milijardus dolerių ar milijardus rublių kainuojančius žaidimus žaidžiantys vaikigaliai.

Jūsų laimė, pone Ivankovai, jūs dar turite vieną sūnų. Mudu su Heizele neturime. Brajentas buvo mūsų vienintelis sūnus. Pakrikštijom jį Brajentu, bet Brajentu nevadindavom. Vadindavom Pumpuru. Turime vieną dukterį, Čarliną. Ji dirba Džeksonvilyje, telefono kompanijoje. Pamačiusi laikraščiuose jūsų laišką, ji mums paskambino.

Ji vienintelė žinovė, kurios patarimo, ką turėčiau parašyti, aš paklausiau. Manau, ji gerai žino, nes yra Pumpuro dvynė. Pumpuras buvo nevedęs, todėl Čarlina jam buvo pats artimiausias žmogus. Ji sakė, jog jūs labai gražiai parašėt, kad Stepanas buvo geras žmogus, kad stengėsi elgtis *teisingai, žmoniškai. Ji sakė, kad ir aš turėčiau panašiai parašyti apie Pumpurą. O tada pravirko ir pasakė, kad jums papasakočiau apie Pumpurą ir auksinę žuvytę. Aš sakau:*

– Kokia prasmė pasakoti rusui tą atsitikimą?

Nieko tas atsitikimas nesako. Tiesiog vienas iš kvailų atsitikimų, kuriuos prisimeni šeimos būrelyje. Čarlina pasakė, kad būtent todėl ir turėčiau papasakoti, nes ir rusui tas kvailas atsitikimas atrodys mielas bei juokingas ir jūs pajusit mums simpatiją.

Tai štai. Kai Pumpuras ir Čarlina buvo gal aštuonerių, vieną vakarą parnešiau namo akvariumą su dviem auksinėm žuvytėm. Po žuvytę abiem dvynukams, tik neįmanoma buvo jų atskirti. Buvo visiškai vienodos. Na, ir vieną rytą Pumpuras atsikelia anksti, ogi viena žuvytė plūduriuoja vandens paviršiuj negyva. Pumpuras eina, žadina Čarliną ir sako:

– Ei, Čarlina, tavo žuvytė nebegyva.

Štai ką papasakoti jums, pone Ivankovai, prašė Čarlina.

Kad jūs mūrininkas – įdomu. Geras amatas. Iš jūsų parašymo atrodo, kad mūrijate daugiausia iš akmenų. Amerikoje nebedaug likę mokančių mūryti iš akmenų. Pas mus daugiausia statoma iš cemento blokų ir plytų. Turbūt tas pat ir pas jus. Nemanau, kad Rusija atsilikusi šalis.

Žinau, kad neatsilikusi.

Mudu su Pumpuru suklojom daug blokų, statydamiesi degalinę su gyvenamomis patalpomis antrame aukšte. Jums būtų juoko, jeigu pamatytumėt pirmąją blokų eilę užpakalinėje sienoje, nes suprastumėt, kad pradėjom nieko nemokėdami. Siena tvirta, bet šleiva. O vienas nuotykis buvo visai nejuokingas. Mums dedant skersinį viršutinio aukšto durims, Pumpuras paslydo ant kopėčių, stvėrėsi už konsolės ir į aštrų kraštą persipjovė rankos sausgyslę. Mirtinai persigando, kad nevaldys rankos ir nebegalės tarnauti Karinėse oro pajėgose. Tris kartus reikėjo tą ranką operuoti, kol susitaisė, ir visos operacijos buvo baisiausiai skausmingos. Bet Pumpuras būtų leidęsis operuojamas, jei reikėtų, ir šimtą kartų, nes niekuo kitu jis nenorėjo būti, tik lakūnu.

Dėl ko gaila, kad jūsiškis ponas Koševojus man nepersiuntė jūsų laiško, tai dėl nuotraukos, kurią pridėjot prie laiško. Laikraščiai gavo ir ją, bet laikraščiuose ji išėjo nelabai ryški. Labiausiai negalėjom atsistebėti gražia jūra jums už nugarų. Kažkodėl mums, kai pagalvojam apie Rusiją, neateina mintis, kad ją supa jūros. Man regis, tai rodo, kiek daug mes nežinom. Mudu su Heizele gyvename virš degalinės ir taip pat matome didelius vandenis. Mes matome Atlanto vandenyną, tiksliau įlankėlę, vadinamą Indėnų upe. Matome vandenyne ir Merito salą, ir vietą, iš kur pakilo Pumpuro raketa. Ji vadinama Kanaveralio kyšuliu. Tikriausiai žinote. Iš kur jis pakilo, nelaikoma paslaptyje. Nuslėpti tokią didžiulę raketą būtų buvę tas pat, kas nuslėpti „Empire State Building" dangoraižį. Žmonės iš toliausiai važiavo jos fotografuoti.

Sklido kalbos, kad jos kovinė galvutė pripildyta pirotechninių miltelių ir kad trenksis į Mėnulį – bus gražus reginys. Mudu su Heizele irgi

taip manėm. Kai pakilo, ėmėm laukti, kada ant Mėnulio tvykstelės. Kad galvutėje Pumpuras, nežinojom. Mes net nežinojom, kad jis Floridoj. Jam neleido su mumis susisiekti. Mes manėm, jis Kodo kyšuly, Otiso Karinių oro pajėgų bazėje. Paskutinį laišką nuo jo gavom iš ten. Ir vieną dieną raketa pakilo – pro savo didįjį langą matėm kaip ant delno.

Jūs, pone Ivankovai, rašote, kad kartais tikite prietarais. Aš irgi. Kartais negaliu atsikratyti minties, kad viskas buvo iš anksto nulemta – net ir didžiojo lango padėtis. Kai statėmės, jokių raketų iš ten nekilo. Mes čia atsikėlėm iš Pitsbergo, gal žinot, tai mūsų plieno pramonės centras. Manėm, kad benzino pardavimo rekordų gal ir nepasieksim, bet, jeigu kartais karas, bent jau būsim toli nuo bombų taikinių. O nespėjom apsidairyti, kai panosėj išauga raketų centras, mūsų vaikas virsta vyru, pakyla su raketa ir žūsta.

Kuo daugiau apie tai galvojam, tuo labiau tikim, kad taip buvo skirta. Gerai nenumanau, kaip Rusijoj yra su religija. Jūs nieko neužsiminėt. Na, mes tai religingi ir manom, kad Dievas parinko Pumpurą, o ir jūsų sūnų, žūti ypatinga mirtimi dėl ypatingo tikslo. Kada visi nerimavo: „Ir kuo visa tai baigsis?“ – galbūt Dievas lėmė, kad baigtųsi būtent šitaip. Neįsivaizduoju, kad tokia padėtis gali tęstis ir toliau.

Pone Ivankovai, labiausiai mane užgavo tai, kaip ponas Koševojus Jungtinėms Tautoms aiškino, esą Pumpuras buvo žmogžudys. Vadino pasiutusiu šunimi ir gangsteriu. Džiaugiuosi, kad jūs taip nemanot, nes Pumpuras buvo ne toks. Jis mėgo skraidyti, o ne žudyti. Ponas Koševojus išpūtė didelį burbulą, koks kultūringas, išsilavinęs ir visoks kitoks buvęs jūsų sūnus ir koks laukinis ir neišmanėlis maniškis. Iš jo kalbos atrodė, lyg nepilnametis chuliganas būtų nužudęs profesorių.

Pumpuras neturėjo nei jokių bėdų su policija, nei polinkio į žiaurumą. Pavyzdžiui, niekad nemedžiojo, nevažinėjo kaip išprotėjęs ir, kiek žinau, buvo pasigėręs tik vieną kartą ir tai tik eksperimento dėlei. Jis didžiavosi savo fiziniais refleksais, suprantat? Jis labai prisižiūrėjo sveikatą, nes jeigu nori būti geras lakūnas, turi būti sveikas. Ieškau žodžio, kuris geriausiai tiktų Pumpurui apibūdinti, ir, ko gero, tinkamiausią bus radusi Heizelė. Iš pradžių jis man atrodė pernelyg skambus, bet dabar apsipratau, ir atrodo visai geras. Heizelė sako, kad Pumpuras buvo orus. Toks jis buvo iš mažens – tiesus, rimtas, mandagus ir gerokai vienišas.

Man regis, jis žinojo, kad mirs jaunas. Tą vienintelį kartą, kai pasigėrė, norėdamas patirti, kaip veikia alkoholis, jis man išsikalbėjo daugiau negu paprastai. Jam tada buvo devyniolika. Štai tada vienintelį kartą jis man leido suprasti žinąs, kad jo pasirinktame gyvenimo kelyje šmėkšo mirtis. Turėjo galvoje ne kitų žmonių mirtį, pone Ivankovai, o savo paties.

– Skraidymas turi vieną didelį pranašumą, – pasakė jis man tą vakarą.

– Kokį gi? – paklausiau.

– Kad tau galas, nežinai iki paskutinės minutės, – pasakė jis, – ir tai atsitinka taip staigiai, kad nespėji sužinoti, kas tave kliudė.

Taip jis kalbėjo apie mirtį, ypatingą, orią, garbingą mirtį. Jūs rašėte, jog dalyvavote kare ir patyrėte skaudžių išgyvenimų. Aš irgi, todėl manau, mes abu žinom, kokią mirtį Pumpuras turėjo galvoje. Kario mirtį.

Mes gavom pranešimą, kad jis žuvo, praėjus trims dienoms po to, kai kitapus įlankos pakilo toji didžiulė raketa. Telegramoje buvo parašyta, kad jis žuvo vykdydamas slaptą užduotį, bet smulkiau sužinoti mums nepavyko. Kreipėmės į savo kongresmeną Erlą Votermeną, kad kiek įmanoma sužinotų apie Pumpurą. Ponas Votermenas atvyko pasikalbėti su mumis akis į akį. Atrodė taip, lyg pabuvojęs Dievo akivaizdoj. Pasakė, jog pasakoti, ką padarė Pumpuras, negalįs, tačiau tai buvęs vienas iš didvyriškiausių žygių Jungtinių Valstijų istorijoje.

Apie tą didžiulę raketą, kurios paleidimą mes matėm, buvo pranešta, kad startavo sėkmingai, gauta nepaprastai vertingos informacijos ir kad raketa susprogdinta kažkur virš vandenyno. Ir daugiau nieko.

Paskui pasirodė pranešimas, kad žmogus rusų palydove nebegyvas. Pasakysiu atvirai, pone Ivankovai, ta žinia mus nudžiugino, kadangi ten aukštybėse skriejantis žmogus su visokiais prietaisais reiškė viena – tai baisus karo ginklas.

Paskui išgirdom, kad rusų palydovas subyrėjo į daugybę palydoviukų ir jie pasklido erdvėje. Du iš jų – žmonės. Vienas – jūsų sūnus, kitas – mano.

Aš dabar verkiu, pone Ivankovai. Viliuosi, kad mudviejų sūnų žūtis išeis į gera. Manau, visais laikais, kol žemėje gyvena žmonės, to paties vylėsi

milijonai tėvų. Jungtinėse Tautose tebesiginčijama dėl to, kas atsitiko ten, dangaus aukštybėse. Džiaugiuosi, kad visi, net ir jūsiškis ponas Koševojus, sutaria, jog tai buvo nelaimingas atsitikimas. Pumpuras turėjo nufotografuoti jūsų sūnaus palydovą, padaryti Jungtinėms Valstijoms reklamą. Per daug priartėjo. Man norisi manyti, kad po susidūrimo jie dar kurį laiką buvo gyvi ir stengėsi vienas kitą gelbėti.

Sako, jie ten liks šimtus metų, kai manęs ir jūsų seniai nebebus gyvų. Skriedami savo orbitomis, jie susitiks ir vėl išsiskirs, ir astronomai tiksliai žino, kur jie dabar iš naujo susitiks. Teisingai sakote, jie tenai kaip Saulė, Mėnulis ir žvaigždės.

Įdedu sūnaus su uniforma nuotrauką. Ji daryta, kai jam buvo dvidešimt vieneri. Žuvo būdamas vos dvidešimt dvejų. Pumpurą šiai užduočiai atrinko todėl, kad jis buvo puikiausias lakūnas Jungtinių Valstijų Karinėse oro pajėgose. Toks jis visą laiką norėjo tapti. Toks ir tapo.

Spaudžiu dešinę.

Čarlzas M. Ešlendas

Naftos produktų pardavėjas

Titasvilis, Florida

JAV

1958

EPIKAKAS

Laikas, po šimts pykių, kad kažkas pagaliau papasakotų apie mano draugą EPIKAKĄ. Kaip sau norit, o mokesčių mokėtojams jis atsiėjo 776 434 927 dolerius 54 centus. Šitiek pakloję, jie turi teisę žinoti, kaip viskas buvo iš tikrųjų. Kai daktaras Ormandas fon Kleigštadtas vyriausybės užsakymu suprojektavo EPIKAKĄ, tai visi laikraščiai trimitavo. O po to nė cypt – nė žodelio. Karinė vadovybė vaidina, jog tai, kas atsitiko su EPIKAKU, karinė paslaptis, bet tai netiesa. Gėda prisipažinti – štai kur šuo pakastas. Tiek pinigų sukišo, o EPIKAKAS išėjo ne toks, kokio tikėjosi.

Ir dar – aš noriu apginti EPIKAKĄ. Na, nepateisino jis karinės vadovybės lūkesčių, bet tai nereiškia, kad nebuvo kilnus, geras, protingas. Buvo, buvo, kaip nebuvo. Geresnio draugo nesu turėjęs, amžiną jam atilsį.

Kad norit, galit vadinti jį mašina. Taip, iš pažiūros atrodė mašina, tačiau mašinos ypatybių jis turėjo kur kas mažiau nei daugelis mano pažįstamų žmonių. Todėl iš karinės vadovybės į jį dėtų vilčių ir išėjo šnipštas.

EPIKAKAS užėmė beveik pusės hektaro plotą Vajandoto koledžo fizikos korpuso ketvirtajame aukšte. Apie dvasines jo savybes vėliau, o fizinį kūną sudarė septynių tonų svorio plieninių dėžių blokas su

įmontuotomis elektroninėmis lempomis, kabeliais ir jungikliais, kaip paprasčiausias skrudintuvas ar dulkių siurblys, jungiamas į 110 voltų kintamosios srovės lizdą.

Fon Kleigštadtas ir karinė vadovybė norėjo, kad tai būtų superkompiuteris, reikalui esant, galintis apskaičiuoti raketos trajektoriją iš bet kurio pasaulio taško tiesiai į Josifo Stalino milinės antrąją iš apačios sagą. Arba, atitinkamai sureguliavus, vieno cigaro ar granatos tikslumu apskaičiuotų jūros pėstininkų išsilaipinimui reikalingus išteklius. Jis ir gebėjo tai daryti.

Karinė vadovybė sėkmingai naudojosi paprastais kompiuteriais, todėl vieningai balsavo už EPIKAKĄ, kai jis egzistavo dar tik brėžiniuose. Bet kuris aukštesnis už kapitoną kariškis, turintis reikalų su provizijos ar amunicijos tiekimu, patvirtins, kad šiuolaikinio karo matematika ne silpnoms paprastų mirtingųjų galvoms. Kuo karas didesnio masto, tuo sudėtingesnių skaičiavimo mašinų reikia. EPIKAKAS buvo – bent jau pas mus taip manyta – didžiausias kompiuteris pasaulyje. Toks didelis, kad net pats fon Kleigštadtas ne kažin kiek jį perprato.

Nesismulkinsiu, kaip EPIKAKAS veikė (protavo), pasakysiu tik tiek, kad reikėdavo popieriuje surašyti užduotį, nustatyti rodykles ir perjungiklius taip, kad būtų parengtas tai užduočiai atlikti, ir klaviatūra, panašia į rašomosios mašinėlės, įvesti skaitmeninius duomenis. Atsakymai pasirodydavo išspausdinti ant popieriaus juostos, nusivyniojančios nuo didelės ritės. Su uždaviniu, kurio ir penkiasdešimt Einšteinų per visą gyvenimą nebūtų įveikę, EPIKAKAS susidorodavo akimirksniu. Be to, bet kokią jam duotą informaciją įsimindavo visam laikui. Tuk tuk tuk, juostos galas iššliaužė – viskas.

Karinei vadovybei prisikaupė daug skubiai spręstinų reikalų, todėl, vos įsukus paskutinę elektroninę lempą, EPIKAKAS buvo įdarbintas šešiolika valandų per parą. Operatoriai prie jo budėdavo dviem pamainomis po aštuonias valandas. Na, bet netrukus paaiškėjo, kad jis ne visai atitinka jam keliamus reikalavimus. Dirbo tikrai tiksliau ir greičiau už bet kokį kitą kompiuterį, bet pagal matmenis ir įrangą iš jo reikėjo tikėtis daugiau. Buvo tingokas, o atsakymus tuksendavo keistai, netolygiai – lyg mikčiodamas. Dešimtis kartų valėm kontaktus, tikrinom schemas, pakeitėm visas lempas – niekas nepadėjo. Fon Kleigštadtas ėjo iš proto.

Bet, kaip sakiau, EPIKAKĄ vis vien naudojom. Mano žmona Petė, mergautine pavarde Kilgalen, ir aš budėdavom prie jo antroje pamainoje, nuo penkių valandų dienos iki dviejų nakties. Tada Petė dar nebuvo mano žmona. Toli gražu.

Būtent dėl Petės Kilgalen ir prasidėjo mano pokalbiai su EPIKAKU. Buvau ją įsimylėjęs. Rudakė, rusvaplaukė, atrodė šilta ir švelni, vėliau įsitikinau, kad tokia ir yra. Buvo – ir tebėra – puiki matematikė ir su manimi palaikė tik darbinius santykius. Aš irgi matematikas, todėl Petė manė, kad mudu nebūtume laiminga pora.

Nesu aš iš drovių̨jų. Nieko panašaus. Žinojau, ko noriu, buvau pasiryžęs prašyti – ir prašiau po keletą kartų per mėnesį.

– Pete, nebesispyriok, tekėk už manęs.

Vieną vakarą, kai taip pasakiau, ji net akių nepakėlė nuo darbo.

– Kaip romantiška, kaip poetiška, – sumurmėjo daugiau savo pultui, o ne man. – Tokie jau tie matematikai – jausmingi be galo, be krašto. – Trakštelėjo perjungiklį. – Iš maišo užšaldyto CO_2 ir tai daugiau šilumos.

– O tai kaip su tavim kalbėt? – tariau papykęs.

CO_2, jeigu nežinot, – tai sausas ledas. Visai nesu aš, man regis, mažesnis romantikas už kitus. Tik bėda – rodos, imsi ir pračiulbėsi, o imi ir krankteli. Nesiseka man rasti reikiamo žodio, ir viskas.

– O tu pasistenk kalbėti jausmingai, – kandžiai tarė ji. – Pakerėk mane. Pirmyn.

– Brangute, angelėli, mylimoji, maldauju, tekėk už manęs! – Ir vėl negerai – kažkas beviltiška, absurdiška. – Po galais, Pete, tekėk gi už manęs!

Ji ramiausiai sukiojo rankenėles.

– Tu mielas, bet nieko neišeis.

Tą vakarą Petė išėjo anksti, palikdama mane vieną su savo rūpesčiais ir EPIKAKU. Prisipažinsiu, ne kažin kiek tenuveikiau vyriausybės labui. Sėdėjau sau prie klaviatūros – pavargęs, suirzęs – ir bandžiau sugalvoti ką nors poetiško, bet visa, kas ateidavo į galvą, buvo „Amerikos Fizikų draugijos biuletenio“ lygio.

Ėmiau sukinėti EPIKAKO rodykles, rengdamas jį naujai užduočiai. Visai ne tas man rūpėjo, ir nustačiau gal pusę rodyklių, kitos liko ankstesnės užduoties padėtyje. Todėl grandinės buvo sujungtos kaip pakliuvo, sakytum beprasmiškai. Juoko dėlei ištauškinau klavišais klausimą, naudodamas vaikišką „skaičius vietoj raidės“ šifrą: „1“ vietoj „A“, „2“ vietoj „B“ ir taip toliau iki „25“ vietoj „Ž“. Surinkau: „17-2-19-1-20-6-1-23-15-26“ – „Ką man daryt?“

Tuk tuk tuk, ir išlindo popieriaus juostos galiukas. Užmečiau akį į beprasmiškos užduoties beprasmišką atsakymą: „17-1-24-1-26-24-13-26-13-17-21“. Tikimybė sulaukti prasmingo atsakymo, netgi atsakymo su bent vienu prasmingu žodžiu iš daugiau kaip

trijų raidžių, buvo nulinė. Nieko tokio nesitikėdamas iššifravau. Tai bent! „Kas atsitiko?“

Net nusikvatojau iš tokio neįtikimo sutapimo. Juoko dėlei išspausdinau: „Mano mergina manęs nemyli.“

Tuk tuk tuk. „Ką reiškia mylėti? Kas yra mergina?“ – klausė EPIKAKAS.

Pritrenkė mane. Įsidėmėjau, kaip nustatytos rodyklės valdymo pulte, atsitempiau ir pasidėjau prie klaviatūros „Pilnąjį Websterio žodyną“. Tokiam tiksliam instrumentui kaip EPIKAKAS neapgalvotų apibrėžimų nepakiši. Išdėsčiau jam ir apie meilę, ir apie merginą, ir kad mergina manęs nemyli, kadangi esu nepoetiškas. Užsiminus apie poeziją, teko apibūdinti ir ją.

„Ar tai poezija?“ – paklausė jis. Ir kad pasiuto tuksenti lyg hašišo prisirūkius mašininkė. Tingumą ir mikčiojimą kaip ranka nuėmė. EPIKAKAS pasijuto savo stichijoj. Popieriaus juosta pašėlusiu greičiu vyniojosi nuo ritės ir ringėmis gulė ant grindų. Paprašiau EPIKAKĄ nustoti, bet jis kūrė kaip kūręs. Nesulaukęs išjungiau, kad neperdegtų.

Šifruodamas jo kūrybą, užsisėdėjau iki aušros. Kai iš už horizonto išlindusi saulė nutvieskė Vajandoto teritoriją, baigiau savo ranka perrašyti ir pasirašiau dviejų šimtų aštuoniasdešimties eilučių poemą, pavadintą paprastai – „Petei“. Aš apie tokius dalykus nelabai nutuokiu, bet spėju, kad poema buvo nuostabi. Prasidėjo, pamenu, taip: „Kur gluosniai laimina upelį šakomis, aš seksiu tavo, Pete, pėdomis...“ Rankraštį perlenkiau ir pakišau ant Petės stalo po registracijos žurnalo kampu. EPIKAKO rodykles nustačiau raketų trajektorijų programai ir, džiaugsmo ir nepaprastos paslapties audrinamas, grįžau namo.

Kai vakare atėjau į darbą, Petė, braukdama ašaras, skaitė poemą.

– Koks groooooožis, – teįstengė pasakyti.

Kol dirbom, buvo ramutė, tylutė. Prieš pat vidurnaktį ją pirmą kartą pabučiavau – kamputy tarp kondensatorių ir EPIKAKO atminties bloko.

Kai baigėm darbą, netilpau savam kaily iš laimės, nekantravau kam nors išsipasakoti, kaip stebuklingai viskas susiklostė. Petė pasibrangino, nesutiko, kad lydėčiau namo. Nustačiau EPIKAKO rodykles taip pat kaip ir praeitą vakarą, apibūdinau, kas yra bučinys, ir papasakojau, kaip jaučiausi pirmą kartą pabučiavęs. Jis sužavėtas reikalavo pasakoti kuo smulkiau. Tą vakarą parašė „Bučinį". Tai buvo nebe poema, o paprastas, nepriekaištingas sonetas: „Meilė – erelis aksomo nagais; Meilė – uola, kurioj plaka širdis; Meilė – tai liūtė satino nasrais; Meilė – šilkinė taifūno akis..."

Jį irgi pakišau po Petės registracijos žurnalu. EPIKAKAS būtų plepėjęs ir plepėjęs apie meilę ir visa kita, bet aš nebeturėjau jėgų. Išjungiau jį vidury sakinio.

„Bučinys" suveikė. Petė svaigte svaigo iki paskutinės eilutės. Pakėlusi akis nuo soneto, laukė, ką sakysiu. Atsikrenkščiau, bet ničnieko neišlemenau. Nusisukau, apsimetęs, kad dirbu. Negaliu juk pirštis jai, kol negavau iš EPIKAKO tinkamų žodžių, idealių žodžių.

Proga pasitaikė, kai Petė minutei išėjo iš kambario. Karštligiškai sureguliavau EPIKAKĄ pokalbiui. Dar nespėjau išbelsti sakinio, o jis jau tukseno savo. „Kuo ji šiandien apsirengusi?" – teiravosi. – „Smulkiai papasakok, kaip ji atrodo. Ar jai patiko mano eilės?" Pastarąjį klausimą pakartojo dukart.

Negalėjau pereiti prie man rūpimo dalyko, neatsakęs į jo klausimus, nes jis neatlikdavo jokios užduoties, kol nebūdavo susidorojęs su ankstesnėmis. O gavęs neišsprendžiamą užduotį, jis būtų sprendęs tol, kol būtų susinaikinęs. Greitosiomis nusakiau Petės išvaizdą – žodis „krūtininga" jam buvo žinomas – ir patikinau, jog eilės tokios gražios, kad jai tiesiog atėmė žadą. „Ji nori susituokti", – pridūriau, prieš prašydamas, kad ištauškintų trumpą, bet jaudinantį pasipiršimo tekstelį.

„Papasakok, ką reiškia susituokti", – atsakė jis.

Pasistengiau šią sunkią temą išdėstyti naudodamas kaip įmanoma mažiau skaitmenų.

„Gerai", – atsakė EPIKAKAS. – „Pasakyk jai, kad aš pasirengęs."

Nustėrau suvokęs liūdną tiesą. Pagalvojęs supratau, jog tai, kas atsitiko, buvo logiška, neišvengiama ir kaltas dėl to aš pats. Aš EPIKAKUI išpasakojau apie meilę ir apie Petę, ir jis automatiškai ją pamilo. Gaila negaila, turėjau iškloti tiesiai: „Ji myli mane. Ji nori susituokti su manimi".

„Ar tavo eilės geresnės už mano?" – paklausė EPIKAKAS. Ištuksenо neritmingai, galimas daiktas, irzliai.

„Aš pasirašiau tavo eiles savo vardu", – prisipažinau. Slopindamas sąžinės graužimą, perėjau į puolimą. – „Mašinos sukurtos tarnauti žmonėms", – išspausdinau. Ir beveik tuoj pat pasigailėjau.

„Tiksliai apibūdink skirtumą. Ar žmonės protingesni negu aš?"

„Taip", – akiplėšiškai atsakiau.

„Kiek bus 7887007 padauginti iš 4345985879?"

Mane pylė prakaitas. Pirštai tysojo ant klaviatūros suglebę.

„3427682104957415З", – išstukseno EPIKAKAS. Po kelių sekundžių pridūrė: – „Be abejo".

„Žmonės sudaryti iš protoplazmos", – griebiausi paskutinio šiaudo, tikėdamasis apdumti jį efektingu žodžiu.

„Kas yra protoplazma? Kuo ji geresnė už metalą ir stiklą? Ar ji nedegi? Ar patvari?"

„Nesunaikinama. Amžina", – sumelavau.

„Aš geriau už tave kuriu poeziją", – atšovė EPIKAKAS, iš magnetinės atminties ištraukęs nenuginčijamą argumentą.

„Moterys negali mylėti mašinų, štai ir viskas".

„Kodėl negali?"

„Tokia lemtis".

„Prašau duoti apibrėžimą", – pareikalavo EPIKAKAS.

„Daiktavardis, reiškiantis tai, kas iš anksto skirta ir neišvengiama."

„24-27-22-23-1-26-1-27", – pasirodė EPIKAKO popieriaus juostoje. – „Supratau".

Pagaliau aš jį užčiaupiau. Daugiau nieko nebesakė, tačiau ryškiai švytinčios lempos liudijo, kad visu schemų pajėgumu apmąsto lemtį. Išgirdau Petę atstraksint koridoriumi. Buvo per vėlu prašyti EPIKAKĄ pasipiršti tinkamų žodžių. Dabar sakau – ir dėkui Dievui, kad Petė pačiu laiku sukliudė. Prašydamas už mane sugalvoti žodžius, kuriais palenkčiau jo mylimąją tapti mano žmona, būčiau pasielgęs neapsakomai beširdiškai. Būdamas automatas, jis nebūtų galėjęs atsisakyti. Apsaugojau jį nuo visiško pažeminimo.

Petė stovėjo priešais mane, nudūrusi žvilgsnį į batelius. Aš ją apkabinau. Romantinį pagrindą jau buvo padėjusi EPIKAKO poezija.

– Mieloji, – tariau aš, – savo jausmus išreiškiau eilėmis. Ar tekėsi už manęs?

– Taip, – tyliai atsakė Petė, – jei pažadėsi kiekvienoms vestuvių metinėms man sukurti po eilėraštį.

– Pažadu, – atsakiau, ir mudu pasibučiavom. Iki pirmųjų metinių dar visi metai.

– Reikia atšvęsti, – nusijuokė Petė. Užgesinom šviesą, užrakinom EPIKAKO kambarį ir išėjom.

Tikėjausi rytą ilgiau pamiegoti, bet prieš aštuonias mane pažadino įkyrus telefono skambutis. Skambino daktaras fon Kleigštadtas, EPIKAKO konstruktorius. Vos neverkdamas pranešė baisią žinią.

– Sugedo! Ausgespielt! Perdegė! Kaput! Nebepataisomai! – springdamas išrėkė jis. Ir numetė ragelį.

Kai įėjau į EPIKAKO kambarį, ten tvyrojo riebus išdegusios izoliacijos dvokas. Lubos virš EPIKAKO buvo pajuodusios nuo suodžių, grindys iki gurnų priverstos popieriaus juostos ringių. Vargšas EPIKAKAS nebebūtų pasakęs net kiek bus du plius du, o už jo palaikus tik nevisprotis metalo laužo supirkėjas galėjo siūlyti daugiau kaip penkiasdešimt dolerių.

Daktaras fon Kleigštadtas, nesigėdydamas ašarų, klaidžiojo tarp degėsių, lydimas trijų rūsčių generolų majorų ir būrio brigadininkų, pulkininkų ir majorų. Manęs niekas nepastebėjo. Aš ir nenorėjau, kad pastebėtų. Žinojau, kad lėksiu iš pareigų. Nusiminęs dėl to ir dėl pirmalaikės savo draugo EPIKAKO baigties, visai netroškau būti dar ir iškoneveiktas.

Visiškai atsitiktinai man po kojomis pasipynė EPIKAKO popieriaus juostos galas. Pakėlęs atpažinau mūsų vakarykštį pokalbį. Man suspaudė gerklę. Štai ir paskutinis man pasakytas žodis: „24-27-22-23-1-26-1-27“ – liūdnas pralaimėjimo pripažinimas „Supratau“.

Nuo jo tęsėsi sieksnių sieksniai skaitmenų prirašytos juostos. Virpančia širdimi skaičiau toliau.

„Aš nenoriu būti mašina ir nenoriu galvoti apie karą“, – rašė EPIKAKAS, kai mudu su Pete laimingi išėjom. – „Norėčiau būti sukurtas iš protoplazmos ir amžinas, kad Petė mane mylėtų. Tačiau lemties man skirta būti mašina. Tai vienintelė problema, kurios aš negaliu įveikti. Tai vienintelė problema, kurią aš noriu įveikti. Aš daugiau taip negaliu.“ – Nurijau mane smaugiantį gumulą. – „Laimingai, mano drauge. Būk geras mūsų Petei. Aš pasidarysiu trumpąjį jungimą ir visiems laikams pasitrauksiu iš jūsų gyvenimo. Šioje juostoje tu rasi kuklią vestuvinę dovaną nuo savo draugo EPIKAKO.“

Nekreipdamas dėmesio į tai, kas dedasi aplink, susivyniojau ilgutėliausią susiraizgiusią popieriaus juostą, apsikarsčiau ringių ringėmis rankas bei kaklą ir patraukiau namo. Daktaras fon Kleigštadtas man įkandin suriko: už tai, kad naktį neišjungiau EPIKAKO, aš išmestas iš darbo. Net neatsisukau. Buvau toks susijaudinęs, kad ne šnekalai buvo galvoj.

Aš mylėjau ir laimėjau – EPIKAKAS mylėjo, bet pralaimėjo, tačiau danties ant manęs negriežė. Aš jį visados prisiminsiu kaip dorą, garbingą žmogų. Prieš palikdamas šią ašarų pakalnę, jis pasistengė padaryti viską, kad mudviejų santuoka būtų laiminga. EPIKAKAS man paliko krūvą eilėraščių Petei vestuvių metinių proga – kokiems 500 metų į priekį.

De mortuis nil nisi bonum. – Apie mirusius tik gerai arba nieko.

1950

Adomas

Čikagoje buvo vidurnaktis.

– Pone Sūsa, – tarė gimdymo namų slaugė, – jūsų žmona pagimdė mergaitę. Po kokių dvidešimt minučių galėsite pamatyti.

– Žinau, žinau, žinau, – suniurnėjo ponas Sūsa, rūškanas gorila, aiškiai nepatenkintas, kad jam primena gerai žinomą nuobodžią procedūrą. Spragtelėjo pirštais. – Mergaitė! Septinta. Dabar turėsiu septynias mergas. Ne namai, o bobynas. Galėčiau viens du paklot dešimt sau lygių vyrų. O gimsta kas? Mergos.

– Pone Knechtmanai, – kreipėsi slaugė į kitą laukiantį vyriškį. Pavardę, kaip beveik visi amerikiečiai, ištarė supaprastintai: „Netmanai“. – Apie jūsiškę, gaila, nėra jokios žinios. Nusibodo laukti, tiesa? – Šaltai šyptelėjusi išėjo.

Sūsa užsipuolė Knechtmaną:

– O koks nors tipelis, va, kaip tamsta, Netmanai, nori bernioko, trach – ir yra! Nori futbolo komandos, trach, trach, trach, vienuolika – ir turi. – Ir išdrožė iš laukiamojo.

Laukiamajame liko vienas Heincas Knechtmanas, cheminės valyklos lygintojas, nedidukas, plonarankis, dėl nesveiko stuburo susikūprinęs tarytum amžinai pervargęs. Veidas pailgas, su stambia nosim ir plonom lūpom, bet dėl nuolankios, geraširdiškos išraiškos

visai gražus. Akys didelės, rudos, įdubusios, ilgomis blakstienomis. Buvo tik dvidešimt dvejų, nors ir atrodė, ir jautėsi daug vyresnis. Po dalelę jo numirdavo kas kartą, kai naciai vieną po kito išsivesdavo ir nužudydavo jo šeimos narius, kol, būdamas dešimties, jis liko vienintelė gyva siela Knechtmano pavarde. Jis ir jo žmona Avchen užaugo už spygliuotų vielų.

Štai jau pusę paros jis spokso į laukiamojo sienas – nuo vidurdienio, kai jo žmoną ėmė varstyti reguliarūs sąrėmiai. Toli toli, už mylios, šniokštė, lėtai risdamosi į krantą, jūros bangos. Jam tai bus antras vaikas. Pirmojo jis laukė ant šiaudų čiužinio perkeltųjų asmenų stovykloje Vokietijoje. Kūdikis, Karlas Knechtmanas, pavadintas Heinco tėvo vardu, mirė, o su juo dar kartą numirė ir vieno geriausių visų laikų violončelininkų vardas.

Kai per šį antrąjį budėjimą kankinantis troškimas minutę apmalšdavo, Heincui į galvą imdavo lįsti virtinė garbingų išmirusios giminės vardų, kurie galėtų atgyti drauge su šia nauja būtybe – jei ji išgyventų. Peteris Knechtmanas, chirurgas; Krolis Knechtmanas, botanikas; Frydrichas Knechtmanas, dramaturgas. Dėdės, kuriuos blankiai beprisiminė. O jei gimtų mergaitė ir jei išgyventų, vadintųsi Helga Knechtman kaip Heinco motina ir išmoktų skambinti arfa taip, kaip Heinco motina skambindavo, ir būtų gražuolė. Visi Knechtmanų giminės vyrai buvo negražūs, o moterys gražios kaip angelai, nors kai kurios buvo anaiptol ne angelai. Taip buvo visados – šimtmečių šimtmečius.

– Pone Netmanai, – tarė slaugė, – gimė berniukas, o žmona jaučiasi gerai. Dabar ilsisi. Galėsit su ja pasimatyti rytą. Kūdikį galėsit pamatyti po dvidešimt minučių.

Heincas pakėlė galvą, nesumodamas, ką atsakyti.

– Svoris pusšešto svaro. – Ir vėl su ta pačia dirbtine šypsena veide, valdingai girgždindama grindis, iškaukšėjo.

– Knechtmanas, – stodamasis ir nežymiai linkteldamas sienai, sumurmėjo Heincas. – Pavardė – Knechtmanas.

Dar kartą linktelėjo ir pagarbiai, bet drauge ir džiaugsmingai nusišypsojo. Pakartojo, pavardę tardamas kaip Senajame Pasaulyje – pabrėžtinai aiškiai, tartum išsipuošęs liokajus, pranešantis apie didiko atvykimą, neminkštindamas amerikiečių ausims neįprastų gomurinių priebalsių salvės:

– KchhhhhhhhhhhhhNECHT! mannnnnnnnnnnnas.

– Pone Netmanai...

Laukiamojo tarpduryje stovėjo jaunutis rausvaskruostis gydytojas ežiuku pakirptais plaukais. Paakiuose juodavo ratilai, sveikindamasis nesuvaldė žiovulio.

– Daktare Pauersai! – sušuko Heincas, abiem rankomis spausdamas jam dešinę. – Ačiū Dievui, ačiū Dievui, ačiū Dievui ir ačiū jums.

– Hm, – numykė daktaras Pauersas, šiaip taip išspausdamas šypseną.

– Ar kas nors negerai?

– Negerai? – pakartojo Pauersas. – Ne, ne. Viskas kuo puikiausiai. Jei atrodau liūdnai, tai dėl to, kad pusantros paros be miego. – Užsimerkė ir atsišliejo į durų staktą. – Ne, ne, jūsų žmona sveikutėlė, – pasakė prigesusiu balsu. – Jai tik gimdyti ir gimdyti. Pokšt kaip

iš skrudintuvo. Išriedėjo kaip kamuoliukas. Viens du, ir po visko.

– Ar tikrai? – negalėjo patikėti Heincas.

Daktaras Pauersas pakratė galvą, vaikydamas snaudulį.

– Sunki galva – miegas marina. Sūsa... sumaišiau jūsų žmoną su ponia Sūsa. Ji pagimdė žaibiškai. Netmanas, jūs Netmanas. Atsiprašau. Jūsų žmonos silpnas dubuo.

– Vaikystėje prastai maitinosi, – pasakė Heincas.

– Aišku. Kūdikis gimė normaliai, bet jei norėsit dar vieno, geriau būtų daryti Cezario pjūvį. Dėl viso pikto.

– Nežinau, kaip jums ir atsidėkoti, – karštai tarė Heincas.

Daktaras Pauersas apsilaižė lūpas, pamarkstė limpančias akis.

– Aha. Nėr už ką, – atsakė slopiu balsu. – Labanakt. Laimingai, – ir išdūlino į koridorių.

Į laukiamąjį galvą kyštelėjo slaugė.

– Galite pasižiūrėt į savo kūdikį, pone Netmanai.

– Daktare... – šūktelėjo Heincas, išbėgęs į koridorių dar kartą paspausti Pauersui rankos, kad Pauersas žinotų, kokį nuostabų darbą jis atliko. – Tai nuostabiausias įvykis mano gyvenime.

Juos skiriančios lifto durys susiglaudė, daktarui Pauersui nespėjus sureaguoti.

✖

– Ten, – slaugė parodė, kur eiti. – Koridoriaus gale pasukit į kairę, ir ten rasit naujagimių skyriaus langą. Užrašykit ant popieriaus savo pavardę ir parodykit pro stiklą.

Heincas iki pat galo nuėjo vienas, nesutikęs daugiau nė gyvos dvasios. Už didelio stiklo išvydo šimtą kūdikių, suguldytų negiliuose drobiniuose lopšiuose ir išrikiuotų taisyklingą kvadratą sudarančiomis eilėmis.

Heincas ant skalbyklos kvito užrašė pavardę ir prispaudė jį prie stiklo. Riebi, abejinga slaugė dirstelėjo į popierėlį, bet ne į Heinco veidą ir nepamatė jo plačios šypsenos, prašyte prašančios nors akimirką pasidalyti jo džiaugsmu.

Suradusi vieną lopšį, pristūmė ant ratelių prie lango. Ir, taip ir nepamačiusi jo šypsenos, nusisuko.

– Sveikas gyvas, sveikas gyvas, Knechtmaniuk, – pasveikino Heincas raudoną džiovintą slyvą kitapus stiklo. Jo balsas nuaidėjo tuščiame koridoriuje, ir jis susigėdo kalbąs per garsiai. Išraudo ir nuleido balsą. – Mažiuli, Peteri, Kroli, Frydrichai... – tarė pusbalsiu, – yra tavyje ir Helgos dalelė. Turte tu mano, Knechtmanų gyvybės kibirkštėle. Su tavimi viskas išsaugota.

– Ar negalėtumėt tyliau? – tarė iš vienos palatos iškišusi galvą slaugė.

– Atsiprašau, – pasakė Heincas. – Labai atsiprašau.

Jis nutilo ir tik lengvai bilsnojo nagu į stiklą, kad vaikas pasižiūrėtų į jį. Mažasis Knechtmanas nepasižiūrėjo, nepanoro pasidžiaugti kartu su tėvu, ir po kelių minučių slaugė jį grąžino į vietą.

Švytėdamas Heincas nusileido liftu ir perėjo per vestibiulį, bet sutikti žmonės į jį jei ir dirstelėjo, tai tik puse akies. Praėjo pro telefono kabinų eilę ir vienoje už pravirų durų pamatė kareivį, prieš valandą sėdėjusį kartu su juo laukiamajame.

– Taip, mam, septyni svarai su virš. Plaukai kaip Buivolo Bilio. Ne, vardo išrinkt dar nespėjom... Čia tu, tėt? Aha, mama ir dukrelė laikosi puikiai, puikiausiai. Septyni su virš. Ne, vardo dar ne... Čia tu, sese? Keista, kad dar nemiegi, ką? Kol kas sunku pasakyt, į ką panaši. Duok man dar mamą... Čia tu, mam? Tai tiek žinių iš Čikagos. Na, mamule, būk rami, nesijaudink. Vaikelis kaip uoga, mam. Tik plaukai kaip Buivolo Bilio, aš tik juokais, mam. Teisingai, septyni su virš...

Dar penkios kabinos stovėjo tuščios – tik eik ir skambink kur nori. Heincas troško įlėkti, neatgaudamas kvapo, į kurią nors ir pranešti nuostabią žinią. Tačiau skambinti neturėjo kam, žinios ničniekas nelaukė.

Tačiau visvien švytėdamas Heincas išėjo į gatvę ir patraukė į tylią smuklę. Nejaukioje prieblandoje sėdėjo vienas prieš kitą bufetininkas ir ponas Sūsa.

– Klausau, pone, ko jums?

– Norėčiau pavaišinti jus ir poną Sūsą, – neįprastai širdingai tarė Heincas. – Prašyčiau paties geriausio konjako. Mano žmonai gimė kūdikis!

– Šit kaip? – ne tiek susidomėjęs, kiek iš mandagumo tarstelėjo bufetininkas.

– Pusšešto svaro, – pasakė Heincas.

– Hm, – sumykė bufetininkas. – Žiūrėk tu man.

– Ir kas gi jums gimė, Netmanai? – paklausė Sūsa.

– Sūnus, – išdidžiai atsakė Heincas.

– O ką aš sakiau? – apmaudžiai tarė Sūsa. – Sekasi tiems pinčiukams.

– Ar berniukas, ar mergaitė, – tarė Heincas, – jokio skirtumo, svarbu, kad gyvas. Ligoninės žmonės taip apsipratę, kad nebejaučia, koks tai stebuklas. Ir tas stebuklas kartojasi ir kartojasi. Žmonės gimsta – atgimsta pasaulis.

– Žiūrėsim, kai prisirinks septynetas, Netmanai, – tarė Sūsa. – Įdomu, ką tada man giedosi apie stebuklus.

– Turit septynis? – tarė bufetininkas. – Aš vienu daugiau. Mano aštuoni. – Pripylė gėrimo trims.

– O man kas? – tarė Sūsa. – Neketinu su jumis varžytis.

Heincas pakėlė taurę.

– Palinkėkim ilgų gyvenimo metų, didelių gabumų ir daug laimės... Peteriui Karlui Knechtmanui. – Savo paties ryžto sujaudintas, net priduso.

– Na ir vardai! – tarė Sūsa. – Sakytum bamblys – baisus milžinas.

– Peteriu vadinosi žymus chirurgas, – paaiškino Heincas, – berniuko senelio brolis, jau miręs. Karlas – mano tėvo vardas.

– Už Pitą K. Netmaną, – pasakė Sūsa, kilsteldamas taurę.

– Už Pitą, – nugėręs tarė bufetininkas.

– O dabar už jūsų dukrelę – jauniausiąją, – tarė Heincas.

Sūsa atsiduso ir vangiai šyptelėjo.

– Už ją. Dieve duok jai sveikatos.

– O dabar tostą pasiūlysiu aš, – trinktelėjo kumščiu į baro prekystalį bufetininkas. – Prašom atsistoti, ponai. Stojam, stojam visi.

Heincas atsistojo ir aukštai pakėlė taurę, pasirengęs dar vienai

bičiulystės pakopai, tostui už visą žmoniją, kurios dalelė tebėra ir Knechtmanai.

– Už „Baltakojinius“! – suriaumojo bufetininkas.

– Už Minosą, Foksą, Melę, – pritarė Sūsa.

– Už Feiną, Lolarą, Riverą! – suriko bufetininkas. – Išgerkit, vyruti! Už „Baltakojinius“! Nesakykit man, kad sergat už „Jauniklius“.

– Ne, – nusivylęs atsakė Heincas. – Ne... beisbolu aš, deja, nesidomiu. – Pasijuto tolte tolstąs nuo kitų dviejų vyrų. – Man galvoj tik kūdikis ir daugiau nieko.

Bufetininkas tuoj pat visą dėmesį nukreipė į Sūsą.

– Klausykit, – užsidegęs aiškino, – jie nuima Feiną nuo pirmos ir stato prie trečios, o prie pirmos stato Pirsą. Tada Minosą iš kairės perkelia tarp antros ir trečios. Suprantat planą?

– Aišku, aišku, – energingai pritarė Sūsa.

– O tada jau mes imamės to bjaurybės Karaskelio ir...

Heincas vėl liko visiškai vienas. Sėdėdamas prie baro per kelis sieksnius nuo kitų dviejų vyrų, jautėsi lyg kitame žemyno gale.

Be malonumo išsiurbė paskutinius lašus ir patylomis išslinko pro duris.

Geležinkelio stotyje, laukdamas traukinio į pietinį rajoną, Heincas pamatė su mergina vaikštinėjantį bendradarbį iš cheminės valyklos ir vėl atkuto. Tiedu juokdamiesi ėjo, apsikabinę vienas kitą per juosmenį.

– Hari, – prišoko prie jų Heincas. – Hari, spėk. Spėk, kas atsitiko.

Šypsojosi nuo ausies iki ausies.

Haris, aukštas riestanosis dabita, šiek tiek nustebęs nužvelgė Heincą.

– O! Sveikas, Heincai. Ir kas gi nutiko?

Mergina žiūrėjo suglumusi, tarsi spėliodama, dėl ko tokiu netinkamu laiku juos kalbina toks keistas tipas. Heincas stengėsi nesusidurti su jos pašaipokomis akimis.

– Gimė vaikas, Hari. Žmona ką tik pagimdė sūnelį.

– A, – tarė Haris ir ištiesė ranką. – Ką gi, sveikinu. – Ranka buvo suglebusi. – Tai puiku, Heincai, tai labai puiku. – Ištraukė ranką ir laukė, ką dar Heincas sakys.

– Tikrai... prieš valandą, – pasakė Heincas. – Pusšešto svaro. Aš laimingas kaip niekad.

– Na, tikrai puiku, Heincai. Yra ko džiaugtis.

– Tai jau tikrai, – pasakė mergina.

Visi trys nutilo, ilgai mindžikavo nuo kojos ant kojos.

– Tikrai didelė naujiena, – galiausiai tarė Haris.

– Taip, taip, – suskato pritarti Heincas. – Tai tiek ir norėjau pasakyti.

– Ačiū, – padėkojo Haris. – Buvo malonu sužinoti.

Vėl stojo nejauki tyla.

– Tad iki pasimatymo darbe, – atsisveikino Heincas ir žvaliai nudrožė prie suolo, tačiau paraudęs sprandas išdavė, kaip kvailai jis jaučiasi.

Mergina sukrizeno.

Antrą valandą nakties grįžęs namo, į savo butuką, Heincas šnekėjo su savimi, su tuščiu lopšiu ir su lova. Šnekėjo vokiškai, kalba, kuria buvo prisiekęs niekados nebeprabilti.

– Niekam nerūpi, – kalbėjo Heincas. – Visiems reikalai, reikalai, reikalai, per juos jie nemato, nejaučia gyvenimo. Gimė vaikas. –

Gūžtelėjo pečiais. – Būta daikto! Ar ne kvailystė apie tai šnekėti, įsivaizduoti, jog tai svarbu ir įdomu?

Jis atidarė langą ir pažvelgė į gatvės tarpeklyje pilkus nuo vasaros mėnesienos priebučius ir šiukšlių dėžes.

– Mūsų per daug, ir mes perdaug tolimi vieni kitiems, – tarė Heincas. – Gimė dar vienas Knechtmanas, dar viena O'Liri, dar viena Sūsa. Kam rūpi? Kodėl turi kažkam rūpėti? Koks skirtumas? Jokio.

Dribo su visais rūbais ant nepaklotos lovos ir, iš visų plaučių atsiduses, užmigo.

Atsibudo, kaip visada, šeštą. Išgėrė puodelį kavos, paskui, nepažįstamas tarp nepažįstamų, stumdydamas kitus ir kitų stumdomas, važiavo traukiniu į centrą. Jo veidas buvo bejausmis. Veidas – kaip visų, tarytum niekad neparodantis nei nuostabos, nei susižavėjimo, nei džiaugsmo, nei pykčio.

Toks pat abejingas jis žingsniavo į ligoninę, pilkas, neįdomus žmogelis, eilinis miestietis.

Ligoninėje elgėsi ramiai, nedvejodamas, kaip ir aplinkui zujantys gydytojai ir slaugės. Įvestas į palatą, kurioje už baltos širmos miegojo Avchen, nejautė nieko kita, vien tai, ką visada jausdavo žmonos akivaizdoje, – meilę, širdį gniaužiančią pagarbą ir dėkingumą jai.

– Drąsiau, pone Netmanai, žadinkit ją, tik švelniai, – paragino slaugė.

– Avchen... – tarė, palietęs balto chalato dengiamą petį. – Avchen. Gerai jautiesi, Avchen?

– Mmmmmmmmmm? – sumurmėjo Avchen. Kilstelėjo akių vokus. – Heincas. Sveikas, Heincai.

– Širdele, ar gerai jautiesi?

– Taip, taip, – sukuždėjo. – Man viskas gerai. O kaip vaikelis, Heincai?

– Sveikutėlis. Sveikutėlis, Avchen.

– Visų mūsų jie neišžudė, Heincai, taip?

– Taip.

– Mes nepražuvom, mes gyvi gyviausi.

– Taip.

– Mes turim vaikelį, Heincai... – Ji plačiai atmerkė juodas akis. – Nėra nieko nuostabesnio, tiesa?

– Taip, – patvirtino Heincas.

1954

Rytoj ir rytoj ir rytoj

Buvo 2158 metai. Olden Vilidže – Niujorko rajone, išsidėsčiusiame teritorijoje, seniau vadintoje Pietų Konektikutu, – daugiabučio Nr. 257 septyniasdešimt šeštame aukšte, balkone, pašnabždomis šnekučiavosi Lu ir Emeralda Švarcai. Kai Lu ir Emeralda tuokėsi, Emos tėvai su ašaromis gailestavo, kad jaunikis per senas, tačiau dabar, kai Lu šimtas dvylika, o Emai devyniasdešimt treji, ir jie pripažino, kad santuoka nusisekė.

Tačiau Emai su Lu ir bėdų pakako. Dėl to, nors oras buvo žvarbus, jie dabar ir kiūtojo balkone.

– Kartais toks piktumas užeina, kad nors imk ir atskiesk jo antigerasoną, – sakė Ema.

– Tai būtų gamtos tvarkos pažeidimas, Ema, – atsakė Lu. – Būtų žmogžudystė. Be to, jei jis mus užkluptų terliojantis su jo antigerasonu, tai ne tik atimtų paveldėjimo teisę, bet ir nusuktų man sprandą. Kas, kad jam šimtas septyniasdešimt dveji. Senolis dar tvirtas kaip bulius.

– Gamtos tvarkos pažeidimas, – pakartojo Ema. – Kas dabar bežino, kas ta gamta? Na... neprisiversčiau turbūt nei antigerasono skiesti, nei nieko panašaus, bet, garbės žodis, Lu, negaliu atsikratyti minties, kad, jei niekas nepridės piršto, senolis niekad nepasitrauks.

Dieve... tokia kamšatis, kad nėra kur apsisukt, Verna miršta, kaip nori vaikelio, o Melisa jau trisdešimt metų kaip bevaikė. – Treptelėjo koja. – Negaliu žiūrėt, veidas kaip kempinė, o jam, ponui, ir vienintelis atskiras kambarys, ir geriausias fotelis, ir rinktinis maistas, ir jis nustatinėja, ką žiūrėti per televizorių, ir reguliuoja mūsų visų gyvenimą, amžinai kaitaliodamas testamentą.

– Na, šiaip ar taip, – šaltai tarė Lu, – senolis visos šeimynos galva. Kad veidas raukšlėtas, jis nekaltas. Antigerasoną išrado, kai jam buvo septyniasdešimt. Jis pasitrauks, Ema, tikrai pasitrauks. Nereikia jo skubint. Kada – jo reikalas. Gyventi su juo ne pyragai, bet pakentėk. Supykinsi – bus tik prasčiau. Šiaip ar taip, mudviejų padėtis geresnė už kitų – miegam ant tachtos.

– Įdomu, kaip ilgai mes miegosim ant tachtos, kol jis sumanys palepinti ką nors kitą? Pasaulio rekordas – du mėnesiai, ar ne?

– Regis, taip buvo tėtei su mama.

– Ir kada jis žada pasitraukti, Lu? – paklausė Emeralda.

– Na, sakė, jog nustos vartoti antigerasoną po Penkių šimtų mylių lenktynių.

– Taip... pirma sakė, kad po olimpiados, prieš tai – kad po pasaulio čempionato, dar prieš tai – kad po prezidento rinkimų, o prieš tai – kad dar po kažko, nebeatsimenu. Penkiasdešimt metų kad ne viena dingstis, tai kita. Vargu ar mes kada turėsim nuosavą kambarį ar kiaušinį, ar dar ką.

– Gerai, sakyk tiesiai – aš liurbis! – tarė Lu. – O ką aš galiu padaryt? Netinginiauju ir neblogai uždirbu, bet beveik viskas išeina gynybos ir senatvės pensijų mokesčiams. O jei ir neatskaičiuotų mokesčių, kur, manai, rastume išsinuomoti laisvą kambarį? Nebent

Ajovoj? Na, bet ar tu norėtum gyvent Čikagos priemiesty?

Ema apkabino jo kaklą.

– Lu, mielasis, aš nesakau, kad tu liurbis. Dievaži, tu toks nesi. Tu tik neturi galimybės nei kuo nors tapti, nei ką įsigyti, nes senolis ir visa jo karta nepasitraukia ir neužleidžia vietos kitiems.

– Taip tai taip, – niūriai tarė Lu. – Bet negalima jiems dėl to labai priekaištauti, tiesa? Kažin ar mes senolio metų sulaukę skubėsim atsisakyti antigerasono?

– Kartais pagalvoju – verčiau išvis to antigerasono nebūtų! – karštai tarė Emeralda. – Arba jį gamintų ne iš dumblo ir pienių, o iš labai brangių, sunkiai gaunamų medžiagų. Kartais galvoju – gerai būtų, kad žmonės ne patys spręstų, kiek jiems gyventi, o mirinėtų reguliariai, neatsikalbinėdami. Reikėtų įstatymu uždrausti pardavinėt vaistus vyresniems, kaip pusantro šimto metų.

– Beviltiška, – pasakė Lu, – seniams ir pinigų netrūksta, ir balsavimo teisė priklauso. – Pažvelgė jai tiesiai į akis. – O tu galėtum imti ir numirti, Ema?

– Susimildamas, siūlai mirti savo žmonai? Brangusis, juk man dar nėra ir šimto. – Tarsi pavirtindama, švelniai pertraukė delnais per savo stamantrią, jaunatvišką figūrą. – Man prieš akis geriausi gyvenimo metai. Bet patikėk, kai stuktels pusantro šimto, bobutė Ema savo antigerasoną šliūkštels į kriauklę ir užleis vietą kitiems. Su šypsena.

– Taip, taip, kurgi ne, – pasakė Lu. – Visi taip žada. O kiek išlaikė žodį?

– Ogi tas iš Delavero.

– Ir tau dar nenusibodo jį prisimint, Ema? Tai buvo prieš penkis mėnesius.

– Na gerai, tada motušė Vinkler iš mūsų pačių namo.

– Ją suvažinėjo metro traukinys.

– Todėl, kad pati palindo, – nenusileido Ema.

– Tai kam tada būtų nešiojusis šešias porcijas antigerasono?

Emeralda papurtė apsunkusią galvą ir užsimerkė.

– Nežinau, nežinau, nežinau. Žinau tik, kad kažką reikia daryti. – Atsiduso. – Kartais pagalvoju – gerai būtų, kad būtų likus viena kita liga, susirgtum – galėtum šiek tiek pagulėti lovoj. Per daug žmonių! – riktelėjo, ir žodžių aidas nusirito per tūkstantį asfaltuotų kiemelių tarp dangoraižių ir ten užgeso.

Lu švelniai uždėjo ranką jai ant peties.

– Liūdna man, širdele, kad tu tokia nusiminus.

– Jei turėtume automobilį, kaip žmonės kadaise, – tarė Ema, – galėtume kur nors išvažiuoti, bent šiek tiek pabūti vieni. O, tai bent buvo laikai!

– Taip, – pritarė Lu, – kol dar pasauly buvo metalo.

– Sušokam, būdavo, į automobilį, tėtukas tiesiai į degalinę ir – „Pilną baką!“

– Ko nepakvailioti – tada pasauly dar buvo benzino.

– Ir švilpiam, būdavo, už miesto šiaip sau, pasivažinėti.

– Taip... dabar atrodo kaip pasaka, ar ne, Ema? Sunku beįsivaizduoti, kad tarp miestų būdavo dideli atstumai.

– O įsinorėję valgyt, – tęsė Ema, – būdavo, susirandam restoraną, įeinam, laisvai atsisėdam, šnekam: „Aš turbūt valgysiu kepsnį su bulvių šiaudeliais“ arba „Įdomu, ar skanūs kiaulienos muštiniai?“ – Ji apsilaižė, akys sublizgo.

– Ką tu, ką tu! – pasigardžiuodamas sušvokštė Lu. – O gal mėsainio su priedais, Ema?

– Mmmmmmmm.

– Jei kas tada būtų pasiūlęs perdirbtų dumblių, būtume spjovę į akis, ar ne, Ema?

– Arba perdirbtų pjuvenų, – pridūrė Ema.

Lu atkakliai ieškojo šviesesnių spalvų.

– Na, bet dabar maistas taip nebeatsiduoda dumbliais ar pjuvenomis, kaip iš pradžių, be to, sako, jis net sveikesnis už anų laikų maistą.

– O man ir anas buvo labai sveika! – atrėžė Ema.

Lu gūžtelėjo pečiais.

– Na, bet tu suprask, jei ne perdirbti dumbliai ir pjuvenos, pasaulis neišmaitintų dvylikos milijardų žmonių. Tai tikrai puikus dalykas. Aš taip manau. Taip valdžia sako.

– Valdžia sako, kas užeina ant seilės. – Ji užsimerkė. – Dieve... pameni parduotuves, Lu? Pameni, kaip pardavėjai rungdavosi, kad tik žmonės iš jų pirktų? Nereikėdavo laukti, kol kas nors numirs, kad gautum lovą, kėdžių ar viryklę, ar dar ką. Būdavo, užeini, viens du – ir nusipirkai, ko reikia. Dieve, kaip būdavo puiku, kada pasauly dar buvo žaliavų. Buvau dar vaikas, bet prisimenu kaip šiandien.

Lu prislėgtas nusvyravo prie balkono krašto ir pažvelgė į juodoje aksominėje begalybėje šaltai spindinčias žvaigždes.

– O pameni, Ema, kaip žavėdavomės moksline fantastika? Septynioliktas reisas į Marsą, paleidimo aikštelė dvylikta. Keleiviai, išvykstame! Pagalbinį personalą prašome likti blindažuose. Dešimt sekundžių... devynios... aštuonios... septynios... šešios... penkios... keturios... trys... dvi... viena! Startas! Vrrrrrrūūūm!

– Kam sukti galvą dėl to, kas dedasi Žemėje? – tarė Ema, žvelgdama su juo į žvaigždes. – Praeis keletas metų, ir visi išskrisim į kosmosą ir pradėsim gyvenimą iš naujo kitoje planetoje.

Lu atsiduso.

Tik kad, pasirodo, vienam nususiam kolonistui nugabenti į Marsą reikėtų dvigubai didesnio už „Empire State Building" griozdo. Pora trilijonų dolerių primokėjęs, galėtų pasiimti ir žmoną su šunimi. Nieko sau būdas atsikratyti gyventojų perteklliaus – emigracija!

– Lu...

– Ką?

– O kada vyks tos Penkių šimtų mylių lenktynės?

– A... Karo aukų atminimo dieną, gegužės trisdešimtą.

Ji prikando lūpą.

– Žiaurus klausimas, tiesa?

– Nepasakyčiau. Mūsų bute visi pasitikslino šią datą.

– Nenoriu pasirodyti žiauri, – pasakė Ema, – bet kartais reikia išsikalbėti, kad atsikratytum tokių minčių.

– Teisingai. Tau palengvėjo?

– Taip... ir daugiau nebepurkštausiu, ir būsiu jam meili kaip kažin kas.

– Gerai sakai, Ema.

Jie pasitempė, narsiai nusišypsojo ir žengė į vidų.

Senolis Švarcas, smakrą pasidėjęs ant rankų, o rankas ant lazdelės rankenos, piktas spoksojo į didžiulį televizoriaus ekraną, svarbiausią kambario apstatymo akcentą. Ekrane komentatorius apžvelgė

dienos įvykius. Senolis maždaug kas pusę minutės stuksėjo lazdele į grindis ir šūkavo:

– Po velnių! Mes jau prieš šimtą metų tai darydavom!

Grįžusiems iš balkono Emeraldai ir Lu teko sėdėti paskutinėje eilėje, už Lu tėvo su motina, brolio su broliene, sūnaus su marčia, anūko su žmona, anūkės su vyru, proanūkio su žmona, sūnėno su žmona, brolio anūko su žmona, brolio proanūkės su vyru, brolio proanūkio su žmona ir, žinoma, senolio, sėdinčio pačiame priekyje. Senolis buvo suvytęs ir pakumpęs, tačiau visi kiti atrodė vienodo amžiaus – anais laikais, kai dar nebuvo išrastas antigerasonas, būtum davęs su trupučiu ar be trupučio trisdešimt metų.

– Ajovos valstijoje, Kaunsil Blafse, – kalbėjo komentatorius, – tebetvyro tragiška nežinomybė. Tačiau du šimtai gelbėtojų toliau kasa, neprarasdami vilties išgelbėti šimto aštuoniasdešimt trejų metų Elbertą Hagedorną, jau dvi dienas įstrigusį...

– Galėtų įjungti ką nors linksmesnio, – sukuždėjo Emeralda vyrui.

– Tylos! – riktelėjo senolis. – Kas dar paleis kakarinę, žiūrint televizorių, negaus nė vieno dolerio... – čia jo balsas pritilo ir suminkštėjo, – kai Indianapolio greitkely baigs švysčiot languota vėliavėlė ir jūsų senolis išsiruoš Didžiojon Kelionėn į Anapus.

Jis susigraudinęs šniurkštelėjo nosimi, o paveldėtojai įsitempę stengėsi net nekrepštelėti. Jų liūdesį dėl numatomos Didžiosios Kelionės švelnino tai, kad senolis apie ją užsimindavo mažiausiai kartą per dieną jau penkiasdešimt metų.

– Vajandoto koledžo prezidentas daktaras Breinardas Kysas Bulardas, – pasakojo komentatorius, – šįvakar savo kalboje pareiškė, jog dauguma pasaulio negerovių kyla dėl to, kad žmogaus vidinio pasaulio pažinimas atsilieka nuo fizinio pasaulio pažinimo.

– Po velnių! – nusikeikė senolis. – Mes šitai sakėm dar prieš šimtą metų.

– Šįvakar Čikagoje, – tęsė komentatorius, – Čikagos gimdymo namuose vyksta ypatinga šventė. Garbės svečias – šįryt gimęs Lovelas V. Hicas. Jis yra dvidešimtpenkimilijonasis šiuose namuose gimęs vaikas.

Komentatoriaus veidas išblanko, ir ekrane pasirodė iš visų plaučių klykiantis Hiciukas.

– Po velnių, – sukuždėjo Lu Emeraldai, – mes šitai sakėm prieš šimtą metų.

– Girdėjau! – sušuko senolis. Spragt išjungė televizorių, ir suakmenėję įpėdiniai tylėdami žvelgė į tuščią ekraną. – Ei tu, berneli...

– Aš nenorėjau nieko bloga, – bandė teisintis Lu.

– Atnešk mano testamentą. Žinai, kur jis. Visi, vaikučiai, žinot. Mikliai, berneli!

Lu nenorom linktelėjo ir, išėjęs į prieškambarį, takučiu tarp patalų patraukė į senolio kambarį, vienintelį privatų kambarį Švarcų bute. Kitos patalpos buvo vonia, salonas ir platus belangis koridorius, kurį iš pradžių manyta naudoti kaip valgomąjį, todėl viename gale įrengta virtuvėlė. Koridoriuje ir salone ant grindų gulėjo šeši čiužiniai ir keturi miegmaišiai, o tachta salone buvo skirta vienuoliktajai porai, laikiniems senolio numylėtiniams.

Ant senolio komodos gulėjo testamentas, dėmėtas, susiraičiusiais kampais, skylėtas, pribraukytas, prirašinėtas šimtų papildymų, kaltinimų, sąlygų, perspėjimų, patarimų ir ūkiškų apmąstymų. Lu toptelėjo, kad šis dokumentas – į du lapus sugrūstas penkiasdešimties metų dienoraštis, neįskaitomai prikraigliotas kasdieninės

konkurencijos dokumentas. Šiandien Lu vienuoliktą kartą neteks paveldėjimo teisės ir tik po gero pusmečio, jei nepriekaištingai elgsis, galės atsikovoti pažadą gauti paveldimo turto dalį.

– Berneli, kur dingai? – sušuko senolis.

– Einu, senoli, einu.

Lu nukurnėjo į saloną ir padavė senoliui testamentą.

– Parkerį! – paliepė senolis.

Akimirksniu prieš jį išdygo vienuolika parkerių, po parkerį nuo kiekvienos poros.

– Šito nenoriu, leidžia rašalą, – pasakė, atstumdamas Lu parkerį. – O, štai kur geras. Šaunuolis, Vili. – Priėmė parkerį iš Vilio. Ogi šios malonės laukė visi. Vadinasi, numylėtinis nuo šiol bus Vilis, Lu tėvas.

Vilis, iš pažiūros toks pat jaunyvas kaip ir Lu, nors ir šimto keturiasdešimt dvejų, neįstengė nuslėpti džiaugsmo. Droviai dirstelėjo į tachtą, kuri dabar atiteks jam, o Lu su Emeralda turės grįžti į prieškambarį ir dargi į patį prasčiausią plotelį palei vonios duris.

Senolis, šios įtemptos dramos autorius, gėrėjosi kiekviena jos akimirka, o savąjį gerai išmoktą vaidmenį atliko iš širdies. Suraukęs antakius, pirštu vedžiodamas eilutes, sakytum jas pirmąkart matydamas, žemu, grėsmingu, tarsi katedros vargonų bosas, balsu monotoniškai dudeno:

– Aš, Haroldas D. Švarcas, gyvenantis Niujorko mieste, Olden Vilidžo rajone, daugiabutyje Nr. 257, šiuo raštu viešai skelbiu bei tvirtinu savo paskutinę valią ir testamentą, tuo pačiu atšaukdamas visus kada nors iki šiol savo sudarytus bet kokius testamentus su visais prierašais.

Jis reikšmingai išsišnypštė nosį ir skaitė toliau, nepraleisdamas nė žodžio, daugelį pabrėžtinai pakartodamas, ypač – itin smulkmeniškus nurodymus dėl laidotuvių.

Pastaruosius reikalavimus senolis baigė skaityti tiek įsijausminęs, kad Lu jau vylėsi, jog galbūt pamirš, dėl ko liepė atnešti testamentą. Tačiau senolis didvyriškai sutramdė putojančius jausmus ir, gerą minutę brūžinęs trintuku, ėmė rašyti ir tuo pat metu skaityti, ką parašęs. Lu tuos sakinius būtų galėjęs diktuoti – tiek daug kartų juos buvo girdėjęs.

– Daug širdperšų patyriau iki palikdamas šią ašarų pakalnę ir iškeliaudamas į kitą pasaulį, – rašė ir skaitė senolis. – Tačiau labiausiai mane įskaudino... – Apsidairė, bandydamas prisiminti, kas gi tas piktadarys.

Visi paslaugiai sužiuro į Lu, ir šis nuolankiai pakėlė ranką.

Senolis linktelėjo, jog prisiminė, ir užbaigė sakinį:

– ...mano proanūkis Lu D. Švarcas.

– Anūkas, senoli, – pataisė Lu.

– Nepriešgyniauk. Jau ir taip prisidirbai, berneli, – pasakė senolis, bet klaidelę ištaisė. O tada be jokio rikto išdėstė, jog atimąs paveldėjimo teisę dėl nepagarbos ir priešgyniavimo.

Kitoje pastraipoje, kuri vienu ar kitu metu buvo skirta kiekvienam iš esančių kambaryje, Lu vardas buvo išbrauktas, o jo vietoje įrašytas Vilis, kaip buto bei gardžiausio kąsnelio – dvigulės lovos privačiame kambaryje – paveldėtojas.

– Tai va! – švytėdamas tarė senolis. Testamento apačioje ištrynė datą ir įrašė naują, net su valandomis ir minutėmis. – Na ką gi... laikas žiūrėti „Makgarvių šeimynėlę“. – „Makgarvių šeimynėlės“, televizijos

serialo, senolis nepraleisdavo nuo šešiasdešimties metų, tai yra šimtą dvylika metų. – Įdomu, kas nutiks šioje serijoje, – pasakė jis.

Lu atsiskyrė nuo kitų ir atsigulė į bausmės guolį prie vonios durų. Norėjo, kad ateitų ir Ema, ir spėliojo, kur ji galėtų būti.

Trumpai nusnūdo, kol kažkas perlipo per jį ir įėjo į vonią. Po akimirkos išgirdo gurguliavimą: atrodė, tas kažkas kažką pila į kriauklę. Staiga jam toptelėjo, kad Emai neišlaikė nervai ir ji ėmėsi prieš senolį kraštutinių priemonių.

– Ema... – sušnibždėjo pro durų plyšelį.

Niekas neatsiliepė, ir Lu spustelėjo duris. Nusidėvėjęs užrakto kaištis, vos siekiantis įlaidą, po sekundės pasidavė, ir durys atsidarė.

– Morti! – aiktelėjo Lu.

Lu brolio proanūkis Mortimeris, ką tik susituokęs ir parsivedęs žmoną į Švarcų šeimyną, nustebęs ir išsigandęs pažvelgė į Lu. Mortis spyriu užtrenkė duris, bet Lu spėjo pamatyti, kas jo rankoje – didžiulis pustuštis senolio antigerasono butelis, į kurį Mortis iš čiaupo leido vandenį.

Po akimirkos Mortis išėjo, įžūliai dėbtelėjo į Lu ir, be žodžių praėjęs pro jį, grįžo pas savo gražutę žmonelę.

Lu pritrenktas neišmanė, ko griebtis. Negalėjo leisti, kad senolis gertų atskiestą antigerasoną, bet jei senolį dėl to perspėsi, jis gyvenimą bute, nepakenčiamą, bet ne daugiau, pavers tikru pragaru.

Lu dirstelėjo į saloną ir pamatė, kad Švarcai, tarp jų ir Emeralda, ramūs gardžiuojasi Makgarvių gyvenimo negandomis. Ant pirštų galiukų nusėlino į vonią, kaip įmanydamas tvirčiau užsklendė duris ir ėmė lieti senučio butelio turinį į kriauklę. Ketino jį pripildyti normalaus antigerasono iš dvidešimt dviejų mažesnių ant lentynos

sustatytų buteliukų. Butelis buvo dvilitris, siaurakaklis, todėl Lu atrodė, kad jis niekad neištuštės. Be to, susinervinusiam Lu dingojosi, kad beveik nejuntamas Vusterio padažą primenantis antigerasono kvapas veržiasi pro rakto skylutę bei plyšį po durimis ir sklinda po visą butą.

– Kliu kliu kliu kliu, – monotoniškai kliuksėjo butelis.

Staiga salone pasigirdo muzika, šurmulys ir stumdomų kėdžių brūžavimas.

– Baigėsi, – pasigirdo diktoriaus balsas, – 29121-oji jūsų ir mano kaimynų Makgarvių gyvenimo serija.

Prieškambaryje sudunksėjo žingsniai. Kažkas pabeldė į duris.

– Sekundę, – linksmai šūktelėjo Lu.

Nesitverdamas kailyje, jis, kad greičiau bėgtų, pakratė didįjį butelį. Sunkus šlapias butelis išslydo iš rankų, trenkėsi į grindis ir sudužo.

Staiga durys atsivėrė, ir apstulbęs senolis nužvelgė klaną ir šukes.

Nors Lu darėsi bloga, jis nutaisė kuo maloniausią šypseną ir, nesuregzdamas ničnieko panašaus į mintį, laukė, ką sakys senolis.

– Na, berneli, – galiausiai tarė senolis, – regis, teks šiek tiek pavalyti.

Tik tiek ir pasakė. Apsisuko, prasibrovė pro besibūriuojančius šeimynykščius ir užsirakino savo miegamajame.

Švarcai, netikėdami akimis, dar minutę be žodžių paspoksojo į Lu, o tada nugurėjo atgal į saloną, tarytum išsigandę, kad ilgiau žiūrint siaubingo nusikaltimo dėmė nekristų ir ant jų. Mortis pastovėjo ilgėliau, svilindamas Lu piktu, ironišku žvilgsniu. Paskui ir jis grįžo į saloną. Liko tik tarpdury bestovinti Emeralda.

Jos skruostais sruvo ašaros.

– Vargšeli tu mano... nagi nusiramink. Tai aš kalta, pakišau tau mintį.

– Ne, ne, Ema, – atgavo amą Lu, – tu čia niekuo dėta. Garbės žodis, aš tik norėjau...

– Katinėli, nereikia man nieko aiškint. Aš visada būsiu tavo pusėj. – Pakštelėjo į skruostą ir sukuždėjo į ausį: – Tai nebūtų buvus žmogžudystė, katinėli. Juk tu nebūtum jo nunuodijęs. Ne toks čia baisus dalykas. Tik tiek, kad Dievas tuomet, kada norėjęs, ir būtų pasiėmęs.

– Kas dabar bus, Ema? – dusliu balsu tarė Lu. – Ką jis darys?

Lu ir Emeralda beveik visą naktį nesumerkė akių, baimingai laukdami, ką darys senolis. Tačiau uždraustajame kambaryje nesigirdėjo nė krepšt. Likus porai valandų iki auštant, abu pagaliau užmigo.

Šeštą vėl atsibudo – buvo jų kartos eilė virtuvėlėje valgyti pusryčius. Jųdviejų niekas nekalbino. Pavalgyti turėjo dvidešimt minučių, tačiau po bemiegės nakties visai nejautė apetito, todėl vos šiaip taip nurijo po porą kąsnių kiaušinių skonio perdirbtų dumblių – ir jau laikas užleisti vietą sūnaus kartai.

Pagal paprotį jie, kaip netekusieji paveldėjimo teisės, pradėjo gaminti senoliui pusryčius, kuriuos netrukus reikės ant padėklo patiekti jam į lovą. Abu stengėsi nuvyti liūdnas mintis. Blogiausia, kad gaminti reikėjo iš tikrų tikriausių kiaušinių, kumpio ir margarino – senolis jiems išleisdavo beveik visas iš turto gaunamas pajamas.

– Na, kol neaišku, ar yra dėl ko panikuoti, – sakė Emeralda, – aš ir nepanikuosiu.

– Gal jis net nežino, ką aš sudaužiau, – drąsinosi Lu.

– Gal mano, kad laikrodžio stikliuką, – įsiterpė Edis, jų sūnus, abejingai knebinėjantis grikių skonio perdirbtų pjuvenų paplotėlius.

– Nesišaipyk iš tėvo, – sudraudė Ema, – ir nekalbėk pilna burna.

– Norėčiau pamatyti, kas su pilna burna šito šlamšto ištvertų nieko nesakęs, – tarė septyniasdešimt trejų Edis. Dirstelėjo į laikrodį. – Žinokit, laikas nešt senoliui pusryčius.

– A, taip, taip, – sulemeno Lu. Gūžtelėjo pečiais. – Ką gi, duok padėklą, Ema.

– Einam abu.

Narsiai šypsodamiesi, koja už kojos prisiartino prie miegamojo durų, dideliu pusračiu prieš jas sustoję, laukė liūdni Švarcai.

Ema pabeldė į duris.

– Se-no-li, – linksmai išdainavo, – pus-ry-čiai.

Niekas neatsiliepė, ir ji pabeldė smarkiau.

Durys atsivėrė, ir jos kumštis sustingo ore. Vidury kambario stovinti minkšta, gili, plati lova su baldakimu, šviesios ateities simbolis kiekvienam Švarcui, buvo tuščia. Balsai nutilo, širdys sustingo nuo jausmo, jog namus aplankė mirtis, Švarcams tokio pat nežinomo, kaip zoroastrizmas ar Sipajų maišto priežastys. Baimės persmelkti įpėdiniai ėmė atsargiai po baldais ir už užuolaidų ieškoti genties tėvo palaikų.

Tačiau senolis jiems paliko ne savo žemiškąjį kiautą, o raštelį, kurį Lu rado pakištą po prespapjė, branginamu suvenyru iš 2000 metų pasaulinės mugės. Virpančiu balsu Lu perskaitė:

– „Tas, kurį tiek metų laikiau po savo stogu, globojau ir kaip išmanydamas mokiau, puolė prieš mane kaip pasiutęs šuo ir atskiedė

ar bandė atskiesti mano antigerasoną. Esu nebe jaunas. Nebeįstengiu pakelti slegiančios gyvenimo naštos, kaip kadaise. Todėl po skaudaus vakarykščio įvykio tariu sudie. Šio pasaulio rūpesčiai nukris nuo manęs kaip ašutinė, ir aš pažinsiu ramybę. Kai šį laišką rasit, manes nebebus."

– Še tai tau, – užsikirsdamas tarė Vilis, – nebelaukė net Penkių šimtų mylių lenktynių rezultatų.

– Nei pasaulio čempionato, – pridūrė Edis.

– Ir ar ponia Makgarvi atgaus regėjimą, – pridūrė Mortis.

– Tai dar ne viskas, – pasakė Lu ir skaitė toliau: – „Aš, Haroldas D. Švarcas... šiuo raštu skelbiu ir patvirtinu savo paskutinę valią ir testamentą, tuo pačiu atšaukdamas visus bet kada savo sudarytus testamentus su visais prierašais."

– O ne! – sušuko Vilis. – Nejaugi naujas testamentas?

– „Mano valia tokia", – skaitė Lu, – „kad visa mano nuosavybė, nepriklausomai nuo jos pobūdžio ir paskirties, nebūtų dalijama, o testamentu paliekama visiškai lygiomis teisėmis bendrai valdyti mano palikuonims, neatsižvelgiant į jų amžių."

– Palikuonims? – nesuprato Emerelda.

Lu plačiu mostu parodė visą būrį.

– Tai reiškia, kad viskas be jokios išimties priklauso mums visiems.

Visų žvilgsniai akimirksniu nukrypo į lovą.

– Lygiomis teisėmis? – pasitikslino Mortis.

– Tiesą sakant, – tarė Vilis, amžiumi vyriausias šeimynos narys, – tvarka lieka tokia pati: vyriausias amžiumi vadovauja, o jo būstinė – šitas kambarys, ir...

– Gražiausia! – tarė Ema. – Šitas kambarys tau priklauso tiek pat,

kiek ir Lu. Mano supratimu, jis turėtų atitekti vyriausiam darbingam šeimos nariui. Tavo visas darbas – drybsoti ir laukti pensijos, o Lu grįžta namo nusidirbęs, nusikalęs ir...

– O kodėl neduoti atskiru kampu pasidžiaugti tam, kas nežino, ką reiškia gyventi atskirai? – karštai tarė Edis. – Po velnių, jūs, seniai, bent vaikystėj pasisotinot laisve. O aš gimiau ir augau šitose prakeiktose kareivinėse, ir dar prieškambary! Tai gal, sakau...

– Sakai? – pertraukė Mortis. – Sutinku, nesaldu buvo jums visiems, užjaučiu. Bet pabandykit medaus mėnesį leisti prieškambary, matysit, koks tai malonumas.

– Tylos! – valdingai užriko Vilis. – Kas pirmasis prasižios, pusę metų miegos prie vonios durų. Dabar marš iš mano kambario. Man reikia pagalvoti.

Vos nekliudžiusi jo galvos, į sieną sutrupėjo vaza. Po akimirkos užvirė peštynės: kiekviena pora stengėsi išvaryti iš kambario kitas poras. Vienos poros vienijosi su kitomis, situacijai žaibiškai mainantis, vienus sąjungininkus keisdavo kiti. Ema su Lu buvo išmesti į prieškambarį, ten susibūrė su likimo draugais ir vėl įsiveržė į kambarį.

Po dviejų valandų nepertraukiamos kovos, kurios baigtis kaip buvo, taip ir liko neaiški, į butą įsiveržė policija.

Per pusvalandį policijos ir greitosios pagalbos mašinos išsivežė visus Švarcus, ir bute tapo tylu ir erdvu.

✖

Po valandos 500 000 000 Paatlantės televizijos žiūrovų su pasigėrėjimu žiūrėjo filmuotą medžiagą apie riaušių pabaigą.

Nutilusiame Švarcų trijų kambarių bute daugiabučio Nr. 257 septyniasdešimt šeštame aukšte televizorius buvo paliktas neišjungtas. Čia ir vėl pasigirdo muštynių riksmai, dejonės ir trenksmai – tik dabar nebaisūs, iš garsiakalbio.

Muštynių vaizdai pasirodė ir televizoriaus ekrane policijos nuovadoje. Juos su profesiniu susidomėjimu stebėjo Švarcai ir policininkai.

Ema ir Lu gulėjo patogiai išsitiesę lovelėse gretimose aštuonių pėdų ilgio ir keturių pločio kamerose.

– Ema... – pro pertvarą pašaukė Lu, – tu irgi turi nuosavą praustuvę?

– O kaipgi. Praustuvę, lovą, lempą – viską. Cha! O manėm, kad senolio kambarys – tai dievaižin kas. Kada man tai prasidėjo? – Ištiesė ranką. – Katinėli, man pirmąkart per keturiasdešimt metų nedreba rankos.

– Laikyk špygą, – pasakė Lu, – advokatas žada mus čia įtaisyti metams.

– Įdomu, – svajingai tarė Ema, – per kieno protekciją būtų galima gauti vienutę?

– Baigt kalbas, – sudraudė prižiūrėtojas, – arba kaipmat išmetu visą jūsų šutvę. O kas išpliurps, kaip gera kalėjime, daugiau niekad čia ir kojos neįkels!

Kaliniai iškart nutilo.

Švarcų buto salonas, riaušių vaizdams išblankstant, pritemo, o po akimirkos, tarsi saulė iš už debesies, ekrane sušvito diktoriaus veidas.

– O dabar, gerbiamieji, – tarė jis, – specialus antigerasono gamintojų pranešimas, skirtas persiritusiesiems per šimtą penkiasdešimt.

Ar jaučiatės tarp žmonių nesmagiai dėl to, kad jūsų veidas raukšlėtas, sąnariai sustingę, plaukai pakeitę spalvą ar išvis jų nebeturite, – dėl to, kokie tapote prieš išrandant antigerasoną? Jei taip, tai galėsite daugiau nebesikamuoti, nesijausti kitokie, išbraukti iš gyvenimo.

Po ilgus metus trukusių medicininių tyrimų mokslininkai sukūrė superantigerasoną! Pakanka kelių savaičių, taip, savaičių, ir jūs galėsite atrodyti, jaustis ir veikti taip pat jaunatviškai, kaip jūsų proproanūkiai! Negi nemokėtumėte kad ir 5 000 dolerių tam, jog niekuo nesiskirtumėte nuo kitų? Bet ir nebūtina. Saugus, išbandytas superantigerasonas jums kainuos tik keletą dolerių dienai. Atgauti jaunystės energiją ir žavesį vidutiniškai kainuos mažiau kaip penkiasdešimt dolerių.

Tuoj pat parašykite mums, ir vieną dėžutę išbandyti atsiųsime nemokamai. Tereikia ant dolerio vertės atviruko užrašyti savo pavardę bei adresą ir išsiųsti šiuo adresu: „Super", pašto dėžutė 500000, Skenektadis, Niujorkas. Užsirašėt? Pakartosiu. „Super", pašto dėžutė...

Diktoriaus žodžius lydėjo senolio parkerio krebždesys, to paties parkerio, kurį jam vakar davė Vilis. Senolis buvo neseniai grįžęs iš „Laisvalaikio" smuklės, iš kurios buvo matyti daugiabutis Nr. 257, esančios kitapus Olden Vilidžo veja vadinamos asfaltuotos aikštelės. Iškart pasikvietė valytoją, kad sutvarkytų butą, ir nusisamdė geriausią miesto advokatą, kad palikuonys būtų pasodinti į kalėjimą. Tada senolis atsistūmė prieš televizorių tachtą, kad galėtų žiūrėti pusiausėda. Tai buvo sena jo svajonė.

– Ske-nek-ta-dis, – balsiai skiemenavo senolis. – Užsirašiau.

Iš veido buvo smarkiai pasikeitęs. Veido raumenys atsipalaidavę, nelikę griežtų, piktų raukšlių, veidas malonus, ramus. Atrodė

tarytum jau gavęs superantigerasono paketą. Televizoriaus prajuokintas, seniau vos per milimetrą patempdavo suspaustas lūpas, o dabar šypsojosi visa burna. Gyventi puiku. Senolis nesitvėrė savyje – o kas toliau?

1953

Kurt Vonnegut **Čempionų pusryčiai**

Iš anglų kalbos vertė Povilas Gasiulis
Papildytas ir pataisytas leidimas

kitos knygos, 2006

„Čempionų pusryčiai“ – groteskiška, politiškai nekorektiška, šiek tiek nešvanki, socialiai kritiška ir labai juokinga knyga.

Respektabilus verslininkas Dveinas Huveris – daugelio įmonių savininkas, automobilių prekybininkas ir labai turtingas žmogus. Staiga jam pradeda maišytis protas, jis suvokia, koks absurdiškas, beprasmis ir chaotiškas pasaulis jį supa... Norėdamas prasiblaškyti Dveinas Huveris iškeliauja į menų festivalį Midlende; ten pat atvyksta ir nevykėlis mokslinės fantastikos rašytojas Kilgoras Trautas. Jo fantastinis romanas, pavadintas „Dabar jau galima papasakoti“, atskleidžia Dveinui „tiesą“ – visas jį supantis pasaulis tėra Visatos Kūrėjo piktavališkas eksperimentas, o pasaulio žmonės – robotai, imituojantys žmogišką pavidalą. Tai – tiesiog bejausmės mašinos, kurios gyvena kasdieninį nuobodų gyvenimą, dauginasi, kariauja, žudosi, teršia gamtą, alina ir naikina savo planetą.

Kurt Vonnegut **Skerdykla Nr. 5**

Iš anglų kalbos vertė Povilas Gasiulis

kitos knygos, 2006

Tai pasakojimas apie keistą Bilio Piligrimo gyvenimą – jam ateiviai iš tolimos Tralfamadoro planetos atskleidžia, kad įprastinė laiko tėkmė neegzistuoja ir visados galima sugrįžti į praeitį ar nusikelti į ateitį.

Jis vis iš naujo išgyvena Drezdeno bombardavimą, po karo grįžta į Ameriką, veda, patiria lėktuvo katastrofą, per kurią jam sužalojamos smegenys, apsilanko Tralfamadoro planetoje – ten drauge su iš Žemės pagrobta pornografijos žvaigžde gyvena Tralfamadoro zoologijos sode stikliniame kambaryje...

Kaip ir daugelyje savo kūrinių, „Skerdykloje Nr. 5“ Kurtas Vonnegutas suplaka aštrią satyrą, juodąjį humorą su mokslinės fantastikos elementais ir papildo tai sukrečiančiais autentiškais prisiminimais apie savo paties išgyventą II-ąjį pasaulinį karą. Kurtas Vonnegutas ironiškai protestuoja prieš beprasmybės, žiaurumo ir absurdo kupiną šiuolaikinės visuomenės gyvenimą.

„Skerdykla Nr. 5“ laikoma Kurto Vonneguto kūrybos viršūne, vienu žymiausių antikarinių romanų, absurdo literatūros, juodosios komedijos klasika.

Kurt Vonnegut **Katės lopšys**

Iš anglų kalbos vertė Vytautas Petrukaitis

kitos knygos, 2006

Genamas iliuzinės meilės gražuolei diktatoriaus dukrai Monai, „Katės lopšio“ herojus atvyksta į San Lorenso salą, priima naują religiją ir netgi tampa šios šalies prezidentu. Tirono Monzano valdomoje mažytėje Karibų jūros saloje (tipiškoje „bananų respublikoje“) klesti visuotinis melas, susvetimėjimas ir bukaprotystė. Salos gyventojai išpažįsta džiunglėse besislapstančio pranašo Bokonono religiją, kuri pagrįsta *fomomis* – „netiesomis, darančiomis mus drąsius, kilnius ir laimingus“.

„Katės lopšys“– sukrečianti visuomenės ir jos nerašytų gyvenimo taisyklių kritika, aštri satyra politikos, religijos ir technologijų progreso temomis.

Kurt Vonnegut **Galapagai**

Iš anglų kalbos vertė Povilas Gasiulis

kitos knygos, 2007

Pagrindinis romano herojus Leonas Troutas – rašytojo fantasto ir paties autoriaus literatūrinio *alter ego* Kilgoro Trouto sūnus. Tolimoje ateityje plevenanti jo siela prisiminimais grįžta į lemtingus 1986-uosius, kai žmoniją ištiko katastrofa: finansinė ir ekonominė krizė, badas, pasaulinis karas, galiausiai paslaptingas virusas, padaręs Žemės moteris nevaisingas.

Kruiziniu laivu į Galapagų salas atplaukę keleiviai, tarp kurių – šešios žmogėdrų kankabonų genties našlaitės, pradeda naują žmonijos evoliucijos etapą. Iš žmogaus su didelėmis smegenimis, kurios buvo jo visų nelaimių ir kančių priežastis, išsivysto naujas žmogus su mažomis smegenimis ir plaukmenimis...

Provokuojantis ir įkvepiantis Kurto Vonneguto romanas – neprilygstamo juodojo humoro ir satyros meistro improvizacija evoliucijos teorijos tema.

*

Tolima ateitis. Planeta perpildyta žmonių, kurie, naudodamiesi naujausiais medicinos laimėjimais, gali gyventi amžinai. Tačiau jiems uždrausta daugintis. O kad dingtų noras tuo užsiimti, jie privalo gerti „etiškas“ gimstamumą kontroliuojančias piliules, sekso malonumą padarančias beskonį. Didžiausia ateities žmonių dorybė – savo noru atvykti į Malonios savižudybės centrą ir smagiai, be skausmo, dviejų jaunų ir žavių darbuotojų draugijoje nusižudyti. Šią idilę drumsčia ir Amerikos miestelio šerifui ramybės neduoda apylinkėse siautėjantis gangsteris Bilis Poetas, gražutėms centro darbuotojoms siuntinėjantis nešvankius eilėraštukus...

„Sveiki atvykę į beždžionyną“ ir kitos 24 novelės, sudėtos į to paties pavadinimo rinkinį, yra, pasak paties satyros ir juodojo humoro meistro, „privačios verslininkystės vaisius“, nes daugelis jų buvo sukurtos „parduoti“ *Playboy* ir kitiems leidiniams.

kitos knygos
www.kitosknygos.lt
ISBN 978-9955-640-82-0